
3 1761 04940977 4

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS, DER CHRISTENEN.

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS,

DER

CHRISTENEN,

DOOR

IJSBRAND VAN HAMELSVELD.

ZEVENTIENDE DEEL.

MET PLAATEN.

TE HAARLEM BIJ
FRANÇOIS BOHN,
MDCCCVIII.

INHOUD

VAN HET

ZEVENTIENDE DEEL.

VIJFDE BOEK.

Bevattende het vijfde tijdperk; van den tijd der kruistogten, of het Pausschap van GREGORIUS VII, in de elfde eeuw, tot de Kerkhervorming in het begin der zestiende eeuw.

VIERDE HOOFDSTUK.

VIJFDE HOOFDSTUK.

KER-

HAMELSVELD,
KERKELIJKE
GESCHIEDENIS.
XVII.

HAMELSVELD,
KERKELIJKE
GESCHIEDENIS.
XVII.

VOOR DEN BINDER.

KERKELIJKE GESCHIEDENIS.

VIJFDE BOEK.

BEVATTENDE HET VIJFDE TYDPERK; VAN DEN TIJD DER KRUISTOGTEN, OF HET PAUSSCHAP VAN GREGORIUS VII, IN DE ELFDE EEUW, TOT DE KERKHERVORMING IN HET BEGIN DER ZESTIENDE EEUW.

VERVOLG VAN HET VIERDE HOOFDSTUK.

Geschiedenis der Roomsche Pausfen in dit Tijdvak. Toestand der Geestelijkheid.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Geschiedenis der Pausfen. BENEDICTUS XII.

Na het overlijden van Paus JOANNES XXII, verkoren de Kardinalen te *Avignon* tot deszelfs opvolger den Kardinaal van COMMINGES, Bisschop van *Porto*, doch onder voorwaarde, dat hij niet naar *Rome* terug zou keeren; toen deze dit weigerde te beloven, verkoren zij den geringsten onder hen, den Kardinaal JAKOB FOURNIER, dien men den *Witten Kardinaal* noemde, omdat hij een *Coelestiner-Abt* geweest was, en de kleeding dezer Orde droeg. Hij werd den 20sten December 1334 verko-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ren en nam den naam aan van BENEDICTUS XII. Of het nederigheid ware, dan wel eigen gevoel van zijne onbekwaamheid, hoe het zij, hij zeide bij zijne verkiezing tot de Kardinalen: *Gijlieden hebt eenen Ezel verkoren!* In de eerste dagen reeds zijner regering gebood hij alle Prelaten en Geestelijken het Hof te verlaten en zich naar de plaatsen te begeven, waar zij hunne ambten hadden. Hij herriep alle *Commendæ* of de inkomsten van Geestelijke bedieningen, welke niet werden waargenomen, alleen die uitgezonderd, welke in handen van Kardinalen waren. Ook weigerde hij toezeggingen te geven op *Prebenden*, die nog niet opengevallen waren; en wilde geene Kerkelijke ambten meer schenken aan zulken, die 'er reeds één met genoegzame inkomsten bezaten. *Simonie* duldde hij volstrekt niet, en zijne Hovelingen moesten zweeren, dat zij geene geschenken zouden aannemen. Allen, die tot Geestelijke bedieningen bevorderd werden, moesten vooraf door een bekwaam man een onderzoek ondergaan; aan jongens, die nog geen 14 jaren oud waren, gaf hij geene Kanunnikspaatsen, maar des te liever deelde hij Geestelijke ambten uit aan geleerde mannen, al waren zij niet aan zijn Hof. De Koning van *Frankryk* begeerde de schatten van zijnen voorzaat tot het ondernemen van eenen kruistogt, maar BENEDICTUS sloeg hem zijne begeerte af, voordat die togt werkelijk zou ondernomen zijn. Als deze Koning vervolgens in persoon te *Avignon* kwam, zeide de Paus tegen hem: Indien hij twee zielen had, wilde hij gaarn eene daar van ten zijne bes-

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

besten opofferen; doch dewijl hij 'er nu maar éénc had, wilde hij die, zoo veel mogelijk, behouden. Bijzonder weigerde hij ook aan dezen Vorst de Tienden, welke hem tot den kruistogt toegezegd waren, omdat hij dezelve tot den oorlog met *Engeland* beſteden wilde (*).

Eén van de oude Levensbeſchrijvers van BENEDICTUS XII verhaalt, dat hij al vroeg voornemens was, om naar *Italië* te keeren en te *Bologna* zijn Hof te vestigen, maar dat de inwoners dier ſtad en der meeste *Italiaanſche* ſteden tegen de *Roomſche* Kerk oproerig waren, waarom hij beſloot te *Avignon* te blijven; anderen willen, en misſchien met ruim zoo veel grond, dat de invloed des Konings van *Frankryk* hem in de uitvoering van dit voornemen belet hebbe.

Zijn gedrag omtrent Keizer LODEWYK.

Schoon de oude Schrijvers niet allen regt uitkommen, is toch zoo veel zeker, dat deze Paus omtrent Keizer LODEWYK ook een geheel ander gedrag hield, dan zijn voorzaat; hij deed namelijk pogingen, om met denzelven eene verzoening daar te ſtellen, ten welken einde hij zich onder anderen aan den Hertog van *Oostenryk* wendde, maar volgens den Chroniekſchrijver ALBERT van *Straatsburg* (†) werd hij door de ſtreken der Koningen van *Frankryk* en *Napels* verhinderd, om zijn oogmerk ten uitvoer te brengen, waar bij zich ook de Koning van *Bohemen* en Hertog HENDRIK van *Beyeren*

(*) *Vitæ Benedicti* XII. *ap.* BALUZ. *Tom.* I. *Vitt. Pap. Aven. pag.* 198. *ſqq.* (†) *Chron. ad h. a.*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ren voegden; terwijl de *Fransche* Kardinalen den Paus voorhielden, dat het niet raadzaam ware, om voor eenen Vorst, die van allen verlaten was, deze magtige Vorsten te mishagen. Uit geheime Brieven van dezen Paus blijkt, dat de Koning van *Frankryk* FILIPS bij hem aangehouden hebbe, om geene verzoening te treffen, voordat ten minsten derzelver voorwaarden hem vertoond en van hem goedgekeurd waren, waar in BENEDICTUS bewilligde, hoewel hij den Koning tevens verzekerde, dat deze voorwaarden zoo zwaar waren, dat men twijfelen kon, of LODEWYK ze wel zou aannemen. Voorts hield hij de verzoening van dezen Vorst met de Kerk voor hoogst gewigtig, dewijl daar door zoo vele zielen konden gewonnen worden, welke, zoo lang zij onder den ban en het verbod van Godsdienst lagen, aan de gulzigheid des Duivels, (*diabolicæ voracitati*,) waren blootgesteld.

De gemelde voorwaarden (*) behelsden ook in der daad niet minder dan dat LODEWYK zich volkomen aan den Paus en de Kerk zou onderwerpen; evenwel, hoe schandelijk dezelve waren, nam LODEWYK ze echter aan in eenen langen Brief aan den Paus, gedagteekend in Maart 1336 te *Ulm*. Met dit al kwam de verzoening niet tot stand, door toedoen der Koningen FILIPS en ROBERT. LODEWYK wreekte zich echter ten dezen tijde aan zijnen gevaarlijken vijand, den Koning van *Bohemen*, wien hij

(*) Men vindt ze bij NIC. BURGUND. *Hist. Bavar. L.* III. *pag.* 144.

hij de erfopvolging in *Karinthië* en *Karniole* ontzeide, en die aan het Huis van *Oostenryk* toewees. Hier uit ontſtond een oorlog met den Koning van *Bohemen*, welken de Keizer met een goed geluk voerde. Bij deze gelegenheid zal de Paus tegen de Kardinalen gezegd hebben: „ Men wendt voor, dat deze Vorst van allen verlaten is; maar wie heeft tot heden toe zijne plaats vervangen?" De Keizer, de hoop op verzoening nog niet opgevende, zond in het jaar 1336 nogmaal een Gezantſchap aan den Paus naar *Avignon*, verklarende zich gereed, om den Keizerlijken Titel af te leggen, den Paus in eigenen perſoon om aflaat en herſtelling in zijnen vorigen ſtand, bijzonder als Roomsch Koning, te willen verzoeken; dat hij MARSILIUS, OCCAM, en alle anderen, welke de Kerk als Ketters veroordeeld had, als zij zich niet bekeerden, vervolgen, en ter genoegdoening voor zijne misſlagen eenen kruistogt naar het Heilige Land ondernemen, en naar 's Pauſen bevel ook andere goede werken ondernemen wilde.

De Keizer deed nog een' anderen ſtap tot dit groote oogmerk, door den Koning van *Frankryk* een vergelijk over alle hunne verſchillen en een verbond voor te ſlaan; maar deze, voorwendende, den Paus eerst te moeten raadplegen, kreeg van dezen tot beſcheid, dat LODEWYK eerst weder in de gemeenſchap der Kerk herſteld moest zijn, eer men met hem een verbond mogt aangaan, dus kwam hier van, gelijk ook van de poging tot verzoening, niets, doordien de Franschgezinde Kardinalen de

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Ongelukkige toestand van Duitschland.

overhand bij den Paus kregen, die nu voorwendde, dat hem dit niet van menschen maar van den Heil. Geest was ingegeven, dat hij tot geene verzoening met LODEWYK moest komen.

In het jaar 1337 sloot LODEWYK een verbond met *Engeland* tegen *Frankryk*, en maakte tevens een ontwerp, om met een sterk leger naar *Avignon* te trekken, en den Paus te noodzaken, om hem van den ban te ontslaan. Maar het één en ander had geenen voortgang; omdat hij in *Duitschland* zelve de handen vol werks had. „Het was," zegt een oud Schrijver (*), „een tijd van ellende en een dag van ramp. Allen, die den Paus gehoorzaamden, en het verbod van Godsdienst in acht nemen wilden, leden van den Keizer en zijne aanhangers de hardste vervolging; zij waren nergens hun leven en eigendom zeker; men verjoeg hen uit alle steden; de zieken moesten hunne huizen, en de Priesters hunne Kerken verlaten; alleen in eenige Kloosters, verre van de menschen verwijderd, genoot men eenen half zekeren vrede; waarom velen van beiderlei standen met hunne goederen derwaards vlugtten. Maar die genen, die LODEWYKS zijde hielden, en gevolgelijk de Pausselijke straffen verachtten, die het grootste getal uitmaakten, werden van den Paus met ijsselijke banvloeken overladen, en openlijk voor Ketters, Scheurmakers, geëxcommuniceerden, van God vervloekt, en met de Duivelen verdoemd verklaard."

Thans

(*) TRITTHEM. *Chron. Hirsaug. ad a.* 1337.

Thans waagden de Duitſche Biſchoppen nog eene proeve, om den Keizer met den Paus te verzoenen. De Aartsbiſchop van *Mentz* hield in het jaar 1338 eene vergadering der voornaamſte Biſchoppen van zijn Kerspel te *Spiers*, alwaar de Keizer zich insgelijks liet vinden, op welke beſloten werd een Gezantſchap met eenen Brief aan den Paus te zenden, om hem te verzoeken den Keizer in zoen op te nemen, van wien zij verklaarden, dat hij bereid was, zich in alles wat billijk en betamelijk was te onderwerpen. Op dezen Brief kwam van *Avignon* geheel geen antwoord, omdat de Aartsbiſchop van *Mentz* zelve in den Pausſelijken ban gevallen was. Maar de Paus ſchreef aan den Aartsbiſchop van *Keulen*, en ſchoof de ſchuld op LODEWYK, die zijne Gezanten van *Avignon* teruggeroepen had, en die voor alle dingen zijne toerustingen tegen *Frankryk* behoorde te ſtaken, welks Koningen de Paus te minder verlaten kon, omdat deze de Roomſche Kerk nooit verlaten hadden. Zoo ſprak BENEDICTUS ten minſten openlijk, maar met tranen zal hij, volgens een' ander Schrijver, den Gezanten der Kerkvergadering in het oor geluisterd hebben, dat hij LODEWYK niet ongenegen was, maar dat de Koning van *Frankryk* hem geſchreven had, als hij den Beijer-Vorst zonder zijne bewilliging van den ban onthief, zou hij den Paus nog erger behandelen, dan BONIFACIUS VIII van zijne Voorvaders behandeld was.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Eindelijk ſchenen de Duitſche Rijksvorsten het gedrag van den Paus tegen den Keizer moede te zijn.

Verbond der Duitſche

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Rijksvorsten tegen den Paus.

zijn. Op den Rijksdag te *Frankfort aan den Main* in het jaar 1338, beklaagde de Keizer zich met tranen in de oogen, over 's Pauſen behandeling en over den Koning van *Frankryk*, en ten blijke van zijne regtzinnigheid in het geloof, het *Onze Vader*, het *Ave Maria*, en het *Credo* gebeden hebbende, gelijk eene oude Chroniek verhaalt, vraagde hij de Rijksſtenden, wat hij nog meer doen kon, om zich met den Paus te verzoenen, en wat zij van 's Pauſen behandeling en het *Interdict* of verbod van Godsdienst dachten, onder hetwelk het Rijk nu zoo vele jaren tot ſchade der zielen gelegen had? De Stenden, geraadpleegd hebbende met de bekwaamſte Regtsgeleerden des Keizers, (*Legistæ et Canonistæ*,) boven al met den Broeder BONAGRATIA, (*almarium ſeu ſcrinium quaſi totius juris*, eenen Italiaanſchen Franciskaner, die de volkomenſte armoede van CHRISTUS en der Apostelen in geſchriften tegen den Paus verdedigd en van denzelven in den ban gedaan zijnde, de toevlugt bij den Keizer genomen had,) en in het gemeen met de Geestelijkheid, beſloten, dat de Keizer volkomen zijnen pligt gedaan had, en dat de Godsdienstoefening in het Rijk behoorde herſteld, en de Geestelijken, die dit weigeren zouden, geſtraft te worden. Ingevolge dit beſluit liet de Keizer ten dien einde een bevel afkondigen, waar op in verſcheidene ſteden de Geestelijken, die gehoorzaamheid weigerden, door de Burgers werden weggejaagd.

De Keurvorsten, uitgezonderd de Koning van *Bohemen*, vervolgens in Julij 1338 te *Renſe*, niet ver

ver van *Koblentz*, bijeengekomen zijnde, maakten een besluit, om de eer van het Rijk tegen alle ondernemingen van elk wie hij ware, te zullen verdedigen, welk besluit onder den naam van *eerste Keurvereeniging* bekend, en hetwelk met toestemming van al de Rijksstenden tot eene Rijkswet gemaakt, en den 8sten Augustus 1338 te *Frankfort aan den Main* openlijk afgekondigd werd, waar van aan den Paus in eenen bijzonderen Brief der Vorsten berigt gegeven werd.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Hier mede echter werd aan het Pausselijke Hof niets gewonnen. De Keizer liet wel tevens een uitvoerig Manifest in de *Latijnsche* taal bekend maken, door den bovengemelden *Franciskaner* BONAGRATIA opgesteld, waar in de gronden van dit Keurbesluit ontwikkeld werden, maar steeds bleven des Keizers verdedigers zelve nog twijfelachtig omtrent het gezag der Kerk; dus durfde bij voorbeeld LEOPOLD VAN BEBENBURG, een Duitsch Edelman, naderhand Bisschop van *Bamberg*, in een Boek ten voordeele des Keizers geschreven, (*de jure Regni et Imperii*,) niet beslissen, of de wereldlijke magt al dan niet van de Geestelijke afhankelijk zij. Hij wil, zegt hij, den mond niet open doen tegen den Hemel, hoewel hij uit andere gronden wil betoogen, dat de Keizer geenszins een Vasal van den Paus zij.

Daartegen waagden de aanhangers van den Paus veel meer tegen den Keizer. Aan dezelfde deur der Domkerk te *Frankfort aan den Main*, aan welke de Keizerlijke Manifesten en Plakaten tegen den Paus

 wa-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

waren aangeslagen, plakten zij terstond daar op den banvloek en de Procesfen tegen LODEWYK aan, met de scherpste bedreigingen tegen allen, die met hem Kerkelijke gemeenschap zouden onderhouden. Evenwel moest deze partij veel lijden, waar de Keizer te gebieden had. De Kanunniken te *Frankfort*, die den Paus gehoorzaamden, verloren hunne voornaamste Landgoederen en Tienden. De *Dominikanen* werden de stad uitgejaagd, en eerst vier en twintig jaren daar na weder aangenomen, en de Aartsbisschop zond de *Karmeliten* weg, ten gevalle van den Keizer. Alleen duldde men de *Duitsche* Ridders en de *Franciskanen*, omdat zij bij het volk zoo bemind waren, hoewel zij ook de Pausselijke bevelen volbragten. In alle oorden des Rijks en in *Zwaben* ging het even zoo. Velen der verdrevene Geestelijken hoopten van den Paus beloond te zullen worden; maar toen zij begonnen honger te lijden, keerden zij naar *Duitschland* terug, en onderwierpen zich aan 's Keizers wil. Deze stelde hen tot Predikers aan, en sedert was 'er niemand, die heviger tegen den Paus uitvoer dan zij, terwijl zij langen tijd over niets anders predikten, dan over de onafhankelijkheid des Keizers van den Paus.

ALVARUS PELAGIUS schrijft voor den Paus.

De zaak van den Paus werd echter door aanzienlijke Schrijvers ook in geschrifte voorgestaan. Onder dezen behoorde ALVARUS PELAGIUS, een *Spaansche Franciskaner*, Doctor in het Kanonieke of Kerkelijke Regt, en Leeraar in hetzelve te *Bologna*, door JOANNES XXII tot *Groot-Penitentiarius*, (of Opziener over de Boetelingen; die ook geregtigd was, af-

aflaat te geven in gevallen, welke de Paus voor zich behouden had,) benoemd, en eindelijk Bisſchop van *Silves* in *Portugal*. Deze arbeidde ſedert het jaar 1330 aan een Boek, *Summa de planctu Eccleſiæ*, in hetwelk hij den verdorvenen toeſtand der Kerk in Geestelijken en Leeken afſchildert, maar wel ver van te erkennen, hoe veel deel de Pausſen gehad hebben aan het algemeen verderf, gelooft hij veel meer, dat derzelver magt zonder bepaling behoort te zijn. Hij zoekt te bewijzen, dat zij op de wereld geenen Regter hebben; dat men dus van hunne uitſpraken niet appelleren kan; dat zij twee zwaarden hebben; Keizers en Koningen kunnen afzetten; en dergelijke meer. Hij geeft wel toe, dat zij ook fouten kunnen begaan, maar die beteekenen niets, tegen de buitenſporigheden van alle andere ſtanden. Ook verdedigt hij hen tegen de ſtrenge *Franciskanen*, die de volkomene armoede beweren. Dit Boek is het eerst gedrukt te *Ulm* in het jaar 1474 in Folio, ook te *Lions* in 1517, en te *Venetie* in 1580 in Folio.

Wankelmoedigheid van Keizer LODEWYK

In het jaar 1338 ſloot LODEWYK te *Koblentz* met Koning EDUARD van *Engeland* een verbond tegen FILIPS, Koning van *Frankryk*, en verklaarde hem tot Rijksſtedehouder in alle landen aan gene zijde *Keulen* op de linkerzijde van den *Rhyn*, bijzonder in de *Nederlanden*. De Paus, hoe zeer heimelijk daar mede in zijnen ſchik, moest echter, om aan FILIPS genoegen te geven, eenen Gezant naar *Duitschland* zenden, om LODEWYK van de *Engelſche* zijde af te trekken, en liet denzelven weten,

dat

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

dat hij genegen was, hem, uit liefde tot zijne zaligheid, in genade aan te nemen, als het met zijne waardigheid bestaanbaar was. Maar den Koning van *Engeland* bedreigde hij met den ban, als hij het Rijksstedehouderschap aannam en uitoefenen wilde. Keizer LODEWYK leende in zoo ver het oor aan 's Pausen voorstellingen, dat, hoewel in het jaar 1339 het laatstgenomen besluit tegen den Paus op eenen Rijksdag te *Frankfort* vernieuwd werd, zijne vriendschap met *Engeland* spoedig verkoelde, en hij, in plaats van dezen te helpen, eenen togt naar *Italië* wilde ondernemen, zonder echter in dat land te kunnen indringen, alwaar zijne voornaamste aanhangers MASTINO DELLA SCALA en VISCONTI met den Paus, zoo goed zij konden, zich verdragen moesten, aan wien zich ook *Bologna* in het jaar 1340 weder onderwierp, zoodat in *Lombardyë* kwalijk eene schaduw der Keizerlijke magt overbleef. Eindelijk zeide LODEWYK in 1341 onverziens zijne verbindtenis met EDUARD op, onder voorwendsel, dat deze, zonder zijne voorkennis, eenen wapenstilstand met FILIPS gesloten had, waar tegen hij verklaarde, een getrouwe vriend en bondgenoot van dezen laatsten te zijn. Men kan deze wankelmoedigheid des Keizers eenigzins daar uit verklaren, dat FILIPS hem streelde met de belofte, van zijne voorspraak bij den Paus te zullen zijn; gelijk hij dan ook openlijk door zijne Gezanten den Paus tot verzoening vermaande, maar onder de hand te weeg bragt, dat de Paus in zijn antwoord dit volstrekt afsloeg, zoodat men, zegt een Schrijver van dien tijd, algemeen geloofde,

de, „ dat de Franschman veinsde te willen, het geen hij niet wilde, terwijl de Paus veinsde niet te willen, het geen hij waarlijk wilde."

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Dood van BENEDICTUS XII.

Midden onder deze onderhandelingen ſtierf de Paus BENEDICTUS XII, den 25ſten April des jaars 1342. Men roemt zeer zijne geleerdheid in Godgeleerde zaken, welke echter, volgens den inhoud van zijne Boeken over de toen heerſchende verſchillen, waar van wij op zijne plaats zullen ſpreken, blijkt, ſlechts middelmatig geweest te zijn. Maar daar in komen bijna alle zijne Levensbeſchrijvers overeen, dat hij een eerlijk godvruchtig man geweest is, die ook gaarn de Geestelijkheid naar zijn voorbeeld zou hervormd hebben. Een van die Schrijvers verzekert zelfs, dat 'er in zijne Begrafenis-Kapel wonderwerken zouden gebeurd zijn. Ook was hij vrij van alle zucht, om zijne bloedverwanten te verrijken, welke hij zeide, wel te kennen, als JAKOB FOURNIER, maar dat hij, als Paus, 'er geene had. Evenwel hebben ook kwade geruchten hem vervolgd. Een zijner Levensbeſchrijvers bij BALUZIUS (*) haalt zelfs verzen aan, die men op hem gemaakt heeft:

Iste fuit Nero, laicis mors, vipera clero,
Devius a vero, cuppa repleta mero.

Te weten, men verhaalt, dat alle Hovelingen gewoon waren, hem den grootſten wijnzuiper te noemen, en dat daar uit het ſpreekwoord zal ontſtaan zijn: Laat ons eens Pausſelijk drinken! (*Bibamus Pa-*

(*) *Vitt. Papp. Avenem. T.* I. *p.* 240.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

Papaliter!) Ten aanzien der andere befchuldigingen in deze regels begrepen, zou zijn gedrag omtrent de Geestelijken, boven door ons gemeld, aanleiding tot dezelve hebben kunnen geven, dewijl de Geestelijken verre waren, van hem deswegens een goed hart toe te dragen. Nog zegt één zijner Levensbefchrijveren, dat het ieder een uit zijn lagchen en gebaren bekend was, dat ontuchtige en onvoegelijke redenen hem aangenamer waren dan deugdzame. En eene oude overlevering voegt 'er bij, dat de Zuster van PETRARCHA zijne Bijzit zal geweest zijn (*).

KLEMENS VI.

Elf dagen na zijnen dood werd de Kardinaal-Priester PIETER ROGER, een *Fransch* Edelman, door de Kardinalen tot zijnen opvolger verkozen. Deze onderfcheidde zich terftond van zijnen voorzaat ten aanzien der Geestelijken, door bekend te maken, dat arme Geestelijken, die zich binnen twee maanden bij hem zouden vervoegen, alle gunstbewijzen van hem te wachten hadden, waar op 'er fpoedig bij de 100,000 van dezelven, volgens eenen ooggetuigen, te *Avignon* kwamen. Maar tevens behield hij voor zich het vervullen van eene menigte Abdijen en Prelaatfchappen, dewijl hij de gedane verkiezingen bij dezelve voor nietig verklaarde, en als men hem voorhield, dat zijne voorzaten dit niet gedaan hadden, gaf hij ten antwoord: *Onze voorzaten hadden 'er geen verftand van, om Paus te we-*

(*) BALUZ. *Not. ad Vitas Papar. Aven. p.* 825. die dit gerucht heeft tegengefproken.

wezen. Ook haastte hij zich, om tien Kardinalen te benoemen, meestal *Franschen*, en in het vervolg nog meer, onder welken zijn Broeders Zoon, die nog geen achttien jaren oud was. Men prijst zeer zijne goedaardigheid en milddadigheid; men verhaalt het volgende voorbeeld van zijne verzoenelijkheid jegens iemand, die hem voor dezen, toen hij in geringen ſtand was, grof beleedigd had. Deze overreikte hem, in hope, dat de Paus deze beleediging lang vergeten zou hebben, een verzoekſchrift. KLEMENS, die zich dezelve duidelijk herinnerde, kwam in verzoeking, om ze te wreken. Tweemaal wierp hij het verzoekſchrift op den grond en trad het met voeten; maar eindelijk zeide hij tot zich zelven: „ Scheer u weg, Duivel! heden zult gij mij niet tot wraak tegen iemand kunnen aanporren;" en hij ſtond den man zijn verzoek toe. Maar in het bevorderen van zijne maagſchap, kende hij naauwelijks palen, om deze neiging in te volgen ſchonk hij aan vele jonge en kwalijk gezinde perſonen aanzienlijke Kerkelijke ambten.

Kort na zijne verkiezing verzochten hem de *Romeinen*, door een Gezantſchap, dat hij naar *Rome* en naar de Kerk van *Lateranen*, de moeder van alle anderen, wilde terug keeren. PETRARCHA was één van deze afgezondenen. Maar de Paus verkoos in *Avignon* liever een gerust en genoegelijk leven te leiden, dan te *Rome* aan vele opſchuddingen blootgeſteld te wezen, behalve dat zijn vaderland bij hem de voorkeuze had, en hij bovendien den Koning van *Frankryk* geen ongenoegen wilde geven; maar

te-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

tevens verordende hij, op het verzoek der *Romeinen*, dat het Jubeljaar, door BONIFACIUS VIII ingesteld, op 50 jaren zou bepaald blijven.

Zijn gedrag jegens den Keizer LODEWYK

Met de zachtheid en goedaardigheid van dezen Paus schijnt echter zijn gehouden gedrag met den Keizer LODEWYK van *Beyeren* weinig of niet over een te brengen. Reeds toen hij nog Aartsbisschop van *Rouen* was, kon hij zijnen haat tegen denzelven zoo weinig verbergen, dat hij in eene Kerkrede de daar tegenwoordig zijnde Koningen van *Frankryk* en *Bohemen* tegen hem ophitste, en hem in plaats van *Bavarus* steeds *Barbarus*, of volgens een ander verhaal *Baurus*, (iemand, die zijn' baard niet af kan veegen,) noemde. Thans gaf hij aan zijnen Legaat, die naar *Italië* bestemd was, in last, te zorgen, dat deze, gelijk hij hem noemde, Aartsvijand van God en de Kerk, die onlangs *Tyrol* vermeesterd had, niet in *Italië* mogt indringen. Evenwel had LODEWYK reeds in het jaar 1342 Gezanten aan hem gezonden, om hem absolutie te vragen, terwijl hij tevens den *Franschen* Koning zijne belofte herinnerde, om zijne voorspraak bij den Paus te zijn, maar na lang wachten, gaf de Paus ten antwoord, dat hij LODEWYK niet van den ban kon ontslaan, voor hij zich onderworpen en de regering van het Rijk nedergelegd had; ja in het jaar 1343 vernieuwde KLEMENS den ban tegen hem, indien hij zich binnen drie maanden niet onderwierp. Onder de menigvuldige verwijtingen tegen den Keizer was ook deze, dat hij de echtscheiding bewerkstelligd had van de Koninklijke Prinses MRRGARE-

THA

THA MAULTASCH, Gemalin van eenen jongeren Zoon des Konings van *Bohemen*, en een huwelijk van dezelve met zijnen Zoon LODEWYK van *Brandenburg*; waar door deze aan het bezit van *Tirol* geraakte. Ook schreef de Paus reeds in Augustus 1343 aan den Aartsbisschop BALDEWIN van *Trier*, en aan de overige Keurvorsten, dat zij de noodige schikkingen zouden maken tot het verkiezen van eenen nieuwen Roomsch-Koning.

De bovengemelde door den Keizer te overhaast en roekeloos daargestelde echtscheiding vervreemde veler gemoederen van hem, gelijk hij spoedig tot zijn nadeel ondervond. In het eerst wel behandelde hij KLEMENS VI met moed, en was zelfs op het punt, om hem niet voor Paus te erkennen, maar toen de Keurvorsten eene bijeenkomst tot eene nieuwe Koningsverkiezing te *Rense* bepaalden, en het bekendmaken van den Pauselijken ban tegen hem velen huiverig maakte, veranderde LODEWYK weder van gedrag, en verzocht den Koning van *Frankryk* met ingewikkelde bedreiging, van zich anders met *Engeland* te zullen verbinden, om voor hem te *Avignon* te spreken, gelijk dit ook gebeurde, en hoewel de Paus, na het verloopen van het bepaalde uitstel, in zijn Konsistorie driemaal in het Latijn en Hoogduitsch liet uitroepen: „ of 'er ook iemand van wege LODEWYK van *Beyeren* tegenwoordig was?" volgde 'er toch, toen zich niemand vertoonde, niet meer, dan dat hij den Keizer voor ongehoorzaam, (*contumax*,) verklaarde. Hier van maakte LODEWYK gebruik, om door dit aan de

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073 tot 1517.

Keurvorsten te berigten, hunne raadplegingen te *Renſe* te ſtuiten.

Laffe onderwerping van LODEWYK vruchteloos.

Nu beſloten hebbende, het uiterſte te ondergaan, om ſlechts den zoen der Kerke te verwerven, begeerde hij, dat de Paus een voorſchrift zou opſtellen, hetwelk 's Keizers Gezanten overnemen zouden, ten einde aflaat te bekomen. Daar op werd eene volmagt voor dezelve ontworpen, zoo ſchandelijk en zoo ſtreng, dat men niet geloofde, dat LODEWYK ze bekrachtigen zou. Hij deed bij dezelve belijdenis van zijne misſlagen, bood aan, den titel van *Keizer* zonder eenige voorbehouding af te ſtaan, en zich zelven geheel in handen van den Paus te zullen ſtellen, en zich in alles naar denzelven, ook met betrekking tot den Koning van *Frankryk*, te zullen ſchikken. Evenwel toonde LODEWYK in eenen Brief aan den Paus en eenen aan de Kardinalen zich tot de volkomenſte gehoorzaamheid aan den Paus gereed.

Zelfs de Paus en zijn Hof ſtonden verwonderd over deze lage toegevendheid van LODEWYK, welke zij aan zijn wantrouwen toeſchreven (*). In Januarij 1343 verſchenen 's Keizers Gezanten te *Avignon*, alwaar zij hunne volmagt overleverden, en op het Euangelie in 's Keizers ziele zwoeren, dat hij dit alles getrouwelijk volbrengen zou. Niettegenſtaande zoo diepe vernedering, gaf de Paus echter enkel ten antwoord, dat hij genegen en barmhartig was, ten opzigte van de ſtraffen, over LODEWYK uitgeſproken, om

(*) *Dicentes intra ſe: iſte homo diffidentia est perplexus.* ALBERT. *Argent. Chron. p.* 133.

om die niet ten ſtrengſte te voltrekken, maar dat hij niet van zins was, hem eenen onbepaalden aflaat toe te ſtaan. Als evenwel de Gezanten op een' volkomen aflaat bleven aandringen, werd hun een tweede voorſchrift gegeven, waar op de Keizer hun nadere volmagt moest geven. De artikelen van dit voorſchrift zagen meer op de belangen van het Rijk, dan op den perſoon des Keizers, zoodat volgens dezelve de Keizer zou beloven, dat hij, *als Keizer of Koning*, niets zou doen, dan met bijzonder verlof van den Roomſchen Stoel enz.

In der daad het ſcheen, dat de Paus den Keizer tot het uiterſte wilde brengen, om, of hem te noodzaken, om zelve de kroon neder te leggen, of hem zoo verachtelijk bij de Keurvorsten te maken, dat zij hem eindelijk afzetten zouden. In 1343 ontbood de Paus den Aartsbisſchop van *Maintz* den getrouwſten aanhanger des Keizers naar *Avignon*, om zich binnen vier maanden daar te verantwoorden. De Keizer ſchreef in 1344 eenen Rijksdag uit te *Frankfort aan den Main*, op welken hij aan de Stenden de eiſchen van den Paus voorleide, met verklaring van naar hunnen raad of het Rijk neder te zullen leggen, of hetzelve, tegen wien het ook ware, te verdedigen. Hier op vermaanden vele Vorsten den Keizer, om toch niets tegen de waardigheid des Rijks te doen, en men beſloot een Gezantſchap aan den Paus te zenden, om dien te verklaren, dat zijne eiſchen ſtrijdig waren met den eed, welken de Keizer aan het Rijk gedaan had. De Paus, dit berigt ontvangen hebbende, beſloot geweld van wapenen te ge-

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

bruiken, waar toe hij den Koning van *Frankryk* vermaande, hem bij te ſtaan, ten einde, gelijk hij zich uitdrukte, het beest, dat aan den Satan was overgegeven, uit de Kerk te weeren, ook zette hij andere Vorsten, bijzonder den Koning van *Bohemen*, tot den oorlog aan, en ſpoorde de Vorsten op tot eene nieuwe verkiezing van eenen Roomsch-Koning.

Van de moedige beſluiten der Duitſche Vorsten had men alles mogen verwachten; maar zij veranderden reeds in 1344, en toonden als 't ware hun misnoegen tegen LODEWYK, omdat hij zich zoo laag voor den Paus vernederd had; en begeerden, dat hij het Rijk zou afſtaan aan KAREL, Markgraaf van *Moravië*, Zoon des Konings van *Bohemen*; hij ſloeg wel zijnen eigen Zoon, den Markgraaf LODEWYK van *Brandenburg* voor, maar de Vorsten zeiden hem, dat men zich in het vervolg wel wachten zou, om eenen *Beyerſchen* weder op den troon te zetten.

Vreesſelijke banvloeken van den Paus tegen LODEWYK.

Thans ſcheen dus alles den Paus tegen den Keizer gunſtig te worden, alzoo deze op geenen Vorst ſtaat kon maken, en zelfs de Koning van *Bohemen* in het jaar 1345 in zijn gebied viel. Evenwel verbond LODEWYK zich met EDUARD van *Engeland*, en de Koningen van *Polen* en *Hongaryen*, de Hertogen van *Oostenryk* en Markgraven van *Meisſen*, ook ſloot hij een vergelijk met den Koning van *Bohemen*; en dewijl vele Lombardiſche Grooten op zijne zijde overkwamen, was 'er waarſchijnlijkheid, dat LODEWYK met een leger in *Italië* zou vallen, waar de Koning van *Hongaryen* bijna reeds meester

van

van *Napels* was. Dit een en ander ſpoorde den Paus aan, om zijne Geestelijke wapenen in volle kracht tegen den Keizer op nieuw te gebruiken. In 1345 eenen nieuwen voorſlag van verzoening van de hand gewezen hebbende, herhaalde hij in het volgende jaar den vorigen ban tegen hem, welken hij den 13den April 1346 met eenen nieuwen ban verzwaarde, welke in woede alles overtrof, wat men tot hier toe van die natuur vernomen had.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Nadat de Paus in zijne Bulle desaangaande alles vooraf opgenoemd heeft, wat tusſchen hem en den Keizer was voorgevallen, en aan des Keizers onboetvaardigheid, voortdurende boosheid, lastering, hardnekkigheid en velerlei ondeugden de ſchuld gegeven, dat hij hem den aflaat had moeten weigeren, ontvouwt hij de ſtraffen, in welke hij reeds door Paus JOANNES XXII vervallen was. „ Hij is, zegt de Paus, daar door eereloos geworden; kan geen openbaar ambt bekleeden; niemand tot een ambt verkiezen; geen getuigenis afleggen; geene erfenis aanvaarden; noch zijn' uiterſten wil opſtellen. Niemand behoeft zich voor hem, maar hij moet zich voor anderen verantwoorden; alle zijne vonnisſen gelden niets; geen Zaakwaarnemer mag voor hem ſpreken; geen Notaris mag in zijne belangen een ſtuk opſtellen. Men mag hem nergens over hooren; nog een appèl van hem aannemen. Alle zijne goederen zijn voor altijd voor den Staat verbeurd; zijne Zonen en Kleinzonen mogen geen Geestelijk, of eenig openbaar ambt ontvangen. Aan alle Geloovigen is de gemeenſchap met hem verboden, ten wa-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073 tot 1517.

re zij de bekeering van hem en de zijnen zochten; als hij fterft, mag hij geene Kerkelijke begrafenis genieten. Ook zijn alle Wereldlijke Vorsten verpligt, hem, zoo veel mogelijk, uit hunne landen uit te roeijen." Daar op volgen de eigenlijke banvloeken van KLEMENS VI over LODEWYK, op deze wijze:

„ Opdat hij erkenne, dat hij zich deze en andere „ ftraffen heeft waardig gemaakt; maar ook opdat „ Gods wraak en onze vloek hem ftraffe, zoo bid- „ den wij de Goddelijke magt ootmoedig, dat zij „ zijne onzinnigheid terug drijve, zijnen hoogmoed „ nederdrukke, hem met de kracht van hare reg- „ terhand ten gronde werpe, hem in de handen zij- „ ner vijanden en vervolgers befluite, en make, dat „ hij voor dezelve nederftorte. Een onbekende val- „ ftrik moete hem overkomen, en hij in denzelven „ geraken; vervloekt zij zijn uitgang en ingang! „ De Heere fla hem met krankzinnigheid, blindheid „ en razernij! De Hemel fchiete blikfemen op hem „ neder! De troon Gods en der Apostelen PE- „ TRUS en PAULUS ontbrande over hem in deze en „ de toekomende wereld! De geheele wereld ftrijde „ tegen hem! De aarde opene zich en verflinde „ hem levendig! Zijn naam moete in één geflacht „ uitgedelgd worden! en zijne gedachtenis verdwijne „ van den aardbodem! Alle elementen moeten te- „ gen hem gekant zijn! zijne woning moete woest „ worden! De verdienften van alle ontflapene Hei- „ ligen moeten hem befchamen, en in dit leven „ eene openbare wrake aan hem uitoefenen! Zijne

„ Zo-

„ Zonen moeten uit hunne woningen uitgeworpen „ worden, en voor zijne oogen in de handen der „ vijanden, die hen ombrengen, overgegeven wor- „ den!" Eindelijk beveelt de Paus aan de Keurvorsten eene nieuwe verkiezing te doen van eenen Roomsch-Koning, of dat de Apostolifche Stoel van zijn regt gebruik zou maken, om zulks zelve te doen.

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

De Paus doet pogingen, om KAREL, Zoon van den Koning van Bohmen tot Keizer te doen verkiezen

Inmiddels was KAREL, Zoon van den beroemden Koning van *Bohemen*, JOANNES, met zijn' Vader, die thans blind was, te *Avignon* gekomen. Daar deze reeds van zijn achtfte jaar af aan het Hof van *Frankryk* van eenen Hofkapelaan, JOANNES VAN CARA, eene Geestelijke opvoeding gekregen had, en KLEMENS VI, nog als PIETER ROGER, Abt van *Fekamp*, en Koninklijke Raad te *Parys*, vervolgens zijn leermeester en vriend was geweest, was hij geheel aan den Paus overgegeven, en werd door den Paus aan de Kardinalen voorgefteld, om hem tot Roomsch Koning te doen verkiezen; maar deze waren in twee partijen verdeeld; de *Franfche* Kardinalen, die den Kardinaal TALLEYRAND of van *Perigord*, aan het hoofd hadden, ftemden met den Paus overeen; maar de *Gaskonjefchen*, door den Kardinaal van COMMINGES aangevoerd, wederfpraken hen op het hevigfte; en befchuldigden hen van den moord van ANDREAS, Koning van *Napels*. De beide partijen fcholden malkanderen voor verraders der Kerk; ten laatften ftond TALLEYRAND op, en wilde COMMINGES te lijf; en niet dan met moeite verhinderde het de Paus en de overige Kardinalen, dat zij niet handgemeen raakten.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ten. De beide partijen versterkten vervolgens hunne huizen en wapenden hunne bedienden, tot zij eindelijk door den Paus in schijn bevredigd werden.

Evenwel liet de Paus zich niet af houden van zijn oogmerk, om KAREL te bevorderen, die den 22sten April 1346 de voorwaarden bezwoer, op welken hij tot het Keizerdom zou verheven worden, welke, gelijk men zich ligtelijk kan voorstellen, alle ten voordeele van den Paus, maar vernederd en laag voor het Keizerrijk en deszelfs hoofd waren.

KAREL wordt tot Roomsch Koning verkoren.

Even te voren had de Paus den Aartsbisschop van *Maintz*, HENDRIK van *Virneburg*, die den Keizer toegedaan was, afgezet, en den Graaf GERLACH van *Nassau* in deszelfs plaats benoemd; vervolgens vermaande hij de Keurvorsten op nieuw tot eene verkiezing, en liet door eenen Legaat aflaat aanbieden aan allen, die Keizer LODEWYK zouden verlaten, wordende de prijs van dezen aflaat op eene gulden gesteld.

Dus kwamen dan in den zomer des jaars 1346 de drie Geestelijke Keurvorsten, ook KAREL met zijn' Vader, en RUDOLF, Hertog van *Saksen*, te *Rense* bij *Koblents* bijeen, omdat *Frankfort* den Keizer getrouw bleef, en verklaarden het Duitsche Rijk openstaande, waar na zij den 11den Julij KAREL tot Roomsch-Koning verkozen; terwijl LODEWYK gelijktijdig met vele Stenden eenen Rijksdag te *Spiers* hield, op welken dit alles voor nietig verklaard, en den Paus het regt ontzegd werd, om eenen Keizer te kunnen afzetten. Kort daar na werd de verkiezing van KAREL door den Paus beves-

vestigd: maar de ſtad *Aken*, waar hij zich wilde laten kronen, ſloot hem de poorten, de inwoners van *Luik* ſloegen hem en hunnen Bisſchop, die zijn aanhanger was, af, en over het geheel noemden de *Duitſchers* hem *een' Papenkoning*. KAREL nam dus met zijn' Vader de toevlugt tot den Koning van *Frankryk*, hier waren zij tegenwoordig in den vermaarden veldſlag bij *Crecy* in Augustus 1346, in welken de *Engelſchen* eene volkomene overwinning behaalden, en Koning JAN het leven verloor, waar door KAREL nu Koning van *Bohemen* werd. Kort daar na werd hij te *Bon* gekroond, maar bleef in zijne oorlogsverrigtingen tegen LODEWYK ongelukkig, alhoewel de Paus zijnen inval in *Tyrol* in 1347 door eenige *Italiaanſche* Grooten liet onderſteunen.

N. RIENZO maakt zich tot Tribunus te Rome.

Een ſtout ondernemend man bragt om dezen tijd eene zonderlinge ſtaatsomwenteling te *Rome* tot ſtand. NIKOLAUS RIENZO, naar de *Roomſche* wijze van afkorten COLA DI RENZO genoemd, Zoon van eenen Herbergier te *Rome*, *Notaris* der *Roomſche* Raadsheeren, die met andere Afgevaardigden vergeefs getracht had, den Paus over te halen, om naar *Rome* te keeren, ondernam, van den verwarden toeſtand van zaken aldaar gebruik te maken. De twisten tusſchen de Huizen COLONNA en ORSINI en de geweldenarijen van den Adel veroorzaakten geſtadige onrusten. RIENZO, die eenige kundigheden bezat en van verſtand niet ontbloot, ook wel beſpraakt was, onderhield het *Roomſche* volk, hetwelk hij opgeroepen had, hier over, en ſtelde het zijne voormalige grootheid en magt voor oogen, met

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G Jaar 1073 tot 1517.

die uitwerking, dat het volk hem in Mei 1347 tot *Tribunus* van *Rome* benoemde, alwaar hij op het Kapitool geleid, en de geheele regering hem in handen gegeven werd. In het eerst gedroeg hij zich zeer verſtandig, gaf de overheidsposten aan verdienſtelijke mannen, en door den Adel van deszelfs magt te berooven, herſtelde hij in en buiten *Rome* de algemeene rust. Maar ſpoedig werd zijn brein verhit tot herſenſchimmige ontwerpen. Hij nam niet alleen den weidſchen titel aan van „NICOLAUS, de ſtrenge en genadige, bevrijder der ſtad *Rome*, ijveraar voor de welvaart van *Italië*, beminnaar der Wereld, en *Tribunus Augustus*," maar hij wilde ook de ſteden van *Italië* in vrijheid ſtellen, en *Rome* weder tot derzelver hoofd verheffen. Hij ſchreef deswegens aan alle Italiaanſche Vorsten en ſteden, ſommigen der laatſten luiſterden naar hem, maar de anderen belachten hem. Hij liet zich op eene plegtige wijze tot Ridder ſlaan, met verſcheidene kronen kronen, en baadde zich in de Porfierſteenen Vonte, in welke KONSTANTYN *de Groote*, volgens de overlevering, gedoopt zou zijn. Hij daagde den Keizer en den Koning van *Bohemen*, om voor hem hun regt op het Keizerrijk te beplijten; van de Keurvorsten vorderde hij bewijs van hun regt, om eenen Keizer te verkiezen; den Paus en deszelfs Kardinalen gaf hij bevel, om naar *Rome* te komen; waar bij hij zich Kandidaat van den Heiligen Geest noemde, voorwendende, alles op deszelfs ingeving te doen. De Pausſelijke ſtadhouder verzette zich vergeefs tegen hem, ook ſloeg hij de aanzienlijkſte Romeinen, die

ge-

gewapenderhand in de ſtad meenden te dringen, op de vlugt. Doch al deze luister nam reeds in December 1347 een einde. Door eenen opſtand in *Rome* ontſteld, vlugtte RIENZO vermomd uit de ſtad, en begaf zich vervolgens tot Keizer KAREL IV, doch deze leverde hem aan den Paus over, waar op hij een' tijd lang te *Avignon* gevangen heeft gezeten, tot men onder den volgenden Paus in 1354 gebruik van hem wilde maken, om de Grooten te beteugelen, die het Pausſelijk gebied onder zich verdeelden. Hij keerde toen naar *Rome*, en werd van het volk eerbiedig ontvangen, doch verloor ſpoedig deszelfs gunst door zijne onbedachtzame en wreede handelingen; en nog in dat laatstgemelde jaar kwam hij in eenen opſtand om het leven.

Dood van Keizer LODEWYK van Beyeren.

Terwijl deze RIENZO te *Rome* het bewind had, overleed Keizer LODEWYK van *Beyeren* den 11den October 1347, onverwachts. Hij was de laatſte Keizer van deze eeuwen, die de Keizerlijke waardigheid te *Rome* en in *Italië* nog eenigermate gehandhaafd heeft. Het is waar, dat hij zich ſomtijds zeer diep vernederde, maar alleen dan, wanneer hij door allen verlaten, geen ander middel wist om zich te redden, doch weldra hervatte hij weder zijnen moed; ook hebben de vereerers der Pauſen nog in later tijden zijne gedachtenis zoeken zwart te maken; bijzonder de Poolſche Dominikaner ABRAHAM BZOVIUS, die te *Rome* de Kerkelijke Jaarboeken van den Kardinaal BARONIUS vervolgd heeft; hetwelk aanleiding gaf, dat op bevel van den toenmaligen Hertog, naderhand Keurvorst van *Beyeren*, MAXI-

MI-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

MILIAAN, deszelfs Geheimraad en Kanselier der Beijersche Stenden, JOAN GEORG HERWART van *Hohenburg*, eene verantwoording voor dezen Keizer geschreven heeft: *Ludovicus IV. Imp. defensus, Bzovius injuriarum postulatus, Monachii* 1618 *in 4to. Pars altera* 1619. *Mantissa, sive contra Bzovium Pars Tertia, in qua per omnes Europæ provincias specimen exhibetur Bzovianæ in historia eruditionis* 1619. Op gelijke wijze schreef ook CHRIST. GEWOLD, Hofraad en *Archivarius* van denzelfden Vorst zijne *Defensio Ludovici IV. Imper ratione electionis contra Bzovium. Ingolstad* 1618.

KAREL IV Keizer.

Nog twee jaren na LODEWYKS dood vond de door den Paus aan de Duitschers opgedrongen Keizer tegenstand in zeer vele plaatsen van het Rijk bij verscheidene Rijkssteden, hoewel hij zelve in het jaar 1348 overal rondreisde, sparende noch geld, noch gunstbewijzen, noch vrijheidsbrieven en voorregten. Op den dag, toen hij te *Bazel* kwam, kwam daar ook de Pausselijke Bul van *absolutie* aan, met welke aan den Bisschop van *Bamberg* deze volmagt gegeven werd: dat hij die genen van de verdiende straffen zou ontheffen, die hunne misdaad belijden en zweeren zouden, dat zij voortaan bij het Katholijk geloof blijven, den Apostolischen Stoel getrouw zijn, zich jegens geenen Ketter of Scheurmaker genegen toonen, en ook gelooven zouden, dat het geen' Keizer toekomt, eenen Paus af te zetten, en eenen anderen te benoemen, maar dat dit eene verdoemde Ketterij is; als ook, dat zij niemand voor Keizer wilden hebben, die niet van den Paus beves-

vestigd was, dat zij der Weduwe en de Zonen van LODEWYK niet zouden begunstigen, zoo lang zij onder den ban zouden wezen, maar dat zij Koning KAREL zouden gehoorzamen, die van den Paus bevestigd was. Men gaf aan de Burgers van *Bazel* kennis van den inhoud dezer Bul, maar zij noch hunne Geestelijkheid wilde ze aannemen. Integendeel verscheen de Burgemeester KOENRAAD VAN BERENFELS met den Raad en eenen Notaris voor den Koning, en de Bisschoppen, onder welken hij dien van *Bamberg* dus aansprak: „ Gij moet weten, Heer Bisschop, dat wij niet erkennen of gelooven willen, dat onze voormalige Heer, de Roomsche Keizer LODEWYK, ooit een Ketter geweest is. Want wij willen elk een', dien ons de Keurvorsten, of het grootste gedeelte van hen, voor Roomsch-Koning of Keizer geven, daar voor achten, al zou hij ook nooit bij den Paus bevestiging verzoeken; voorts zullen wij ook niets anders doen, hetwelk in eenige wijze strijdig zou mogen zijn met de regten des Rijks. Maar indien gij van den Heer Paus volmagt hebt, om ons alle onze zonden te vergeven, dan zijn wij daar mede te vreden." Dus moest aan de stad de aflaat en de Godsdienst zonder eenig beding verleend worden. Toen KAREL te *Worms* kwam, vond hij de Geestelijkheid en het volk even zoo gezind. De Geestelijkheid liet zich wel door den Bisschop van *Bamberg*, na den eed afgelegd te hebben, absolveren. Maar toen deze den volgenden morgen voor zich alleen, en niet voor de Burgers, Godsdienst wilde oefenen, ontstond 'er een oploop.

De

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

De Burgers floten de poorten, liepen gewapend naar de woning des Konings, waar de gemelde Bisfchop de toevlugt had genomen, en deze moest op bevel van den verfchrikten Vorst, aan de geheele ftad, zonder beding en zonder eed te doen, de abfolutie fchenken.

Tegenkeizer verkoren.

Zelfs werd door verfcheidene Rijksftenden de verkiezing van KAREL tot Keizer voor nietig verklaard. Het Hertoglijke Huis van *Beyeren*, waar van LODEWYKS Zoon, LODEWYK, Markgraaf van *Brandenburg*, thans het hoofd was, ging eene verbintenis aan met de *Paltsgraven* aan den *Rhyn*, ook met den Hertog van *Sakfen-Lauenburg*, als hoofd der oude *Sakfifche* linie; deze verkoren in het jaar 1348 EDUARD III, Koning van *Engeland*, tot Keizer. Deze voor die waardigheid bedankende, boden zij dezelve aan den Markgraaf FREDERIK van *Meisfen* aan; en toen ook deze weigerde dezelve te aanvaarden, aan Graaf GUNTHER van *Zwartzburg*, een dapper en eerlijk Edelman, die dezelve aannam en in Maart 1349 openlijk verklaarde, de regten des Rijks tegen elk en een ieder te zullen verdedigen. Evenwel wist KAREL de verbindtenis boven gemeld te ontbinden, en GUNTHER deed, kort voor zijnen dood, in Junij 1349, tegen aanmerkelijke voordeelen, afftand van zijne aanfpraken op den troon. Desniettemin moest KAREL zich te *Frankfort* nog eens laten verkiezen en te *Aken* kronen, een bewijs, hoe weinig acht men floeg op de verkiezing en bepaling van den Paus.

Ook was 'er kort daar na bijkans een misverftand tus-

tusſchen KAREL en den Paus uitgeborſten. De eerſte had zich jegens eenige *Italiaanſche* Grooten laten verluiden, dat hij voornemens was naar *Italië* te komen, hetwelk hij echter volgens zijne belofte aan den Paus zonder deszelfs verlof niet doen mogt; de Paus gebood daarom zijnen Legaat, toe te zien, dat 'er op de groote vergadering, die te *Padua* ſtond gehouden te worden, enkel Kerkelijke zaken verhandeld werden. KAREL kwam echter bij het leven van dezen Paus niet in *Italië*.

KLEMENS VI koopt het Graafſchap Avignon.

In dezen tusſchentijd vond KLEMENS VI gelegenheid, om zijn gebied te vergrooten. ANDREAS, Koning van *Napels*, een geboren *Hongaarsch* Vorst, die de Kleindochter van den voorgaanden Koning ter Gemalin had, was in het jaar 1345 te *Averſa* vermoord geworden. Zijne weduwe JOANNA werd beſchuldigd van deze euveldaad medewustig te zijn; de Paus als Leenheer des Rijks geloovende, dat hem het onderzoek dezer zaak toekwam, droeg hetzelve aan den opperſten Rigter van het Rijk, (*Gran Gjustiziere*,) op, die ook de aanleggers der zamenzweering ontdekte. Maar toen LODEWYK, Koning van *Hongaryen*, met een magtig leger optrok, om zijns Broeders dood te wreken, nam de Koningin JOANNA de wijk naar *Avignon* in het begin des jaars 1347. De Koning van *Hongaryen*, het Rijk van *Napels* bemagtigd hebbende, liet eenen der voornaamſte Grooten, als een aanſtoker van den moord zijns Broeders, ter dood brengen, en keerde toen naar *Hongaryen* terug. Op zijn aandrang benoemde de Paus drie Kardinalen, om de ſchuld of onſchuld

der

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

der Koningin te onderzoeken, die echter ſpoedig vrij verklaard zijnde, met den Prins van *Tarento*, haren bloedverwant trouwde, waar toe de Paus ontſlag verleende. Naar haar Rijk willende wederkeeren, maar geld gebrek hebbende, verkocht zij in het jaar 1348 de ſtad en het gebied van *Avignon*, welke haar als geborene Gravin van *Provence* toekwamen, aan den Paus voor 80,000 *Florentynſche* Goudguldens. — Vervolgens keerde de Koningin met haren nieuwen Gemaal naar het Rijk van *Napels*, hetwelk zich ook gedeeltelijk weder aan haar onderwierp. Eindelijk kwam men overeen in het jaar 1351, om de uitſpraak van het verſchil aan den Paus over te laten, die der Koningin als geheel onſchuldig aan den moord van haren eerſten Gemaal het Rijk van *Napels* toewees, mits zij aan den Koning van *Hongaryen* 300,000 Goudguldens voor zijne gemaakte krijgskosten betaalde; maar deze was grootmoedig genoeg, om haar ook deze ſom kwijt te ſchelden.

De Paus benoemt eenen Koning van de Kanariſche Eilanden.

In het jaar 1344 ſtichtte KLEMENS VI een nieuw Koningrijk. Omtrent het jaar 1330 of wat later waren de *Kanariſche* Eilanden, bij de Ouden *de Gelukkige* genoemd, door eenige *Kastilianen* en *Portugezen* ontdekt. Spoedig matigden zich de Pauſen het regt aan, om over ſoortgelijke ontdekkingen te beſchikken, onder voorwendſel van het Christendom uit te breiden. In het gemelde jaar 1344 ſchonk KLEMENS deze Eilanden aan LODEWYK, Graaf van *Clermont*, dien men DON LOUIS van *Spanje* noemde, omdat hij een Zoon was van *Don* ALFONZO DE

LA

LA CERDA, die uit het Koninklijk Huis van *Spanje* was. De Paus verhief tevens deze Eilanden tot een Koningrijk ten behoeve van dezen Graaf, die zich als *Fransch* Gezant aan zijn Hof bevond.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Tien jaren had KLEMENS VI als Paus geregeerd, toen hij den 6den December 1352 overleed, en volgens zijnen wil in het Klooster *Chaiſe-Dieu* in *Auvergne* begraven werd, alwaar hij zich een prachtig graf had laten oprigten. Dit werd in de Burgeroorlogen van *Frankryk* in het jaar 1562 van de *Hugenooten* vernield, en dewijl zij al de deelen van zijn ligchaam met lood bedekt vonden, werden zijne overblijffelen verbrand, terwijl zij al ſpottend riepen: Gelooft gij dan, groote Paus, dat gij den Duivel met looden wapenen zult overwinnen? Hij verzachtte de ſtrenge bevelen van het *Conclave* der Kardinalen in zoo ver, dat het hun geoorloofd werd, hunne kleine vertrekken, terwijl zij ſliepen, door gordijnen af te zonderen, dat zij twee bediendes, Geestelijken of Leeken, konden hebben, en drie dagen na hunne komst in het *Conclave*, behalve brood en wijn, ook vruchten, kaas en gebak, benevens een geregt vleesch of visch, zoo wel 's middags als 's avonds zouden bekomen. PETRARCHA verhaalt van dezen Paus, dat hij een zoo ſterk geheugen hebbe gehad, dat hij niet alleen wist, het geen hij eens gelezen had, maar het ook niet weder kon vergeten, al had hij gewild; en men voegde 'er bij, zegt PETRARCHA, hoewel hij zelve dit voor fabelachtig houdt, dat hij dit gekregen had, door

Dood van KLEMENS VI.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

eenen hevigen slag op de hersenpan (*). Hij was een man, zegt MATTHEUS VILLANI, zijn tijdgenoot, vol behoorlijke wetenschap, zeer ridderlijk, maar juist niet godvruchtig. (*molto cavalleresco, poco religioso.*) Van vrouwen was hij, nog Aartsbisschop zijnde, niet afkeerig, maar overtrof hierin de levenswijze der jonge Wereldlijke Baronnen; zelfs als Paus kon hij zich van haar niet onthouden, maar voorname vrouwen gingen zoo goed als de Prelaten in zijne kamer. Bijzonder behaagde hem de Gravin van *Turenne* zoo zeer, dat hij om harentwil vele gunsten bewees.

INNOCENTIUS VI wordt Paus.

De Kardinalen haastten zich eene verkiezing van zijnen opvolger te doen, eer Koning JAN van *Frankryk* te *Avignon* kon wezen, om eenen Paus naar zijnen zin te hebben. De meesten onder hen waren genegen, om JOAN BERELLI, Generaal van de *Karthuizer-Orde*, te verkiezen, maar de Kardinaal VAN TALLEYRAND of van *Perigord*, hield hen daarvan terug, door hen te waarschuwen, dat deze hen tot eene strenge levenswijze zou verpligten. Ondertusschen maakten zij eenige wetten tot hun voordeel, welke de nieuwe Paus zou moeten bezweeren; gelijk zij ze allen ook bezworen, doch sommigen met de bepaling: indien deze wetten op het regt gegrond waren.

Vervolgens verkozen zij den 18den December 1352 den Kardinaal-Bisschop van *Ostia*, STEVEN

ALS

(*) *Rer. Memorab.* L. II. C. 1.

ALBERTI, (eigenlijk AUBERT,) onder den naam van INNOCENTIUS VI, tot Paus. Deze herriep omtrent het midden des jaars 1353 de bovengemelde wetten, door de Kardinalen gemaakt, verders oefende hij eene prijswaardige ftrengheid omtrent het begeven van Geestelijke ambten en ten aanzien der zeden van zijn Hof.

Hij wordt weder meester van den Kerkelijken Staat.

Dewijl verfcheidene Groote Heeren in *Italië* onlangs de meeste fteden van den Kerkelijken Staat onder malkanderen verdeeld hadden, zond de Paus in 1353 den *Spaanfchen* Kardinaal ÆGIDIUS ALBORNOZ, die in zijn vroeger leven in krijgsdienst geweest was, derwaarts met volmagt, om met Geestelijke en Wereldlijke wapenen dezelve weder onder zijn gebied te brengen. De Aartsbisfchop van *Milanen*, JOANNES VISCONTE, die tevens Heer van deze ftad en het *Milaneefche* was, die onder anderen ook *Bologna* gekocht en voor 100,000 Goudguldens door den vorigen Paus in het jaar 1351 met die ftad beleend was, aan wien zich ook in 1353 de ftad *Genua* onderworpen had, ontving den Legaat wel, maar belette hem in *Bologna* te komen, opdat de inwoners door zijne tegenwoordigheid niet zouden opgewekt worden, om hunne vrijheid te hernemen. De Legaat in het voormalig Paufelijk gebied gekomen, wist de *Romeinen* over te halen tot een verdrag, waar bij zij hem tot hunnen befchermer aannamen. Kort te voren was deze hoofdftad zeer ontrust geworden door den tweefpalt der aanzienlijke Huizen van *Orfini*, *Colonna* en *Savello*; het volk had zelfs den *Senator* BERTHOLD VAN ORSINI

 dood-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

doodgesteenigd; waar op zekere FRANS BARONCELLI, Schrijver of *Notarius* van den *Senator* van *Rome*, onder groote beloften, om de oude vrijheid en waardigheid der *Romeinen* te herstellen, zich tot *Tribunus* der stad opwierp. Hier tegen bediende de Paus en zijn Legaat zich van het middel, waar van wij boven gesproken hebben, zij zonden COLA DI RIENZO herwaarts, doch die, na een goed begin, spoedig een treurig einde had. De Legaat voorts allen in den ban gedaan hebbende, die der *Roomsche* Kerk iets ontnomen hadden, bemagtigde met geweld in het jaar 1354 *Orvieto* en *Fermo*, en na vervolgens het zoogenoemde *Erfdeel van* PETRUS, (*il Patromonio*,) en meer andere gewesten veroverd te hebben, liet hij in het jaar 1356 het kruis prediken tegen hen, die hem *Forli*, *Cesena* en andere steden nog onthielden; zij werden te gelijk voor Ketters verklaard, en aan ieder een aflaat gegeven, die tegen hen te veld zou trekken. „ Maar hier mede," zegt VILLANI, „ vong terstond de geldzucht der aflaatpredikers aan, haren pligt te doen, en de volmagt van den Paus te buiten te gaan. Zij namen van ieder zoo veel geld, als zij krijgen konden, waar voor zij aflaat van straffen en geloften van allerhande soort gaven; maar waren de lieden te arm, om geld te kunnen betalen, dan lieten zij zich ook kleederen, huisraad, granen enz. geven, en plunderden op deze wijze steden, kasteelen en dorpen." Niettegenstaande den gelukkigen voortgang des Kardinaals, riep de Paus hem in het jaar 1357 naar *Avignon* terug, doch was in het volgende jaar 1358

ge-

genoodzaakt, hem weder derwaards te zenden, alwaar hij het volgende jaar geheel *Romagna* won, en zelfs in 1360 ook *Bologna*. Nogtans had hij gestadig te kampen met BERNABÒ VISCONTE, Heer van *Milanen*, waar bij nog kwamen, behalve de menigvuldige kleine Heeren en Vorsten, de talrijke Vrijbuitersbenden, die thans *Italië* afliepen, en uit roofzuchtige soldaten, Duitschers, Franschen, Spanjaarden, Engelschen en Burgundiers bestonden. Zulk eene Bende, *de Witte Kompagnie* genoemd, drong zelfs in *Provence*, en de Paus was gedwongen, wilde hij geen bezoek van haar afwachten, haar 100,000 Goudguldens te betalen, waar na zij zich naar *Piemont* wendde.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Midden onder deze oorlogstooneelen in *Italië*, kwam KAREL IV in het jaar 1354 aldaar aan, om zich de *Italiaansche* en Keizerlijke kroon te laten opzetten. 'Er scheen zich voor hem eene gunstige gelegenheid aan te bieden, om de regten van het Keizerrijk eenigermate te herstellen, bijzonder in *Lombardyë*, waar de *Venetianen* zijne hulp verzochten tegen het magtige Huis van *Visconti*, maar KAREL had slechts 300 ruiters bij zich tot zijn geleide, maar een groot gevolg van Prelaten, Vorsten en Edellieden. Te *Mantua* gekomen schreef hij om meer krijgsvolk naar *Duitschland*. Dewijl niemand reden had om voor hem te vreezen, werd hij overal eerbiedig onthaald, en te *Milanen* met de ijzeren kroon gekroond. In het jaar 1355 kwam hij te *Rome*, alwaar hij door den Kardinaal-Bisschop van *Ostia* in naam des Pausen gekroond werd, en toen

Keizer KAREL te Rome gekroond

volgens zijne belofte aan den Paus op denzelfden dag *Rome* verliet, en zich spoedde, om uit het Pausselijk gebied te komen; echter liet hij eenig krijgsvolk over aan de Pauselijke Legaten, om tegen JOAN VAN MALATESTA gebruikt te worden, die in den Kerkelijken Staat nog vijandelijkheden pleegde. Terwijl hij te *Pisa* aan een vergelijk arbeidde tusschen MALATESTA en den Paus, ontstond 'er een oproer tegen hem, hetwelk hem in levensgevaar bragt; met 1200 ruiters trok hij *Lombardyen* door, hetwelk grootendeels in de magt der VISCONTI was; maar werd in geene eene stad binnengelaten, behalve te *Kremona*; op deze wijze kwam hij in Julij 1355 in *Duitschland* terug, met weinig eer voor zich zelven, maar met veel geld, hetwelk hij als geschenken ontvangen had.

De Paus was zoo voldaan over 's Keizers gedrag in *Italië*, dat hij hem *den zoon der dankbaarheid, des zegens en der genade* noemde. Evenwel was de Paus nu en dan op dezen gehoorzamen Keizer misnoegd, bij voorbeeld, toen hij begeerde, dat de Paus eenige verordeningen van KLEMENS V zou vernietigen, die voor het Rijk honende waren; waar op de Paus antwoordde, dat zij eens vooral in het Pausselijk Wetboek stonden, en op de Hooge Scholen voorgelezen werden, waarom zij niet konden afgeschaft worden. Insgelijks als de Keizer in 1359 ondernam de buitensporige zeden der Geestelijkheid te hervormen, schreef hem de Paus, dat hij daar door in de regten van den Paus en van de Prelaten trad, wien het alleen toekwam, hunne onderhoorige Geestelijken te bestraffen.

Niet

Niet alleen de Keizer, maar ook andere Vorsten moesten de heerſchappij van den Paus erkennen. Zoo vermaande hij LODEWYK, Koning van *Napels*, zijne onregtvaardige handelingen na te laten, en verklaarde de giften, door hem en zijne Gemalin JOANNA gedaan, voor nietig en van onwaarde. Ook moest PIETER, Koning van *Arragon*, hem in het jaar 1353 den leeneed vernieuwen. In het jaar 1355 deed zijn *Nuncius* den Koning van *Kastilië*, PIETER, in den ban, omdat deze zijne Gemalin BLANCA verſtoten, en in hare plaats bijzitten genomen had, hoewel de Paus bij dezen weinig uitrigtte.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Heerſchappij van den Paus over andere Vorsten.

Twee beſluiten van dezen Paus zijn merkwaardig, de eene verbiedende, dat voortaan niet meer, in naam van den Paus, de ſtraffe van moord voor eene geringe geldſom zou kunnen afgekocht worden; de tweede ſchafte de belasting af, welke van ligte vrouwlieden aan de Pausſelijke Hof bedienden gewoon was betaald te worden. Eene van de zwakheden van dezen Paus was, dat hij al te ijverig was in het bevorderen zijner bloedverwanten. Hij ſtierf den 12den September 1362.

Dood van INNOCENTIUS VI.

Daar waren twintig Kardinalen, die te *Avignon* tot de verkiezing van een' nieuwen Paus bijeenkwamen. Eén van dezen, ANDROIN DE LA ROCHE, te voren Abt van *Clugny*, was eerst in deze ſtad aangekomen, toen de Paus reeds zieltoogde. Hij had dus geen titel als Kardinaal, noch zitting in het Konſiſtorie, dewijl de Paus hem den mond niet geſloten of geopend had. De Kardinalen echter waren van gevoelen, dat hem eene ſtem in het *Concla-*

URBANUS V.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517

clave toekwam, hetwelk nogtans in de volgende eeuw door EUGENIUS IV anders verstaan en bepaald werd (*). De keus der Kardinalen bepaalde zich, na eenige verschillen, den 28sten October 1362 op WILLEM GRIMOARD of GRIMAUD, Abt van *St. Victor* te *Marseille*, die den naam van URBANUS V aannam, en wiens verkiezing, zonder dat men weet waarom, als een onmiddelijk werk van God werd aangezien.

Zijne twisten met BERNABO VISCONTE

Een der eerste bedrijven van dezen Paus was zijne onderneming tegen BERNABO VISCONTE; in het jaar 1360 had de Kardinaal ALBORNOZ dezen magtigen Vorst den oorlog aangedaan over *Bologna*, hetwelk hij wel volgens zijne overeenkomst met KLEMENS VI nog eenige jaren moest behouden, maar hetwelk INNOCENTIUS VI volstrekt nu reeds met het Pausselijk gebied wilde vereenigen, omdat hij BERNABO niet vertrouwde. ALBORNOZ maakte zich ook werkelijk meester van deze stad, die vervolgens door BERNABO vergeefs belegerd werd. Thans zocht deze zich met den Paus URBANUS te verzoenen, doch eischte 400,000 Dukaten voor zijn regt op *Bologna*. De Paus daartegen daagde hem op het einde des jaars 1362 in, om tegen den naastkomenden eersten Maart zijn vonnis te komen aanhooren; verwijtende hem vele euveldaden en wreedheden; onder anderen dat hij Priesters en Monniken in eene ijzeren kooi had laten verbranden, anderen onthoof-

den,

(*) PAGI *Breviar. Gest. Pontiff. Rom. Tom.* II. *P.* II. *pag.* 109.

den, of wreed pijnigen, en eenen eerwaardigen *Franciskaner* met eene gloeijende priem de ooren doorboren. Ook zocht de Paus overal hulp tegen hem, onder anderen vorderde hij van de erfgenamen van LODEWYK, Keurvorst van *Brandenburg*, Zoon van Keizer LODEWYK van *Beyeren*, die onder deze voorwaarde door zijnen voorzaat van den ban ontheven was, dat hij den Paus, op deszelfs ontbod, met 100 geharnaste ruiters zou bijſtaan, om deze 100 ruiters thans te leveren.

Toen BERNABO op den bepaalden dag niet verſcheen, deed de Paus hem als een' Ketter in den ban. Dit vonnis uitgeſproken hebbende, knielde hij neder, en riep als Stadhouder van CHRISTUS, denzelven, als ook de Apostelen PETRUS en PAULUS, en het ganſche Hemelhof om bijſtand aan; te gelijk liet hij een' kruistogt tegen BERNABO prediken; waarop deze in het jaar 1364 tot een vergelijk met den Paus kwam, wien hij tegen de betaling van 800,000 Goudguldens binnen acht jaren alle ſloten en vestingen zou terug geven, welke hij in het gebied van *Bologna* en *Modena*, als ook in *Romagna* bemagtigd had. Doch reeds in het jaar 1366 brak de vijandſchap op nieuw uit, hebbende de Paus een verbond beſloten met den Keizer en eenige *Italiaanſche* Grooten, en de Koningin JOANNA van *Napels* tegen BERNABO, en zelve een aanzienlijk leger op de been gebragt; maar BERNABO, wien het noch aan krijgsbeleid noch aan moed en vernuft ontbrak, wist zich gemakkelijk te handhaven; Keizer KAREL

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

kwam wel met een aanzienlijk leger opdagen, maar voerde zoo weinig uit, dat BERNABO bij den daar op volgenden vrede in alle zijne bezittingen, op ééne ſchans na, welke hij in het *Mantuaanſche* opgeworpen had, bevestigd werd.

URBANUS V keert naar Rome terug.

Toenmaals bevond URBANUS V zich te *Rome* en ſcheen in vollen ernst van de afwezenheid der Pauſen van die ſtad, welke nu bijna 60 jaren geduurd had, een einde te willen maken. Toen hij nog Abt was, had hij reeds gezegd, dat, indien 'er een Paus verkoren werd, die zijnen Stoel weder in *Italië* vestigde, en daar van de dwingelandij een einde maakte, hij den volgenden dag wel zou willen ſterven. Ook hadden de *Romeinen* hem ernſtig daarom verzocht, en ook PETRARCHA in het bijzonder hem daar toe opgewekt. Ondertusſchen liep het nog eenige jaren aan, eer hij zijn voornemen ten uitvoer bragt, behalve andere redenen ook, omdat de Vrijbuiters de wegen in het Zuiden van *Frankryk* zoo onveilig maakten; voordat hij *Avignon* verliet, ontving hij daar nog een bezoek van Keizer KAREL IV, die hem groote beloften deed, bijzonder dat hij die ſtroopende Vrijbuiters wilde uitroeijen, van welke hij ondertusſchen bijna zelve in den *Elzas* overrompeld en gevangen werd. Eindelijk ging URBANUS V in het jaar 1367 op reis naar *Rome.* Naauwelijks was de vloot uit *Marſeille* in zee geloopen, of de Kardinalen hieven luide klagten aan en riepen zelfs: ,, ô die booze Paus! ô die goddelooze Vader! Waar heen voert hij zijne eigene Zonen

weg!

weg!" niet als of zij, zegt PETRARCHA (*), naar de hoofdstad der Christenheid gingen, maar als of zij naar *Ctesifon* en *Memfis* in de kerkers der *Saracenen* voortgesleept werden. Toen de Paus te *Viterbo* in zijn eigen gebied gekomen was, ontstond 'er een zoo hevige twist tusschen zijne Hovelingen en de ingezetenen, dat zelfs een Kardinaal mishandeld, en eenige bedienden omgebragt werden. Doch dewijl de ingezetenen met berouw zich aan de straffen deswegens onderwierpen, feilde de hoop van velen, dat de Paus, wegens dit voorval, naar *Avignon* terug zou keeren. In het jaar 1368 kwam ook Keizer KAREL te *Rome*, alwaar hij den Paus zijnen eerbied bewees; deszelfs paard van de poort bij den *Engelenburg* tot aan de *Pieterskerk* bij den toom leidde; hem bij het hoog-ambt als *Diaken* oppaste, en zijne Gemalin door den Paus liet kronen, waar na hij naar *Duitschland* terug keerde. Van deze gebeurtenis geeft COLLUCCIO SALUTATI, een van de herstellers der geleerdheid, maar tevens Pausselijke Geheimschrijver, op de volgende wijze, aan den vermaarden BOCCACIO berigt: „ De Roomsche „ Prelaten en het gevolg van den Paus waren verrukt, toen zij zagen, dat de Keizer aan hun Opperhoofd zoo groote eer bewees. Het *Romeinsche* volk liep te hoop met geheele scharen, buiten zich zelve van vreugde, dat het de beide „ Alleenheerschers der aarde in zoo groote eensgezindheid zag. Die genen, die den vrede bemin-

„ den,

(*) *Rer. Senil. L. IX. Ep.* 2.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

„ den, konden zich aan dit ſchouwſpel, hetwelk „ zoo godvruchtige aandoeningen verwekte, niet „ verzadigen. Maar zulken, die alles kwalijk uit- „ leggen, ſchreven deze onderwerping, welke de „ Keizer aan den Paus bewees, aan zijne kleinmoe- „ digheid toe. Anderen zeiden: het was eene ge- „ veinsde nederigheid. De vijanden der Kerk maak- „ ten de zaak belagchelijk; of keurden ze regelregt „ af. Wat mij betreft: ik was dronken van vreug- „ de; ik was geen meester van mij zelven, toen ik „ dit ſchouwſpel zag, hetwelk onze Vaderen niet „ gezien hadden, en dat wij niet ééns waagden te „ hopen: het Pausſchap met den Keizer in eensge- „ zindheid; het vleesch gehoorzaam aan den geest, „ en de Monarchie der aarde onderworpen aan de „ Monarchie des hemels."

Hij gaat weder naar Avignon. Zijn dood.

Maar in het jaar 1370 maakte de Paus zijn voornemen bekend, dat hij weder naar *Avignon* wilde keeren; voorwendende, dat zijne tegenwoordigheid in *Frankryk* vereischt werd, uit hoofde van den oorlog tusſchen *Frankryk* en *Engeland*, maar de ware reden waren de Kardinalen, die aan hun vaderland en deszelfs vermaken gewend waren. De Paus keerde ook werkelijk in het jaar 1370 naar *Avignon*, alwaar hij datzelfde jaar den 19den December overleed. Kort voor zijn dood deed hij voor zijnen Biechtvader en velen zijner Hovelingen belijdenis van het geloof zijner Kerk; ook herriep hij alles, wat hij in leeren, prediken en disputeren daartegen zou kunnen voortgebragt hebben, terwijl hij, hetwelk men naauwelijks van eenen Paus zou verwacht

wacht hebben, zich zelven en al het gene hij voorgedragen had, aan de verbetering en bepaling der Kerk onderwierp. Men gewaagt ook, zelfs PETRARCA, van vele en groote wonderen, die bij zijn graf zouden voorgevallen zijn, waarom ook WALDEMAR III, Koning van *Denemarken*, eenige jaren daar na bij den volgenden Paus aandrong, om dezen zijnen voorzaat plegtig onder de Heiligen te plaatſen, hetwelk echter nooit gevolgd is. Met meer zekerheid meldt men eenige loffelijke hoedanigheden van hem, zijne liefde tot geregtigheid, haat tegen Simonie, milddadigheid jegens armen en jegens beoefenaars der geleerdheid en wetenſchappen. Zeldzaam ſchonk hij Bisſchoppelijke of andere hooge waardigheden aan zijne bloedverwanten; zijnen eenigen Neef huwde hij uit beneden zijnen ſtand, en wilde niet eens toelaten, dat zijn Vader een jaargeld van 600 Livres zou aannemen, hetwelk hem de Koning van *Frankryk* aanbood. Alhoewel hij niet van de pracht hield, heeft hij nogtans het eerst onder de Pausſen de driedubbelde kroon of mijter gedragen, misſchien om een geheimzinnig getal aan te duiden. Over zijne handelingen omtrent de vereeniging der *Griekſche* Kerk, zullen wij op zijne plaats ſpreken.

GREGORIUS XI.

De eenparige keuze der Kardinalen gaf hem reeds den 30ſten December deszelven jaars 1370. GREGORIUS XI tot opvolger. Te voren heette hij de Kardinaal PIETER ROGER, en was een Broeders Zoon van KLEMENS VI, door wien hij in den ouderdom van XVIII jaren tot Kardinaal benoemd, en aan onder-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

derwijzers aanbevolen was, die hij zoo naarstig hoorde, dat hij een uitmuntend kenner der Burgerlijke en Kerkelijke Regtsgeleerdheid werd, zoodat de vermaarde *Glossator* BALDUS zich in twijfelachtige gevallen op zijne schriften en gevoelens plagt te beroepen. Ook hadden zijne bescheidenheid, mildheid en schranderheid hem bemind gemaakt. Ongemeen veel hield hij van zijne bloedverwanten, wier raad hij veelal volgde, bijzonder in het begeven van ambten, waar bij somtijds waardiger mannen moesten achter staan.

Oorlog met BERNABO VISCONTE

Spoedig vond deze Paus zijne bezigheid in *Italië*, alwaar BERNABO VISCONTE nog steeds een gevaarlijk vijand der Pausfen bleef. In het jaar 1371 zocht GREGORIUS den Keizer en den Koning van *Hongarye* om hulp tegen hem aan, en in het jaar 1372 kwam het tusschen den Paus en BERNABO tot eenen openbaren oorlog. De Paus deed hem en zijnen Broeder GALEAZZO VISCONTE in den ban, terwijl de oorlog met wisselend geluk werd voortgezet, tot dezelve in het jaar 1374 met eenen wapenstilstand eindigde, welke hoofdzakelijk te wege gebragt werd door de pest en duren tijd, welke toen *Italië* verwoestten.

De Kerkelijke Staat in opstand tegen den Paus.

Doch 's Pausen eigene Bevelhebbers in *Italië* benadeelden hem meer dan zijne vijanden, de VISCONTI. Alleen bedacht, om geld zamen te schrapen, maakten zij zich door hunne onregtvaardigheden alom gehaat. De Pausselijke Legaat te *Bologna*, de Kardinaal GUGLIELMO, de stad *Prato* getracht hebbende aan de *Florentijnen* te ontnemen, werden deze daar door zoo verbitterd, dat zij krijgsvolk te-

gen

gen den Paus wierven, en de ſteden van zijn gebied opſpoorden, om hunne vrijheid te hernemen, ſluitende tevens een verdrag met BERNABO VISCONTE, met de Koningin JOANNA van *Napels*, en met de ſteden *Siena*, *Piſa*, *Lucca* en *Arezzo*. Zij lieten voor hun leger een vaandel vooruitdragen, waar op men het woord *vrijheid* las. Het gevolg hier van was, dat tegen het einde des jaars 1375 omtrent 80 ſteden, ſloten en vestingen den Paus de gehoorzaamheid hadden opgezegd. In het volgende jaar vielen ook *Ascoli*, *Civita Vecchia*, *Ravenna* en andere ſteden van den Paus af; zelfs poogde de Kardinaal-Legaat vergeefs *Bologna* door zijne tegenwoordigheid in teugel te houden. De Paus beſloot eindelijk zelve naar *Rome* weder te keeren, maar zond vooraf den Kardinaal ROBERT, met eenige duizend ſoldaten in *Bretagne* geworven, die echter niets uitvoerden, dan dat zij wreede buitenſporigheden en verwoestingen in het gebied van *Bologna* aanrigtten. Dewijl nu deze ſtad van de *Florentijnen* en VISCONTI onderſteund werd, ſloot de Paus in het jaar 1376 een vergelijk met GALEAZZO VISCONTE, waar bij hij hem de ſtad *Vercelli* en eenige ſloten afſtond tegen de betaling van 200,000 Goudguldens. Maar de *Florentijnen* deed hij in den ban niet alleen, maar gaf ook ieder een vrijheid, hen, waar men hen meester kon worden, tot lijfeigenen te maken, en van hunne goederen te berooven, welk lot vele *Florentijnſche* Burgers in *Frankryk* en *Engeland* trof.

De vermaarde Heilige van dien tijd, KATHARINA De Paus

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

keert weder naar Rome, en sterft.

van *Siena*, die op verzoek der *Florentijnen* naar *Avignon* gereisd was, om hunnen zoen met den Paus te maken, bewoog denzelven, om naar *Rome* weder te keeren; waar toe ook de Heilige BREGITTA hem reeds lang vermaand had; ook deed het antwoord van zekeren Bisschop ten dezen werking op den Paus. De Paus had denzelven gevraagd, waarom hij zich niet naar zijne Kerk begaf? maar de Bisschop antwoordde met eene wedervraag: waarom hij zelve dan niet naar zijne Kerk terug keerde? Eindelijk ging de Paus in September 1376 naar *Rome* op reis, tegen den zin zijner vrienden en van de Kardinalen, van welken 'er zes te *Avignon* bleven. De Paus kwam eerst in het volgende jaar in zijne hoofdstad aan, alwaar hij spoedig ondervond, dat hij misleid was. De *Romeinen*, sedert omtrent 70 jaren gewoon, zich zelven te regeren, zetten wel bij zijne aankomst de XII Bevelhebbers van even zoo vele wijken der stad af, die den naam van *Bandarenses* of *Banderarii*, in het Italiaansch *Banderesi* of *Baanderheeren* voerden, van *Bandum* of *Banderium*, een Vaandel of Banier, maar zij herstelden hen spoedig weder in hunne vorige magt. Insgelijks zag hij zich in zijne hoop bedrogen, dat de afgevallene steden van zijn gebied zich zouden onderwerpen, dewijl integendeel de opstand steeds verder ging. Ondertusschen werd 'er echter aan een vergelijk gearbeid met de *Florentijnen*, doch eer hetzelve getroffen was, overleed de Paus den 27sten Maart 1378.

De Paus

Hoe weinig ook de Paus de zaken in *Italië* naar zij-

zijnen zin kon schikken, evenwel wist hij zijn gezag in andere landen steeds te handhaven. KAREL IV, die tot zijn' dood toe, welke insgelijks in 1378 voorviel, den Roomschen Stoel getrouw bleef, wenschte zijnen Zoon WENZEL, die eerst 15 jaren oud was, tot Roomsch-Koning verkoren te zien. De Keurvorsten bragten hier tegen in, dat de Paus misschien daar mede niet te vrede zou zijn, waarom KAREL in het jaar 1376 aan den Paus schreef, en deszelfs toestemming verzocht, welke ondertusschen zelfs volgens de door KAREL IV ingevoerde zoogenoemde *Gouden Bul* niet noodig was tot de verkiezing van een Roomsch-Koning. Evenwel schreef de Paus terug, dat hij voor deze eene keer dit wel wilde toestaan, dat 'er bij het leven des Keizers een Roomsch-Koning verkoren zou worden, doch behoudens alle de regten en het gezag der Roomsche Kerk. Ondertusschen waren de Keurvorsten reeds te *Rense* bijeengekomen, eer dit Pausselijk verlof aangekomen was.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

geeft zijne toestemming tot de verkieking van een' Roomsch Koning.

Over het Koningrijk *Sicilië* en het eiland van dezen naam vaardigde GREGORIUS XI insgelijks zijne bevelen met nadruk uit. Dit eiland was reeds omtrent het einde der XIIIde eeuw aan het Koninklijke Huis van *Arragon* gekomen; de oorlogen tusschen dat Huis en dat van *Anjou* over dit eiland eindigden in het jaar 1372 met een vergelijk, volgens hetwelk FREDERIK, Koning van *Sicilië*, zich Koning van *Trinacrië* zou noemen, en zijn Rijk van LODEWYK, Koning van *Napels*, te leen zoude ontvangen. Dit vergelijk werd door Paus GREGORIUS

's Pausen beschikkingen over Italië.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

XI bekrachtigd, doch met bijvoeging van nog eenige artikelen, dewijl hij *Sicilië* als een Leen van de *Roomsche* Kerk beschouwde. Evenwel bereikte hij zijn oogmerk ditmaal niet. Noch FREDERIK, noch zijne Dochter MARIA, die hem in het jaar 1377 op den troon volgde, zochten hunne beleening aan het Pausselijke Hof, of ook bij de Koningen van *Napels*, ook noemden zij het eiland niet *Trinacrië*, maar *Sicilië ultra Pharum*, en dus is *Sicilië* vervolgens van alle leenroerigheid vrij gebleven.

URBANUS VI wordt met geweld tot Paus verkoren.

De *Romeinen*, wien niets meer ter harte ging, dan eenen Paus te hebben, die zijnen Zetel te *Rome* hield, hadden reeds in de laatste dagen des levens van GREGORIUS XI besloten, de Kardinalen te bewegen, ja des noods met geweld te dwingen, om eenen *Romein* of *Italiaan* tot deszelfs opvolger te verkiezen. De Kardinalen weigerden daar toe zich te verbinden, waarom de *Romeinen* de stad bewaakten, opdat geen Kardinaal dezelve verlaten mogt, ook lieten zij eene menigte onbeschaafde landlieden in de stad komen, en het *Conclave* door eenigen uit het graauw bewaken. De Kardinalen begaven zich naar het Conclave onder een geweldig geschreeuw en getier, van het volk en de boeren: Wij willen een *Romein* of *Italiaan* hebben! de Bevelhebbers der XII wijken van *Rome* waarschuwden de Kardinalen, om hier op te letten, willende anders voor de gevolgen niet instaan. De oploop en het geweld werd zoo hevig, dat de Kardinalen zich genoodzaakt zagen, in allerijl BARTHOLOMEUS van *Prinhano*, (of *Prignano*,) Aartsbisschop van *Bari* in het

het Koningrijk *Napels*, tot Paus uit te roepen, dien zij URBANUS VI noemden, en die terstond daar na gekroond werd. Dit is het verhaal van eenen ooggetuigen, waar mede ook anderen overeenstemmen.

Maar THEODORICUS of DIEDERIK van *Niem* verhaalt de omstandigheden eenigzins anders, een gewigtig getuige, uit de stad *Niem* in het Bisdom *Paderborn* geboren, aan het Pausselijk Hof een Kanselarijbediende, die de uitvaardiging der Pausselijke *Breves* of Brieven bezorgde, (*abbreviatore.*) Dit ambt bekleedde hij van het jaar 1378 tot 1410 onder vijf Pausfen. Naderhand werd hij tot Bisschop van *Verden* benoemd, maar zijn mededinger Hertog OTTO van *Brunswyk* behield de overhand, en het Bisdom van *Kameryk*, hetwelk hem vervolgens gegeven werd, werd hij door den dood belet, te aanvaarden. Hij stierf omtrent het jaar 1417 te *Konstans*. Hij is de Schrijver van een Hoofdboek in de Pausselijke Geschiedenis van 1378 tot 1410, *Libri* III. *de Schismate, et Liber* IV. *seu Nemus Unionis*, hetwelk, omdat het met zoo veel vrijmoedigheid geschreven is, te *Rome* op de lijst der verbodene Boeken is geplaatst, zonder echter daarom iets in geloofwaardigheid te verliezen. Evenwel daar de partijschap gedurende dit Tijdvak der Pausselijke Geschiedenis zoo hoogen trap beklommen had, moet men zelfs dezen anders eerlijken Schrijver met behoedzaamheid lezen en gebruiken. Hij had met URBANUS VI, toen die zich nog aan het Hof te *Avignon* bevond, gemeenzaam verkeerd, en hij noemt de verkiezing van denzelven eene eenparige

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

en geheel vrije verkiezing, en zoo men hem gelooft, zijn de onrusten te *Rome* niet gebeurd vóór maar na zijne verkiezing, alhoewel hij erkent, dat de *Romeinen* bij hoopen op de Kardinalen aandrongen, om hun eenen *Roomſchen* of *Italiaanſchen* Paus te geven. De gemelde onrusten ontſtonden, volgens hem, op deze wijze. Als men het volk uit het Paleis van het *Conclave* toeriep, dat de *Barenſer*, (dat is, de Aartsbisſchop van *Bari*,) tot Paus was verkoren, verſtond het door dezen naam eenen Kamerheer van den overledenen Paus, JOAN VAN BARE, die wegens zijnen hoogmoed en ontuchtige zeden bij de meeste Hovelingen gehaat was, en daarom ook van de Romeinen met hevig morren onthaald werd.

URBANUS VI wordt gehaat.

Overigens ſchijnt URBANUS VI van dezen Geſchiedſchrijver vrij onpartijdig te zijn afgebeeld. Volgens hem was de Paus te *Napels* geboren, en had geene geringe kennis in de Geestelijke Regten, ook las hij dagelijks in den Latijnſchen Bijbel, en beſteedde al zijn tijd in ſtuderen, bezigheden en bidden. Hij was ootmoedig en godvruchtig; droeg altijd een haren kleed; nam het vasten zeer ſtipt waar; was medelijdend, geregtigheidlievend, en een vijand der Simonie; alleen vertrouwde hij te veel op zijne ſchranderheid, en hoorde te veel naar vleijers. Hij had zich enkel in het *Conclave* begeven, om de Kardinalen te verzoeken, om toch een waardig man te verkiezen; ook was in het eerst ieder een met hem te vrede, en niemand twijfelde aan de regtmatigheid van zijne keuze. Maar kort na zijne

kro-

kroning gaf hij aan de vergaderde Bisſchoppen eene ſcherpe beſtraffing, dat zij hunne Kerken verlaten hadden, en noemde hen meineedigen, waar op alleen de Bisſchop van *Pampelona* antwoordde, dat hij om openbare zaken te *Rome* was. Niet lang daar na beſtrafte hij in een Konſiſtorie de zeden der Kardinalen met hevigheid. Tegen eenen inzamelaar van Pausſelijke inkomſten, die hem eenig geld uit zekere Provincie bragt, zeide hij: uw geld zij met u ten verderve! en wilde het niet ontvangen. Deze onbedachtzaamheid, zegt de Schrijver, ontſtond daar uit, omdat de Vorsten al te eerbiedig jegens hem waren. De Koningin JOANNA van *Napels* betoonde zich zoo verheugd over zijne verkiezing, dat zij hare hoofdſtad vele avonden achter een liet verlichten, hem 40,000 Dukaten en geheele ſcheepsladingen met wijn en levensmiddelen ſchonk. Haar Gemaal, Hertog OTTO van *Brunswyk*, kwam den Paus in perſoon opwachten, jegens wien de Paus weder zijnen hoogmoed betoonde. Als de Vorst hem op eene maaltijd een glas wijn knielend aanbood, liet hij hem zoo lang wachten, tot een Kardinaal hem herinnerde, dat het tijd was om te drinken. Dus werd, zegt DIEDERIK van *Niem*, het ſpreekwoord in hem bewaarheid: Als niet komt tot iet, kent het zich zelven niet.

Terwijl andere tijdgenooten uit de geweldig afgeperste verkiezing het ongenoegen der Kardinalen afleiden, ſchrijft dus deze Schrijver hetzelve aan 'sPauſen gedrag toe. Hoe het zij, de Kardinalen begaven zich, de één voor, de ander na, naar

De Kardinalen verbinden zich tegen hem.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Anagni; en de Paus merkte hun oogmerk te laat, waar op hij halverweg derwaarts naar *Tivoli* reisde, om hen weder te winnen. Ook deed 's Paufen vriend, de gemelde Hertog OTTO van *Brunswyk*, zijn best tot vereeniging, en tevens om met den Paus eenige fchikkingen te maken over de opvolging in het Rijk van *Sicilië*, maar hij flaagde in het een zoo min als in het ander, dewijl de Paus een' jongen Neef voor dien troon beftemd had. Om deze reden zeide deze Vorst: URBANUS verdiende eer TURBANUS genoemd te worden, omdat hij veel onheils ftichten zou. De uitgewekene Kardinalen, alle *Franfche*, bij welke zich vervolgens nog drie *Italianen* voegden, protefteerden den 9den Augustus 1378 te *Anagni* voor den Aartsbisfchop van *Arles*, Kameraar der Roomfche Kerk, tegen de verkiezing van URBANUS, als onwettig, omdat zij afgedwongen was. Men had hem, zeiden zij in eenen Brief aan al de leden hunner Kerk, verkoren, in die verwachting, dat hij te gemoedelijk zou geweest zijn, om die verkiezing aan te nemen, hetwelk hij echter tegen alle Kerkelijke wetten gedaan had, waarom hij met regt een afvallige, een geëxcommuniceerde, de Antichrist, een befpotter en verftoorder der geheele Christenheid heeten mogt.

KLEMENS VII door de Kardinalen tot Paus verkoren.

Ook was het reeds tot vijandelijkheden tusfchen de beide partijen gekomen. Om niet te *Anagni* van de Romeinen aangetast te worden, hadden de Kardinalen BERNHARD van *Sala* met zijne bende *Bretagnifche* gehuurde foldaten te hulp geroepen. Deze wilden den Romeinen den doortogt beletten, maar wer-

werden door hen met verlies van meer dan 500 man geslagen. Maar de Kardinalen begaven zich meer veiligheidshalve naar *Fondi*, alwaar zij van den Graaf dezer stad beschermd werden. Hier benoemden zij den 20sten September 1378 den Kardinaal ROBERT, Bisschop van *Cambrai* of *Kameryk*, tot Paus, onder den naam van KLEMENS VII, die eerst 36 jaren oud was, omdat hij zeer arbeidzaam en moedig was, hoewel hij lam was aan zijn eenen voet, als ook omdat hij groote Vorsten in den bloede bestond. Nog in hetzelfde jaar verklaarde de Koningin JOANNA van *Napels* in een bijzonder Manifest, dat zij in plaats van den op den troon der pestilentie zittenden en met geweld ingeschovenen Aartsbisschop van *Bari*, alleen den regtmatig verkozenen KLEMENS als Paus erkende. Deze kwam ook spoedig te *Napels*, waar hij van de Koningin zeer eerbiedig ontvangen werd, maar dewijl URBANUS een *Napolitaan* was, en bij de natie zeer grooten aanhang had, zich niet lang veilig rekende, waarom hij onvoorziens naar *Fondi* keerde; en zelfs in Mei 1379 met zijne Kardinalen naar *Frankryk* te scheep ging, waar hij zijnen Stoel weder te *Avignon* vestigde; terwijl de Koning van *Frankryk* zich insgelijks voor hem verklaarde.

Groote scheuring der Westersche Kerk.

Dus ontstond de *groote scheuring der Westersche Kerk*, gelijk zij doorgaans genoemd wordt, die een langen tijd geduurd, vreesselijke wanordens veroorzaakt, en groote gevolgen gehad heeft. De geheele Kerk, Vorsten en Volken waren verdeeld en kozen partij sedert het jaar 1378, en men is het, tot in on-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

onzen tijd toe, niet eens kunnen worden, wie der beide partijen het regt aan hare zijde gehad hebbe. De Heilige ANTONINUS, de beroemde Aartsbisſchop van *Florence*, in het midden der XVde eeuw, erkent (*), dat, hoewel 'er aan weêrskanten vele geleerde en godzalige mannen geweest zijn, zelfs wonderdoeners, echter de zaak bij de meesten twijfelachtig is gebleven. „ Want," voegt hij 'er bij, „ alhoewel men noodwendig gelooven moet, dat, „ gelijk 'er maar ééne Katholijke Kerk is, en niet „ meer, 'er dus ook maar één Herder derzelve is, „ de ſtadhouder van CHRISTUS; evenwel ſchijnt het, „ wanneer 'er door eene ſcheuring te gelijker tijd „ twee Pauſen verkozen worden, ter zaligheid niet „ noodig te zijn, te gelooven, dat deze of die, „ maar ſlechts, dat één van beiden, die regtmatig „ verkozen is, Paus is. Maar wie 'er regtens ver„ kozen is, behoeft men even min te weten, als „ het Kerkelijke regt; de Volken kunnen daar in „ hunne Opzieners of Prelaten volgen." Maar dezen wisten hetzelve niet, hoe zeer zij het hadden behooren te weten. Trouwens, WERNER ROLEWINCK, een Karthuizer te *Keulen*, die kort na ANTONINUS geſchreven heeft, erkent (†), voor de vuist: „ Wie van URBANUS VI tot MARTINUS V, (dat is, tot het jaar 1416,) Paus geweest is, weet ik niet." In later tijden hebben de meeste Roomſche

(*) *Bij* PAGI *l. c. pag.* 45.

(†) *In Fascic. Tempor. Æt.* VI. *in* PISTORII *SS. rer. German. Tom.* II. *pag.* 567.

ſche Geleerden zich voor URBANUS VI verklaard, en wel gelijk de *Jezuiet* PAPEBROCH (*) wil, omdat de Kerk van *Rome* ſteeds denzelven heeft aangehangen, en KLEMENS en deszelfs opvolger voor een' Tegenpaus gehouden. Maar de *Franſche* Schrijvers, onder welke BALUZIUS één der geleerdſten is, hebben daar tegen de verkiezing van URBANUS voor onregtmatig willen houden; gelijk het ook voor dezen Paus erg is, dat hij hoogstwaarſchijnlijk zelve, toen de *Romeinen* de Kardinalen dwongen, gezegd zal hebben, dat, wie ook door geweld benoemd werd, die zou geen Paus zijn, en hij zou denzelven niet gehoorzamen. Maar daartegen ontbreekt het niet aan voorbeelden van afgedwongene verkiezingen, die toch doorgegaan zijn. Men zegt, dat 'er in de *Vatikaanſche* Boekerij eene verzameling is van 32 Deelen, van voor- en tegenſchriften over deze ſcheuring. Zoo veel is zeker, dat, hoe het ook gelegen geweest zij met de verkiezing van URBANUS, de Kardinalen hem toch ingewijd, gekroond, en verſcheidene maanden lang als regtmatigen Paus erkend hebben, hem eerst verlatende, toen zij door zijn gedrag getergd werden. Zelfs was de beroemde Heilige KATHARINA ZOO met URBANUS ingenomen, dat zij in eenen Brief aan de drie *Italiaanſche* Kardinalen, die van hem afgevallen waren, de *Franſche* Kardinalen *gevleeschde Duivels*, en den *Tegenpaus*, *een ſtedehouder van den Duivel* noemde. Na DIE-

DE-

(*) *In conatu Chronolog. Hist. Catalog. Pontiff. Rom. ap. Pagium l. c. p.* 146.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

DERIK van *Niem* hebben verscheidene Schrijvers de Geschiedenis van deze scheuring beschreven, en zeer uitvoerig maar niet volkomen getrouw aan de waarheid, de *Jezuiet* LOUIS MAIMBOURG, die onder anderen het volgende vernis op deze Geschiedenis heeft weten te leggen: „ Voor het overige behoeven de Vrijgeesten en de Protestanten zich niet te verstouten, om de Roomsche Kerk te honen, wegens de schrikkelijke wanordens, welke deze scheuring in de geheele Westersche Kerk heeft veroorzaakt, door de verkeerde driften der genen, die zich zelven, tegen den wil der Kerk, op den Pausselijken Stoel zochten te handhaven, welken zij in bezit namen, zonder dat men van hunne regten op denzelven verzekerd was. De Heilige PAULUS heeft toch kort na den oorsprong van het Christendom gezegd, dat 'er, de buitensporigheden der menschen naar den gewonen loop der natuur ondersteld zijnde, welken God niet altijd door wonderen zijner genade terug houdt, ketterijen, verdeeldheden en scheuringen zijn moeten. Doch God, die nooit een kwaad laat gebeuren, dan om daar uit een veel grooter goed te laten ontstaan, heeft door een verbazend wonder zijner magt en zijner oneindige goedheid allezins zijne eer daar uit voortgebragt. — Nooit is de *eerstheid* van den Paus beter vastgesteld, dan gedurende de *scheuring* der *Grieken*, door de groote mannen, die God verwekt heeft, om dezelve tegen deze Scheurmakers te verdedigen; zij werden zelfs door hen zeer dikwijls genoodzaakt, om deze hoogheid der Pausen te zelfden tijde te erken-

kennen, toen zij die wilden vernietigen; en nooit is de *eenheid*, (*unitè*,) van den Heiligen Stoel, tot welken zich alle de gemeenten der Christenen wenden moeten, gelijk de ſtralen tot het middelpunt, waar uit zij voortgegaan zijn, beter behouden geworden, dan gedurende deze groote ſcheuring der Westerlingen, naardien zij, niettegenſtaande de meerderheid der Pauſen, van alle natien meer dan thans erkend is geworden."

Ten aanzien van de karakters der Pauſen URBANUS VI en KLEMENS VII, hebben de Schrijvers doorgaans veel aan hunne partijzucht toegegeven. Hoe URBANUS de Kerdinalen door zijne trotſche behandeling van zich vervreemd heeft, hebben wij reeds gezien. Een van hen, de Kardinaal van *Amiens*, JAN DE LA GRANGE, Legaat van den vorigen Paus in *Toskanen*, om daar den vrede te bemiddelen, werd van hem in het Konſiſtorie duidelijk genoeg als een man geteekend, die den vrede door zijne geldgierigheid meer verhinderde. Daar over werd de Kardinaal zoo woedend, dat hij opſtond, en den Paus met de hand dreigende, zeide: *Als Aartsbisſchop van Bari, liegt gij het!* vervolgens ſprong hij te paard, en ſpoedde zich tot den Koning van *Frankryk*, wiens Staatsdienaar hij was. De Koningin JOANNA van *Arragon* beleedigde hij daar door, dat hij KAREL van *Durazzo*, haren regtmatigen troonopvolger, uit *Hongaryen* naar *Italië* zocht te trekken, opdat haar Gemaal, OTTO van *Brunswyk*, 'er geene hoop op mogt maken. Evenwel werd hij door het grootſte deel van *Europa* erkend.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073 tot 1517.

Bijna geheel *Italië*, Keizer KAREL IV, *Duitschland*, *Engeland*, *Denemarken*, *Zweden*, *Polen*, *Pruisſen* en *Friesland* of een deel der *Nederlanden* erkenden zijn gezag. Om de afvallige Kardinalen te vergoeden, benoemde URBANUS op eenen dag 26 nieuwe in hunne plaats. KLEMENS integendeel, die, alhoewel door de Koningin JOANNA begunſtigd, *Napels* om een oproer had moeten verlaten, had buitendien ſlechts *Frankryk*, *Schotland*, *Savoye* en *Lotharingen* aan zijne zijde. Het krijgsvolk, hetwelk hij op de been gebragt had, maakte zich wel in het jaar 1379 meester van den *Engelenburg*, gelijk zij ook de toegangen naar *Rome* ſloten; waar mede zij echter niet meer uitvoerden, dan dat 'er een kleine oorlog tusſchen de beide partijen, tot groot nadeel van de ingezetenen der Hoofdſtad, ontſtond.

In *Frankryk* raadpleegde de Koning KAREL V, *de Wijze* bijgenaamd, met de Prelaten van zijn Rijk en voornamelijk met de Univerſiteit van *Parys*, eer hij een beſluit nam, wiens zijde hij kiezen zoude. Na zijn dood zullen, aan het Hof van zijnen Zoon KAREL VI, die, minderjarig zijnde, onder voogdijſchap van zijnen Oom, den Hertog van *Anjou*, ſtond, in het jaar 1380 Gezanten van den Koning van *Kastilië* gekomen zijn, om hem te bewegen, om de partij van URBANUS te nemen. Doch dit berigt der *Franſche* Schrijvers komt niet overeen met het berigt der *Spaanſchen*, volgens welke HENDRIK, Koning van *Kastilië*, geen' van beide de Pauſen zal goedgekeurd en zelfs alle Pausſelijke inkomſten in

zijn

zijn Rijk in beslag genomen zal hebben, tot men zou weten, wien zij toebehoorden. Maar onder zijnen Zoon JAN, werd in eene vergadering van Bisschoppen en Godgeleerden in het jaar 1379 te *Medina del Campo* besloten, dat KLEMENS als regtmatige Paus erkend zou worden, welk besluit in 1381 te *Salamanca* bekrachtigd werd. PIETER, Koning van *Arragon*, hield zich volkomen onzijdig, tot hij in het jaar 1382 aanbood, zijne *gehoorzaamheid*, (*obedientia*,) aan URBANUS te zullen bewijzen, mids deze hem met het Rijk van *Sicilië* beleende, de achterstallige schatting voor het Rijk van *Sardinië* kwijtschold, en voor tien jaren de Tienden van zijn Rijk aan hem schonk. Maar op deze voorwaarde begeerde URBANUS de onderwerping der *Arragoniers* niet; waarom deze zich vervolgens aan den Tegenpaus overgaven.

URBANUS stoot JOANNA Koningin van Napels van den troon, door KAREL van Durazzo.

Na eene belegering van bijna een jaar gelukte het URBANUS weder meester te worden van den *Engelenburg*; en nu begon hij met strengheid te werk te gaan tegen de aanhangers van KLEMENS, ontslaande de onderdanen der Vorsten van hunnen eed, en hen verbiedende dezelve te gehoorzamen. Voornamelijk was hij verbitterd op JOANNA, Koningin van *Napels*, die krijgsvolk tegen hem gezonden had, om hem uit *Rome* te verdrijven, waarom hij haar in het jaar 1380 voor scheurziek, kettersch en schuldig aan misdaad van gekwetste Majesteit en hare landen verbeurd verklaarde. Te gelijk begeerde hij van LODEWYK, Koning van *Hongaryë*, dat hij zijnen en der Koninginne Neef, KAREL, Hertog van *Durazzo*,

zou

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zou overzenden, met een leger, dewijl hij willens was hem het Rijk van *Napels* te ſchenken; waar bij ook de Heil. KATHARINA van *Siena* zeer werkzaam was, om dezen Vorst tot dezen togt aan te ſporen.

KAREL in het jaar 1381 te *Rome* gekomen, werd daar door den Paus met het Rijk van *Napels* beleend, onder belofte, dat hij aan 'sPauſen Neef FRANCISCO PRIGNANO, een wellustig en nutteloos mensch, de Vorstendommen *Kapua* en *Amalfi* zou afſtaan; waar tegen de Paus, om hem aan geld te helpen, vele goederen van Kerken en Kloosters te *Rome* verkocht, als ook gouden en zilveren bekers, kruisſen en andere kostbaarheden, en eene menigte zilveren Beelden van Heiligen naar de munt zond. Hier tegen maakte Koningin JOANNA ook hare ſchikkingen, en om zich te verſterken, nam zij den Broeder des Konings van *Frankryk*, LODEWYK, Hertog van *Anjou*, tot Zoon en Erfgenaam van haar Rijk aan, gelijk ook KLEMENS VII hem op haar verzoek in 1382 de beleening van het Rijk ſchonk, zelfs vormde deze ten behoeve van LODEWYK uit een gedeelte van den Kerkelijken Staat een nieuw Koningrijk, *het Koningrijk van Adria* genoemd, hetwelk hij ligtelijk kon wegſchenken, dewijl hij toch zelve niets in den Kerkelijken Staat bezat. Maar LODEWYK was niet eens in ſtaat, de Koningin JOANNA te redden. KAREL van *Durazzo* drong in het jaar 1381 in de Hoofdſtad *Napels*, en dwong de Koningin zich aan hem over te geven, en dewijl zij volſtrekt weigerde, hem tot erfgenaam

van

van haar Rijk te verklaren, liet hij haar, daar zij nog steeds beschuldigd werd, deel gehad te hebben aan den moord van haren eersten Gemaal, in Mei des jaars 1382, verworgen of verstikken. — Twee jaren daar na stierf ook LODEWYK, waar door KAREL op den troon meer gevestigd werd.

Twist van URBANUS met Koning KAREL van Napels.

In het jaar 1384 gaf URBANUS aan Koning KAREL een bezoek, misschien om op de bevordering van zijnen Neef aan te dringen. Doch zijne komst was den Koning niet aangenaam, die zijne driftige en heerschzuchtige gesteldheid kende; hij onthaalde hem dus wel eerbiedig, maar hield hem te gelijk deels te *Aversa*, deels in een Kasteel te *Napels*, zoo goed als gevangen, opdat hij geene listige streken met *Napelsche* Grooten mogt beramen. Ondertusschen schaakte de gemelde Neef van den Paus eene Non, die hij onteerde, waar op de Koning hem indaagde, en niettegenstaande hij in de Domkerk gevlugt was, ter dood veroordeelde. Meermalen had de Paus de buitensporigheden van zijnen Neef, die reeds 40 jaren oud was, ontschuldigd, met voor te geven, dat hij nog jong was. Thans verklaarde hij Opperheer van het Rijk te zijn, waarom de Koning, als hij zelve tegenwoordig was, geenen Grooten ter dood kon veroordeelen; ook liet hij zijn Paleis sluiten, en van gewapende manschap bewaken. Eindelijk bewerkten de Kardinalen een vergelijk, volgens hetwelk des Pausen Neef eene bloedverwante des Konings trouwen, en deze hem jaarlijks voor de beloofde Vorstendommen 70,000 Goudguldens betalen zou.

Maar

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Maar ſpoedig brak het misverſtand tusſchen hen beiden weder uit. 's Konings Gemalin MARGARETHA gaf daar toe aanleiding, dewijl zij, bij afwezendheid van haren Gemaal, zich het uitſluitend regt toeëigende, om de gewigtigſte levensbehoeften te verkoopen, waar door de Hovelingen van den Paus, die zich te *Nocera* onthield, eenige dagen in verlegenheid raakten. Zij met de Kardinalen zelve vlugtten eens hals over hoofd naar *Napels*, vreezende, op bevel der Koningin geplunderd te zullen worden. Na LODEWYKS dood liet KAREL den Paus vragen, waarom hij uit *Napels* was vertrokken, met verzoek, om weder te keeren, alzoo de Koning hem over zaken van belang ſpreken wilde. De Paus liet antwoorden, indien hij iets met hem te handelen had, kon hij bij hem komen, naardien het gewoon was, dat de Koningen bij den Paus te voet kwamen. Ook liet hij hem melden, dat, indien hij op zijne vriendſchap prijs ſtelde, hij de belastingen in zijn Rijk verminderen moest. Ja, zeide de Koning, hij zou zelf komen, maar aan het hoofd van een leger, en de belastingen raakten den Paus niet, die mogt zijne Priesters regeren, het Rijk kwam hem toe; de haat had zijnen oorſprong genomen, of omdat de Koning, na het bemagtigen van het Rijk, den Paus den vorigen eerbied niet bewees, of gelijk ſommigen zeiden, omdat de Paus voornemens was hem hetzelve weder afhandig te maken. Eindelijk kwam het in het jaar 1385 tot openbare vijandelijkheden. URBAAN ontzeide den Koning en zijne Gemalin het regt op het Rijk, en deed hen

in

in den ban. Daar tegen werden al de vrienden van den Paus te *Napels* gevangen genomen, en hij zelve op het Kasteel te *Nocera* belegerd. Daar de Paus den Geestelijken te *Napels* verboden had, den Godsdienst te vieren, werden vele Prelaten en andere Geestelijken door den Koning mishandeld, sommigen in zee geworpen, terwijl anderen in langdurige gevangenissen kwijnden. URBANUS kon deswegens geene andere wraak oefenen, dan dat hij viermaal daags met eene flambouw en een klokje of schel aan het venster kwam, en het leger, hetwelk hem belegerde, in den ban deed. Eindelijk zonden hem de *Genuezen* op zijn verzoek eenige galeijen, met welke hij in September 1385 ter zee naar *Genua* ontvlugtte.

Wreede behandeling der Kardinalen door URBANUS.

Veel ergerlijker en gruwzaam was zijne behandeling der Kardinalen. Dezen, misnoegd over zijn gedrag, hadden door zekeren BARTHOLINO van *Piacenza*, een Zaakwaarnemer aan het *Roomsche* Hof, een stuk laten opstellen, waar in onder anderen beweerd werd, dat de Kardinalen, wanneer de Paus zich niet wel gedroeg, het regt hadden, om een Voogd, (*Curator*,) aan te stellen. Dit werd den Paus heimelijk aangediend, die op het lezen van dit stuk zoo woedend werd, zegt DIEDERIK van *Niem*, die dit verhaalt, dat hij zes van de gemelde Kardinalen op het Kasteel te *Nocera* in Januarij 1385 gevangen liet zetten, en hunne goederen verbeurd verklaarde. In een volgend Konsistorie benoemde hij de drie Geestelijke Keurvorsten en anderen tot Kardinalen, en toen dezen na lang overleg voor

 die

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

die waardigheid bedankten, fchonk hij dezelve aan verfcheidene *Napelfche* Geestelijken, die echter dezelve uit vrees voor den Koning niet durfden aannemen. Hij gaf vervolgens last aan NIEM en andere Hofbedienden, om de gevangene Kardinalen te verhooren; deze vonden den Kardinaal van *Sangro* in een zoo eng gat opgefloten, dat hij zijne voeten niet kon uitfteken, en alle de Kardinalen met ketenen beladen. Vergeefs bad men den Paus voor hen om genade, integendeel werd hij nog grimmiger, toen zeker Bisfchop, dien men op de pijnbank gebragt had, veel nadeeligs tegen hen getuigde. Hij liet vervolgens de Kardinalen pijnigen, terwijl hij gerust in den tuin wandelde, daar hij hun gehuil kon hooren, en zijn *Brevier* overluid bad. Bij zijne vlugt uit het Kasteel nam hij ze met zich mede; en alzoo de gepijnigde Bisfchop niet in ftaat was, om hard te rijden, liet de Paus hem, onder voorwendfel, dat hij met opzet zocht achter te blijven, ter dood brengen. En nog durft de eerlijke NIEM, die alle blijken van een menschlievenden aard bij deze gelegenheid gaf, den wreedaard niet ftreng beoordeelen. „ Ik herinner mij niet," dit is alles wat hij fchrijft, „ ooit gelezen te hebben, dat een Paus, zonder zich aan onregtmatigheid fchuldig te maken, bevelen kan, dat iemand omgebragt worde!" Na zijne aankomst te *Genua* liet hij de gevangene Kardinalen voor hem komen, van hun eene belijdenis van hunne misdaad begeerende, maar zij bleven op hunne onfchuld ftaan, en daagden hem voor het oordeel van God, waar op hij hen alle

me-

medelijden onwaardig verklaarde, alleen ſtelde hij eenen van hen, een' geboren Engelschman, op verzoek des Konings van *Engeland*, in vrijheid, maar de vijf anderen liet hij tegen het einde des jaars 1386 ter dood brengen. Reeds waren 'er, om hen te verlosſen, zamenzweeringen geſmeed, zelfs tegen het leven van den Paus. Twee andere Kardinalen verlieten zijne partij, en een derzelven, PILEUS van *Prato*, Aartsbisſchop van *Ravenna*, verbrandde zelfs, tot beſchimping van den Paus, zijnen Kardinaalshoed, openlijk te *Pavia*.

Oogmerken van URBANUS met Napels. Zijn dood.

Inmiddels was in het Rijk van *Napels* eene nieuwe Staatsverandering voorgevallen, die URBANUS opmerkzaam maakte, om 'er zijn voordeel uit te trekken. Koning KAREL was eenigen tijd na de dood van zijnen Neef, LODEWYK, Koning van *Hongaryen*, die reeds in het jaar 1382 gebeurd was, door eenige *Hongaarſche* Grooten genoodigd, om bezit van het Rijk te nemen, niettegenſtaande MARIA, LODEWYKS Dochter, als Koningin erkend was. In September des jaars 1385 ging hij naar *Hongaryen* ſcheep, en bragt het ook zoo ver, dat hij ſpoedig tot Koning gekroond werd. Maar reeds in Februarij 1386 werd hij, in tegenwoordigheid der Koningin en van hare Moeder, op haar aanſtoken vermoord. Zijne weduwe, de Koningin MARGARETHA, liet daar op haren Zoon LADISLAUS, die tien jaren oud was, tot Koning van *Napels* verklaren, tevens den Paus URBANUS verzoekende, om de beledigingen des Vaders te vergeven, en den Zoon in zijne beſcherming te nemen. URBANUS,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073 tot 1517.

die een bevel naar *Hongaryen* gezonden had, om het lijk van KAREL, hetwelk in eene Kerk begraven was, weder uit het graf te nemen, omdat hij in den ban geſtorven was, nam echter, volgens ſommige Schrijvers, het verzoek der Koningin aan, en den jongen Vorst onder zijne beſcherming; maar anderen, en onder dezen DIEDERIK van *Niem*, verzekeren, dat URBANUS het geſlacht van KAREL bleef haten; ook als hij zich in het jaar 1386 naar *Lucca* begeven had, lieten hem eenige Duitſche Vorsten verzoeken, dat hij toch bedacht wilde zijn, om zich met den anderen Paus te verzoenen, en de ſcheuring weg te nemen, maar hij gaf droog ten antwoord: hij was alleen de ware Paus, en het was niet raadzaam, om dit in twijfel te trekken. Vergeefs getracht hebbende te *Perugia* de heerſchappij te verkrijgen, nam hij weder zijn verblijf te *Rome*, alwaar hij het Jubeljaar, hetwelk KLEMENS VI tot 50 jaren bepaald had, op 33 jaren ſtelde, of, omdat het leven van CHRISTUS op aarde niet langer geduurd had, of om wegens de kortheid des levens aan velen deel te ſchenken aan deze weldaad, maar in den grond, opdat de Romeinen meermalen het voordeelige van een zoo talrijk bezoek genieten zouden. Eevenwel beleefde hij het begin van het volgende Jubeljaar 1390 niet, alzoo hij in October 1389 overleed. Zijne wilde en wreede onſtuimigheid heeft den genen, die hem niet voor eenen regtmatigen Paus wilden erkennen, nog meer wapenen in handen gegeven. De nog overige hem getrouw geblevene Kardinalen, verzochten daarom ook den Aartsbisſchop

ſchop van *Trier*, dat hij, bij den te houden lijkdienst over hem, God zou bidden, dat hij hem de fouten, uit menſchelijke zwakheid begaan, vergeven wilde.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

De Tegenpaus KLEMENS VII. Zijn karakter.

KLEMENS VII, die ondertusſchen te *Avignon* op den Stoel zat, wien URBANUS in den ban gedaan, en hem een afgodsbeeld van eeuwigdurende verdoemenis genoemd had, terwijl URBANUS door hem op zijne beurt geëxcommuniceerd was, was van een veel zachter karakter, hoewel de Geſchiedenis niets weet van zijne verdienſten, ten aanzien van den Godsdienst en de Kerk; zijne werkzaamheid beſtond alleen daar in, om zich tegen URBANUS ſtaande te houden; hij had 36 Kardinalen, die zijn Hof uitmaakten, en aan welke hij menigvuldige Prebenden uitdeelde; ook eischte hij van de Franſche Geestelijken zeer ſtipt de *Annaten*, of inkomſten van het eerſte jaar, van openvallende Kerkelijke ambten. De Geestelijkheid zweeg hier wel niet op, zelfs zond de Univerſiteit van *Parys* in het jaar 1381 een harer Theologiſche Leeraren aan den Hertog - Regent van *Frankryk*, om hem deswegens voorſtellen te doen; maar deze liet den Leeraar in de gevangenis zetten, en de Univerſiteit kon zijne vrijheid niet verkrijgen, dan onder voorwaarde, dat hij de partij van KLEMENS omhelsde. Doch in plaats daar van ging hij op reize naar URBANUS, gelijk nog een ander Leeraar deed, ook verlieten eenige duizend ſtudenten de Univerſiteit. Zij verzoende zich echter ſpoedig weder met den Paus, bij wien zij zoo ernſtig aandrong, om een einde van de ſcheuring te ma-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073 tot 1517.

maken, dat hij in het jaar 1387 verklaarde, dat hij het aan de beslissing van eene algemeene Kerkvergadering wilde overlaten; als deze voor hem gunstig uitviel, zou URBANUS de Kardinaal van den eersten rang wezen, maar als zij voor URBANUS gunstig ware, dan wilde hij zich onderwerpen. Eene aanbieding, welke hem te meer vrienden verwierf, omdat URBANUS weigerde, eene dergelijke verklaring te doen.

KLEMENS VII zoekt den Hertog van Anjou tot Koning van Napels te maken.

Dat deze Paus bedacht geweest zij, om den Hertog van *Anjou* aan het Koningrijk van *Napels* te helpen, en zelfs ten zijnen behoeve een nieuw Koningrijk van *Adria* op te rigten, hebben wij hier voor gezien. Toen 'er na den dood van Koning KAREL in het *Napelsche* eenige verwarring ontstond, had hij hoop, dat LODEWYK, Zoon van den bovengemelden Hertog, zich van dat Rijk zou kunnen meester maken, gelijk in der daad de partij voor het Huis van *Anjou* in hetzelve zoo magtig was, dat zij reeds in het jaar 1387 de hoofdstad in hare magt kreeg. LODEWYK werd toen genoodigd, om in het Rijk te komen, en URBANUS bevorderde door zijne gewone onbedachtzaamheid deze onderneming, dewijl hij geen van beide deze Koningen wilde erkennen, maar bedacht was, om het Rijk voor zich zelven te verkrijgen. In het jaar 1389 kroonde KLEMENS den jongen LODEWYK te *Avignon*, nadat deze den volkomenen Leeneed aan den Paus had afgelegd. LODEWYK kwam in het volgende jaar te *Napels*, alwaar hij gehuldigd werd, maar de oorlog, welken hij met LADISLAUS voeren moest, duurde omtrent tien jaren, en had toen die uitkomst, dat LO-

DE-

DEWYK genoodzaakt was, van alle aanſpraak op dit Rijk afſtand te doen, en naar *Provence* te keeren. Gedurende dezen oorlog ſtierf KLEMENS VII te *Avignon* den 16den September 1394. Men prijst hem wegens zijne ſchranderheid, beſcheidenheid, verzoenelijkheid en milddadigheid, doch erkent tevens, dat hij in zijne bedrijven zeer langzaam en angstvallig was, en dat hij uit inſchikkelijkheid jegens de Vorsten, wier onderſteuning hij noodig had, ſomtijds ongeſchikte lieden tot Bisdommen bevorderd hebbe.

Pogingen om de ſcheuring te doen eindigen.

Niettegenſtaande zijn bovengemeld aanbod, om de uitſpraak over zijn regt tot het Pausſchap aan eene Kerkvergadering over te laten, ziet men echter niet, dat hij daar toe immer ernſtige maatregelen te werk heeft geſteld. Het ontbrak niet aan voorgeſlagene middelen, om een einde van de ſcheuring te maken, maar de Kardinaal PETRUS DE LUNA, zijn voornaamſte Raadgever, wist dezelve alle te leur te ſtellen. Inzonderheid was de Univerſiteit te *Parys* ijverig werkzaam, ten dezen einde. Zij liet door eenigen harer leden in het jaar 1394 aan den Koning drie middelen voorſlaan, een *Compromis*, (*Compromisſio*,) of overeenkomst tusſchen de beide Pauſen, om hun regt aan de uitſpraak van goede mannen over te laten; of den *afſtand* van de beide Pauſen; (*Cesſio*;) of eene *algemeene Kerkvergadering*, (*Determinatio ſeu Deciſio.*) Dit voorſtel werd aan Koning KAREL VI den laatſten Junij 1394 in eenen Brief der Univerſiteit voorgedragen, waar op zij

 eerst

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

eerst ten antwoord kreeg, dat haar ijver den Koning aangenaam was; maar eenigen tijd daar na liet de Koning haar door den Kanselier verbieden, zich verder niet met deze zaak te bemoeijen, ook geene Brieven daar over aan te nemen of te openen, voor dat zij den Koning ter hand gesteld waren. De Universiteit, die dit uit hoofde van den invloed van 's Pausen vrienden ten Hove, en van de zwakheid van den dikwijls zieken en zelfs krankzinnigen Koning, vooruitgezien had, liet terstond aan den Koning verklaren, dat zij hare voorlezingen, en ook alle hare Kerkredenen te *Parys* zou staken, tot haar billijk verzoek verhoord was; ook vervulde zij op stond hare bedreiging. NICOLAUS DE CLAMENGE, (of *de Clemangis*,) schreef zelfs nog in dat jaar 1394 eenen heel vrijmoedigen Brief over dit onderwerp aan den Koning. — Ook schreef de Universiteit aan den Paus KLEMENS VII, wien zij bijzonder onder het oog bragt, dat dit ligtelijk eene altijddurende *scheuring* zou kunnen worden, dewijl velen nu reeds niet schroomden, openlijk te zeggen: *'er lag niets aan gelegen, hoe veel Pausen 'er waren.* Men kon 'er gemakkelijk in ieder Rijk eenen aanstellen, die niets over de anderen te zeggen zouden hebben. KLEMENS beantwoordde dezen Brief niet, maar zeide alleen, na dien gelezen te hebben: dat is een kwade en vergiftige Brief. De Universiteit dit gezegde vernomen hebbende, schreef nogmaal nadrukkelijk aan den Paus, maar deze was inmiddels overleden. CLEMANGIS heeft in zijne werken eene

eene treurige fchilderij van zijne regering opgehangen (*). „ Wie was toch," zegt hij, „ ellendiger dan onze KLEMENS, zoo lang hij geleefd heeft! Hij had zich zoodanig tot eenen knecht der knechten der Franfche Vorsten gemaakt, dat hij dagelijks van de Hovelingen beleedigingen en befchimpingen moest uitftaan, welke naauwelijks voor den geringften flaaf voegden; hij gaf hunne woede, den tijd en de onftuimigheid der eifchenden toe; hij verdichtte veel, veinsde, beloofde rijkelijk, ftelde van den éénen dag tot den anderen uit, gaf aan velen Prebenden, aan anderen goede woorden. Om de Hovelingen, die in de gunst der Vorsten ftonden, te behagen, deelde hij aan dezelven of hunne vrienden ledigftaande Bisdommen en andere hooge waardigheden uit, gelijk hij ook aan de Vorsten zelven rijkelijk gefchenken gaf, en alle foort van geldafpersfingen over de Geestelijken toeftond, welke zij flechts begeerden. Dus onderwierp hij de geheele Geestelijkheid aan de willekeur van Wereldlijke Overheden; zoodat bijna elk derzelven meer voor Paus gehouden werd, dan hij zelve."

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Door den dood van den Paus URBANUS VI, in het jaar 1389, fcheen de gelegenheid gunftig, om een einde van de fcheuring te maken, maar de haat was tusfchen de partijen te hoog geklommen, en de *Romeinen* wilden volftrekt eenen *Italiaanfchen* en geenen *Franfchen* Paus hebben. Dus verkoren de 16 Kardinalen van den aanhang van URBANUS VI, reeds

BONIFACIUS IX te Rome tot Paus verkoren. Zijn karakter.

(*) *De Corrupto Ecclefiæ Statu C. 27. Opp. pag. 26.*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

reeds op den 2den November 1389, den Kardinaal PIETER VAN TOMACELLI, een' geboren *Napolitaan*, tot Paus, die den naam van BONIFACIUS IX aannam. Hij was eerst 45 jaren oud, in de Spraakkunde en Welſprekendheid wel geoefend, maar zoo veel te minder in het ſchrijven en zingen; hij muntte in geene wetenſchap, maar alleen in ligchaamsgrootte en ſterkte uit. De waardigheid der Pausſelijke ambtsbediening kende hij zoo weinig, en ſchreef onder de verzoekſchriften, die hem overgeleverd werden, zoo onvoegzame dingen, als of hij nooit aan het Pausſelijke Hof geweest was; hij verſtond 'er den inhoud niet van, noch ook de voordragt der Advokaten in het Konſiſtorie, waarom hij ook gedurig verwarde antwoorden gaf.

DIEDERIK van *Niem*, zijn eigen Geheimſchrijver, die hem dus afbeeldt, maalt zijn overig karakter insgelijks niets minder dan voordeelig. Zoo lang nog eenige goede Kardinalen leefden, die van alle *Simonie* afkeer hadden, durfde hij ook dezelve, zeven jaren lang, niet openlijk uitoefenen; hoewel hij onder de hand, bij het bevorderen van Prelaten, geld wist te bedingen, en als zij niet terſtond betaalden, bedacht hij allerhande redenen, waarom hij hun het toegedachte ambt niet dadelijk ſchonk. Maar toen deze Kardinalen geſtorven waren, kende zijne geldzucht geene palen. Hij liet zich de inkomſten van het eerſte jaar van ledigſtaande Hoofdkerken en Abdijen door hen, die naar zoodanige waardigheid ſtonden, vooruit betalen, zonder zich te bekreunen, of zoodanig iemand ooit in het bezit derzelve

kwam,

kwam, ja hij zeide niet zelden openlijk: Mogt hij maar nooit tot het bezit van die Kerk of dat Klooster geraken! te weten, opdat hij gelegenheid zou hebben, om van een ander weder geld daar voor af te persſen. Dewijl allen, die naar zulke waardigheden ſtonden, niet genoegzaam van geld voorzien waren, gaf dit aanleiding tot den verachtelijkſten woeker. De Paus, zijne Secretarisſen en Kamerdienaars verkochten de Prebenden zoo onbeſchaamd en menigvuldig, dat het volk zelve daar den ſpot mede dreef. Hij zelf verkocht op éénen dag eene en dezelfde Prebende aan verſcheidene lieden; aan hun die later kochten met de Clauſule: *Anteferri*, (zij zouden boven de anderen den voorrang hebben,) tot dat zulke gunstbrieven, (*Gratiæ exſpectativæ*,) geene koopers meer vonden. Elke zoodanige gunstbrief werd omtrent met 25 Goudguldens betaald; die nog gunſtiger waren, (*cum antelationis prærogativa*,) kostten 50 Dukaten. Meermalen werden reeds verkochte Prebenden, voor welke het eerſte jaar inkomſten al vooruit betaald was, aan eenen anderen verkocht, die 'er meer voor bood, terwijl de Paus voorwendde, door de eerſte koopers bedrogen te zijn. Op dezelfde wijze werd met *Dispenſatien*, of ontſlag van Kerkelijke wetten, een ſchandelijke handel gedreven. Een zoo onbeſchaamd en vernuftig uitvinder van geldmiddelen, zegt onze Schrijver, heeft 'er nooit geleefd. Zelfs terwijl hij de Mis bijwoonde, liet hij zijne Secretarisſen tot dat einde bij zich komen: en in zulke gevoelens is hij ook geſtorven. Want, als hem iemand in zijne laatſte oogenblikken vraagde:

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517

hoe hij voer? was zijn antwoord: „ ik zou wel zijn, als ik maar geld had." De Lezer oordeele, of MAINBOURG onder anderen dezen Paus genoegzaam tegen deze berigten van eenen tijdgenoot ontschuldigt, met aan te merken, dat men den Paus niets meer verwijten kan, dan dat hij de *Simonie* aan zijn Hof geduld hebbe, zich houdende, als of zij hem onbekend ware; meer om de onverzadelijke hebzucht van zijne Moeder en Broederen, dan om zijne eigene te voldoen.

Gedrag der beide Pausen jegens malkanderen.

BONIFACIUS scheen ondertusschen gezind, om de Kerkelijke eenheid te bevorderen, doch sloeg daar toe eenen min gepasten weg in, door in het jaar 1390 door den Hertog STEVEN van *Beyeren* aan KLEMENS te laten aanbieden, indien hij zijne waardigheid nederleide, den eersten rang onder de Kardinalen, en het ambt van Pausselijken Legaat en Vikaris in het Wereldlijke, voor zijn leven, in *Frankryk*, *Spanje*, *Portugal* en *Engeland* enz. In het jaar 1391, dewijl dit aanbod vruchteloos was, vermaande hij alle geloovigen in eene bijzondere Bulle, hem en de Roomsche Kerk, als de algemeene Moeder, te eerbiedigen, en zich voor den Tegenpaus, dien hij een *Belials man* noemt, te wachten. In het jaar 1392 zond hij twee Karthuizer Monniken met eenen Brief aan den Koning van *Frankryk*, om dien te verzoeken, om mede te werken tot het eindigen der scheuring. Als deze beide Monniken te *Avignon* waren gekomen, om ook KLEMENS daar toe op te sporen, liet deze hen in een Karthuizer Klooster gevangen zetten, hoewel de Koning hun spoe-

ſpoedig hunne vrijheid weder bezorgde. KLEMENS liet zich echter bij den Koning verluiden, dat hij gereed was, aan de eenheid der Kerk zijne waardigheid op te offeren. Maar de beide Pauſen misleidden den Vorst. BONIFACIUS vermaande hem kort daar na, om de partij van ROBERT van *Geneve*, (zoo noemde hij KLEMENS,) te verlaten; en deze liet door eenen *Karmeliter* te *Parys* prediken, dat men BONIFACIUS niet langer moest gehoorzamen. De pogingen van de Univerſiteit te *Parys* bragten ook even min den vrede te wege, als de dood van KLEMENS, die in het jaar 1394 plaats had.

BONIFACIUS wordt meester van Rome

Middelerwijl wankelde de heerſchappij van BONIFACIUS in zijn wereldlijk gebied. Hij onthief wel LADISLAUS, Koning van *Napels*, van den ban, en liet hem tot Koning van *Sicilië* kronen, ook ſtond hij hem zijne echtſcheiding toe, waar toe deze Koning beſloten had, maar het mislukte hem, denzelven tot Koning van *Hongaryë* te zien verheffen, waar door de regtmatige Koning van dat Rijk, SIEGMUND, misnoegd zijnde, de vervulling van alle Geestelijke posten voor zich behield. Ook was de Paus niet zonder vrees voor LODEWYK van *Anjou*, die aanſpraak op het Rijk van *Napels* maakte. De *Baanderheeren* te *Rome* behandelden hem eindelijk zoo verachtelijk, dat hij eene andere verblijfplaats moest zoeken, welke hij in het jaar 1392 met moeite te *Perugia* vond, maar ook deze ſtad was hij, door oproer, in het jaar 1393 genoodzaakt te verlaten, en naar *Asſisſi* te vlugten. Kort daar na kwam hij weder te *Rome*, maar moest die ſtad in 1394 op

nieuw

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

nieuw verlaten. Doch tegen het jaar 1400, een Jubeljaar, begrepen de *Romeinen* de noodzakelijkheid van 's Pauſen tegenwoordigheid in hunne ſtad, om vreemdelingen derwaarts te trekken, waarom zij den Paus verzochten, terug te komen, die dit weigerde, ten zij de *Romeinen* de Baanderheeren afſchaften, en gelijk zij voorheen gewoon waren, *Senatoren* aanſtelden. De Paus wedergekeerd zijnde, liet terſtond den *Engelenburg*, de ſterkte van *Rome*, herbouwen, en ook het *Kapitool*, (*Campidoglio*,) verſterken, en maakte zich door ſchranderheid en list zoodanig meester van *Rome*, dat men daar ſedert onder zijne regering geene oproeren meer vernam; op gelijke wijze werd hij van verſcheidene ſteden en vaste kasteelen in het Pausſelijk gebied meester.

Zijne deelneming aan het afzetten van den Keizer WENZEL of WENCESLAUS.

Omtrent dezen tijd, in het jaar 1400, zetten eenige Keurvorsten den Keizer WENZEL of WENCESLAUS van de regering af, en verkoren RUPRECHT, Paltsgraaf aan den *Rhyn*, in zijne plaats. De Keurvorsten hadden van hunne bezwaren tegen WENZEL aan den Paus kennis gegeven, doch als deze tijd van beraad nam, waren zij met hunne zaken voortgegaan, evenwel, wanneer RUPRECHT in het jaar 1401 den Biſchop van *Verden* aan den Paus zond, om deszelfs goedkeuring op zijne verkiezing, onder belofte van gehoorzaamheid en trouwe, volgde deze goedkeuring ſpoedig.

Dood van KLEMENS VII en verkiezing van

Ondertusſchen had men ſterk bij BONIFACIUS aangedrongen, om zijne waardigheid neder te leggen, toen KLEMENS VII in het jaar 1394 overleed; vergeefs drong nu de Univerſiteit te *Parys*, als ook de

de Koning van *Frankryk*, in twee Brieven bij de Kardinalen te *Avignon* aan, om zich met de verkiezing van een' nieuwen Paus niet te overhaasten. Zij lieten 's Konings Brieven ongeopend liggen en verkoren den 28ften September des jaars 1394 uit hun midden den Kardinaal PIETER DE LUNA, onder den naam van BENEDICTUS XIII, tot Paus. Deze was volgens DIEDERIK van *Niem* een man van verftand, en zeer fcherpzinnig in het uitdenken van nieuwe hulpmiddelen. Dewijl hij te voren beftendig verzekerd had, dat hij, eens opvolger van den Paus geworden zijnde, de eenheid der Kerk op alle mogelijke wijze zou bevorderen, erkende hem ook de Univerfiteit van *Parys*, terwijl zij hem de uitvoering zijner belofte ten fterkften aanbeval, hetwelk hij met goede woorden beantwoordde.

BENEDICTUS XIII.

Van tijd tot tijd verhieven zich intusfchen meer vrije ftemmen over het gedrag der Paufen, en waarfchijnlijk behoort tot dezen tijd het beroemde Boek van CLEMANGIS, *over den bedorven toeftand der Kerk*; ook is de Briefwisfeling merkwaardig tusfchen BENEDICTUS XIII en JOAN VAN VARENNES, een *Parysch* Godgeleerde of Lid der *Sorbonne* (*), gelijk ook dat deze in het jaar 1395 den voorflag aan den Paus deed, om te *Lions* eene Kerkvergadering te beroepen, tot Hervorming der Kerk en tot wegneming der fcheuring, al ware het ook door den afftand der beide Paufen.

De

(*) *In* JO. GERSONI *Opp. Append. T.* II. *p.* 841. en bij LENFANT *Hist. du Concile de Pife T.* I. *p.* 72.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

De voorslag tot eene algemeene Kerkvergadering was al vroeger, onder anderen reeds in het jaar 1381, door twee Godgeleerden te *Parys*, HENDRIK van *Hessen* en PIETER D'AILLY gedaan, maar had geenen voortgang gehad, omdat men thans vrij algemeen in den waan was, dat zoodanige vergadering door den Paus bijeengeroepen moest worden.

Nationale Sijnode te Parys.

Eindelijk kwam men in *Frankryk* tot eenen beslissenden stap. Koning KAREL VI schreef den 2den Februarij 1395 eene Nationale Sijnode uit te *Parys*, waar op besloten werd, dat een afstand der beide Pausen de beste en kortste weg was, tot wegneming der geschillen. Met dit besluit der vergadering werden van 's Konings wege de Hertogen van *Berry* en *Burgondië*, 's Konings Oomen, en de Hertog van *Orleans*, 's Konings Broeder met anderen, als ook Afgevaardigden van de Universiteit van *Parys*, aan den Paus te *Avignon* gezonden, die aan den Paus dit middel ten sterksten moesten aanprijzen, waar bij de Universiteit van *Parys* eenen nadrukkelijken Brief aan den Paus voegde. Maar alles was vergeefs; immers, schoon bijna al de Kardinalen in het voorgestelde middel bewilligden, kon men van den Paus niets anders verkrijgen, dan dat hij tot een mondgesprek met zijnen mededinger komen wilde.

Na deze mislukking besloot de Koning over deze zaak Gezanten aan den Koning van *Engeland* en aan de *Duitsche* Vorsten te zenden; ook zond de Universiteit van *Parys* Afgevaardigden aan de Scholen te *Oxford* en te *Keulen*, tevens verbood zij alle hare leden om bij BENEDICTUS om Prebenden te vragen.

Zij

Zij vond echter vrij wat tegenſpraak. De Univerſiteit te *Toulouſe* verklaarde zich tegen haar, en die van *Oxford* wederleide haar voorſtel van den afſtand der Pauſen, maar drong aan op eene algemeene Kerkvergadering. BENEDICTUS zocht zich ook aan haar te wreken, door het intrekken van Geestelijke ambten, die aan hare leden behoorden, waar op de Univerſiteit een *Appèl* of beroep opſtelde aan eenen toekomenden, eenigen, waren, regtzinnigen en algemeenen Paus, hetwelk zij in 1396 aan den Paus liet aanzeggen, die daartegen eene Bulle uitvaardigde, in welke hij dit opſtel voor een oproerig ſchotſchrift verklaarde.

Frankryk zegt aan BENEDICTUS de gehoorzaamheid op.

Men ging in *Frankryk* ondertusſchen voort, en zond Gezanten in het jaar 1397 op den Rijksdag te *Frankfort aan den Main*, waar echter weinig werd uitgevoerd. In het jaar 1398 kwamen Keizer WENZEL en Koning KAREL te *Rheims* bijeen, alwaar zij beſloten, dat, ingevalle de Pauſen hardnekkig bleven, WENZEL dien te *Rome* en KAREL dien te *Avignon* met geweld noodzaken zouden, om afſtand te doen; doch WENZEL deed niets meer, dan dat hij aan BONIFACIUS ſchreef, om zijne waardigheid neder te leggen, indien het zonder benadeeling van zijne zaak en eere geſchieden kon. Maar in *Frankryk* kwam in het jaar 1398 eene nieuwe Kerkvergadering bijeen in 's Konings Paleis, welke de Koning echter, uit hoofde van eenen nieuwen aanval van krankzinnigheid, niet kon bijwonen. Op dezelve werd beſloten, den Paus BENEDICTUS XIII alle gehoorzaamheid op te zeggen, welk beſluit de

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

Koning bekrachtigde, en terstond alle zijne onderdanen verbood, BENEDICTUS langer te gehoorzamen. Vooraf echter liet hij aan den Paus en de Kardinalen te *Avignon* dit besluit bekend maken; de Kardinalen berustten in hetzelve, maar de Paus gaf aan PIETER D'AILLY, thans Bisschop van *Cambray* of *Kamerik*, ten antwoord: dat hij zijne waardigheid, welke hij van God ontvangen had, ook zoo lang hij leefde, behouden zou. Hier op trok de vermaarde Maarschalk van BOUCICAUD nog in het jaar 1398 met krijgsvolk voor *Avignon*. De stad sloot met hem een vergelijk, dat hij in de stad trekken en den Paus in zijn Paleis belegeren mogt. Deze, die zich van levensmiddelen voor langen tijd voorzien had, besloot tot tegenweer, hebbende aan den Koning van *Arragon* gezonden, om bijstand, die echter zoo ver af was, van denzelven te verleenen, dat hij veel eer, 's Pausen Brief gelezen hebbende, zeide: „ Meent dan die Paap, dat ik, om zijne streken te ondersteunen, den Koning van *Frankryk* beoorlogen zal?" Ook zeide Koning HENDRIK van *Kastilië* hem de gehoorzaamheid op. De Kardinalen verlieten hem insgelijks, begaven zich naar *Villeneuve*, en stelden den Kardinaal van *Neufchatel* tot Bevelhebber van *Avignon* aan. Men zag dezen daar op in eenen rooden rok met den degen op zijde, en eenen staf in de hand, door de stad rijden; hij liet zelfs het geschut tegen het Paleis van den Paus losbranden, die zelve door eenige brokjes van een steen uit het geschut getroffen werd. Evenwel verloor hij den moed niet; en men kwam kort daar na overeen,

een, dat de aanval op 's Paufen Paleis geftaakt zou worden.

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Men erkent hem op nieuw als Paus.

Vier maanden lang had de Paus met zijn gevolg deze belegering doorgeftaan, toen de vermindering van den voorraad van levensmiddelen hem noodzaakte, onder bemiddeling van den Koning van *Arragon*, in onderhandeling te komen. De Koning van *Frankryk* zeide hem zijne vrijheid toe, mids dat hij van zijne waardigheid afftand deed, en na den dood van BONIFACIUS een nieuwe Paus verkoren werd. BENEDICTUS nam in April 1399 deze voorwaarde aan, en kreeg in zijn Paleis alle vrijheid, maar mogt hetzelve niet verlaten, voor dat de vrede der Kerk herfteld zou zijn. Dezen toeftand moede, nam hij, geholpen door eenen Edelman uit *Normandië*, in het jaar 1403 de vlugt naar *Chateau - Renau*. Aanftonds zochten nu de Kardinalen zijne gunst weder, ook onderwierp zich de ftad *Avignon* aan hem. Hij zond vervolgens twee Kardinalen aan den Koning, om dien te verzoeken, dat hij met zijn Rijk tot gehoorzaamheid aan hem wederkeerde. Ook veranderden de omftandigheden geheel tot zijn voordeel. In het jaar 1404 werkte de Koning van *Arragon* door een Gezantfchap ten zijnen behoeve; de Univerfiteit van *Toulouse* fchreef een' Brief om zijne zaak te verdedigen. De Hertog van *Orleans*, die uit wrok tegen den Hertog van *Burgundië* het befluit der laatfte Kerkvergadering niet had toegeftemd, en fteeds een begunftiger van den Paus geweest was, kwam thans openlijk voor hem uit. Aanzienlijke leden van de Univerfiteit te *Parys*, PIETER

 D'AIL-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

D'AILLY, door hem tot Bisfchop van *Kamerik* bevorderd, JOANNES GERSON, zijn leerling, en NICOLAUS VAN CLEMANGIS fpraken thans voor hem, ook de Univerfiteiten van *Orleans*, *Angers* en *Montpellier*. Door bewerking van den Hertog van *Orleans* kwam 'er in 1403 eene Kerkvergadering te *Parys* bijeen, die zich in alles naar 's Konings wil fchikkende, fchielijk en openlijk de herftelling van den Paus bekend liet maken, tot reden gevende, dat zijn afftand het gewenschte gevolg niet kon hebben, omdat de ingedrongen Paus BONIFACIUS van niemand zijner aanhangeren verlaten was, maar zich in zijne hardnekkigheid veel meer verfterkt had. Ondertusfchen had BENEDICTUS groote beloften gedaan, waar door zijn herftel bevorderd werd; hij zou namelijk afftand doen in een van de drie gevallen, indien zijn tegenpartij afftand deed, of ftierf, of afgezet werd. (*adverfario cedente*, *decedente vel ejecto.*) Hij zou alle aanftellingen tot Geestelijke ambten, die intusfchen gefchied waren, bevestigen, en zoo fpoedig mogelijk, eene *algemeene Kerkvergadering* bijeenroepen.

BONIFACIUS IX fterft. INNOCENTIUS VII wordt Paus te Rome.

Doch in geen van deze opzigten hield hij zijn woord. Zelfs bleek zijne listigheid in het jaar 1404, toen hij uit *Marfeille*, waar hij zich thans bevond, Gezanten afvaardigde aan BONIFACIUS IX, om dien tot een mondgefprek te noodigen; maar deze gaf hun ten antwoord: dat hij alleen de ware Paus, en BENEDICTUS een Tegenpaus was. Zij konden zich niet onthouden daar op te antwoorden, dat hij evenwel niet fchuldig was aan *Simonie*; waar door BO-

NI-

NIFACIUS zoo verbitterd werd, dat zijne ziekelijkheid merkelijk vermeerderde, en hij den derden dag daar na ſtierf op den 1ſten October 1404. Nu had één van die gevallen plaats, in welke BENEDICTUS beloofd had, afſtand te zullen doen, maar wanneer de Kardinalen van BONIFACIUS zijne Afgevaardigden daar over ſpraken, wisten deze van geen' afſtand, waarom deze Kardinalen tot eene nieuwe verkiezing overgingen, en den 17den October den Kardinaal COSMAS van *Migliorato* verkozen, die den naam van INNOCENTIUS VII aannam. Evenwel zwoeren alle deze Kardinalen, negen in getal, vooraf, dat die geen onder hen, die verkoren zou worden, ter bevordering van den vrede der Kerk afſtand zou doen, zoo dra PIETER VAN LUNA, of BENEDICTUS XIII hetzelfde doen wilde.

Zijn karakter.

INNOCENTIUS VII was te *Sulmo* in het *Napelſche*, de geboorteplaats van den Dichter OVIDIUS, geboren; hij prees zich aan door zijne bevallige zeden en door zijne geleerdheid. DIEDERIK van *Niem*, die hem als een' armen Geestelijken gekend had, beſchrijft zijn karakter op de volgende wijze: Met BONIFACIUS had hij niets gelijks. Hij bevorderde de geleerden, en onderhield zich dikwijls met hen. De Pausſelijke Secretarisſen noodzaakte hij hunne bijzitten, (*Focariæ*,) weg te zenden. Hij was meer goedaardig en medelijdend, zonder eenigen hoogmoed, en bijna ook zonder partijdigheid; hij gaf ieder een gemakkelijk gehoor, haatte de *Simonie* en was ver af van geldgierigheid. Overigens gedroeg hij zich ten aanzien van de ſcheuring niet veel anders,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073 tot 1517.

ders, dan BENEDICTUS. Deze begeerde van hem een vrijgeleide voor Gezanten, die over den vrede der Kerk met hem zouden handelen, maar INNOCENTIUS floeg dit plat af, omdat hij het voor eene kunstftreek hield. Hier op beklaagde zich BENEDICTUS in een' openbaren Brief, dat het aan hem niet gelegen had, dat de eenheid der Kerk niet herfteld was, maar INNOCENTIUS beantwoordde denzelven in eenen dergelijken vrij langen Brief. Met één woord, zij ftreden in den grond over het Pausfchap, wonnen tijd en hielden malkanderen voor den zot. INNOCENTIUS zal echter het voornemen gehad hebben, om eene Kerkvergadering bijeen te roepen, waar-in hij door de onrusten in *Rome* ontftaan en vervolgens door den dood verhinderd werd.

Zijne treurige regering en dood

Zijne korte regering was in der daad eene der treurigften. Zijn voorzaat had de *Romeinen* goed in toom weten te houden, maar thans begonnen zij onder aanvoering van het Huis *Colonna* hunne oude oproerigheden. Ongelukkigerwijze kwam ook in het jaar 1404 de Koning van *Napels*, LADISLAUS, met een leger naar *Rome*, onder fchijn van den Paus te willen befchermen, maar, zoo als men geloofde, om zich meester van de hoofdftad te maken. De *Gibellinen* te *Rome* eischten van den Paus, om aan hun de Wereldlijke Beheerfching der ftad over te laten, en de Paus bragt vergeefs krijgsvolk in de ftad, dewijl hij de menigte niet bedwingen kon. Hij verzocht daarom den Koning van *Napels* tot bemiddelaar. Deze, die de Geestelijkheid in zijn Rijk hard behandelde, bewerkte wel een vergelijk, maar hetwelk

welk voor den Paus vrij nadeelig uitviel. De Paus zou wel den *Senator* benoemen, die het regt zou waarnemen, maar daartegen zouden zeven *Officialen* of Bevelhebbers, en tien Opzieners van de kamer der ſtad verkozen worden, in welke verkiezing de Koning deel zou hebben. Het *Capitolium* zou voortaan enkel eene geregtsplaats zijn, in hetzelve vonden de *Gibellinen* een' voorraad van zout ter waarde van meer dan 20,000 Goudguldens, welke zij tot hun eigen nut beſteedden. Doch, na het vertrek van LADISLAUS, nam de nood des Pauſen eerst eenen aanvang. De zeven Regenten, zich weinig aan het vergelijk kreunende, deden dagelijks nieuwe eiſchen, en JAN VAN COLONNA ſloeg zich met eene talrijke bende ſoldaten niet verre van de ſtad neder. INNOCENTIUS, die vergeefs de Regenten door toegevendheid had zoeken te bedaren, zeide eindelijk in toorn tegen hen, dat hij niets meer had, om over te geven, ten ware men hem zijnen mantel wilde ontnemen. Eindelijk, toen zijn jonge Neef, een heethoofd, de meesten dezer Regenten in Augustus 1405 had laten vermoorden, brak de woede des *Roomſchen* volks in volle vlammen uit. De huizen der Prelaten werden geplunderd, zij zelve gevangen gezet en met ſtokken geſlagen. De Paus moest zich nog dienzelfden dag in eene zoo brandende hitte uit de ſtad begeven, dat hij bijna van dorst bezweek, welk lot omtrent 30 van zijn geleide trof. Thans trok JOAN VAN COLONNA met zijn krijgsvolk in *Rome*, en in het Pausſelijk Paleis, waarom de *Romeinen* hem ſpotswijze JOANNES XXIII noemden. Behalve vele an-

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

andere wanordens, lieten de tegenwoordige Regenten 's Pausen wapens overal wegnemen of met slijk bezoedelen; tevens dreigden zij, dat zij de eenheid der Kerk herstellen en den Paus niet meer gehoorzamen wilden. LADISLAUS, die thans de gelegenheid gunstig oordeelde, om meester van *Rome* te worden, zond spoedig eenen Bevelhebber met krijgsvolk derwaarts, die zich met COLONNA en de Regenten vereenigden. Maar dit hielp juist de zaken van den Paus weder op de been. De *Romeinen* verklaarden, dat zij liever alles dulden, dan zich aan dezen Koning onderwerpen zouden. Ook moest zijn krijgsvolk de stad spoedig weder verlaten. In het volgende jaar 1406 kwam INNOCENTIUS, op uitdrukkelijk verzoek des volks, weder in *Rome* terug, alwaar hij zich over de meineedigheid en verraderij van Koning LADISLAUS beklaagde, en hem zijn Rijk en alles wat hij van den Roomschen Stoel te leen had, ontnam; evenwel verzoende de Koning zich dra met hem. Maar daartegen verklaarde hij al de goederen der COLONNA's verbeurd, en schreef eenen kruistogt tegen hen uit. Kort daar na overleed hij den 6den November 1406.

GREGORIUS XII wordt Paus te Rome.

Ondertusschen was BENEDICTUS XIII, Paus te *Avignon*, in het jaar 1405 naar *Genua* gereisd, om, zoo hij voorgaf, tot een mondgesprek met INNOCENTIUS bij de hand te zijn. Maar de pest noodzaakte hem eerlang naar *Marseille* te keeren. Toen INNOCENTIUS, in plaats van zich met hem in te laten, eene Kerkvergadering aankondigde, zond BENEDICTUS eenen Kardinaal naar *Parys*, om dezelve

te-

tegen te werken. Hier had de Univerſiteit in Mei 1406 door hunnen naderhand zoo vermaard geworden Doctor in de Godgeleerdheid JOAN PETIT aan de Prinſen van het Koninklijk Huis een voorſtel laten doen, om den Paus, die enkel uitvlugten zocht, op nieuw de gehoorzaamheid op te zeggen, en den hier voor gemelden Brief der Univerſiteit van *Toulouſe* te laten verbranden. De zaak kwam voor het Parlement, hetwelk het laatſte volkomen goedkeurde, maar het eerſte voor eene Nationale Sijnode voorbehield. Alleen verordende het, dat aan den Paus, de Kardinalen, en zijne ambtenaren geene annaten noch andere belastingen zouden betaald worden.

Kort voor dat de Nationale Kerkvergadering in *Frankryk* een begin nam, was INNOCENTIUS overleden; de Kardinalen van zijne partij veertien in getal, beſloten tot eene nieuwe verkiezing, doch deden vooraf eene plegtige gelofte, die zij met eenen eed bekrachtigden, dat, wanneer één van hun verkoren werd, dezelve terſtond afſtand zou doen, indien de Tegenpaus insgelijks deed, of kwam te ſterven, en deszelfs Kardinalen zich met hen wilden vereenigen tot eene wettige verkiezing van eenen nieuwen algemeen aangenomen Paus.

Hier op verkoren deze Kardinalen te *Rome* den 30ſten November 1406 den Kardinaal van *St. Marcus*, ANGELO CORRARIO, een' geboren *Venetiaan*, een man van omtrent 80 jaren, tot Paus, die den naam van GREGORIUS XII aannam. Deze had de Kardinalen voornamelijk aangeſpoord, om den bovengemelden eed af te leggen, en men had hem

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

daarom boven anderen verkozen, omdat hij ook godsvrucht, geleerdheid, schranderheid met den hoogsten ijver voor de eenheid der Kerk scheen te paren. Maar alle uitzigten hier op werden wederom te leur gesteld, en zelfs DIEDERIK van *Niem* vergeet hier de bedaardheid, die eenen Geschiedschrijver betaamt, uit gemelijkheid over de huichelarij en trouweloosheid, waar van hij dezen Paus beschuldigt, dien hij daarom ook doorgaans in plaats van GREGORIUS ERRORIUS noemt. Zijne eerste stappen beloofden veel; nog voor zijne kroning schreef hij aan BENEDICTUS juist zoo als hij beloofd had, dat hij bereid was, afstand te doen, indien deze met bewilliging zijner Kardinalen hetzelfde doen zou. BENEDICTUS beantwoordde zijnen Brief op dezelfde wijze, zoodat in der daad de beide Pausen een kluchtspel begonnen, waar mede zij jaren lang *Europa* zochten te verblinden. GREGORIUS schreef aan Vorsten, Heeren en Steden, hen vermanende, mede te werken, tot vernietiging der scheuring. In gemeenzame gesprekken verklaarde hij gereed te zijn, om over zee in het kleinste bootje, of over land te voet met een' stok in de hand naar de afgelegenste landen te willen reizen, indien hij daar mede tot dit doel iets kon toebrengen. Evenwel, zegt de bovengemelde Schrijver, was hij niet anders dan een groot huichelaar.

Kerkvergadering in Frankryk.

De Kerkvergadering in *Frankryk*, die in November des jaars 1406 geopend werd, na de zaak voor en tegen door 12 van hare leden te hebben laten bepleiten, was voor het grootste gedeelte van ge-

voe-

voelen, dat men aan BENEDICTUS alle gehoorzaamheid moest weigeren; alle de leden stemden voor eene *algemeene Kerkvergadering*, zonder echter een vast besluit te nemen, misschien omdat men hoopte, dat de beide Pausen een vergelijk zouden treffen, zonder dat een gedwongen afstand of afzetting noodig zou wezen. Om die reden zond de Koning ook in het jaar 1407 aan de beide Mededingers een aanzienlijk Gezantschap, om hen aan te sporen, dat zij zich daar toe wilden laten vinden, ten einde de eenheid der Kerk hersteld mogt worden. Maar eer dit Gezantschap te *Marseille* bij BENEDICTUS aankwam, was hij met zijne partij overeengekomen, dat zij in de laatste maanden des jaars 1407 te *Savona* in het gebied van *Genua* een mondgesprek zouden houden; waar tegen GREGORIUS velerhande uitvlugten maakte, en toen hij eindelijk van *Rome* op reis ging, hield hij zich lang te *Siena* op, waar tegen BENEDICTUS in October 1407 te *Savona* aankwam. GREGORIUS zette ten laatsten in het begin des jaars 1408 zijne reize voort naar *Lucca*, waar hij begeerde, dat BENEDICTUS bij hem zou komen, of te *Pisa* of in *Livorno*. „ De andere Paus," zegt LEONARDO van *Arrezzo*, die zich toen in het gevolg van GREGORIUS bevond, wien hij in alle andere opzigten zeer prijst, „ had geen betere gezindheden; maar hij wist zijnen boozen wil listig te verbergen; en dewijl de onze ontweek, scheen hij hem te gemoet te komen. Hij reisde dus van *Savona* naar *Porto di Venere*, en, om GREGORIUS nog nader te zijn, naar *Spezza*. Maar als zij nu

over

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

over hunne bijeenkomst malkander Gezanten zonden; wilde de onze, als een *Landdier*, niet aan de zeestrand komen; maar de ander, als een *Waterdier*, weigerde de zee te verlaten." NIEM spreekt ernstiger over de zaak, en vergelijkt de beide Pausen in listigheid bij den Duivel, en gelooft, dat dit kenmerken zijn van de nabij zijnde verschijning van den Antichrist (*).

De Fransche Kerk verklaart zich onzijdig tusschen de beide Pausen.

Het gedrag der beide Pausen mishaagde niet min aan velen in *Frankryk*. De Universiteit te *Parys* nam, op het einde des jaars 1407, een besluit, dat het thans tijd was, aan beide de Pausen de gehoorzaamheid op te zeggen, hetwelk zij aan alle Vorsten en Prelaten der Westersche Kerk in eenen rondgaande Brief meldde. Ook schreef de Koning aan de beide Pausen, dat, dewijl zij hunnen eed omtrent het nederleggen hunner waardigheid niet gehouden hadden, hij geen van hun beiden erkennen wilde, te gelijk maakte hij aan alle Christenen openlijk bekend, dat hij voornemens was, zich *onzijdig* te houden tusschen de beide Pausen. Geen van hun liet zich echter hier door bewegen; hoezeer de Kardinalen van GREGORIUS op hem aandrongen; zelfs verstoutte zich een *Karmeliter*, hem in het aangezigt in eene Kerkrede te *Lucca* zijnen eed onder het oog te brengen, waar voor de Neven van den Paus hem in de gevangenis deden zetten. GREGORIUS daar-

(*) *Leon Aretin. Rerum suo tempore in Italia Gestarum Commentarius in* MURATORII *SS. Rer. Ital. T.* XIX. *pag.* 925.

daartegen verkoos, uit haat tegen de Kardinalen, eenige nieuwe, en daar onder twee van zijne Neeven, waar op de oude Kardinalen hem verlieten, en zich naar *Piſa* begeven hebbende, beriepen zij zich op CHRISTUS, op eene algemeene Kerkvergadering en op den toekomenden Paus.

Deze verlegenheid en zwakheid van GREGORIUS boezemde aan BENEDICTUS meer moed en trotsheid in. Dewijl de Koning van *Frankryk* hem had laten aanzeggen, dat, indien de beide Pauſen voor Hemelvaartsdag 1408 geen vergelijk hadden getroffen, hij met zijn Rijk de *onzijdigheid* zou aannemen, zond hij in Mei des gemelden jaars twee Bullen aan den Koning. De ééne was reeds in Mei des jaars 1407 opgeſteld, maar tot nu toe achtergehouden. In dezelve zegt BENEDICTUS, dat eenige lieden van Geestelijken en Wereldlijken ſtand, door den Duivel verleid waren, om nieuwe verwarringen te ſtichten, zijne goede oogmerken te verhinderen, en hem zelfs de ſchuldige gehoorzaamheid te onttrekken. Deze allen, als ook de genen, die hunne ondernemingen begunſtigden, hoe hooge waardigheden zij ook mogten bekleeden, deed hij mids dezen in den ban, zoodat zij alleen in het ſterfuur, en niet dan van den Paus zouden kunnen *geabſolveerd* worden; ook bragt hij hun gebied onder verbod van Godsdienst, en ontſloeg hunne onderdanen van den eed van trouwe. Thans echter ſcheen hij deze ſcherpe Bulle door de tweede eenigzins te willen verzachten, die in April 1408 was opgeſteld, in welke hij zich over den Koning, als een Vader over zijnen lieven Zoon, be-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

beklaagt, dat hij alle liefde en gehoorzaamheid jegens hem vergeten had, maar hem tevens waarschuwt, dat hij zich voor de straffen, in de eerste Bulle begrepen, wachten zou.

De Paus had aan de overbrengers dezer Bullen belast, ze aan den Koning alleen over te geven, en dan ten spoedigsten terug te keeren. Maar toen men bij het openen derzelve den beleedigenden inhoud zag, jaagde men deze Boden na, en bragt hen in de gevangenis. Hier op werd in tegenwoordigheid des Konings, van vele Grooten, Prelaten, Raadsheeren van het Parlement, Afgevaardigden van de Universiteit van *Parys* en meer anderen, door den *Parysschen* Godgeleerden, JOAN VAN COURTECUISSE (of *Curtacoxa*,) volgens de toenmalige gewoonte, over eene Bijbelsche plaats, (*Convertatur dolor ejus in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendat; concepit dolorem et peperit iniquitatem — Petrus de Luna nominatus Benedictus.*) eene soort van predikatie gehouden, in welke hij dertien stellingen tegen den Paus wijdloopig bewees, onder anderen, dat hij schuldig was aan *meineedigheid* en aan *Ketterij*. Een ander Leeraar der Universiteit verzocht, in haren naam, dat de Bul van *Excommunicatie* voor *wederregtelijk*, *oproerig*, *en beleedigend voor de Koninklijke Majesteit* mogt verklaard worden, in welk verzoek de Koning bewilligde, en den Kanselier gebood in deze zaak te doen, wat regt was. Deze liet de Bul in twee deelen scheuren, waar van hij het een aan de Koninklijke Prinsen en Raden, het ander aan de Prelaten, Rector

en

en de Univerfiteit van *Parys* gaf, met last, om daar mede geregtelijk te handelen; deze beide partijen fcheurden de hun gegevene deelen der Bulle in nog kleiner ftukjes.

Hier op volgden nog andere befluiten tegen den Paus en zijne vrienden. De Koning gebood, den Marfchalk BOUCICAULT, Stadhouder van *Genua*, PETRUS van *Luna*, zoo lang gevangen te houden, tot hij met zijnen mededinger dadelijk vrede gemaakt had. Maar de Paus, die zijne galeien fteeds gereed hield, ontvlugtte met dezelve naar zijn vaderland *Spanje*, en nam zijn verblijf te *Perpignan*. Nu werd de *onzijdigheid* door den Koning volkomen bekrachtigd. Eene nieuwe Kerkvergadering, welke hij nog in het jaar 1408 te *Parys* liet houden, moest aan deze onafhankelijke Kerkenorde in *Frankryk* meer vastigheid geven. Verfcheidene Prelaten, die de partij van den thans verworpen Paus gekozen hadden, werden door de Univerfiteit van *Parys* aangeklaagd, en gedeeltelijk gevangen gezet. De overbrengers der Bulle werden in zwart lijwaad, waar op zij zelve, de Bulle aan den Koning overgevende, en ter zijde het wapen van BENEDICTUS omgekeerd, gefchilderd waren, met papieren mutfen op het hoofd, op welke ftond: *Deze zijn jegens de Kerk en den Koning trouweloos!* op een fchavot te pronk gezet, en vervolgens de één voor zijn leven, de ander voor drie jaren ter gevangenis verwezen. Ook gaf de Kerkvergadering een voorfchrift omtrent de inrigting van het Kerkbeftuur, tot dat 'er een regtmatige Paus zou verkoren zijn.

Reeds

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

De Kardinalen schrijven eene algemeene Kerkvergadering uit.

Reeds te voren had de Koning van *Frankryk* aan de Kardinalen van beide de Pausen in Mei 1408 geschreven, dat zij de boosaardige en bedriegelijke rustverstoorders ANGELO CORRARIO en PIETER VAN LUNA zouden verlaten, en aan de uitroeijing der scheuring arbeiden. Ook schreef de Universiteit van *Parys* aan hun in denzelfden zin; doch eer deze Brieven door hen ontvangen werden, hadden de Kardinalen van GREGORIUS hem reeds verlaten, en zich naar *Pisa* begeven, ook waren de Kardinalen van BENEDICTUS van dezen afgescheiden en naar *Livorno* geweken, hetwelk toen onder de *Fransche* Heerschappij stond, en zich met de eerstgemelden vereenigd hebbende, schreven de eerstgemelden eenen Brief aan al de Geloovigen, dat zij GREGORIUS als een' ketter en onderhouder van de scheuring hadden verlaten, en hem de gehoorzaamheid opgezegd, vermanende hen, daar in hun voorbeeld te volgen; aan GREGORIUS zelven schreven zij, hem zijne meineedigheid onder het oog brengende, met vermaning om op de door hen uitgeschrevene algemeene Kerkvergadering te *Pisa* te verschijnen, en volgens zijnen eed afstand te doen, met aanduiding, dat, zoo hij niet mogt verschijnen, de Kerkvergadering een regtvaardig vonnis over hem zou strijken. Omtrent op dezelfde wijs schreven de Kardinalen van BENEDICTUS aan dezen, maar in eenen beleefderen stijl. Voorts zonden de Kardinalen eenparig eenen Brief aan alle Prelaten, hen noodigende, om zich op de Kerkvergadering, die te *Pisa* in Maart des jaars 1409 stond gehouden te worden, te laten vinden,

in

in welken Brief de beide Paufen insgelijks weinig verfchoond maar hun onloochenbare daadzaken te last gelegd werden.

De beide Paufen schrijven insgelijks ieder eene Kerkvergadering uit.

De beide Paufen GREGORIUS en BENEDICTUS verzuimden niet, hunne waardigheid te handhaven. GREGORIUS verklaarde in eene Bulle, in het begin des jaars 1409, de tegen hem vereenigde Kardinalen, voor afvalligen, fcheurmakers, lasteraars, meineedigen, zamengezworenen, fchuldig aan waarzeggerij, valschheid en misdaad van gekwetfte Majefteit, en gebood aan alle Bisfchoppen, den ban tegen dezelven openlijk bekend te maken. Aan de *Florentijnen* bijzonder rigtte hij eene verantwoording, in welke hij onder anderen zeide, dat hij reeds vroeger eene Kerkvergadering uitgefchreven had, voor welke hij flechts eene veilige plaats zocht. Ook zond hij Gezanten naar *Hongaryen*, *Polen* en andere landen, om dezelve in gehoorzaamheid te houden. In *Duitschland* was Keizer RUPRECHT op zijne hand. In *Italië* had hij behalve den Koning LADISLAUS weinig aanhangers; eindelijk vond hij in het jaar 1409 eene plaats in het *Venetiaanfche*, *Udin* in *Friaul*, waar hij zijne Kerkvergadering houden wilde. BENEDICTUS was echter het eerst gereed met zijne Kerkvergadering te *Perpignan*, welke hij den 1ften November 1408 opende. Doch eenigen van de leden derzelve raadden hem, door Afgevaardigden zijne waardigheid te *Pifa* neder te leggen, terwijl anderen het voor raadzamer hielden, dat hij tijd zocht te winnen; waar over zoo veel twist ontftond, dat de Prelaten op 18 na vertrokken, doch welke hem echter

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ter zulke voorſlagen deden, die hem niet behagen konden.

Dus had men te gelijker tijd drie Kerkvergaderingen en twee Pauſen, zonder dat men vooruit kon zien, welke dezer partijen de overhand zou bekomen. Behalve de algemeene verwarring, hier uit ontſtaande, gaf deze verdeeldheid ook aanleiding tot bloedige tooneelen. Dus ſtreden JAN, Hertog van *Beyeren*, en DIRK VAN PERVIS om het Bisdom van *Luik*, de eerſte was door Paus URBANUS VI bevestigd, de ander, door de *Luikenaars* verkoren, verwierf de goedkeuring van BENEDICTUS XIII. Hier uit ontſtond een oorlog, in welken de *Luikenaars* Hertog JAN in *Maaſtricht* belegerden, maar door den Hertog van *Burgondië* in het jaar 1408 geſlagen werden, waar op Hertog JAN in het bezit van het Bisdom bevestigd werd.

In *Duitschland* bevond Keizer RUPRECHT zich in het begin des jaars 1409 met vele Duitſche Rijksvorsten te *Frankfort aan den Main*, aan welke hij ſchriftelijk de zaak van GREGORIUS aanprees, doch ſlechts van weinigen gevolgd werd.

Kerkvergadering te Piſa.

Inmiddels kwam de Kerkvergadering te *Piſa* bijeen, alwaar van tijd tot tijd 22 Kardinalen, 4 Patriarchen, 12 Aartsbisſchoppen en Gevolmagtigden van 14 afwezenden, 80 Bisſchoppen en Plaatsbekleeders van 102 anderen, 87 Abten, benevens *Procurators* van 202 anderen, 40 *Priors*, en ook Afgevaardigden van de Univerſiteit van *Parys* en vele andere; Afgevaardigden van meer dan 101 Metropolitaan- en Kathedraal-Kerken; meer dan 300 Doc-

Doctoren in de Godgeleerdheid en het Kanonieke of Kerkelijke Regt; eindelijk Gezanten der Koningen van *Frankryk*, *Engeland*, *Portugal*, *Polen*, *Bohemen*, *Sicilië* en *Cyprus*, behalve andere Vorsten, vergaderden.

JOANNES GERSON.

Onder al de Godgeleerden, die hier tegenwoordig waren, muntte niemand meer uit dan JOANNES GERSON, Kanſelier der Univerſiteit van *Parys*. Deze was in het jaar 1363 in het Dorp *Gerſon*, in het Kerspel van *Rheims*, niet ver van *Rhetel*, geboren, en heette eigenlijk JOAN CHARLIER. Veertien jaren oud, kwam hij als *Artista*, of leerling der vrije kunſten, in het Kollegie van *Navarre*, te *Parys*; eenige jaren daar na ſtudeerde hij in de Godgeleerdheid, onder aanvoering der beide vermaarde mannen PIETER D'AILLY en GILLES of ÆGIDIUS DECHAMP. In het jaar 1387 was hij, als *Baccalaureus* der Godgeleerdheid, één van de Afgevaardigden der Univerſiteit aan KLEMENS VII in haren twist met de *Dominikanen*. In het jaar 1392 werd hij Doctor der Godgeleerdheid, en drie jaren daar na Kanſelier der Kerk en Univerſiteit van *Parys*, nadat zijn leermeester D'AILLY deze waardigheid nedergelegd had. Ook benoemde hem de Hertog van *Burgundië* tot Deken der Kerk van *Brugge*. GERSON wankelde tot aan de Kerkvergadering te *Piſa* toe, omtrent de middelen tot herſtel der eenheid in de Kerk, en zou gaarn gezien hebben, dat een vrijwillige afſtand der Pauſen had plaats gevonden, als het zachtſte en geſchiktſte middel, maar nu men te *Piſa* voornemens was, vaste maatregelen te volgen, werd hij een on-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

verschrokken en kundig voorstander van die grondregelen, welke meest gekant zijn tegen de onbeperkte heerschappij der Pausen; hij was de eerste en voornaamste voorstander van die leer, welke naderhand de *Gallicaansche* genoemd is, wier aanhangers zich sedert voornamelijk op hem beroepen en hem als hunnen leermeester erkend hebben. Deze grondregels ontwikkelde hij eerst in het jaar 1409 in een afzonderlijk geschrift: *Tractatus de Unitate Ecclesiastica* (*); waar in hij beweerde, dat de eenheid der Kerk bestaan kon zonder zigtbaar Opperhoofd, als Stadhouder van CHRISTUS. In eene Redevoering, door hem gehouden, voor de *Engelsche* Gezanten, die door *Parys* naar *Pisa* reisden, beweerde hij de regten eener Kerkvergadering, die ook zonder den Paus bijeen kon komen (†). Nog vermaarder is zijne verhandeling: *Libellus de Auferibilitate Papæ ab Ecclesia* (§), in welke hij de gevallen bepaalt, dat de Kerk eenen tijd lang eenen Paus kan ontbeeren.

Handelingen der Kerkvergadering te Pisa.

De invloed van zulk een man moest ongemeen groot op deze vergadering zijn, die den 25sten Maart 1409 geopend werd, en reeds in de tweede zitting ernstige maatregelen tegen de beide Pausen nam. In de vierde zitting werden zij beiden, omdat zij niet in de vergadering verschenen waren, voor ongehoorzaam, (*contumaces*,) verklaard, evenwel

(*) *Opp. Tom.* II. *P.* I. *pag.* 114.

(†) *Propositio facta coram anglicis etc. pag.* 123.

(§) *Pag.* 209.

wel werd hun nog een nader uitstel verleend tot het beslissend vonnis. Ondertusschen verschenen de Gezanten van Keizer RUPRECHT, die een geschrift overgaven, hetwelk 24 punten van bezwaar tegen de regtmatigheid dezer Kerkvergadering behelsde, en eenen voorslag, om dezelve naar eene andere plaats, ten genoege van den Paus GREGORIUS, te verleggen, alwaar deze zich dan zou laten vinden, en zijne waardigheid nederleggen, om den vrede der Kerk te bevorderen. Zonder echter hier op het antwoord der Prelaten af te wachten, vertrokken deze Afgezanten, na een *appèl* des Keizers tegen deze Kerkvergadering openlijk te hebben laten aanslaan.

De Kerkvergadering zet de beide Pausen af

Deze ging echter met hare zaken voor, en sprak in hare XVde zitting den 5den Junij 1409 het vonnis uit tegen PIETER VAN LUNA en ANGELO CORRARIO, hen verklarende voor scheurmakers, ketters en meineedigen, der Pauselijke waardigheid onwaardig, verbiedende alle Christenen, op straffe des bans, hen verder te gehoorzamen, enz. De volgende zitting der Kerkvergadering was niet min merkwaardig. In dezelve deden al de Kardinalen de belofte, dat, indien iemand hunner tot Paus zou verkoren worden, hij zorgen zou, dat de Kerkvergadering niet uiteen zou gaan, voor dat eene behoorlijke *Hervorming der algemeene Kerk en van haren toestand*, *zoo in het hoofd als de leden*, zou daargesteld zijn. Indien iemand buiten de Kardinalen mogt verkozen worden, zou hij hetzelfde moeten beloven.

En verkiest ALEXAN-

Den 15den Junij 1409 gingen 24 Kardinalen te *Pisa* in het *Conclave*, die den 26sten dier maand

 den

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

DER V tot Paus.

den Kardinaal PIETER PHILARGI, dien men ook den Kardinaal van *Milaan* noemde, en die den naam van ALEXANDER V aannam, tot Paus verkoren. Hij was een geboren Griek, uit het Eiland *Candia*, oudtijds *Creta*, wiens vader, moeder en ganfche namaagfchap onbekend was. Hij was als een arme jongen door eenen *Italiaanfchen* Franciskaner op gemelde Eiland opgenomen, en in het Klooster van zijne Orde aldaar gebragt. Zijn weldoender had hem vervolgens naar *Italië* medegenomen, daar na had hij in *Italië*, te *Oxford*, en te *Parys* geftudeerd, en was vervolgens in gunst gekomen bij JOAN GALEAZZO VISCONTE, Heer van *Milaan*, en eindelijk Bisfchop der laatstgemelde ftad geworden. Toen hij tot Paus verkoren werd, was hij omtrent 70 jaren oud, een goedhartig en milddadig man, die van een goed leven hield en bijzonder gaarn fterke wijnen dronk. Hij verbeterde volftrekt niets, zocht ieder een te behagen, en kon niemand iets weigeren. Maar daar door hield hij ook in het wegfchenken van gunstbewijzen en geestelijke waardigheden geen maat noch orde. Voornamelijk begunftigde hij de Monniken van zijne Orde, en zijne Hofgeestelijken. Zoo befchrijft hem DIEDERIK van *Niem*. PLATINA roemt zijne milddadigheid, die zoo groot was, zegt hij, dat hij binnen kort niets voor zich overhield, waarom hij fomtijds in boert zeide: dat hij een rijk Bisfchop, een arm Kardinaal en een bedelende Paus geweest was.

Na zijne verkiezing herhaalde hij zijne belofte, nopens de hervorming der Kerk, maar op deze Kerkvergadering gebeurde daar niets van; integendeel

deel kondigde hij eene nieuwe Kerkvergadering aan tegen het jaar 1412, op welke deze zaak zou behandeld worden. Waar mede hij den 7den Augustus 1409 de vergadering te *Pisa* besloot.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Oordelen over de Kerkvergadering van Pisa.

Deze Kerkvergadering, bijeengeroepen, om de scheuring in de Kerk weg te nemen, had ondertusschen dezelve nog vermeerderd, door het verkiezen van eenen derden Paus, terwijl de beide anderen hardnekkig hunne waardigheid bleven handhaven. IJverige aanhangers van dezen velden over haar een ongunstig oordeel. BONIFACIO FERRERI, (gemeenelijk FERRERIUS of FERRARIUS genoemd,) Prior van het groot Karthuizer Klooster, en Broeder van den vermaarden Heiligen VINCENTIO FERRERI, noemde haar in eene verdediging voor BENEDICTUS XIII eene *hoogst verdoemde zamenkomst van Duivelen, eene kettersche en oproerige vergadering*; ook wilde de Heilige ANTONINUS, Aartsbisschop van *Florence*, die kort na deze tijden geschreven heeft, haar voor geene regtmatige Kerkvergadering erkennen. Maar bijzonder merkwaardig zijn de klagten van NICOL. VAN KLEMANGIS over dezelve (*): „ Wat heeft toch daar de Kerke Gods en het volk bedrogen, en hen overgehaald om te roepen: *Vrede! vrede! daar geen vrede was*, wat anders, dan dat vleeschgezinde en gierige menschen, (hoedanigen 'er overal, wegens het verkouden der liefde, velen zijn,)

(*) *Dispensatio habita per scriptum super materia Concilii generalis cum quodam Scholastico Parisiensi Opp. pag.* 70.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zijn,) vol brandend haken naar Prebenden, en geheel verblind, de *Hervorming der Kerk*, welke de meeste opregte Geloovigen boven alle dingen voltrokken wenschten, verhinderd hebben, en terstond tot eene nieuwe verkiezing overgegaan zijn, waarna, en na het bekomen der bevorderingen, die zij wenschten, zij geschreeuwd hebben: het is vrede! en na het afbreken der vergadering, met den door hen gezochten vrede, dat is, met hunne bevordering, naar huis gekeerd zijn?"

Terwijl de nieuwe Paus ALEXANDER V eene zwakke regering voerde, en zich geheel liet besturen door den Kardinaal BALTHAZAR VAN COSSA, Legaat van *Bologna*, hield BENEDICTUS, die *Spanje* op zijne zijde had, eene Kerkvergadering te *Perpignan* tegen die van *Pisa*, en GREGORIUS, die in het Koningrijk van *Napels* en eenige andere *Italiaansche* landen erkend werd, sedert Junij 1409 eene derde Kerkvergadering te *Cividal de Austria* in het *Venetiaansche*, op welke hij PIETER van *Luna* en PIETER van *Candia* als scheurmakers veroordeelde, en alle hunne verrigtingen voor nietig verklaarde. Maar toen de *Venetianen* de verkiezing van ALEXANDER goedkeurden, spoedde hij zich, om heimelijk hun gebied te ontkomen, vlugtende naar *Gaëta*, alwaar hij, met een klein gevolg, onder bescherming van den Koning LADISLAUS, leefde.

ALEXANDER V sterft.

Deze Koning, die zich van *Rome* had meester gemaakt, werd door den Paus ALEXANDER deswegens bij eene openbare verklaring, veroordeeld als een meineedig leenman en vijand der Kerk, die zijn Ko-

Koningrijk en goederen verbeurd had. De bovengemelde Kardinaal van *Cosſa* onderſteunde dit vonnis met de wapenen, met wien zich LODEWYK *de Jongere*, Hertog van *Anjou*, die reeds door KLEMENS VII tot Koning van *Sicilië* gekroond was, vereenigde; deze beiden veroverden verſcheidene ſteden in de nabuurſchap van *Rome*, en werden zelfs van een groot gedeelte dezer ſtad meester. ALEXANDER zou nu zich gaarn naar deze hoofdſtad begeven hebben, maar COSSA, die hem genoegzaam geheel beheerschte, noodzaakte hem in het midden van den winter naar *Bologna* te reizen, waar hij in het begin des jaars 1410 aankwam, en eene Bulle uitgaf, in welke hij de beide Tegenpauſen als ſcheurmakers veroordeelde. Hier te *Bologna* overleed hij den 3den Mei 1410, niet zonder vermoeden van vergift, hem door den Kardinaal COSSA toegediend, waar over deze ten minſten nog op de Kerkvergadering van *Conſtans* beſchuldigd is geworden, hoewel de zaak niet geheel zeker bewezen is.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Hoe het zij, deze zelfde Kardinaal werd reeds den 17den Mei 1410 onder den naam van JOANNES XXIII, zijn opvolger. Algemeen komen de Schrijvers van dien tijd daar in overeen, dat zijne verkiezing door dwang geſchied is. DIEDERIK van *Niem*, die ook zijn Geheimſchrijver geweest is, gelijk van vier voorgaande Pauſen, zegt uitdrukkelijk van hem, dat hij zich ingedrongen heeft, en als een dief en roover in de ſchaapsſtal is ingeſlopen. JAKOB FILIP VAN BERGAMO, een vermaard *Augustiner* Monnik, die niet lang na deze tijden geſchreven

JOANNES XXIII wordt Paus.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ven heeft, verhaalt, dat de Kardinalen hem verzocht hadden, hun te zeggen, wien hij dan verkozen wilde hebben, en dat hij den mantel van den Heiligen PETRUS deed brengen, om hem den genen om te hangen, die Paus zijn zoude; waar op hij dien zich zelven omhing, met de woorden: Ik ben Paus! en onder hevige bedreigingen tegen de Kardinalen; in de hoofdzaak ſtemt ook PLATINA overeen. Ondertusſchen had hij den ſchijn vertoond, dat hij niets minder zocht dan de Pausſelijke waardigheid, en aan de Kardinalen hunnen medebroeder CARACCIOLO aangeprezen, wel een goedgezind, maar geheel ongeleerd, plomp en tot de Pausſelijke regering volſtrekt onbekwaam man, waarſchijnlijk, omdat hij wel voorzag, dat deze in geene aanmerking kon komen.

Zijn karakter.

Over de begaafdheden en het karakter van dezen JOANNES XXIII, zijn het de Schrijvers insgelijks vrij eens. Hij ſtamde uit eene adelijke familie af in het *Napelſche*. In zijne eerſte jeugd ging hij met eenigen van zijne broederen, hoewel hij een Geestelijke was, uit op zeerooverij of kaperij, en bij deze gelegenheid nam hij de gewoonte aan, welke hij zijn ganſche leven behield, om bij nacht te waken. Naderhand begaf hij zich naar *Bologna*, waar hij vele jaren als ſtudent leefde, (*ſub ſtudentis figura*, zegt DIEDERIK van *Niem*,) zonder veel te leeren. BONIFACIUS IX benoemde hem tot Aartsdiaken dier ſtad, waar door hij tevens het hoofd der Hooge School aldaar werd. Vervolgens aan het Pauſelijk Hof gekomen, werd hij Kamerheer bij den gemelden Paus; alwaar hij de *Simonie*, welke aan dat Hof

R. Vinkeles, inv. del. et sculp.

Ik ben Paus!

XVII. D. Bladz. 106.

Hof heerschte, meesterlijk ſlim en voordeelig wist te oefenen; voornamelijk verzamelde hij groote geldſommen door de aflaatkramers, die hij, in naam van den Paus, naar *Duitschland* en de *Noordſche* landen zond. Deze kondigden eene volkomene vergeving van zonden aan. ,, Ik zelf," ſchrijft VAN NIEM, ,, heb hen meermalen hooren prediken, dat zelfs de Heilige PETRUS, als hij nog leefde, geene grootere magt zoù hebben om de zonden te vergeven, dan zij van BENEDICTUS ontvangen hadden, tot heil der zielen van die genen, aan welke zij deze mededeelden, en dat alles, wat hun voor dezen aflaat gegeven werd, tot bijſtand van den *Griekſchen* Keizer tegen de *Turken* gezonden werd." Als iemand hun tegenſprak, verklaarden zij hem voor een' Ketter en Scheurmaker, en vervolgden hem, zoodat hij genoodzaakt was, door bidden en geldgeven, hen te vrede te ſtellen. Op deze wijze hadden zij in twee jaren tijds meer dan 100,000 Goudguldens verzameld. Toen zij daar mede te *Rome* gekomen waren, deed de voornaamſte van hen, de Benedictiner ANTONIUS aan den Kamerheer VAN COSSA, zestien dagen lang, daar over rekening, ten huize van eenen koopman. Maar, nadat COSSA door BONIFACIUS tot Kardinaal en vervolgens tot Legaat van *Bologna* benoemd was, liet hij den gemelden koopman, die hem derwaards gevolgd was, onthoofden. Den Monnik ANTONIUS, die nog eenige duizend Goudguldens overgehouden had, om daar voor eene voordeelige Prebende te koopen, wierp hij in de gevangenis, en ontnam hem dit geld,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

geld, waarom deze ongelukkige zich zelven in de gevangenis verworgde. COSSA had deze lieden beschuldigd van een oproer tegen hem te willen stichten, onder welk voorwendsel hij vele menschen van alle standen ter dood liet brengen, en anderen uit de stad bande. Met dit geld deed hij, door woekeren, te *Rome* groote winsten. Hij werd van den Paus als *Legaat* of Stadhouder naar *Bologna* gezonden, deels opdat hij dus van zijne bijzit te *Rome* zou verwijderd worden, en deze naar haren man te *Napels* zou kunnen keeren; deels om *Bologna* weder onder de heerschappij van den Paus te brengen, hetwelk de erfgenamen van JOAN GALEAZZO VISCONTE, Hertog van *Milanen*, thans bezaten. Hier in slaagde deze oorlogzuchtige Kardinaal ongemeen wel, en bemagtigde *Bologna*, in welke stad hij jaren achter een genoegzaam als Heer en Meester niet slechts streng, maar wreedaardig heerschte; zelfs behandelde hij de volgende Pausen verachtelijk, en was een van de voornaamste aanleggers, om de Kerkvergadering van *Pisa* te beleggen, op welke eenige Kardinalen hem reeds tot Paus wilden verkiezen, maar hij prees hun PIETER van *Candia* aan, ALEXANDER V, welken hij ook geheel beheerschte, gelijk wij gezien hebben. Bij dit alles voegt DIDERIK van *Niem* nog, dat hij, volgens een openbaar gerucht, gedurende zijne regering te *Bologna*, 200 echte vrouwen, weduwen en jonge dochters, ook vele Nonnen onteerd hebbe, van welke sommigen door hare mannen, anderen door hare nabestaanden werden omgebragt, zonder dat hij zich daar mede

be-

bemoeide. Een ander Geheimschrijver van dezen Paus, LEONHARDUS ARETINUS, beschrijft zijn karakter met weinige woorden: hij was in tijdelijke dingen een groot man; maar in geestelijke volstrekt niets en geheel onbekwaam. Ook erkent PLATINA, dat hem naderhand vele misdaden en wel van de grofste soort, te last zijn gelegd, en dat daar van 40 punten dadelijk bewezen zijn.

Zijn oorlog met LADISLAUS Koning van Napels.

Zijne Pausselijke regering was onrustig door gedurige oorlogen, in welke hij echter niet zeer gelukkig was. Hij verbond zich met LODEWYK van *Anjou* tegen LADISLAUS, Koning van *Napels*, welke laatste aan den Paus GREGORIUS eene schuilplaats in zijne landen verleende. Maar de vloot van LODEWYK werd door de *Napolitanen* geslagen, en den Paus werden vele steden door misnoegde edellieden ontnomen, onder welken de voornaamste was KAREL van *Malatesta*, Heer van *Rimini*, dien hij te vergeefs zocht te bewegen, om hem als Paus te erkennen. Het jaar 1411 was voor hem gelukkiger, in hetwelk LODEWYK eene volkomene overwinning op LADISLAUS behaalde, waar over de Paus te *Rome* eene zegepraal hield; maar LADISLAUS zijn verlies spoedig hersteld hebbende, noodzaakte zijnen mededinger het Rijk te verlaten en naar *Provence* te keeren. Thans was de Paus in de engte, die te vergeefs in December 1411 LADISLAUS in den ban deed, en een' kruistogt tegen hem liet prediken. LADISLAUS daartegen trok de *Florentijnen* van den Paus af, als ook des Pausen Bevelhebber SFORZA van *Corignuola*, ook hernamen de steden *Bologna*

en

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

en *Forli* hare vrijheid, waar op JOAN zich gedwongen vond, tot een verdrag met Koning LADISLAUS te komen, wien hij beloofde 220,000 Goudguldens te zullen betalen, waar tegen de Koning den Paus GREGORIUS XII zou verlaten, en JOANNES XXIII erkennen. Dit verdrag werd in het jaar 1412 gesloten, en ingevolge hetzelve moest GREGORIUS het Rijk van *Napels* verlaten, gelijk hij deed, begevende zich naar *Rimini*, waar hij door het Huis *Malatesta* wel ontvangen werd.

JOANNES XXIII wordt uit Rome verdreven.

Om aan het verdrag met LADISLAUS te voldoen, had JOANNES XXIII geld noodig; hetwelk hij door nieuwe belastingen en door knevelarijen te *Rome* poogde te verzamelen. Spoedig ontstond 'er nieuw misnoegen tusschen hem en den gemelden Koning, die in het jaar 1413 eenen inval deed in het Pauselijk gebied, ja zelfs *Rome* bemagtigde, terwijl de Paus naar *Viterbo* vlugtte. In *Rome* werden al de kostbaarheden en schatten van den Paus en der Kerken een roof der *Napolitanen*, en velen der hooge Geestelijkheid schoten 'er hun vermogen ja zelfs hun leven bij in. De Paus zich te *Viterbo* niet veilig achtende, sloeg intusschen zijne hofhouding te *Bologna* op.

Dood van Keizer RUPRECHT SIEGMUND of SIGISMUND Keizer.

De Paus vond vervolgens in den nieuwen Keizer SIEGMUND of SIGISMUND eenen vriend. Keizer RUPRECHT was in het jaar 1410 overleden; na zijnen dood scheen 'er een tweespalt in *Duitschland* te zullen ontstaan, zoo als 'er in de Kerk plaats had. De *Boheemsche* Koning WENZEL bleef nog steeds den titel van Keizer voeren; een deel der Keurvorsten

ten verkoos tot Keizer zijnen Broeder, den Koning SIEGMUND of SIGISMUND; een ander deel zijnen Neef, JOBST of JODOCUS, Markgraaf van *Moravië*. De dood des laatsten, die in Januarij 1411 volgde, maakte hier echter spoedig een einde aan, en vereenigde alle stemmen voor SIGISMUND, die reeds in het jaar 1410 JOANNES XXIII voor den regtmatigen Paus erkend had. Toen deze Vorst dan in het jaar 1413 in *Italië* kwam, sloot de Paus, die hem voor zijnen beschermer aanzag, tegen LADISLAUS naauwe vriendschap met hem; terwijl de Keizer van zijne zijde met geene goede oogen kon aanzien, dat LADISLAUS meester van *Rome* zou blijven.

De Paus schrijft de Kerkvergadering van Konstans uit.

De Paus was tevens bedacht, op eene Kerkvergadering, welke, ingevolge het besluit der Kerkvergadering te *Pisa*, binnen drie jaren moest gehouden worden. Hij had wel reeds in het jaar 1412 eene Kerkvergadering te *Rome* beginnen te houden, maar deze was, wegens het klein getal Prelaten, die daar tegenwoordig waren, van geen belang. Men verspilde daar den tijd, zegt NICOL. VAN CLEMANGIS (*), met noodelooze raadplegingen; en eene vreesselijke uil, die vlak tegen over den Paus kwam zitten, en hem stijf aankeek, veroorzaakte hem eene groote ontsteltenis, terwijl de leden hem bespotteden. Thans voornemens om eene andere plaats voor eene *algemeene Kerkvergadering* uit te vinden, liet de Keizer hem verzoeken, om daar over met hem te spreken. In een mondgesprek, door hen gehouden, werd

(*) *Opp. p.* 75. *super materia Concilii generalis.*

V BOEK IV Hoofdst na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

werd de *Zwabifche* Rijksftad *Conftans*, fchoon niet ten genoegen van den Paus, bepaald, tot de plaats dezer Kerkvergadering. In dit mondgefprek vermaande de Keizer den Paus, dat hij zijne ergerlijke zeden zou verbeteren, en de Paus beloofde, dat hij zijne buitenfporigheden en inzonderheid de Ketterij der *Simonie* zoude nalaten. Thans maakte SIGISMUND in eene algemeene uitfchrijving van October des jaars 1413 in geheel Europa bekend, dat hij met den Paus JOANNES XXIII was overeengekomen, omtrent eene algemeene Kerkvergadering te houden den 1ften November des volgenden jaars te *Conftans*, waar toe hij alle veiligheid en befcherming beloofde; ook meldde hij dit aan GREGORIUS XII, dien hij echter geen Paus noemde, en liet 'er aan BENEDICTUS XIII insgelijks door den Koning van *Arragon* berigt van geven. Eindelijk kwam hier in December des jaars 1413 de aankondigingsbulle van den Paus JOANNES XXIII bij, waar in hij alle Prelaten vermaande, om deze Kerkvergadering perfonelijk bij te wonen; en alle Vorsten en anderen, die op dezelve iets nuttigs konden uitvoeren, om ze door Gevolmagtigden bij te wonen.

Hervorming der Kerk in het hoofd en de leden begeerd.

Het oogmerk dezer Kerkvergadering was niet alleen het wegnemen der *Scheuring* en herftel van de *Eenheid* der Kerk, maar bijzonder verwachtte de algemeene wensch van haar eene *Hervorming*, (*Reformatie*,) *der Kerk, zoo wel in het hoofd als in de leden*, van de noodzakelijkheid van hoedanige *Hervorming* men algemeen overtuigd was.

NICOLAUS

Het verbazend zedebederf, hetwelk zich van het Pau-

Pauſelijk Hof over de Geestelijkheid verſpreid had, voornamelijk ſedert de *ſcheuring* in de Kerk had ſtand gegrepen, was thans tot die hoogte geklommen, dat het onverdragelijk was geworden; groote mannen verhieven deswegens luide klagten, en ſloegen te gelijk middelen voor om zoodanige hervorming daar te ſtellen.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

DE CLEMANGIS.

Onder dezen muntten voornamelijk uit NICOLAUS DE CLEMANGIS, PETRUS D'AILLY en JOANNES GERSON. NICOLAUS DE CLEMANGIS, eigenlijk CLAMENGE, naar zijne geboorteplaats, een ſtadje van dezen naam in het Kerspel van *Chalons* in *Champagne*, een geleerd man, was de eerſte, die zijne ſtem luidkeels verhief, in verſcheidene geſchriften, geſprekken en redevoeringen. Zijne ſchriften, die hier toe behooren, zijn zijne Brieven, een Heldendicht *Deploratio Calamitatis Eccleſiasticæ per Schisma nefandisſimum*, eene Verhandeling: *Non mentis tantum effectu a Babijlone discedendum; ſed etam pedibus corporis*; eene *ſuper materia Concilii Generalis*, waar in hij bijzonder daar op aandringt, dat men de Kerk, ten minſten in zaken, die het geloof niet betreffen, niet voor onfeilbaar mag houden. Doch het voornaamſte of hoofdwerk van dezen Schrijver over dit onderwerp is dat, hetwelk den titel voert: *De Corrupto Eccleſiæ Statu*, of ook *de Ruina Eccleſiæ*, waar in hij *de gierigheid der Geestelijkheid* aanmerkt als den wortel van het ganſche verderf der Kerk; voornamelijk teekent hij de hebzucht der Pauſen met zwarte kleuren, vervolgens der *Kardinalen*, *Bisſchoppen*, *Kanunniken*, *Monni-*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ken; in het gemeen zegt hij: „ Is iemand hedendaags lui, en tot dartelen lediggang geneigd, dan haast hij zich, om een *Priester* te worden. Als dan bezoeken zij vlijtig de hoerhuizen en kroegen, waar zij hunnen ganſchen tijd met zuipen, vreten en ſpelen doorbrengen; dronken zijnde razen, vechten en tieren; den naam van God en de Heiligen met hunne onreine lippen verwenſchen; totdat zij eindelijk uit de omhelzingen van hunne Hoeren tot den Altaar komen." Van de *Nonnen* wil CLEMANGIS ſchaamteshalve niet veel zeggen; maar dit is genoeg; dat hij hare Kloosters voor hoerhuizen verklaart, en van een meisje, hetwelk den ſluijer aanneemt, ſchrijft, dat dit hetzelfde is, als of zij openlijk voor eene hoer was aangegeven. „ Zoo," dus beſluit hij, „ is onze *Franſche Geestelijkheid* geſteld; en evenwel heb ik nog veel van dezelve „ weggelaten. Wij zijn dus met het Beeld van NEBUKADNEZAR gekomen tot aan de voeten van „ modderigen klei."

Men heeft wel tegen hem ingebragt, dat hij de zaak overdreven hebbe, en het kan zijn, dat hij in de eene of andere bijzonderheid zich wat ſterk heeft uitgedrukt; maar in de hoofdzaak vinden wij hetzelfde getuigd bij de aanzienlijkſte, eerlijkſte en kundigſte mannen van dezen tijd.

PETRUS D'AILLY.

PETRUS D'AILLY was niet minder overtuigd van de noodzakelijkheid eener Hervorming der Kerk, hoewel hij de moeijelijkheid inzag om dezelve daar te ſtellen, gelijk men uit zijn geſchrift ziet: *de difficultate Reformationis in Concilio Univerſali* door hem in 1410 opgeſteld. Zijn

Zijn vriend JOANNES GERSON, schreef aan hem zijn werk over de middelen om de Kerk te vereenigen en te hervormen. (*De modis uniendi ac reformandi Ecclesiam in Concilio Universali, ad Petrum de Alliaco*,) waar in hij de bezwaren van dezen oplost, en zijne gedachten over de Hervorming der Kerk vrijmoedig openlegt. Onder anderen zegt hij: De *Katholijke* en algemeene Kerk bestaat uit menigerlei leden, die één ligchaam uitmaken, uit *Grieken*, *Latijnen*, Barbaren, die in CHRISTUS gelooven, uit mannen en vrouwen, uit boeren en edellieden, uit armen en rijken. Van dit ligchaam der *Katholijke* of *algemeene* Kerk is CHRISTUS *alleen het hoofd*; *maar de Paus*, *de Kardinalen*, *Prelaten*, *Geestelijken*, *Koningen*, *Vorsten en het Volk zijn ongelijk verdeelde leden*. — *In deze Kerk*, *en in haar geloof kan elk mensch zalig worden*, *al was 'er in de gansche wereld geen Paus te vinden*. — Deze Kerk heeft nooit kunnen dwalen, nooit Scheuring of Ketterij geduld, zij heeft ook nooit gezondigd. In dezelve zijn alle Geloovigen één in CHRISTUS. Eene andere heet de *Apostolische*, *Particuliere* en *Privatekerk*, die in de Katholijke Kerk besloten is, en uit den Paus, de Kardinalen, Bisschoppen, Prelaten en Geestelijken bestaat. Men pleegt ze de *Roomsche* Kerk te noemen; zij houdt den Paus voor haar Opperhoofd. *Deze Kerk kan dwalen*, bedrogen worden en bedriegen, scheuring en ketterij hebben. Ten beste der algemeene Kerk moet men voor alle dingen tot herstel der Apostolische arbeiden. Wanneer de Paus niet verdacht is, en 'er niet gehandeld

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

JOANNES GERSON.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

wordt over de vereeniging van het hoofd, dan behoort dit werk het eerst tot hem; maar anders tot het grootste deel of de geheele vergadering der Bisschoppen, Prelaten en Wereldlijke Vorsten; ja, als 'er van de redding van het geheele ligchaam gesproken wordt, dan moeten zelfs boeren en de geringste geloovigen ter hulpe toeschieten, en hun leven daar voor opofferen. Vervolgens toont hij zijnen vriend aan, dat de Kerkvergadering van *Constans* allezins de eenheid en de Hervorming der Kerk kan bewaren, maar dan vordert hij eerstelijk: *dat de magt, welke zich de Paus sedert langen tijd heeft aangematigd, beperkt worde.* De Paus is een gewoon mensch en zondaar; hij kan als Paus dwalen en zondigen. Het *Pausschap is geene heiligheid. Het is belagchelijk te zeggen, dat een sterfelijk mensch zich de magt, om in hemel en op aarde te binden en van zonde vrij te spreken, toeschrijft; en dat even dezelve een zone des verderfs, een simoniacus, hebzuchtige, leugenaar, geldafperser, hoereerder, trotsaard, praalziek, en erger dan de Duivel is.* Vervolgens komt hij tot de middelen, om de scheuring te eindigen. Hier doet hij de vraag: *of een Concilie of Kerkvergadering, op welke de Paus geene voorzitting heeft, boven den Paus is?* welke hij met ja beantwoordt; veel verwacht hij van den Keizer en deszelfs invloed enz.

Paus JOANNES opent de vergadering.

Paus JOANNES XXIII, die *Rome* had moeten verlaten, voor de magt van Koning LADISLAUS, werd door de dood van dezen Vorst in Augustus des jaars 1414 van dezen vijand ontslagen; maar nu oordeel-

deelde hij ook den Keizer minder noodig te hebben, daar hij kon hopen, spoedig weder in het bezit van *Rome* te zullen zijn, waar door zijn ijver, om naar *Constans* te reizen, welke plaats hem niet beviel, om dat zij onder een vreemd gebied lag, merkelijk verkoelde; te meer, daar zijne vrienden en bloedverwanten hem meermalen voorhielden; dat hij wel als Paus naar *Constans* zou reizen, maar gevaar liep, om als een ambteloos persoon terug te keeren. Doch de Kardinalen drongen zoo sterk bij hem aan, dat hij eindelijk tot de reize bewilligde.

Op den 1sten October 1414 ging hij dan op reis, hebbende zich rijkelijk van geld en juweelen voorzien, om een prachtig Hof te voeren, als ook om zijne partij door omkoopingen te versterken. Onder weg sloot hij te *Meran* in *Tyrol* een verdrag met den Hertog FREDERIK van *Oostenryk*, waar bij deze hem zijne bescherming toezeide. Evenwel liet de Paus onder weg reeds merken, hoe deze reize hem berouwde. Als zijn rijtuig op den *Arlesberg* onder sneeuw en ijs omviel, en hij zelve 'er vrij onzacht uitgeworpen werd, morde hij woedend daar over, en zeide tegen zijne Hovelingen, die hem vraagden, hoe hij zich bevond: *Hier lig ik in 's Duivels naam; waarom ben ik ook niet te Bologna gebleven?* TRITTENHEIM, die dit verhaalt (*), verhaalt nog bovendien, dat, toen hij van den berg afrijdende, *Konstans* zag, hij zal uitgeroepen hebben: *zoo vangt men de Vosfen!*

Na

(*) *Chron. Hirsaug. T.* III. *p.* 336.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Na den Paus kwam nog op het einde van hetzelfde jaar 1414 ook Keizer SIGISMUND te *Konstans* aan; en de Kerkvergadering werd eene der talrijksten, die ooit gehouden was. Behalve den Paus, wiens gevolg uit 600 personen bestond, waren 'er tegenwoordig drie *Patriarchen*, (van *Konstantinopolen*, van *Grado* en van *Antiochië*, dus alleen in den titel,) 22 Kardinalen, 20 Aartsbisschoppen, 92 Bisschoppen, waar bij nog eenige *Engelsche* kwamen, 124 Abten, alle met een groot gevolg, een groot aantal mindere Geestelijken, waar onder zich alleen 1800 Priesters bevonden, insgelijks Doctoren van allerhande soort, en Afgevaardigden der Universiteiten van *Parys*, *Orleans*, *Keulen*, *Weenen*, en meer andere, ook vele Monniken van de voornaamste ordens. Niet min talrijk waren de Wereldlijke Vorsten en Heeren. De Keizer, met zijne Gemalin, bragt een gevolg van 1,000 personen mede; de Keurvorst RUDOLF van *Saksen* 180; en dus naar evenredigheid de Keurvorst van den *Paltz*, drie andere Paltsgraven aan den *Rhyn*, Hertogen van *Beyeren*, *Oostenryk*, *Brieg* en *Liegnitz*, *Sagan*, *Oppelen*, *Meklenburg*, *Wolgast*, *Stettyn* en meer anderen; Markgraven, Graven en eene verbazende menigte Edellieden. Bij deze allen worden nog op de lijst gemeld Kooplieden, Kunstenaars, en Handwerkslieden, die zich te *Konstans* lieten vinden, en ten laatsten 346 Komedianten en Goochelaars van allerhande soort, als ook 700 ligte vrouwlieden, die slechts in huizen woonden. Onder de merkwaardigste personen, die deze Kerkvergadering bezochten,

ten, waren JOAN GERSON, Kanselier der Universiteit van *Parys*, en de Kardinaal PIETER D'AILLY, en daartegen van een' anderen kant JOANNES HUS en HIËRONYMUS VAN PRAAG, doch wier Geschiedenis op hare plaats verhaald zal worden.

De Paus opende de vergadering nog voor de aankomst des Keizers, den 5den November des jaars 1414. Op den 16den dier maand werd de eerste openlijke zitting gehouden met alle plegtigheid; wanneer de Paus ook het wapen van zijn' mededinger GREGORIUS XII, hetwelk deszelfs Legaat voor zijne woning had laten ophangen, deed wegnemen. Te gelijker tijd leverden de Doctoren der Godgeleerdheid eenige artikelen over, waar in het gezag der Kerkvergadering boven den Paus beweerd werd. Kort daar na werden in eene *Congregatie* der Kardinalen drie opstellen vervaardigd, het eerste van de *Italiaansche* Kardinalen, die op de zijde des Pausen waren, en beweerden, dat de zaken den Godsdienst betreffende, eerst behoorden behandeld te worden, en dat de besluiten van de vergadering van *Pisa* bevestigd en ten uitvoer moesten gebragt worden, waar na volgden eenige voorschriften aan den Paus. Dit was geheel in den zin des Pausen; trouwens, als men eerst de zaken van Godsdienst zou afhandelen, zou de tijd verloopen, en weinig van de *Hervorming* te wachten zijn, welke zoo algemeen verlangd werd. Hier tegen dan leverde de Kardinaal van *Kameryk*, PIETER D'AILLY, met eenige *Fransche* Prelaten, een ander opstel in, waar in aangewezen werd, dat deze vergadering geene be-

De Paus opent de vergadering.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

trekking had tot die van *Pisa*, dewijl men hier van zaken moest handelen, die daar niet behandeld waren. Eindelijk toonden de overige Kardinalen in een derde opstel, hoe zich de Paus over het algemeen behoorde te gedragen, om zijne waardigheid te handhaven, en zijn ambt gemoedelijk waar te nemen.

In eene nieuwe *Congregatie* verklaarde zich D'AILLY nader, omtrent het middel om aan de *scheuring* een einde te maken; en wilde geen geweld omtrent de Pausen gebruiken, maar hen overreden, om zelve hunne waardigheid neder te leggen, niettegenstaande de Kerkvergadering te *Pisa* twee derzelven dadelijk had afgezet, terwijl hij aantoonde, dat groote Leeraars in de Kerk beweerd hadden: *dat eene algemeene Kerkvergadering niet alleen in daadzaken en in regtsgevallen, maar zelfs in het geloof dwalen kon.*

De Keizer komt in persoon op de Kerkvergadering.

Deze voorafgaande opgave van gevoelens konden den Paus niet veel gunstigs doen verwachten, en de aankomst des Keizers gaf aan de Kerkvergadering nog meer vrijheid en eene geheel onverwachte wending. De Keizer spoedde zich wel terstond na zijne aankomst te *Konstans*, op den 25sten December 1414 bij den Paus, die eene plegtige Misse hield, om denzelven, in het gewaad van Diaken, dat is met eene roode kap, echter met de Keizerlijke kroon op het hoofd, te bedienen. Maar korte dagen daar na hield de Kardinaal D'AILLY eene Redevoering voor den Keizer, waar in hij bewees, dat 'er geene ware eenheid in de Kerk kon plaats hebben zonder Hervorming,

ming, en geene Hervorming zonder eenheid; waar in verscheidene Doctoren in de Godgeleerdheid in hunne redevoeringen hem ondersteunden. Ook bragt de Keizer te wege, dat de vergadering de Legaten van GREGORIUS XII en BENEDICTUS XIV ook toeliet, te meer, omdat zij nog steeds magtige beschermers hadden. Deze Legaten verschenen vervolgens reeds in Januarij 1415 op de vergadering.

Hoe zeer het grootste en beste deel derzelve neigde, om de eenheid der Kerk te herstellen, door den afstand van alle drie de Pausen te bewerken, bleek ook door eene verhandeling van den Kardinaal FILLASTRE, die te voren als Deken te *Rheims*, zeer geijverd had voor de magt van den Paus, maar nu geheel andere grondregelen volgde, en den *afstand* der Pausen als het eenig middel van eenheid aanprees. De aanhangers van den Paus poogden hem wel te wederleggen, maar D'AILLY beantwoordde terstond hunne tegenwerpingen, zoo dat JOANNES XXIII meer en meer ondervond, dat zijn gezag ten einde liep.

Ook schoot hij te kort in twee bijzonderheden, welke voor hem zeer belangrijk waren. Men bragt namelijk de vraag ter tafel: *wie op de Kerkvergadering regt zou hebben om te stemmen?* Dit regt wilde de Paus alleen toekennen aan de Bisschoppen, Prelaten en Abten, onder welken hij ligtelijk de meerderheid zag te bekomen. Maar hier verzette zich D'AILLY tegen, en beweerde, dat niet alleen deze, maar ook de Leeraren der Godgeleerdheid, en van het Kerkelijk en Burgerlijk Regt, de Vorsten en

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

derzelver Gezanten, als ook de Afgevaardigden van afwezende Prelaten en Domkapittels het ſtemregt behoorden uit te oefenen; bovendien bepaalde men, insgelijks tegen 's Pauſen zin, dat *de ſtemmen naar de natien zouden opgenomen worden.* In het eerst waren 'er vier natien: de *Franſche*, *Duitſche*, *Engelſche* en *Italiaanſche*; doch toen ook *Spaanſche* Prelaten en Gezanten aankwamen, maakten deze de vijfde natie uit.

JOANNES XXIII wordt beſchuldigd

Naauwelijks was dit vastgeſteld, of men begon den Paus JOANNES XXIII harder aan te vallen. Hij had, behalve andere ſtreken, om de aanſlagen tegen hem te leur te ſtellen, overal voor geld zijne verſpieders, die hem al de geheime raadplegingen in de Congregatien bekend maakten, en die hij van den eed van geheimhouding ontſloeg, welken zij in de Congregatien hadden afgelegd. Doch nu werd aan de vergadering door eenen *Italiaan* heimelijk een geſchrift overgeleverd, hetwelk de vreesſelijkſte beſchuldigingen tegen den Paus bevatte, (*articulos, omnia peccata mortalia, necnon infinita quodammodo abominabilia continentes*, zegt VAN NIEM.) Deze beſchuldigingen waren zoo kwaad, dat de aanzienlijkſte leden der vergadering oordeelden, dat men ze niet behoorde in het openbaar te behandelen, te min, daar de meesten zoo gegrond waren, dat zij geen verder bewijs behoefden. De Paus, die van dit geſchrift door zijne verſpieders insgelijks berigt kreeg, was daar over zoo ontſteld, dat hij met zijne vertrouwdſte vrienden raadpleegde, wat hem in dezen te doen ſtond, en voornemens ſcheen, in perſoon

ſoon voor de vergadering zijne buitenſporigheden te bekennen, en zich voorts daar op te verlaten, dat een Paus niet dan om Ketterij mogt afgezet worden. Maar zijne vrienden raadden hem, dit voornemen nog eenige dagen in overweging te nemen.

Ondertusſchen kwamen de natien, die niet wisten, dat het gemelde ſtuk aan den Paus reeds bekend was, overeen, hem voor te ſtellen, om zijne waardigheid neder te leggen. De Paus, waarſchijnlijk uit vreeze voor de beſchuldigingen, nam dit met een ſchijnbaar genoegen op, en antwoordde, als zijne mededingers wilden bedanken, van zijne zijde daar toe bereid te zijn. Den avond van dienzelfden dag, den 16den Februarij 1415, deed hij deze verklaring ſchriftelijk in tegenwoordigheid des Keizers en der Kerkvergadering voorlezen, waar over eene groote vreugde ontſtond. Dewijl deze verklaring echter voorwaardelijk was, verzocht men den Paus eene duidelijker te geven, welke ook ſpoedig volgde, maar dewijl zij nog bijvoegſels bevatte, welke de beide Tegenpauſen zeer moesten mishagen, werd zij insgelijks verworpen; waartegen een voorſchrift door de vergadering ontworpen, van den Paus niet aangenomen werd. Eindelijk werd hij genoodzaakt, dit voorſchrift van de vergadering openlijk over te nemen. Hij zwoer en beloofde, voor het altaar geknield, God, de Kerk en de Heilige Vergadering, dat hij vrijwillig, indien de beide Pauſen hetzelfde zouden doen, ja zelf in allen gevalle, bedanken wilde, indien daar door de ſcheuring kon weggenomen worden. Thans was de vreugde eerst volkomen,

zoo-

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

zoodat de Keizer zelve den Paus de voeten kuste, om hem zijne dankbaarheid te betoonen.

De Paus doet afſtand van zijne waardigheid.

Met dit al geloofde men van den Paus eene bijzondere *Bulle van afſtand* te moeten vorderen. Maar de Prelaten, die hem daarom verzochten, werden zoo onvoegelijk door hem bejegend, dat niemand het waagde, hem 'er meer over te ſpreken, waarom men den Keizer verzocht, dezelve van den Paus te begeeren, waar op dezelve ook den 6den Maart 1415 volgde. In dezelve maakte de Paus aan de ganſche Christenheid bekend, dat hij, alhoewel PIETER VAN LUNA en ANGELO CORRARIO op de Kerkvergadering niet verſchenen waren, evenwel, om zijne vredelievendheid algemeen bekend te maken, en niettegenſtaande hij het onbetwistbaarſte regt had, en ook bijna de geheele Kerk, en genoegzaam het volle tijdelijk gebied der Pauſen aan hem onderworpen was, ter verkrijging van den vrede, den kortſten en geſchiktſten weg van afſtand verkoren had, in hope, dat hij te meer belooning van God ontvangen zou, hoe meer hij verlaten had. Nu was nog overig, dat de Paus dadelijk zijne belofte vervulde, ten welken einde men voorſloeg, dat hij Gevolmagtigden zou benoemen voor zijne afdanking; doch dit weigerde niet alleen de Paus, maar ook de *Italiaanſche* natie. En van nu af begon men te vreezen, dat de Paus met zijne *Italianen* zich verwijderen en vertrekken zoude. Hij ſchonk wel de gouden roos, die hij, volgens gewoonte der Pauſen, op eerſten Paaschdag gewijd had, aan den Keizer, maar deze liet zich daar door niet innemen, integendeel hield hij

hij 's anderen daags eene Congregatie, in welke voorgesteld werd, om eenen nieuwen Paus te kiezen; terwijl het hoogst onzeker was, of de keuze op JOANNES vallen zou. Onverziens stond de Aartsbisschop van *Mentz* op, die verklaarde, dat hij nooit eenen anderen Paus dan dezen gehoorzamen zou, waar door hij aanleiding gaf, dat de hardste beschuldigingen tegen denzelven herhaald werden. Ook maakte de Keizer zulke schikkingen, dat niemand der leden van de Kerkvergadering *Konstans* verlaten kon, hetwelk hij door de *Fransche*, *Engelsche* en *Duitsche* Natien liet besluiten, en dit besluit den Paus ter hand stellen, die daar tegen *Nizza* voorsloeg, om de vergadering daar te vervolgen, en van Gevolmagtigden niets meer hooren wilde, waar op de *Engelschen* spraken, van hem gevangen te nemen; doch de Keizer bragt hen tot bedaren.

De Paus vlugt naar Schafhausen.

Daar het nu steeds waarschijnlijker werd, dat de Paus *Konstans* bij de eerste gelegenheid zou zoeken te verlaten, liet de Keizer hem, als ook FREDERIK, Hertog van *Oostenryk*, met wien de Paus naauw verbonden was, stipt gade slaan. Evenwel wist de Paus den 20sten Maart 1415, bij gelegenheid van een Tournooispel, te ontkomen, vermomd zijnde als een lijfknecht, en spoedde zich naar *Schafhausen*, eene stad in *Zwitzerland*, welke tot het gebied van den gemelden Hertog behoorde. Van hier schreef hij aan den Keizer, dat hij zich van *Konstans* begeven had, om voor de veiligheid van zijne persoon te zorgen, ook ontbood hij zijne Hofbedienden, gelijk ook verscheidene Kardinalen en de Hertog van *Oostenryk* volgden.

's Pau-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

'sPausen oogmerk was zekerlijk, de Kerkvergadering door zijne vlugt te ontbinden, en zonder 'sKeizers standvastigheid zou hem zulks in der daad gelukt zijn; alzoo de ontsteltenis te *Konstans* op de tijding van 'sPausen vlugt zeer groot was. Maar SIGISMUND stelde allen gerust, en verklaarde, dat de Kerkvergadering voortgang zou hebben. Ook werden 'er aan de deuren van het Bisschoppelijk Paleis geschriften aangeslagen, in welke de Paus en de Kardinalen naar het leven werden afgeschilderd. Ook werd de Hertog van *Oostenryk* voor den Keizer en de vergadering ter verantwoording geroepen.

Kort daar na hield JOANNES GERSON eene redevoering voor de Kerkvergadering, in welke hij derzelver aanzien en gezag boven den Paus aantoonde; waar mede zekere besluiten van de Universiteit te *Parys* overeenstemden, die om dezen zelfden tijd het licht zagen. Doch daar tegen liet de Paus eene verantwoording opstellen, welke hij aan den Koning van *Frankryk*, den Hertog van *Orleans* en de gemelde Universiteit zond, doch van welke dezelve aan de Kerkvergadering terug gezonden werd; met welke de Paus echter ook in onderhandeling bleef, zonder dat men malkanderen nader kwam. Men besloot derhalve de Kerkvergadering zonder den Paus voort te zetten, en nam in derzelver *derde zitting* den 26sten Maart 1415 het volgende besluit: „ De heilige *Sijnode*, welke de *heilige algemeene Kerkvergadering*, (*Concilium*,) van *Konstans* heet, en welke om de eenheid en hervorming der Kerk in het hoofd en de leden te bewerken, in den Heiligen Geest

Geest hier regtmatig vergaderd is, befluit, verklaart en verordent, dat zij regtmatig beroepen, aangevangen en gehouden is; dat zij door het vertrek van den Paus, of van Prelaten en eenige Leden niet afgebroken is, ook niet eer ontbonden mag worden, voor dat de tegenwoordige *fcheuring* volkomen uitgeroeid en de Kerk in *geloof en zeden*, in het *hoofd* en de *leden hervormd* is; dat zij niet dan om eene gegronde en van haar zelve te bepalen reden elders heen zal mogen verplaatst worden; en dat het elk harer leden insgelijks niet anders dan om gewigtige redenen, welke de vergadering zal moeten beoordeelen, vrij zal ftaan uit de ftad te gaan."

In de *vierde* zitting der vergadering, den 30ften *Maart* 1415, werd ook, het geene nu mondelijk en fchriftelijk meermalen behandeld was, plegtig in een befluit vervat, waar in vastgefteld werd: „ De Kerkvergadering te *Konftans*, die in den naam des Heil. Geests regtmatig vergaderd is, en een algemeen Concilie uitmaakt, hetwelk de ftrijdende Katholijke Kerk verbeeldt, *heeft hare magt onmiddelijk van* CHRISTUS; *en aan dezelve is ieder een*, *van welken ftand en waardigheid hij zij*, al ware het ook de Paufelijke, *gehoorzaamheid fchuldig in alles*, *wat het geloof en de uitroeijing der fcheuring*, *insgelijks de algemeene hervorming der Kerke Gods in het hoofd en de leden betreft*." In dezelfde zitting werden nog twee befluiten goedgekeurd, de eerfte: de Paus zou zijn Hof en deszelfs bedieningen, zonder toeftemming der vergadering niet van *Konftans*

naar

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

naar eene andere plaats overbrengen. De tweede, dat alle verplaatfingen van Prelaten, intrekkingen van Prebenden, herroepingen van giften, ftraffen en andere handelingen, welke van den Paus of zijne ambtenaren, federt zijn vertrek, tot nadeel der Kerkvergadering en hare aanhangers ondernomen waren, volftrekt nietig en van onwaarde zouden zijn.

Weinige dagen daar na vernam men, dat de Paus van *Schafhaufen* zich begeven had naar *Lauffenburg*, eene van de *Zwabifche* Woudfteden aan den *Rhyn*. Alwaar hij door eenen Notaris en Getuigen een Protest liet opftellen, dat hij alles, wat hij te *Konftans* beloofd en bezworen had, uit vrees gedaan had, en dus niet verpligt was te houden. Deze vlugt maakte nieuwe bewegingen te *Konftans*, welke ftad vele Kardinalen en Prelaten verlieten, meenende, dat de Kerkvergadering bezwaarlijk langer voortgezet kon worden. Maar de Keizer en ver het grootfte gedeelte der vergadering drongen des te nadrukkelijker op het volkomen vastftellen der hier voor aangehaalde befluiten aan, door welke de hoogheid eener algemeene Kerkvergadering ook boven den Paus vastgefteld werd. Dit gebeurde ook in de *vijfde zitting*, den 6den April 1415, welke daar door voor de merkwaardigfte van allen gehouden wordt. Men befloot bovendien, dat de Paus niet alleen in de gevallen in het voorfchrift van zijnen afftand vervat, maar ook in alle andere, waar het den Kerkelijken vrede bevorderen kon, verpligt was, zijne waardigheid neder te leggen; dat, indien hij weigerachtig ware, dit tot zulk een oogmerk te doen,

al-

alle Geloovigen hem hunne gehoorzaamheid behoorden op te zeggen; dat zijn heimelijk vertrek van *Konstans* ongeoorloofd, en voor de eenheid der Kerke schadelijk geweest was; dat hij daarom van de Sijnode zou worden ingedaagd, om tot haar terug te keeren, en zijne belofte te vervullen; en indien hij zulks binnen eenen van haar bepaalden tijd niet zou doen, zou tegen hem, als eenen bevorderaar der Scheuring en verdacht van Ketterij, gehandeld worden; dat eindelijk, als hij terug komen, en het beloofde vervullen zou, door den Keizer en de vergadering voor zijne veiligheid gezorgd, en hem en zijnen vrienden na zijnen afstand een voordeelige Staat zou toegestaan worden.

Dus werd op deze vergadering plegtig vastgesteld en besloten, het gene reeds op de vergadering te *Pisa* voorgedragen was, de hoogheid en het gezag eener algemeene Kerkvergadering boven den Paus. Doch, alhoewel deze beide Kerkvergaderingen van *Pisa* en *Konstans* bij de *Roomsche* Kerk aangenomen en erkend zijn, evenwel is men het in dezelve niet eens omtrent den zin en uitgestrektheid dezer besluiten, gelijk de Pausen dezelve ook in alle uitgestrektheid altijd verworpen hebben. Men heeft gezegd, dat deze besluiten zich alleen bepaalden tot het geval van eene *Scheuring*, tegen derzelver duidelijke letter aan, te meer daar zij tegen eenen anders wettelijk en regtmatig verkozenen Paus genomen en ten uitvoer gebragt werden. Ook heeft men gezegd, dat deze besluiten niet vooraf behoorlijk bij de Natien in overweging genomen zijn, dat enkel

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

de *obedientie* van JOANNES XXIII dezelve hebbe goedgekeurd, en dat zij genomen zijn op eene vergadering, welke zonder hoofd was; welk laatſte op eene onbewezene ſtelling rust, dat eene Kerkvergadering zonder eenen Paus geen beſluit zou kunnen nemen, terwijl men bij de even voorgaande niet in aanmerking nam, dat JOANNES XXIII alleen als de regtmatige Paus erkend was, en de beide anderen voor Tegenpauſen gehouden werden.

De Hertog van Oostenryk wordt geſtraft.

Op deze wijze werd JOANNES XXIII door deze beſluiten reeds van verre bedreigd, maar zijn beſchermer, Hertog FREDERIK van *Oostenryk*, werd nog eer dan hij, vernederd. De Keizer daagde hem, omdat hij den Paus tot zijne vlugt behulpzaam geweest was, ter verantwoording voor zich den 7den April 1415, en verklaarde hem, toen hij niet verſcheen, in den *Rijksban*, belastende den naburigen Rijksſtanden en de *Zwitzers*, om het vonnis uit te voeren, welke laatſten, die eerst voor eenige jaren met den Hertog vrede gemaakt hadden, ten dien einde van het *Concilie*, hetwelk den Hertog insgelijks in den Kerkelijken ban deed, aflaat ontvongen, en nu verloor de Hertog ſpoedig alles, wat hij in *Zwitzerland* en *Zwaben* bezat. Hij onderwierp zich dus aan 's Keizers bevel, en werd den 5den Mei 1415 in genade aangenomen, onder voorwaarde, dat hij zich zelven en alle zijne bezittingen ter genade des Keizers ſtelde, en beloofde, den Paus JOANNES XXIII binnen zekeren bepaalden tijd te *Konſtans* te leveren, en dat hij zelve zoo lang als gijzelaar daar blijven zou.

Handelin-

Het lot van FREDERIK maakte indruk op den Paus

Paus en deszelfs aanhangeren. De Paus zelve was wel naar *Freyburg* in *Brisgau*, eene vesting van den Hertog van *Oostenryk*, geweken, maar bood echter aan de Kerkvergadering aan, om zijne waardigheid neder te leggen, onder voorwaarde, dat hij vrijgeleide van den Keizer ontvangen, en wegens geene zijner handelingen ontrust zou worden; ook dat hij ter vergoeding voor zijnen afſtand zou benoemd worden tot Kardinaal-Legaat in *Italië*; of, wel om ſtil te kunnen leven, den titel van Kardinaal met een jaargeld van 30,000 Goudguldens zou behouden. De Kerkvergadering daartegen zond eenen Brief aan alle Vorsten, waar in zij haar gedrag tot hier toe gehouden, openleide en verdedigde, en des Pauſen vlugt nadrukkelijk veroordeelde. Zij zelve ſtelde in hare *zesde zitting* den 17den April 1415 een ontwerp van afſtand op, waar in den Paus alle uitvlugten werden afgeſneden, en hetwelk hem door twee Kardinalen werd toegezonden, met aanſchrijving, dat hij, of terſtond te *Konſtans* terug komen, of zich zoo lang in *Ulm*, of *Ravensburg* of *Bazel* onthouden, tot de Kerkevrede gevestigd was; ook zou hij van nu af door eene Bulle verklaren, dat hij niet meer als Paus erkend wilde zijn.

gen over der Pauſen afſtand.

Ondertusſchen maakte de *Italiaanſche* Natie, het grootſte deel der Kardinalen, en vele leden der andere Natien nog eene groote partij uit, welke den Paus genegen was; om derzelver invloed te beletten, deed één der tegenwoordig zijnde Bisſchoppen het voorſtel: *dat noch de Paus noch de Kardinalen tot de raadplegingen der vergadering behoorden te*

 wor-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

worden toegelaten, omdat dezelve ook ten onderwerp moesten hebben de Hervorming in het hoofd zoo wel als in de leden. Dit voorſtel werd echter door de vergadering niet aangenomen, nogtans werden de Kardinalen daar door opgewekt, om eene verdediging van hunne regten daartegen in te leveren, waar op ook weder antwoorden inkwamen, waar bij het ſtuk verder hangen bleef. Eene andere vraag werd te berde gebragt, ten aanzien van het veroordeelen van zekere ketterijen, of zulks in den naam van den Paus of van de Kerkvergadering moest voltrokken worden? De Kardinaal D'AILLY beweerde het laatſte, onder anderen aanmerkende, dat de algemeene Kerk van CHRISTUS zelven het voorregt van onfeilbaarheid in het geloof ontvangen had, welke onfeilbaarheid de Paus niet bezit. Daartegen zocht de *Patriarch* van *Antiochië* te betoogen, dat de Paus geenszins aan eene algemeene Kerkvergadering onderworpen was, en dat derzelver beſluiten in zijnen naam moesten genomen en uitgevoerd worden; ontleenende daar toe zijne bewijzen voornamelijk uit de *Decreten* van GRATIANUS, en bijzonder die beruchte plaats uit dezelve aanhalende, in welke gezegd wordt, dat, alhoewel de Paus de menſchen bij hoopen naar de hel bragt, evenwel niemand dan God alleen hem deswegens ter verantwoording kon roepen. Doch hij werd door D'AILLY met nadruk beantwoord.

De Paus wordt in zijne waardig-

Eindelijk kwamen de Gezanten terug, die aan den Paus gezonden waren, maar bragten geen voldoend beſcheid. De Paus was van *Freyburg* naar

Bri-

Brisak vertrokken, van waar hij zich naar *Neuburg*, eene andere stad aan den *Rhyn*, begaf, en in onderhandeling trad met den Hertog van *Burgundië*, van wien hij naar *Avignon* wilde gebragt zijn. Tot de begeerde volmagt van afstand gaf hij enkel hoop, gelijk hij vervolgens 'er een aan de vergadering zond, maar welke als onvoldoende verworpen werd. Men besloot daar op in de *zevende zitting* den 2den Mei 1417 den Paus openlijk in te dagen. Deze indaging, die twee dagen daar na openlijk aangeplakt werd, behelsde: dat hij binnen negen dagen voor de Sijnode verschijnen moest, om zich te verantwoorden tegen de beschuldigingen van *Ketterij*, *Scheuring*, *Simonie*, slecht bestuur en openlijke *verkwisting der goederen en regten* van de *Roomsche* en andere *Kerken*, en wegens *verscheidene grove misdaden*, door welke hij der gansche Kerk eene algemeen bekende ergernis had gegeven, en dewijl hij onverbeterlijk zijnde, de kudde des Heeren als een huureling heimelijk verlaten had, opdat hij de Hervorming mogt ontwijken.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

heid geschorst.

Toen de Paus op den bepaalden dag in de *negende zitting* den 13den Mei zich niet voor de Sijnode stelde, werd het vonnis van *suspensie* of *schorsing* vastgesteld, en hij in de *tiende zitting* den 14den Mei 1417 in alle bediening der Pausselijke waardigheid, zoo Geestelijk als Wereldlijk, *gesuspendeerd* of geschorst, behoudende de Kerkvergadering zich voor, om het pleitgeding tegen hem, zelfs tot afzetting toe, indien de Regten dit vorderen, voort te zetten.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Hij wordt afgezet.

Thans kon het niet misfen, of de Paus JOANNES moest welhaast van den troon geftoten worden. De naaste ftap daar toe was een nieuw verhoor onder eede van 37 getuigen, waar onder *Italiaanfche* Bisfchoppen en Pausfelijke Hofbedienden in geen gering getal waren. Door dezelven werden LXX *punten* van befchuldiging tegen hem bewezen, van welken men 'er flechts L in de vergadering voorlas, en de overigen ter eere van den Apostolifchen Stoel, zoo als 'er in de Handfchriften ftaat, en om andere wijze redenen, achterliet. Onder de eerstgemelde behooren de volgende: de Paus was van zijne jeugd af aan, een mensch van fnooden imborst, onbefchaamd, onkuisch, leugenachtig, wederfpannig en ongehoorzaam jegens zijne ouderen, en over het geheel aan de meeste ondeugden overgegeven geweest; hij had, door zijnen Geneesheer, ALEXANDER V laten vergiftigen; met zijn broeders vrouw, met Nonnen, jonkvrouwen en echte vrouwen, zelfs onnatuurlijke ontucht gepleegd; nieuwe en ongehoorde misdaden van Simonie begaan; ontallijke geldafpersfingen geoefend; hij was, naar de algemeene meening, aan moorden, en andere grove misdaden fchuldig; hij had dikwijls in tegenwoordigheid van verfcheidene Prelaten, en andere eerlijke mannen, op aanftoken des Duivels, hardnekkig beweerd, dat 'er geen eeuwig leven, of een leven na dit leven was; dat de ziel des menfchen met haar ligchaam fterft, gelijk de beesten; en dergelijke meer. Onder dat alles liet men ook zeldzame getuigenisfen toe, bij voorbeeld: Hij had het hoofd van den Heil. JOANNES

NES *den Dooper*, hetwelk zich in een Nonnenklooster te *Rome* bevinden zou, aan de *Florentijnen* voor 50,000 Dukaten verkocht, hetwelk deze Heil. aan de *Romeinen* ontdekte; en als deze daar openlijk over morden, had de Paus hen deswegens hard geſtraft. Maar hoe het zij, daar waren zoo vele bewijsbare buitenſporigheden en ondeugden van dezen Paus, dat niemand het meer waagde, om hem te behouden. Hij was genoodzaakt, te *Ratolfzel*, (of *Rudolfzel*,) een ſtadje in de nabijheid van *Konſtans* te komen, waar hij door afgevaardigden der Kerkvergadering bewaakt werd; en ſedert bemoeiden de Kardinalen zich ook weinig met hem. Eindelijk kondigde men hem zijne ophanden zijnde afzetting aan, waar aan hij zich volkomen onderwierp, alleen verzocht hij de Kerkvergadering, zijne eer, perſoon en ſtand zoo veel te verſchoonen, als de eenheid der Kerk toe zou laten. Ook ſchreef hij aan den Keizer om deszelfs gunst en voorſpraak.

Eindelijk werd op den 29ſten Mei 1415 *in de twaalfde zitting het vonnis van afzetting* tegen hem, met bijgevoegde redenen, voorgelezen, en alle Christenen van den eed van trouwe ontſlagen, waar door zij aan hem verbonden waren. Zijn zegel en wapen werden verbroken, en men zond vijf Kardinalen aan hem af, om hem zijn lot bekend te maken. Hij nam het ootmoedig aan, en verzekerde zelfs met eenen eed, dat hij het vrijwillig goedkeurde. Tevens verbood de Kerkvergadering, dat niemand, zonder hare bewilliging, en op ſtraf van eenen eeuwigen vloek, tot de verkiezing van eenen nieuwen Paus

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

zou overgaan; als ook, dat geen van de overige Pausen zou verkoren worden, en eindelijk dat de Prelaten, welke zich verwijderd hadden, terug zouden komen. BALTHAZAR COSSA, gelijk de gewezen Paus thans weder genoemd werd, werd kort daar na naar het slot *Gotleben*, digt bij *Konstans*, gebragt; een voor hem des te vernederend verblijf, omdat JOANNES HUS daar ook gevangen zat, dien hij als een' Ketter had laten opsluiten. Omdat men niet gaarn zag, dat hij briefwisseling had met iemand te *Konstans*, hoewel zijne oude vrienden het niet eens waagden, hem troost toe te spreken, gaf de Keizer hem over aan den Keurvorst van den *Paltz*, die hem sedert te *Heidelberg* in eene lijdelijke en voegzame bewaring hield. Ondertusschen was men aan het *Fransche* Hof niet wel te vrede, dat men zonder deszelfs bijzondere toestemming tot dezen stap gekomen was. Ook verwonderde men zich, dat de Kerkvergadering, na het ledigstaan van den Pausselijken Stoel, nieuwverkozene Bisschoppen bevestigde; gelijk ook de Keizer Bisschoppen aanstelde, en aan anderen uitzigten en verwachtingen op deze waardigheid schonk.

Vrijwillige afstand van GREGORIUS XII.

Op de afzetting van dezen Paus volgde kort daar na de meer vrijwillige afstand van GREGORIUS XII. Hij had door zijne Gezanten op de Kerkvergadering zich al vroeg daar gereed en bereid toe verklaard, en reeds den 13den Mei 1415 verscheen 'er een Brief van KAREL MALATESTA, Heer van *Rimini*, en Stadhouder van *Romagna*, in naam van den Paus. Deze Brief ging verzeld van eene volmagt

op

op MALATESTA, om de Kerkvergadering te bekrachtigen, en den afstand van den Paus te verklaren. In de *veertiende zitting*, in welke de Keizer zelve voorzat, deed MALATESTA mondeling voor hem den afstand. Zoodra GREGORIUS hier kennis van kreeg, leide hij alle teekenen van zijne waardigheid neder, en bekrachtigde alles in eenen Brief aan de Kerkvergadering; waar op hij van dezelve tot Kardinaal-Bisschop van *Porto* en bestendigen Legaat in de *Mark* van *Ancona* werd aangesteld. Twee jaren daar na overleed hij, in eenen ouderdom van XC jaren.

Hardnekkigheid van den derden Paus BENEDICTUS XIII.

Maar de derde van deze scheurzieke Pausen, BENEDICTUS XIII, was zoo ligt niet tot afstand te bewegen of te dwingen. Hij had zich, nadat *Frankryk* hem de gehoorzaamheid had opgezegd, van de ééne plaats naar de andere langs de *Middellandsche* Zee, en eindelijk naar *Katalonië* begeven. De Koning MARTIN van *Arragon* en de *Schotten* waren de eenigen, die hem nog bleven toegedaan. Op de Kerkvergadering te *Konstans* liet hij door zijne Gezanten om een mondgesprek met den Keizer verzoeken te *Nizza*, om hetwelk de Gezanten des Konings van *Arragon* insgelijks verzochten; doch uit hoofde van het regtsgeding tegen JOANNES XXIII, kon de Keizer niet dan in Julij 1415 op reize gaan, na knielend voor het altaar den zegen van de Kerkvergadering ontvangen te hebben. Om dezen tijd hield GERSON weder eene leerrede voor de Kerkvergadering ten betooge van derzelver gezag en der grondregelen, welke zij tot hier toe gevolgd was, het-

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

welk bij de onderhandeling met BENEDICTUS te pas zou kunnen komen.

De Keizer in September 1415 te *Perpignan* in het Graafſchap *Rousſellon* aangekomen zijnde, begeerde, dat ook BENEDICTUS zich daar zou laten vinden, doch deze verſcheen niet, omdat de Keizer hem enkel Kardinaal noemde. Daartegen zond hij een voorſtel aan den Keizer, dat hij van het Pausſchap afſtaan wilde, onder voorwaarde, dat hij, door beſtelling der Vorsten, terſtond weder verkoren zou worden. Toen dit afgewezen werd, en hij eindelijk zich te *Perpignan* liet vinden, verklaarde hij, op de volgende voorwaarden zijne waardigheid te willen nederleggen: De te *Konſtans* tegenwoordig zijnde Prelaten zouden met den Keizer en zijn gevolg op eene vrije plaats bijeenkomen, dan zou die vergadering alles, wat te *Piſa* tegen hem beſloten was, te niet doen; en dan wilde hij de algemeene Kerkvergadering bijeen roepen, en voor dezelve afſtand doen; waar voor hem het volgende zou worden toegeſtaan: Hij zou Kardinaal-Legaat met volkomene magt in het Geestelijke en Wereldlijke blijven, in zijn geheel toenmalig geestelijk gebied; maar den naam van Paus niet meer voeren, ten ware hij van de Kerkvergadering daar op nieuw toe beroepen werd; evenwel zou hij naast den Paus den hoogſten eerbied genieten, en al de genen, die van hem ambten bekomen hadden, zouden dezelve behouden. Maar de Keizer zoo wel als de Koning van *Arragon*, en de Afgevaardigden van *Konſtans* eischten, dat hij eenvoudig afſtand zou doen, waar

te-

tegen BENEDICTUS volhield, dat hij de eenige wettige Paus was, hij was ook de eenige wettige Kardinaal, die eene deugdzame Pausſelijke verkiezing verrigten kon, als zijnde voor het begin der ſcheuring verkoren. Hij kon, zeide hij, de Kerk zijne bruid niet verlaten, en zou eene groote zonde begaan, als hij niet voor de verkiezing van den toekomenden Paus zorgde. Het ſlot, hetwelk hij te *Perpignan* bewoonde, had hij met eene menigte ſoldaten bezet; en evenwel vlugtte hij, onder voorwendſel van grooter veiligheid, naar *Colliura*, een ſtadje aan zee, waar hij zijne galeijen gereed had, om zich verder te kunnen begeven. Eenige naburige *Spaanſche* ſteden lieten hem hier inſluiten, maar hij wist, naar *Peniscola* te ontkomen, een klein ſtadje op een halfeiland in het Koningrijk *Valencië*. Vermoeid door zijne hardnekkigheid, kwamen eindelijk de Keizer en de Gezanten der Vorsten, die tot de *obedientie* van dezen Paus behoorden, den 15den December 1415 overeen: De Kardinalen en Prelaten te *Konſtans* vergaderd, zouden al de Vorsten en Bisſchoppen, die tot hier toe BENEDICTUS waren toegedaan, tot eene nieuwe aldaar te houden Kerkvergadering noodigen, op welke over de afzetting van dezen Paus, de verkiezing van eenen nieuwen, de Hervorming der Kerk enz. gehandeld zou worden. Deze overeenkomst had ten gevolge, dat de Koningen van *Arragon*, *Kastilië*, en *Navarre* openlijk te *Perpignan* den 6den Januarij 1416 aan BENEDICTUS de gehoorzaamheid opzeiden.

In dezen tusſchentijd hield men zich in de Kerk-

ver-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

vergadering te *Konstans* met andere zaken bezig; bijzonder met de zoogenoemde Ketterij der *Hussiten*, waar van wij in het vervolg moeten spreken. Ook verloor men de zaak der *Scheuring* en der *Hervorming* niet geheel uit het oog. Dus werd in de laatste maanden des jaars 1416 eene verhandeling voorgelezen van den Kardinaal van *Kameryk*, (of PIETER D'AILLY,) over de Kerkelijke magt, (*de Potestate Ecclesiastica*,) welke met goedkeuring werd aangehoord. Kort daar na, in October 1416, toen de Gezanten van *Arragon* in naam der geheele *obedientie* van BENEDICTUS de Kerkvergadering bijeengeroepen, en vervolgens, gelijk de *Spanjaards* over het geheel, zich met dezelve vereenigd hadden, begon men het regtsgeding tegen dezen Paus *in de drie en twintigste zitting*. In de volgende *zitting* besloot men, dat BENEDICTUS voor de vergadering ter verantwoording zou verschijnen, waar toe hem 100 dagen na het afkondigen van dit besluit gesteld werden, of 70, nadat het hem bekend zou gemaakt zijn.

GERSON, nog bepaalder en vaster in zijne beginselen, dan D'AILLY, en stouter en levendiger in derzelver uitvoering en toepassing, liet den 6den Februarij 1417 aan de vergadering insgelijks eene verhandeling voorlezen: *de potestate ecclesiastica et de origine legum*, in welke hij onder anderen zegt: „ Geloofd zij God, die door deze hoogheilige Kerkvergadering van *Konstans*, verlicht door het licht des Goddelijken Geests, en terwijl de schokking der tegenwoordige *scheuring* zelve haar daar om-

omtrent inzien verschaft heeft, zijne Kerk van die hoogstschadelijke leere bevrijd heeft, bij welker voortduring ook de scheuring, welke door dezelve onderhouden werd, steeds zou hebben voortgeduurd! Thans namelijk is verklaard en vastgesteld, dat eene algemeene Kerkvergadering ook zonder den Paus bijeengeroepen, en dat de Paus van dezelve in zekere gevallen geoordeeld kan worden; insgelijks, dat dezelve het regt heeft, om wetten of regelen voor te schrijven, volgens welke de volheid der Pausselijke magt, niet wel op zich zelve, omdat zij steeds dezelfde is, maar in haar gebruik moet gematigd en geleid worden. Ook hebben de algemeene Kerkvergaderingen het gezag der Pausen niet zoodanig van hare besluiten en schikkingen uitgezonderd, dat aan dezen eene geheel onbepaalde vrijheid zou toegelaten zijn, om de voorschriften, met veel wijsheid ingevoerd, ligtzinnig af te schaffen of te overtreden; maar alleen dan, wanneer dringende behoefte en openbaar nut zulks vorderen."

BENEDICTUS XIII wordt afgezet.

In Januarij 1417 was SIGISMUND van zijne meestal vruchtelooze reize te *Konstans* terug gekomen, na ook in *Engeland* vergeefs getracht te hebben, den vrede met *Frankryk* te bemiddelen. In de eerste zitting, welke de Keizer bijwoonde, besloot de vergadering den Hertog FREDERIK van *Oostenryk*, die nog eens heimelijk uit de stad geweken was, en tegen wien zij al vroeger, omdat hij den Bisschop van *Trente* zijne stad en kerkelijk gebied ontnomen, en hem zelven gevangen zou hebben laten zetten, eene dreigende vermaning ter voldoening, (of een

Mo-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Monitorium,) had uitgegeven, nog eens in te dagen. Naardien ook de twee *Benedictijnen*, die door de vergadering naar *Peniscola* gezonden waren, van BENEDICTUS niets dan uitvlugten en tegenbeschuldigingen ten antwoord kregen, werd hij den 8sten Maart aan de deuren der Hoofdkerk driemaal opgeroepen. Den eersten April werd dit herhaald, en hij werd niet alleen voor ongehoorzaam verklaard, maar men benoemde ook Kommissarissen, om zijn Proces te voeren. Eenigen tijd daar na leverden dezen een berigt in: de beschuldigingen, welke men tegen BENEDICTUS had ingebragt, waren door eene menigte getuigen van hoogen stand onder eede bevestigd; evenwel daagde men hem nog een en andermaal in. Eindelijk werd hij *in de zeven en dertigste zitting* den 26sten Julij 1417 als een *meineediger*, die de algemeene Kerk geërgerd, de ingewortelde Scheuring der Kerk bevorderd en onderhouden, ook den vrede derzelve verhinderd had, als een van het Geloof afwijkend *Ketter* en hardnekkige overtreder van het geloofs-artikel: *Eene heilige algemeene Kerk*, die tot ergernis der Kerke Gods *onverbeterlijk* was, afgezet. Dit vonnis liet de Keizer in *Konstans* onder trompettengeschal bekend maken.

Twist over de verkiezing van eenen Paus en over de hervorming.

Op deze wijze was na vele moeite van de veertigjarige scheuring der Kerk door deze Kerkvergadering een einde gemaakt, hoewel 'er nog wel tien jaren verliepen, eer dezelve in alle hare overblijffelen was uitgeroeid. Thans scheen de vergadering de handen ruim te hebben, om te arbeiden aan de *verbetering*

of

of *hervorming der Kerk in derzelver hoofd en leden*; doch dra werd de twistappel opgeworpen, of men niet eerst eenen nieuwen Paus behoorde te verkiezen? Dit scheen aan de ééne zijde natuurlijk, omdat men zoo lang naar een regtmatig hoofd verlangd had; maar aan den anderen kant was het te wachten, dat, als 'er een Paus verkozen was, de verbetering der Kerk, die van den Paus beginnen moest, door denzelven gestremd en te leur gesteld zou worden. Daarom verlangde de Keizer, en met hem de *Duitsche* en *Engelsche* Natien, dat men met de Hervorming een begin moest maken. De Kardinalen integendeel, die voor hunne eer en gegezag vreesden, dreven het tegendeel, met welke zich de *Franschen*, *Spanjaards* en *Italianen* vereenigden. De Kardinalen lieten dan door hunnen medebroeder D'AILLY aan den Keizer en de vergadering een opstel voorlezen, over de verkiezing van eenen Paus, hetwelk zij hoopten, dat voldoen zou, volgens hetwelk zij, voor deze keer, eenige andere Prelaten of aanzienelijke Geestelijken uit de Natien, tot het doen dezer verkiezing, wilden toelaten. Doch dewijl de Keizer bleef aanhouden, om eerst de Hervorming onder handen te nemen, werd de twist heviger, en eenmaal zelfs stond het geschapen, dat de vergadering daar door uiteen zou geraakt zijn. Ook gingen de *Franschen*, die tot hier toe zoo sterk op de Hervorming hadden aangedrongen, aan de zijde der Kardinalen over. Een Godgeleerde van *Praag* hield wel in Junij 1417 voor de vergadering eene Predikatie, om de noodzakelijkheid te bewijzen, om voor al-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

alle dingen de zeden der Kerkelijken te verbeteren; maar de Kardinalen leverden den volgenden dag aan den Keizer een schriftelijk verzoek in, dat de Kerkvergadering een besluit wilde opmaken, omtrent de wijze, om eenen nieuwen Paus te verkiezen. Zelfs voegden zij 'er, beleedigend genoeg voor den Keizer, bij, dat hij omtrent Kerkelijke zaken niets kon voorschrijven, schoon zij tot dus verre hadden goedgekeurd, dat hij zoo veel deel in dezelve nam.

De Keizer gaf, op dit aanhouden der Kardinalen, zoo veel toe, dat hij openlijke Godsdienstoefeningen te *Konstans* liet houden, om den Goddelijken bijstand af te bidden, tot de verkiezing van eenen nieuwen Paus. Maar echter scheen de partij van den Keizer weder toe te nemen; daar de Aartsbisschop van *Genua* hem vermaande, om zich door geene kunsten of beloften, van het groote punt der Hervorming te laten aftrekken. Een *Fransche Benedictijner* Abt BERNHARD BAPTISÉE, schilderde ook in eene Kerkrede kort daar na in Augustus 1417 gehouden, niet alleen den leerstand in het gemeen, maar zelfs vele leden der vergadering af, als zoo bedorven, dat eene Hervorming niet langer uitgesteld moest worden. Bijkans de geheele Geestelijkheid, zegt hij, is aan den Duivel onderworpen; zoo heerschend is bij dezelve *Simonie*, onkuischheid, hoogmoed, geldgierigheid, twistzucht, met andere buitensporigheden. In de Prelaten is boosheid, onregtvaardigheid, nalatigheid, onwetendheid, ijdelheid, hoogmoed, geldgierigheid, en dergelijke meer, opgesloten; zij eten de schapen op, wier herders zij

voor

voor dezen waren. Aan het *Pausſelijke Hof* is volſtrekt geene heiligheid; twist en ſcheuring maken daar de gelukzaligheid uit; regtsregelen en bedrog zijn daar leven en wellevendheid; dwingelandij, *Simonie* en roofzucht vindt men aan hetzelve in overvloed; het is geen Gode behagelijk, maar een hoogst verfoeijelijk woord: *Curia Romana non quaerit ovem ſine lana*, waarom? Omdat het geen Goddelijk, maar een Duivelsch Hof is. Maar hier, op de Kerkvergadering, zijn vele *Farizeën* van verſchillende ſoorten, die deels geenen Godsdienst bezoeken; deels onder denzelven lagchen, ſlapen en praten; of die aan *Simonie* ſchuldig zijn; ook wel die zich met wetenſchappen bezig houden, doch niet met Goddelijke, maar met die der Dichters, Wijsgeeren en voornamelijk der Regtsgeleerden, waar bij zij den dienst van God geheel verlaten. — Op denzelfden zin ſpraken nog meer anderen.

Doch D'AILLY, thans meer Kardinaal dan Hervormer, haalde alles bijeen, om zijn voorſtel te onderſteunen, en deed op het Feest van *St. Lodewijk* in 1417 eene Kerkrede om te betoogen, dat men geene Hervorming kon ondernemen, zoo lang de Kerk zonder hoofd bleef. Ook ſtelden eenige Godgeleerden een goeddunken of advijs op, hetwelk zeer gunſtig voor den Kardinaal was, en de andere partij met het vermoeden van ketterij bezwaarde. Ook beſchuldigden de *Italianen* den Keizer, dat hij niet opregt te werk ging, en dat hij de verkiezing van eenen Paus verhinderde, ten einde eenen Paus naar zijnen zin te bekomen. Bovendien verliet hem thans

 ook

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

ook de *Engelsche* Natie, waar toe de dood van den Bisschop van *Salisbury*, ROBERT HALAM, veel toebragt, die altijd voor de Hervorming had geijverd; eindelijk ging de tegenpartij des Keizers in een *Protest* den 11den September 1417 alle palen van eerbied jegens den Keizer te buiten, in hetwelk zij zeiden, dat het den Keizer geheel niet toekwam, dergelijke zaken te behandelen, of te verschuiven. De Keizer, die met het uiterste geduld alles had gedragen, verliet op het voorlezen van dit stuk onverziens de vergadering, en werd door den Patriarch van *Antiochië* en eenige andere Prelaten gevolgd, doch men riep hem na: *de Ketters mogten vrij heenengaan!* Eene nieuwe proeve, welke de *Duitschers* namen, om de Kardinalen en de overige Natien tot hun gevoelen over te halen, was insgelijks vruchteloos. Zij leverden van hunne zijde een Protest in, waar in zij hunne regtzinnigheid betuigd hebbende, aanmerkten, dat, terwijl een algemeene Kerkvergadering bijeen was, het ledigstaan van den Pausselijken Stoel niet gevaarlijk kon wezen; dat het ongeluk der scheuring uit het verderf der zeden ontstaan was, en dat men daarom eerst het Hoofd en het Pausselijke Hof moest hervormen, ten einde op deze *Hervorming* eene goede verkiezing van eenen Paus te vestigen. De Natie doorloopt de Pausselijke *Reservatien* van Kerken, Kloosters en Geestelijke waardigheden; de *Commenden*, door welke de Godsdienst onderdrukt, de stichters in derzelver oogmerk te leur gesteld, en de godzalige plaatsen te grond geholpen worden; de *verwachtingen* en voorloopige

schen-

ſchenkaadien van ontelbare Prebenden aan onkundige en zedelooze perſonen; *den roof der nalatenſchap der Prelaten;* de aanmatiging van een *regtsgebied* in alle zaken, zelfs wereldlijke; *de uitſtelling van twistzaken; de zondentakſen; het verkoopen van aflaten;* het toelaten van *rondzwervende Kerkelijken*, voor geld tot Kerkelijke ambten; eindelijk het *opſtapelen van verbazende ſchatten*, waar mede de Pausſen hunne nabeſtaanden tot eene vorſtelijke grootheid verreikten, ten einde dus de bron aan te toonen, van alle buitenſporigheden en ſcheuringen; eindelijk beſluit de Natie, dat het beter is, dat de Pausſelijke Stoel nog wat ledig ſta, dan dat de toekomende Paus door de kwade gewoonte beſmet worde, zoodra hij het beſtuur aanvaard hebbe.

Desniettemin bewilligde ook de *Duitſche* Natie tot het verkiezen van eenen Paus, na het betoonen van zoo veel ſtandvastigheid. De oorzaak hier van was het eigenbelang van twee *Duitſche* Prelaten. De Aartsbisſchop van *Riga*, die in grooten twist gewikkeld was met de Duitſche Ridderorde, zag geen uitzigt, om zijn Aartsbisdom gerust te bezitten; de Kardinalen boden hem daar voor het Bisdom *Luik* aan, en nu had hij tegen de verkiezing van eenen Paus niets meer in te brengen. Daar tegen beloofden zij het gemelde Aartsbisdom aan den Bisſchop van *Chur*, die met den Hertog FREDERIK van *Oostenryk* over hoop lag, en zich door deze belofte liet winnen. De Keizer dus van allen verlaten, gaf dan eindelijk toe, dat men tot de verkiezing van eenen Paus zou overgaan, evenwel onder voorwaar-

 de,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

de, dat deze terstond na het bestijgen van zijnen troon gemeenschappelijk met de Kerkvergadering aan de Hervorming zou arbeiden, en niet eer uit *Konstans* vertrekken zou, voor dezelve haar beslag had.

Eenige besluiten tot hervorming.

Nu men het op de vergadering ééns was, deed men in schijn zelfs meer dan den toekomenden Paus tot eene Hervorming te verbinden. In de XXXIXste *zitting*, den 9den October 1417, stelde men eene soort van Kerkverbetering, of een middel ten minste vast, om dezelve bij alle toekomende misbruiken ter hand te nemen; te weten, het houden van algemeene Kerkvergaderingen, vijf jaren na het eindigen der tegenwoordige, vervolgens zeven jaren daar na weder eene, en eindelijk geregeld ééne om de tien jaren. Een ander *besluit* in dezelfde *zitting* bepaalt de schikkingen, indien in het vervolg weder eene scheuring van Pausen mogt ontstaan. Het *derde besluit* bevatte de *Geloofsbelijdenis*, welke in het vervolg *elke Paus terstond na zijne verkiezing af zou leggen*, doch deze behelsde niets meer, dan eene belofte, om aan het Geloof getrouw te zullen blijven, hetwelk de Apostelen, de Kerkvaders en de algemeene Kerkvergaderingen voorgedragen hebben. In het *vierde* thans genomen *besluit*, werd bepaald, dat geene verplaatsingen van Prelaten naar andere plaatsen zouden geoorloofd zijn, dan om gewigtige redenen, waar over de Kardinalen zouden oordeelen. Eindelijk werd in het *vijfde besluit* den Paus verboden, zich in het vervolg de nalatenschap, (*spolia*,) der Prelaten en andere Kerkelijken toe te eigenen; of den Bisschoppen de hun bij hunne Ker-

ken-

kenvisitatien toekomende leveringen en bijdragen, (*Procurationes*,) te onttrekken.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Zoo ver ging alles naar wensch der genen, wien de Hervorming aan het hart lag. Maar toen de verordening zou uitgevaardigd worden, volgens welke de eerste pligt des nieuwen Paus zou zijn de Kerk te verbeteren, kregen de *Duitschers* na lang twisten eindelijk van de Kardinalen de verklaring: *dat de nieuwverkozen Paus op dusdanige wijze niet kon verbonden worden.* Woorden, uit welke kortzigtigen zelve ligt besluiten konden, dat men zich van de Hervorming der Pausen niet veel beloven kon. Echter bewerkte de Bisschop van *Winchester*, Oom des Konings van *Engeland*, die toen door *Ulm* als Pelgrim naar het Beloofde Land reisde, en dien men, om den vrede te stichten, naar *Konstans* genoodigd had, zoo veel, dat men, niettegenstaande dezen nieuw verwekten twist, zich eenparig vereenigde tot het besluit, dat de Paus terstond na zijne verkiezing de Hervorming te gelijk met de Kerkvergadering ter hand zou nemen. Zoo werd 'er ook op begeerte der *Duitschers* nog dit ingevoegd: *om welke redenen en hoe de Paus bestraft*, (*corrigi*,) *en afgezet zou kunnen worden.* Sommigen, waarschijnlijk *Duitschers*, verwekten eenen nieuwen twist, door te begeeren, *dat de Kardinalen geen deel zouden hebben in de verkiezing van den Paus.* Eindelijk kwam men overeen, dat de Kardinalen met zes Afgevaardigden van elke Natie hunne stemmen tot de verkiezing van eenen nieuwen Paus zouden geven.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517

Ontwerp van hervorming voor den Paus.

In de XLste *zitting*, den 30sten October 1417, nam men een algemeen besluit omtrent een ontwerp van Hervorming, betreffende den Paus, welk besluit evenwel vrij duister was opgesteld. Benevens de verpligting voor den Paus, *om terstond aan de verbetering der Kerk te arbeiden, en wel naar billijkheid en de goede Kerkregering, eer de vergadering nog gesloten zou zijn*, werd dit eerst vastgesteld, dat, indien eerst de Afgevaardigden der Natien met hem overeenkwamen, als dan de overigen met verlof van den Paus vertrekken konden. Dit was toch in der daad hetzelfde, als *de vergadering ontbinden, eer de Hervorming tot stand gebragt was*, en deze groote zaak aan de willekeur van den Paus overlaten. Hoe het zij, men kwam overeen, dat deze Hervorming voor den Paus zich zou uitstrekken: over het getal, gesteldheid en Natie der *Kardinalen* — over de *Reservatien* van den Apostolischen Stoel — over de *Annaten*, de gemeene en kleine dienstbewijzen — over de *uitdeeling der Prebenden en verwachtingen — over twistzaken, die voor het Roomsche Hof behooren of niet — over Appellen* of *Beroepen* op dit Hof — *over de bedieningen bij de Kanselarij en het Oppergerigt der Boetelingen*, (*Poenitentiaria*,) — over de *exemtien* en *inlijvingen*, (*incorporationes*,) die gedurende de scheuring gemaakt waren — over de *Commenden* — over de *bevestigingen der verkiezingen — over de inkomsten gedurende het ledigstaan van Geestelijke waardigheden*, (*fructus medii temporis*,) — *over de niet vervreemding der goederen van de Roomsche en an-*

de-

dere Kerken — *over de redenen en de wijze*, *hoe en waarom de Paus tot beterschap genoodzaakt of afgezet zou kunnen worden* — *over de uitroeijing der Simonie* — *over de Dispensatien* — *over de Provisien*, (of voorbehoudene regten van den *Paus* en der *Kardinalen* op Geestelijke posten) - over de *Aflaten* — over de *Tienden*. Onder de aangehaalde punten waren de *Annaten* een onderwerp van geschil tusschen de Fransche Prelaten en de Kardinalen, welke laatsten dezelve behouden, maar de eersten ze afgeschaft wilden hebben, doch dit werd niet beslist, door den spoed, met welken men thans tot de verkiezing van eenen nieuwen Paus overging.

MARTINUS V wordt tot Paus verkoren.

Tot deze verkiezing begaven zich den 8sten November 1417 drie en twintig Kardinalen met dertig Afgevaardigden der Natien in het *Conclave*, welks bewaring aan den Keurvorst van *Brandenburg* en andere Grooten en Edelen was aanbevolen. Vooraf werden de verkiezers door den Kardinaal SAN MARCO, Bisschop van *Lodi*, in eene openlijke Redevoering vermaand, om toch zulken *Farizeër* niet tot Paus te verkiezen, als sedert XL jaren den schaapsstal des Heeren verscheurd hadden. Ook verzocht hen de Keizer, die hen bij den ingang in het *Conclave* ontving, om toch eene onpartijdige keuze te doen, ook liet hij zich ijverig voor de poort van het Paleis vinden met de Grooten en Geestelijken, ten einde al zingende om den Goddelijken bijstand te bidden. Spoedig was men met de verkiezing gereed. Op den 11den November was de keuze eenparig, anderen echter zeggen met eene groote meerderheid be-

V. BOEK. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

paald op den Kardinaal-Diaken OTTO van *Colonna*, die den naam van MARTINUS V aannam. Eigenlijk was hij eerst de *derde* van dezen naam, maar men had ook reeds te voren de namen MARTINUS en MARINUS voor dezelfde genomen.

Zijn karakter.

MARTIN, die uit het vermaarde *Romeinsche* geslacht der COLONNA's afstamde, was omtrent LX jaren oud, toen hij den Pausselijken troon beklom. Hij wordt beschreven als een minzaam, zachtmoedig man, en een beminnaar der geregtigheid, die zich als Paus zeer werkzaam betoonde, weinig sprak, maar zoo voorzigtig was in zijn handelen, dat men eer vernam, dat iets geschied was, dan men geloofde, dat hij 'er op gedacht had. Alleen berispt WINDECK, Raad van den Keizer SIGISMUND, die de Geschiedenis van dezen Keizer beschreven heeft, in dezen Paus, dat hij, na een arm en bescheiden Kardinaal geweest te zijn, een zeer geldzuchtig Paus geworden is.

Groot was de vreugde over deze verkiezing, waar door de scheuring van meer dan XL jaren nu weggenomen en de Kerk weder van een algemeen erkend hoofd voorzien was. De Keizer zelve spoedde zich naar het *Conclave*, en de verkiezers plegtig bedankt hebbende, viel hij voor den nieuwen Paus neder en kuste deszelfs voeten, wordende van dezen broederlijk omhelsd. Ondertusschen moet deze vreugd bij hem en alle verstandige lieden spoedig getemperd zijn geworden, alzoo de nieuwe Paus, zonder acht te slaan op de door de Kerkvergadering gemaakte aanmerkingen ter verbetering van het Paus-

se-

ſelijk Hof reeds den tweeden dag na zijne verkiezing de *Kanſelarijregelen van zijn Hof* liet opſtellen, welke de hatelijke aanmatigingen der Pauſen omtrent de *Reſervatien*, *Exſpectances*, *Dispenſatien*, *Exemtien*, *Annaten*, *ledigſtaande Geestelijke Posten*, *Aflaten* en dergelijken weder bevatreden; dus bij voorbeeld, *behield* de Paus *zich voor* alle hooge waardigheden in de Kathedrale Kerken naast de Bisſchoppelijke, als ook de voornaamſte in de Kollegiale Kerken, Priorſchappen, Proostdijen, en andere Posten in de Monnikenorden, en over het geheel alle Prebenden, welke zijne Hof bedienden en de vrienden der Kardinalen hadden, of in het vervolg bekomen zouden; hij bepaalde, hoe het gaan zou met de *verwachtingen*, en wat daar voor betaald zou worden. Bij ſlot dreigde de Paus, de *vervloekte lasteraars*, *aan welken de misbruiken van het Roomſche Hof tot voedſel gediend hadden*, en die onkruid zaaiden, *om den roem van dit Hof te verdonkeren*, te zullen ſtraffen en uitroeijen. Dit was toch in der daad openlijk den draak ſteken met de Hervorming, welke de Kerkvergadering tot een' eerſten pligt van den nieuwen Paus gemaakt had. Deze regelen werden wel eerst den 26ſten Februarij 1418 bekend gemaakt, maar derzelver aanwezen kon reeds vroeger niet verborgen blijven; en toen zij openlijk verſchenen, volgde 'er echter geene uitdrukkelijke tegenſpraak tegen.

De Paus doet weinig tot hervorming.

Daar gebeurde wel het een en ander, terſtond na de kroning van den Paus, ten einde eene Hervorming te bewerken, maar dewijl de Paus 'er niet zeer

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zeer toe geneigd was, had dit werk ook weinig te beduiden. De *Fransche* Natie verzocht wel aan haren Koning, om den Paus daar toe te bewegen, maar kreeg ten antwoord: „ Toen wij begeerden, dat de Hervorming voor de verkiezing van eenen Paus zou ter hand genomen worden, wildet gij liever, dat deze verkiezing vooraf zou gaan. Nu hebt gij eenen Paus even als wij; spreekt met hem over deze zaak; dewijl zij thans niet tot ons behoort, zoo als gedurende het ledigstaan van den Roomschen Stoel." MARTINUS gaf echter den schijn, als of hij aan het verlangen der vergadering wilde voldoen, en begeerde, dat de Afgevaardigden der Natien met zes Kardinalen aan de Hervorming zouden arbeiden, gelijk dan ook de *Duitsche* Natie ten dien einde een opstel overleverde. Met dit al genoot de Paus groot aanzien en gezag. In het eerste *Konsistorie*, hetwelk hij te *Konstans* hield, kwam ook eene klagt van *Duitsche* Vorsten over malkanderen voor. In Januarij 1418 erkende hij SIGISMUND plegtig voor *Roomsch* Koning, en liet hem door twee Kardinalen eene gouden kroon opzetten. Te *Rome* was zijne heerschappij ook vaster gevestigd; en dewijl 'er hem veel aan gelegen moest zijn, om den voormaligen Paus JOANNES, thans BALTHAZAR COSTA, niet in eens anders magt te laten, besloot de Kerkvergadering, dat deze aan den Paus zou overgeleverd worden, die over zijn verder lot beslissen zou.

Terwijl echter de Paus nog talmde met de Hervorming onder handen te nemen, deed de *Duitsche* Natie met den aanvang des jaars 1418 nieuwe vertoo-

toogen, om op dezelve aan te dringen; waar door de Paus zich eindelijk gedrongen zag, om in Januarij van dat jaar een ontwerp van Hervorming over te leveren, waar in hij ſchijnbaar in verſcheidene dingen aan de hand kwam, maar toch zoo veel voor zich behield, dat het verlies voor hem niet aanmerkelijk kon zijn. Hij bepaalde het getal der *Kardinalen* op vier en twintig, uitgezonderd, wanneer de eene of andere Natie 'er geen eenen zou hebben; ook bewilligde hij, omtrent de eigenſchappen, welke men in hun gevorderd had. De *Reſervatien* zou hij naar het Kerkelijk Regt waarnemen. *Verwachtingen* beloofde hij ſlechts voor ééne Prebende te zullen ſchenken; de *Annaten* verklaarde hij voor noodzakelijk tot onderhoud van den Paus en de Kardinalen. *Pleitgedingen* over zaken, die niet tot het Geestelijk gerigt behoorden, zouden aan het *Roomſche* Hof niet aangenomen worden; uitgezonderd, als de beide partijen daar mede te vrede waren, of als het noodig was, om daar door de geregtigheid te handhaven. *Huwelijkszaken* zouden daar ook niet voor getrokken worden, behalve door *Appellen*. Alle *Exemtien* en *Incorporatien* van Kerken, welke ſedert den dood van GREGORIUS XI, of het begin der groote ſcheuring, tot ſtand gebragt waren, zouden vernietigd worden. Hij maakte ook bepalingen omtrent de *Commenden*; op de inkomſten van ledigſtaande *Prebenden* wilde hij geene aanſpraak maken. Het artikel omtrent het *afzetten van eenen Paus* ſcheept hij kort af met deze woorden: „ Het ſchijnt niet noodig te zijn, gelijk

het

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

het ook aan verſcheidene Natien niet noodig geſchenen heeft, daaromtrent iets nieuws uit te denken òf te verordenen. Tegen de *Simonie* verklaarde hij zich allerijverigst. De *Dispenſatien*, door *ſchismatieke* Pauſen geſchonken, deed hij te niet. *Alle Aartsbisſchoppen, Bisſchoppen en Abten zouden zich in hunne ſtiften onthouden.* Ten aanzien van ouderdom van jaren zouden de *Dispenſatien* niet boven de drie jaren uitgeſtrekt worden. Voor zich zelven en de Kardinalen behield hij wel, uit hoofde van hunne behoefte, *Prebenden* voor; maar ſlechts van minder ſoort. *Aflaten* beloofde hij volſtrekt niet te menigvuldig te zullen geven, opdat zij niet in verachting zouden komen; en *Tienden* in het geheel niet te zullen uitſchrijven, ten ware ten beste der algemeene Kerk, en naar den raad der Kardinalen en Prelaten.

Dit ontwerp was eigenlijk beſtemd, om aan de Natien in het algemeen te voldoen, maar behalve dit vond de Paus ſpoedig middel, om met de Natien afzonderlijk te handelen. Dus ſloot hij een vergelijk of *Concordaat*, met de Duitſche Natie, omtrent elf punten, bijzonder omtrent de *Simonie* der Geestelijken. Doch dit vergelijk zou ſlechts vijf jaren duren, na verloop van welken elk zijne regten zou kunnen hernemen. Een bijvoegſel, hetwelk na weinige jaren alles tot dien ſtaat terug kon brengen, over welken men zoo ſterk geklaagd had. Een dergelijk verdrag trof hij ook met de *Engelſche* Natie; doch met de *Franſche* bereikte hij niet zoo ſpoedig zijn oogmerk. Hij ſtelde ook voor dezelve

een

een *Concordaat* op, maar dit werd in Junij 1418, toen het aan het Parlement werd voorgelegd, van hetzelve verworpen, omdat het op de *Annaten* bleef aandringen, daar reeds vroeger de Koningen van *Frankryk* den uitvoer van alle geld of gelds waarde naar *Rome* verboden hadden. Hier kwam nog bij, dat de Daufijn, die thans in naam van den krankzinnigen Koning KAREL regeerde, MARTYN niet terſtond voor regtmatigen Paus erkende, hetwelk niet geſchiedde, voor dat de *Franſche* Afgevaardigden van de Kerkvergadering waren thuis gekomen.

MARTYN verbiedt alle appellen van den Paus op eene Kerkvergadering.

Zonder zich veel om de gevolgen van zijne Concordaten te bekommeren, deed MARTYN te *Konſtans* nog eenen ſtap, welke duidelijk toonde, hoe weinig acht hij op de Kerkvergadering ſloeg, aan welke hij nogtans zijnen troon te danken had. De *Polen* hadden hem willen bewegen, om een beleedigend en oproerig geſchrift van eenen *Dominikaner* tegen hunnen Koning en tegen hunne Natie te veroordeelen; dit van hem niet kunnende verkrijgen, appelleerden zij op eene aanſtaande Kerkvergadering, waar op de Paus eene Bulle in het *Konſiſtorie* liet voorlezen, welke met de uitſpraken der vergaderingen te *Piſa* en te *Konſtans* regelregt ſtrijdig was, alzoo dezelve bepaalde: dat men in geen geval van den Paus appelleren, of deszelfs oordeel en uitſpraak in geloofszaken ontwijken mogt; waar tegen de vermaarde GERSON eene Verhandeling ſchreef, in welker ſlot hij echter verklaarde, dat hij dezelve meer tot onderzoek der waarheid had geſchreven, dan om den Paus te berispen; wiens verordening, in zoo verre

die

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

die eene daadzaak betreft, aan geene Theologische berisping onderhevig was; maar voor zoo verre het regt aangaat, naar de meening zijner vereerders, eenen redelijken en waren zin toe kon laten.

Dus kwamen zelfs mannen, als GERSON, met alle hunne vrijmoedigheid voor het Kerkelijke Regt, tot onderdanigheid voor hunnen Opperheer, en kniebuigingen voor den Paus terug. Ook ging MARTYN V zijnen weg voort, als of 'er geene Kerkvergadering te *Konstans* geweest was. In de XLIIIste *zitting*, den 21sten Maart 1418, wanneer hij zelve voorzat, liet hij door eenen Kardinaal zekere verordeningen voorlezen, waar op een ander Kardinaal, in naam der Natien, zoo als hij ten minsten verzekerde, antwoordde, dat zij haar, gelijk ook de geslotene *Concordaten*, behaagden, en *dat daar door aan het besluit omtrent de Hervorming der Kerk voldaan was.*

Einde der Kerkvergadering te Konstans.

Hier mede oordeelde de Paus, dat geheel aan de bestemming van deze Kerkvergadering voldaan was; waarom hij zich voorts enkel nog onledig hield met eenige Kerkplegtigheden. Zoo liet hij op *Witten Donderdag* zijne Bul van *Excommunicatie* tegen *Heidenen*, *Ketters*, *Scheurmakers*, *Grieken*, *Joden*, PETRUS van *Luna*, als ook tegen vervalschers van oude gedenkstukken en de munt, afkondigen; eene der eerste ontwerpen tot die geduchte *Nachtmaals-Bulle*, (*Bulla in coena Domini*,) zoo als zij naar het stichtingsfeest des Heil. Avondmaals genoemd wordt, welke sedert URBANUS V in de tweede helft der XIVde eeuw allengs in dien vorm ge-

bragt

bragt is, in welken zij voor dezen te *Rome* in de Hoofdkerken werd afgelezen. In de XLIVste *zitting* liet de Paus aflezen, dat hij volgens besluit der Kerkvergadering eene volgende bepaald had, te *Pisa* te houden. Eindelijk volgde de XLVste en laatste *zitting* dezer Kerkvergadering, eene van de onstuimigsten; alzoo de *Poolsche* Afgezanten 'er sterk op aandrongen, dat het bovengemelde geschrift zou veroordeeld worden, en toen zij van den Paus geboden werden te zwijgen, op straffe van den ban, tegen dit gedrag protesteerden, en aan de eerstvolgende Kerkvergadering appelleerden. Ondertusschen liet de Paus de Bulle tot het scheiden dezer vergadering voorlezen, in welke hij tevens aan alle derzelver leden, en aan hun gevolg, eens in hun leven een volkomen aflaat van alle hunne zonden schonk, welke weldaad hij zelfs uitstrekte tot het nut van hunnen dood; waar voor zij enkel twee achter een volgende jaren op vrijdag vasten, of, indien zij daar in verhinderd werden, andere goede werken doen zouden. Aan den Keizer stond hij voor een jaar toe, *de Tienden van alle Kerkelijke goederen in geheel Duitschland*, waar tegen de *Duitsche* Kerken zich vergeefs bezwaarden. Ook deden de *Franschen* eene vergeefsche poging, om den Pausselijken Stoel weder naar *Avignon* te brengen. Op den 16den Mei 1418 reed MARTYN, in kostbaren Pausselijken sieraad gekleed, onder eenen hemel, die door vier Graven gedragen werd, terwijl de Keizer aan de regter- en de Keurvorst van *Brandenburg* aan de linkerhand den teugel van zijn paard hielden, waar

op

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

op nog andere Vorsten volgden, die de paardendekken hielden, verzeld van al de Geestelijkheid en Adel, ten getale van wel 40,000, te paard, uit *Konstans*.

Beoordeling.

Dus eindigde deze Kerkvergadering, welke zoo verbazend veel gekost, welke zoo ijverig gearbeid, en zoo goede hope op verbetering gegeven had, zonder eenig wezenlijk nut gesticht te hebben; alleen de langdurige *scheuring* in de Westersche Kerk was geheeld, alhoewel 'er nog omtrent tien jaren verliepen, eer derzelver gevolgen geheel waren weggenomen; zij had ijverig hare regten tegen de *overheersching der Pausen* voorgestaan, maar moest dulden, dat de door haar verkorene Paus deze overheersching, als om haar te bespotten, voor hare oogen uitoefende; van de *Hervorming der Kerk in het hoofd en de leden* werd zoo veel als niets bewerkstelligd. De Keizer SIGISMUND, die zich zoo vele moeite gegeven had, werd, door de onstandvastigheid van velen, en door de streken en listen der Kardinalen en der Geestelijkheid gedwarsboomd en in zijne goede oogmerken te leur gesteld, waarom hij ook, door eenen Gevolmagtigden afscheid nemende van de vergadering, betuigen liet, dat, indien 'er verkeerde dingen geschied waren, men hem daar van de schuld niet moest toerekenen. Van de overige verrigtingen dezer vergadering, haar onderzoek van de gevoelens der *Hussiten*; het veroordeelen en laten verbranden van JOANNES HUS en HIËRONYMUS VAN PRAAG; van het veroordeelen der gevoelens van WIKLEFF; van haar besluit: *dat het Avond-*

maal

maal aan de Leeken zou bediend worden, zonder aan dezelven den gewijden kelk mede te deelen; van de *Kanoniſatie* of Heiligverklaring der H. BRIGITTA; van het vermaarde geſchrift van den *Franciskaner* JOAN PETIT, ter verdediging van den Tijrannenmoord, en andere zullen wij op de behoorlijke plaatſen nog moeten ſpreken. Met dit alles is zoo veel zeker, dat de worſteling van den edelen geest van vrijheid tegen eene Kerkelijke overheerſching in deze Kerkvergadering zich heeft beginnen te openbaren, welke vervolgens voortgezet, en met zoo uitmuntende overwinning eindelijk bekroond is geworden. Het kon dus ook niemand bevreemden, dat deze Kerkvergadering bij de voorſtanders der Pauſelijke Hoogheid geenen goeden reuk heeft, hoe zeer men op de Kerkvergadering van *Trente*, op welke men overigens kwalijk duldde, dat zij genoemd werd, haar gezag gebruikt heeft, tegen de genen, die het gebruik van den kelk in het Avondmaal weder herſteld wilden hebben.

De Geſchiedenis dezer Kerkvergadering is door verſcheidene Schrijvers te boek geſteld. Inzonderheid behoort hier toe HERMAN VAN DER HARDT, die eenen rijken voorraad van ſtukken en ſchriften tot dezelve behoorende verzameld en uitgegeven heeft in de jaren 1697 tot 1700, in IV Deelen in Folio, te *Frankfort*, waar bij in 1742 een Register gevoegd is. Door deze verzameling werd JAKOB LENFANT in ſtaat geſteld tot het beſchrijven van de Geſchiedenis dezer Kerkvergadering, (*Hiſtoire du Concile de Conſtance*, *Amſterdam* 1714, in II Deelen

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

len in Quarto,) welke, hoe onpartijdig ook opgesteld, hij echter zich genoodzaakt zag, bij de tweede uitgave te verdedigen; in het laatst der voorgaande eeuw, (1782–1786.) heeft ROIKO, Professor te *Gräz*, naderhand te *Praag*, eene zeer goede Geschiedenis van dezelve geleverd in IV Deelen, om geene andere Schrijvers op te noemen.

De Paus MARTINUS geraakt weder in het bezit van Rome.

Het gezag van den Paus MARTINUS V nam van tijd tot tijd meer toe. In *Frankryk* werd in het jaar 1422 het verbod wel nog vernieuwd, om geene gelden naar *Rome* over te zenden, waar tegen 's Pausen *Nunciussen* in last kregen, om de wederspannigen in den ban te doen, gelijk zij ook als een' grondregel beweerden, dat men het oordeel van den Herder moest eerbiedigen en volgen, al ware het ook onbillijk, hetwelk aan den vermaarden GERSON aanleiding gaf tot eene Verhandeling, waar in hij de valschheid van dezen regel aantoonde, evenwel wist de Paus 's Konings moeder en broeder te winnen, waar door de Koning KAREL VII in het jaar 1424 overgehaald werd tot een bevel, dat alle Pauselijke besluiten zoo wel over het uitdeelen van Prebenden, als over de oefening van regtsgebied, even als ten tijde van KLEMENS VII en BENEDICTUS XIII zouden gehoorzaamd worden, waar tegen de voorgaande Koninklijke verordeningen niets gelden zouden. Hoewel 's Konings Prokureur-Generaal in het Parlement verhinderde, dat dit bevel door het Parlement bekrachtigd werd, schoon het niet bekend is, hoe lang deze tegenspraak geduurd heeft.

Middelerwijl was de Paus van *Konstans* naar *Floren-*

rence gereisd, alwaar hij zich tot in September 1420 onthield, dewijl een groot gedeelte van zijn eigen gebied nog in vreemde handen was. Men had hem te *Florence* met veel eerbied ontvangen, maar de *Florentijnen*, die door rijkdom zeer dartel waren, en niemand achtten, hadden ook vervolgens weinig met den Paus op, zelfs zongen de jongens op ſtraat: *Papa Martino non vale un quattrino.* (Paus MARTINUS is geen oortje waard!) Evenwel trof hij, door bemiddeling der *Florentijners*, eenen zoen met den Veldoverſten BRACCIO, die zich tot beſchermer van *Rome* had opgeworpen, gelijk hij ook vervolgens *Bologna* tot gehoorzaamheid noodzaakte. De Koningin JOANNA van *Napels*, wier krijgsvolken tot hier toe den *Engelenburg* nog bezet hielden, ruimde hem dit ſlot insgelijks in, als ook de ſteden *Ostia* en *Civita Vecchia*.

Dood van JOANNES XXIII.

Gedurende het verblijf van MARTINUS V te *Florence*, kwam zich de gewezene Paus JOANNES XXIII aldaar voor hem verootmoedigen. MARTINUS bleef voor dezen nog ſteeds in bekommering, alzoo velen zijne afzetting als met geweld geſchied en onregtmatig hielden, in welk geval ook de verkiezing van MARTINUS niet wettig kon wezen, ook vreesde hij, dat de *Duitſchers*, zoo hij in *Duitschland* bleef, zich den eenen of anderen tijd van denzelven als een ſpeelpop tegen hem zouden kunnen bedienen. JOANNES, of thans weder BALTHAZAR COSSA, zat nog te *Heidelberg* gevangen, alhoewel MARTINUS den Keurvorst van den *Paltz* ontſlagen had van de verpligting, om hem te bewaren. Eenige *Florentijnen*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

verzochten den Paus ook ernstig, om hem zijne vrijheid te schenken, hetwelk hij beloofde. Ondertusschen kocht COSSA zijne vrijheid van den Keurvorst voor 30,000 Goudguldens, en spoedde zich naar *Italië*, begevende zich naar zijnen vriend THOMAS FRAGOSO, toen *Doge* van *Genua*. Maar onverziens verscheen hij in Mei 1419 in een haveloos gewaad te *Florence*, waar hij zich aan de voeten van den Paus kwam werpen. De Paus schonk hem niet alleen zijne vrijheid, maar benoemde hem ook tot Kardinaal-Bisschop van *Tuscoli;* doch hij overleefde deze nieuwe waardigheid nog geen jaar, en stierf, gelijk men meent, van hartzeer, omdat hij zich niet aan een ambteloos leven gewennen kon. Hij heeft een Boek in verzen geschreven, *over de veranderlijkheid van het geluk*, (*de verietate fortunæ*,) waar toe hem zijne eigene ondervinding in de laatste jaren stoffe genoeg kon aanbieden.

f. Einde van BENEDICTUS XIII en der scheuring in de Kerk

Terwijl MARTYN zich nog te *Florence* ophield, deed zich insgelijks hoop op, dat ook ten aanzien van BENEDICTUS XIII de scheuring volkomen een einde zou nemen. Deze had nog steeds zich in zijnen kleinen kring als Paus blijven dragen. Twee van zijne vier Kardinalen, welke hij nog had, hadden door Afgevaardigden hunne onderwerping aan de Kerkvergadering van *Konstans* laten verklaren, met deze zond de Kerkvergadering eenen Kardinaal aan BENEDICTUS, maar dezelve kon hem niet tot afstand bewegen, waarom hij hem den ban aankondigde. Ongelukkig geraakte MARTINUS in twist met ALFONSUS, Koning van *Arragon*, die daarom

voort-

voortging met BENEDICTUS, of gelijk hij alom buiten zijn gebied genoemd werd, PETRUS VAN LUNA te beschermen. Deze had thans weder vier Kardinalen, die echter allen te *Florence* kwamen, om den wettigen Paus te erkennen; evenwel bleef hij volhouden, en had ook het genoegen, dat hij in zijnen kring in het jaar 1424 als Paus gestorven is. Zijne Kardinalen hielden zijnen dood verborgen, en plunderden zijne nalatenschap. Kort daar na verkoren drie van dezelve, door den Koning aangespoord, den Kanunnik van *Barcelona*, ÆGIDIUS MUNOZ, tot Paus, die den naam van KLEMENS VIII aannam. De vierde Kardinaal, met deze keuze niet te vrede, benoemde zich eenen Paus op zijne eigene hand, BENEDICTUS XIV, wiens geslachtnaam men niet kent, en die ook niet verder te voorschijn komt. KLEMENS zelve was in zijne nabuurschap zoo weinig geliefd, dat de inwoners van *Valentia* op het punt waren, om hem in *Peniscola* te belegeren, maar ALFONSUS noodzaakte hen, daar van af te zien, ja MARTYN verweet dezen Koning zelfs, dat hij den Tegenpaus belet had, daar hij voornemens was, zijne waardigheid vrijwillig neder te leggen. Maar toen de goede verstandhouding tusschen den Koning en den Paus hersteld was, werd 'er in het jaar 1429, onder voorzitting van den Kardinaal-Legaat van *Foix*, een Kerkvergadering gehouden te *Tortosa*, op welke de Tegenpaus afstand en den eed van trouwe aan MARTINUS deed, ontvangende tot eene schadeloosstelling het Bisdom der *Balearische* Eilanden. Nu eerst nam dus de scheuring, die

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Kerkvergadering te Siena.

vijftig jaren geduurd had, volkomen een einde.

In dien tusschentijd was MARTINUS V te *Rome* gekomen, hetwelk hij in het diepste verval vond. Hier gedroeg hij zich nu in alles als een Paus, die van de gansche Kerk vereerd werd. Hij beschermde LODEWYK, Hertog van *Anjou*, tegen de Koningin JOANNA; ook zocht hij eenen kruistogt tegen de *Turken* tot stand te brengen, en vermaande alle Vorsten tot eenen oorlog tegen de Ketters in *Bohemen* enz. In 1423, den tijd, op welken de Kerkvergadering te *Pavia* zou gehouden worden, gelijk te *Konstans* bepaald was, vergaderden in die stad verscheidene Prelaten, maar dewijl de pest zich aldaar openbaarde, werd de vergadering verlegd naar *Siena*; alwaar dezelve in het gemelde jaar onder voorzitting van Pausselijke Legaten hare handelingen begon. Doch alles, wat 'er verrigt werd, bepaalde zich tot eene nieuwe veroordeeling der *Wikklefiten* en *Husfiten*, aan wier vervolgers aflaat werd aangeboden; tot eene herhaalde veroordeeling van PETRUS VAN LUNA en zijne aanhangers; en tot eenige stappen ter vereeniging der *Griekfche* Kerk met de *Roomfche*. Het gewigtigste, hetwelk men van haar had behooren te verwachten, eene *Hervorming*, kwam niet eens in overweging. Onder verschillende voorwendsels liet de Paus in het jaar 1424 bekend maken, dat na zeven jaren te *Bazel* eene nieuwe Kerkvergadering zou gehouden worden. Hij zelve gaf voorts nog eenige verordeningen bijzonder betreffende de Kardinalen, hetwelk het voorkomen moest hebben van eene *Hervorming van zijn Hof*; en terwijl

wijl hij met de *Gallikaansche* Kerk twistte, die de *vrijheid der Kerk* tegen de Pausselijke overheersching verdedigde, bestrafte hij in het jaar 1426 den Bisschop van *Winchester* in *Engeland* zeer hevig, dat hij geen zorge droeg, dat de *vrijheid der Kerk* niet ongestraft beleedigd werd, maar hij verstond door *vrijheid der Kerk* geheel iets anders dan de *Franschen* daar door verstonden; deze trouwens bedoelden de vrijheid der Kerk van de overheersching der hooger Geestelijkheid, en de Paus de vrijheid der Geestelijkheid van de inbreuken der Vorsten en vermogende Leeken.

Dood van MARTINUS V.

In het jaar 1431, in hetwelk de Kerkvergadering te *Bazel* eenen aanvang moest nemen, overviel hem op den 20sten Februarij eene beroerte, welke een einde van zijn leven maakte. Hij werd, zegt PLATINA, van het *Roomsche* volk en Geestelijkheid met zoo veel tranen ten grave geleid, als of de Kerke Gods en de stad *Rome* van haren eenigen en besten Vader beroofd ware.

EUGENIUS IV wordt Paus.

Op den 3den Maart 1423 verkoren 14 Kardinalen te *Rome* den Kardinaal-Priester van *St. Klemens*, GABRIEL VAN CONDOLMIERE, tot Paus, die den naam van EUGENIUS IV aannam. Hij was in het jaar 1383 te *Venetie* uit een aanzienlijk geslacht geboren, gelijk de broeder zijner moeder GREGORIUS XIII, en naderhand zijn zusters zoon PAULUS II ook de Pausselijke waardigheid bekleed hebben. In het *Conclave* had hij met de andere Kardinalen een merkwaardig besluit helpen nemen, hetwelk hij ook terstond na zijne verkiezing door eene Bulle bekrach-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

tigde, waar in deze voorstellen begrepen waren. *De nieuwe Paus zou het Roomsche Hof in het hoofd en de leden*, met raad der Kardinalen, *hervormen. Den zetel van het Pausselijke Hof* zou hij zonder bewilliging der Kardinalen niet verplaatsen. Hij zou naar rade der Kardinalen eene *algemeene Kerkvergadering* op den bepaalden tijd en plaats houden, en op dezelve *de algemeene Kerk*, in geloof, leven en zeden, zoo wel in de Geestelijken als Wereldlijken, *hervormen.* Hij zou de *Kardinalen benoemen* volgens de schikking te *Konstans* gemaakt. *Hij zou zich geen meester maken van de goederen der Kardinalen. De Vasallen der Roomsche Kerk* en alle Bevelhebbers derzelve, zouden, bij het afsterven van den Paus, de bevelen der Kardinalen moeten gehoorzamen. De Paus zou aan de Kardinalen *de helft der belastingen en andere inkomsten der Roomsche Kerk* overlaten. Zonder hunne bewilliging geenen oorlog voeren, verbonden aangaan of nieuwe belastingen invoeren. Eindelijk in alle deze zaken en andere, waar de raad der Kardinalen wordt ingenomen, hunne namen en bewilliging in zijne *Breves* laten invoegen. Ondertusschen werd van dit alles in het vervolg zoo veel naargekomen, als de Pausen goedvonden.

EUGENIUS vernedert het huis COLONNA

Reeds lang waren te *Rome* de beide huizen COLONNA en ORSINI als hoofden van twee partijen aangezien. De voorgaande Paus MARTYN V was uit het eerste huis afgestamd, terwijl de tegenwoordige EUGENIUS IV zijne waardigheid meest aan het huis ORSINI te danken had. Kort na zijne verheffing eisch-

eischte deze van de COLONNA's den nagelatenen schat van zijnen voorzaat als ook de steden en sloten terug, welke zij verkregen hadden. Op hunne weigering kwam men tot dadelijkheden. De Paus vervolgde de vrienden van MARTYN, en liet velen van dezelve ter dood brengen; ook deed hij het Paleis van zijnen voorzaat omver halen, en deszelfs wapen overal wegnemen. Ook dwong hij met hulp van JOANNA, Koningin van *Napels*, den Vorst van *Salerno*, den voornaamsten der COLONNA's tot onderwerping, terwijl de Koningin aan denzelven ook het Vorstendom van *Salerno* ontnam.

De Kerkvergadering te Bazel geopend.

Inmiddels moest de Kerkvergadering te *Bazel* op den 3den Maart 1431 eenen aanvang nemen, welken MARTYN V volgens het besluit der Kerkvergadering van *Konstans* had uitgeschreven, hebbende hij tevens den Kardinaal JULIANUS CÆSARINI bestemd, om in zijnen naam in dezelve voor te zitten. EUGENIUS, die den Kardinaal daar in bevestigde, belastte hem echter in Mei 1431, dewijl 'er bijkans nog niemand tot de vergadering was aangekomen, eerst de *Boheemsche* of *Hussitische* zaken te bezorgen, daar men nu reeds in het elfde jaar met deze Godsdienstpartij eenen voor den Keizer en het Pausselijke Hof ongelukkigen oorlog voerde. Dewijl de Kardinaal niet zoo spoedig terug kon komen, zond de Paus intusschen JOAN POLMAR, Auditeur van het Heilige Paleis, en JOAN VAN RAGUSIO, Prokureur Generaal van de Orde der *Dominikanen* naar *Bazel*, die op den 23sten Julij 1431 de vergadering begonnen met een matig aantal Prelaten, doch te gelijk

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

besloten niets van gewigt te behandelen, voor dat de vergadering talrijker zou wezen. Na de aankomst des Kardinaals werd den 14den September des gemelden jaars de *eerste zitting* gehouden, in welke onder anderen de voorwerpen der werkzaamheden van dezelve bepaald werden, tot deze drie stukken: I. Het uitroeijen der Ketterij; II. het herstellen van den vrede onder de Christenen en III. de Hervorming der Kerk.

De Paus wil de Kerkvergadering ontbinden

Op voorstel van den Kardinaal JULIANUS, die in den veldtogt dezes jaars ondervonden had, dat de *Husiten* door geweld niet te dwingen waren, werd 'er van wege de vergadering den 15den October 1431 een Brief afgevaardigd aan de Geestelijkheid, den Adel, en het gansche Volk van *Bohemen*, om hen uit te noodigen, door Afgevaardigden voor de vergadering te verschijnen, met belofte van die te zullen hooren. Euvel werd dit van den Paus opgenomen, die dit schrijven en eenige andere omstandigheden tot een voorwendsel gebruikte, om in November aan zijne Legaten te belasten, dat zij de vergadering moesten ontbinden, en eene andere, na anderhalf jaar te *Bologna* te houden, zouden aankondigen. Hier tegen verzette zich de Kardinaal-Legaat, met een ongehoord voorbeeld, in eenen vrijpostigen en nadrukkelijken Brief. De Paus echter, die wist, dat de leden der Kerkvergadering over het algemeen zeer tegen hem waren ingenomen, bleef bij zijn voornemen, en schreef in December 1431 aan de Kerkvergadering, dat hij, met raad en toestemming der Kardinalen, uit de volheid zijner Pau-

se-

ſelijke magt, de te *Bazel* bijeengekomene vergadering geheel ontbond, en te gelijk tegen den zomer des jaars 1433 eene andere te *Bologna* te houden aankondigde, waar op na tien jaren weder eene andere te *Avignon* volgen zou.

De Keizer SIGISMUND te Rome gekroond.

Evenwel bereikte de Paus zijn oogmerk niet, noch bij de vergadering, noch bij den Keizer. Deze laatſte, van de Kerkvergadering een gunſtig einde hopende van den voor hem zoo nadeeligen oorlog in *Bohemen*, had onverwacht in het jaar 1431 beſloten, zich te *Rome* te laten kronen. Hij trok derwaards met weinig volk, enkel in vertrouwen op den bijſtand van den Hertog van *Milanen*, FILIP MARIA VISCONTE, ook werd hij daar met de ijzeren kroon tot Koning van *Italië* verkoren. Voorts te *Piſa* den winter hebbende doorgebragt, gaf de Paus hem hier kennis van de ontbinding van de Kerkvergadering van *Bazel*. In zijn antwoord beklaagde zich de Keizer hier over, en verzocht den Paus dezelve voortgang te laten hebben, gevende tevens te kennen, dat hij de Afgevaardigden der vergadering beloofd had te zullen beſchermen en handhaven. Doch voor deze verklaring liet de Paus hem te langer wachten naar zijne kroning; zoodat de Keizer tot Pinkſteren des jaars 1433 vertoeven moest. Eindelijk werd 'er een vergelijk getroffen tusſchen den Paus en den Keizer, die daar op in Mei 1433 te *Rome* kwam, doch in groote armoede en met weinig volk, gelijk zijn Geſchiedſchrijver WINDECK meldt. Hier maakte men hem, volgens dien Schrijver, Kanunnik van *Munſter* of van de *Pieterskerk*,

en

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

en zette hem eenen bonten hoed op, zoo als de Domheeren aldaar droegen. Als nu de Keizer en de Paus, elk in zijnen *Tabernakel* zat, kwam 'er één, die den Keizeren de kroon plag op te zetten, die hem vraagde: of hij een echt kind, een vroom man en heer was? waar op SIGISMUND antwoordde: ja, maar gij zijt niet vroom en deugdzaam, om den Keizer zijne kroon op te zetten, want gij hebt aan eene vrouw de borsten afgesneden. Een ander dan van degenen, die daar regt toe hadden, zette hem toen de kroon op, maar zoo dat zij scheef overhong naar de regter zijde; nu hief de Paus zijnen regter voet op, waar mede hij de kroon regt haalde, gelijk regt en de gewoonte was, en welke plegtigheden meer tot de kroning behoorden.

De Kerkvergadering handhaaft zich tegen den Paus.

Te *Bazel* werd de Kerkvergadering hoe langer hoe stouter tegen den Paus. In hare *tweede zitting* den 15den Januarij 1432, herinnerde zij den Paus en de geheele Kerk aan het besluit der vergadering van *Konstans*, hetwelk zij thans bevestigde, dat eene algemeene Kerkvergadering wettig in den Heiligen Geest vergaderd, en de algemeene strijdende Kerk verbeeldende, hare magt onmiddelijk van CHRISTUS heeft, aan welke ieder een, van welken stand en waardigheid hij zij, al bezat hij ook de Pausselijke waardigheid, schuldig was in alles te gehoorzamen, wat het geloof en de uitroeijing der scheuring, als ook de algemeene Hervorming der Kerke Gods betreft. In de *derde zitting* deszelven jaars besloot zij den Paus te vermanen, om zijn besluit te herroepen, en zich binnen drie maanden in de verga-

de-

dering te laten vinden. Denzelfden tijd bepaalde zij ook voor de Kardinalen, onder bedreiging tegen die genen, die niet verschenen, van straffen naar Weereldlijke en Goddelijke Regten. In hare *vierde zitting*, den 20sten Junij 1432, ging de vergadering nog verder, en verbood den Paus, gedurende hare zitting, nieuwe Kardinalen te benoemen of bekend te maken; ook nam de vergadering een looden zegel aan, op welks ééne zijde verbeeld was de vergadering, en boven dezelve de Heilige Geest in de gedaante eener duive zwevende, op de keerzijde las men: *de hoogheilige algemeene Sijnode te Bazel.*

EUGENIUS, die zich verbeeld had, dat zijn bevel alleen genoeg was, om de Kerkvergadering te dwingen, ondervindende, dat de geest der eeuw zich tegen hem kantte, besloot tot zachter maatregelen, waar toe een nadrukkelijke Brief van den Kardinaal JULIANUS veel kan toegebragt hebben; hij zond, kort nadat de vergadering in hare *vijfde zitting* den 9den Augustus 1432 eenige leden benoemd had, om de Geloofszaken te onderzoeken, eenige Gezanten, die in de Kerkvergadering ondernamen het gedrag van den Paus te verdedigen, doch waar op de vergadering hun niet schuldig bleef; merkende in haar antwoord onder anderen het volgende aan: „ Alhoewel de Paus het dienende hoofd der Kerk is, (*caput ministeriale Ecclesiæ*,) echter is hij niet grooter, dan de gansche Kerk; dewijl anders, wanneer de Paus dwaalt, hetwelk dikwijls gebeurt, en gebeuren kan, de geheele Kerk zou moeten dwalen; hetwelk onmogelijk is. Alhoewel hij het Hoofd en

de

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

de voornaamste Prelaat van dit geheimzinnig ligchaam is, nogthans is hij binnen hetzelve. Ook mag niemand zeggen, dat het voornaamste deel magtiger en waardiger is, dan het geheele ligchaam en de overige leden; nademaal reden, ondervinding en het gezag der algemeene Kerk, zoo als het altijd gegolden had, het tegendeel bewezen. Even min mag men gelooven, dat, dewijl de Kerk de magt der sleutelen en de regering over allen bezit, daar uit meer regeerders zouden moeten ontstaan, want zij is de eene en eenige."

In de *zesde zitting*, den 6den September 1432, eischten de Zaakwaarnemers, (*Promotores*,) der vergadering, dat de Paus voor ongehoorzaam, (*contumax*,) zou verklaard worden, omdat hij binnen den gestelden tijd niet in persoon verschenen was; een zelfde vonnis werd ook over de Kardinalen uitgesproken. In de *zevende zitting*, den 6den December, werd besloten, indien de Pausselijke Stoel, gedurende de vergadering, mogt openvallen, dat de verkiezing van een' nieuwen Paus alleen op de plaats van hare bijeenkomsten zou geschieden. In de *achtste zitting*, den 18den December, werd aan den Paus ten overvloede nog een uitstel gegeven van LX dagen. In de *negende zisting*, den 22sten Januarij 1433, nam zij den Keizer SIGISMUND, die nog in *Italië* was, plegtig tot haren Beschermheer aan. In de *tiende zitting*, den 19den Februarij, gaf de Sijnode last, om het Proces over 's Pausen ongehoorzaamheid te onderzoeken, en deswegens berigt in te brengen; en dewijl men te *Rome* op allerhande

wij-

wijze het besluit van het gezag eener algemeene Kerkvergadering te leur zocht te stellen, werd hetzelve in de *elfde zitting*, den 27sten April 1433, herhaald, en de Paus en de Kardinalen nogmaals gelast, de vergadering bij te wonen, op straffe, van in hunne waardigheden geschorst te zullen worden. Nog in de *twaalfde zitting*, den 13den Julij, gebruikte men verschooning omtrent den Paus, door hem op nieuw een uitstel van LX dagen te geven; tevens verbood de vergadering, in dezelfde zitting, de *algemeene reservatie* van alle Hoofdkerken en Kloosters, welke de Pausen te voren zich hadden aangematigd, en stelde alle verkiezingen bij dezelve vrij.

Dit alles echter maakte op den Paus zoo weinig indruk, dat hij veel meer op het einde des jaars 1433 twee Bullen tot ontbinding der Kerkvergadering dadelijk liet uitvaardigen, verbiedende alle Christenen, aan de besluiten, tot zijn nadeel en tot nadeel der Kardinalen op dezelve genomen, te gehoorzamen, bijzonder verklaarde hij het besluit in de *twaalfde zitting* voor nietig en van onwaarde.

De Paus schijnt zich met de Kerkvergadering te vereenigen.

Dit echter verhinderde de vergadering niet, om voort te gaan; en in hare *dertiende zitting*, den 11den September 1433, drongen hare *Promotores* aan, dat de Paus voor halstarrig zou verklaard worden, maar nu begeerde de Hertog WILLEM van *Beyeren*, in naam des Keizers, als ook de Burgemeester van *Bazel*, in naam dier stad, dat men den Paus nog een uitstel van XXX dagen verleenen mogt, te meer, dewijl de Keizer binnen dien tijd zelve op de

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

de vergadering dacht te verschijnen, gelijk hij ook kort daar na te *Bazel* aankwam, en bij zijne tegenwoordigheid in de *veertiende zitting*, den 7den November 1433, hoop gaf, dat de beide partijen malkander nader zouden komen; hier toe had de Keizer zich veel moeite gegeven, en de Paus EUGENIUS was ook werkelijk zoo ver gekomen, dat hij bij eene bijzondere Bulle van den 1sten Augustus 1433 toegestaan had: *Hij wilde het, en was 'er mede te vrede*, dat de Kerkvergadering van het begin af aan voortgezet en zoo gebleven was, als of 'er geene verplaatsing of ontbinding had plaats gehad; ja hij herriep deze verplaatsing en ontbinding, en nam de vergadering heel zuiver met alle genegenheid en liefde aan; doch op voorwaarde, dat zijne Gezanten dadelijk tot het voorzitterschap op dezelve zouden toegelaten worden, en *dat alles, wat op dezelve tegen zijn' persoon, de vrijheid en het gezag van zijnen Stoel gerigt was, zou ingetrokken worden.* Doch deze voorwaarden, als ook de woorden: *wij willen het, en zijn te vrede*, mishaagden al te zeer aan de vergadering, dan dat daar op eene vereeniging kon gevonden worden. Evenwel werden in de zitting, welke de Keizer bijwoonde, aan den Paus weder XC dagen uitstel gegeven, en hem verscheidene voorschriften voorgelegd, uit welke hij een kon kiezen, om volgens hetzelve zich met de vergadering te vereenigen, welke daar in overeenkwamen, dat de Paus zou verklaren, dat hij wel het heilig Concilie om zekere redenen had ontbonden, maar, dewijl daar uit een ergelijke tweedragt ont-

ontſtaan, en nog erger te vreezen was, dat hij het begin en den voortgang van hetzelve voor wettig en zijne ontbinding voor nietig verklaarde.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

EUGENIUS vlugt uit Rome.

Dat de Paus zich dus onverwachts met de Kerkvergadering verzoende, was inzonderheid toe te ſchrijven aan de netelige omſtandigheden, in welke hij zich tegen het einde des jaars 1433 bevond. Op aanſtoken van den Hertog van *Milanen*, FILIP MARIA VISCONTE, had de vermaarde Veldheer FRANCISCO SFORZA zich van de geheele Mark van *Ancona* meester gemaakt, en een oud Bevelhebber van den Paus NICOL. FORTEBRACCIO, met wien zich de COLONNA's vereenigden, veroverde *Tivoli*, en bragt *Rome* zelve in opſchudding. Met den eerſten was de Paus den 25ſten Maart 1434 genoodzaakt, tot een verdrag te komen, waar bij hij hem de Mark *Ancona* voor zijn leven afſtond, en hem tot Baanderheer der *Roomſche* Kerk benoemde. Te *Rome* zelve ontſtond een hevig oproer, en de Paus werd in zijn eigen Paleis bezet; maar had echter het geluk, om in het gewaad van een' Monnik te ontkomen, en zich naar *Livorno* en van daar in Julij 1434 te *Florence* te begeven; de Pausſelijke Bevelhebbers vonden echter middel, om reeds in October deszelven jaars de ſtad weder tot onderwerping aan den Paus te brengen.

Vervolg der handelingen van de Kerkvergadering.

De Kerkvergadering, die in de *vijftiende zitting* den 26ſten November 1433 verordend had, dat 'er jaarlijks bijzondere Sijnoden in de Bisdommen, en om de drie jaren eene *Provinciale* zouden gehouden worden, maakte in de *zestiende zitting* den 5den Fe-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Februarij 1434 bekend, dat de Paus het Concilie door eene overgezondene Bulle volkomene voldoening gegeven had; waar op in de *zeventiende zitting* den 28sten April 1434 des Pausen Legaten in tegenwoordigheid des Keizers tot het voorzitterschap werden toegelaten, na eerst den eed te hebben afgelegd, dat zij de hoogheid der Kerkvergadering erkenden, en derzelver gezag zouden helpen handhaven; tevens herhaalde zij in de *achttiende zitting*, den 25sten Junij 1434, het reeds meermalen herhaalde besluit der vergadering van *Konstans*, over het gezag der Kerkvergadering, hetwelk nu ook met 's Pausen goedkeuring bekrachtigd was.

Tot hier toe was de Kerkvergadering te *Bazel* voor eene *algemeene* Kerkvergadering niet talrijk geweest; in de *zeventiende zitting* waren niet meer dan omtrent 100 Prelaten tegenwoordig; maar thans, nu zij met den Paus op eenen goeden voet scheen te staan, vermeerderde het getal harer leden aanzienlijk; schoon de Keizer misnoegd werd, omdat zij zich in staatszaken mengde, en de klagten van ERICH, Hertog van *Sakſen-Lauenburg*, aannam, wien de Keizer voorbijgegaan was, toen hij het Hertogdom en de Keurwaardigheid van *Sakſen*, na het uitsterven van den tak van het *Anhaltsche* Huis, welke beide bezeten had, opdroeg aan FREDERIK *den Strijdbaren*, Landgraaf van *Thuringen*; doch deze twist nam een einde door het kort daar op gevolgde overlijden van Hertog ERICH.

Na de verzoening met den Paus kon de vergadering gewigtiger dingen ter hand nemen. In hare ne-

negentiende zitting, den 7den September 1431, kwam zij met de *Grieken* overeen, om de vereeniging der *Oosterſche* en *Westerſche* Kerk op eene algemeene vergadering te behandelen; ook nam zij beſluiten ter bevordering van de *bekeering* der *Joden*, en in de *twintigſte zitting* den 22ſten Januarij 1435 ging zij over tot het werk der *Hervorming in het hoofd en de leden*, verbiedende aan de Geestelijken het houden van *Bijzitten*; en aan den Paus in de XXIſte *zitting* den 9den Junij het genot der *Annaten*. Ook werd in die zitting het zoogenoemde *feest der gekken*, als ook de ſlemppartijen en jäarmarkten in de Kerken afgeſchaft. In de XXIIſte *zitting* den 15den October 1435 werd zeker Boek als Kettersch veroordeeld; en in de XXIIIſte verſcheidene vastſtellingen gemaakt omtrent de verkiezing van eenen Paus, deszelfs geloofsbelijdenis en pligten; hoedanige den Paus weinig ſmaken konden, gelijk hij dan ook in het jaar 1436 eenen wijdloopigen Brief rondzond aan vele Koningen en Vorsten, in welken hij de vergadering beſchuldigde, dat zij de oude Kerkenorde verbrak, nieuwe regten ſmeedde, en den Paus aan zich onderworpen wilde maken. In de XXIVſte *zitting* den 25ſten Maart 1436 werden twee ſchriftelijke verklaringen voorgelezen van den *Griekſchen* Keizer en den Patriarch van *Konſtantinopolen*, dat zij, benevens andere Gevolmagtigden der *Griekſche* Kerk, over de vereeniging der beide Kerken wilden komen handelen ter plaatſe, welke de Kerkvergadering verkiezen zoude, bij welke gelegenheid deze, tot groot misnoegen van den

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Paus besloot, dat die genen, die tot de reiskosten van deze *Grieksche* Afgevaardigden geld zouden bijdragen, uit den Geestelijken schat een even volkomen' aflaat zouden ontvangen, als in een Pausselijk Jubeljaar of bij eenen kruistogt geschonken werd.

Twist tusschen de Kerkvergadering en den Paus.

Men behoeft zich dus niet te verwonderen, dat het ongenoegen van den Paus in de XXVste *zitting* den 1sten Mei 1437 volkomen uitberstte. In welke een besluit genomen werd omtrent de plaats, waar men met de *Grieken* zou kunnen handelen, waar toe de vergadering *Bazel*, of *Avignon*, of eenige stad in *Savoye* voorstelde, geheel tegen 's Pausen zin, die op eene *Italiaansche* stad aandrong; op deze wijze ontwaakte de oude wrok tusschen den Paus en de Kerkvergadering op nieuw, en steeg spoedig tot die hoogte, dat de vergadering in hare XXVIste *zitting* den 31sten Julij 1437 het vorige Proces tegen den Paus begon te vernieuwen, dien zij beschuldigde, dat hij alle Hervorming der Kerke tegenwerkte, dat hij de regten der Kerkvergadering krenkte, de *Simonie* begunstigde, en zijn wereldlijk gebied ongelukkig bestuurde; waarom zij hem ook indaagde, om binnen LX dagen in persoon of door gevolmagtigden voor haar te verschijnen, en het gene hij ter zijner verdediging of verschoning noodig oordeelde, in te brengen. Ook gebood zij alle Kardinalen binnen dien tijd in de vergadering te verschijnen, en dezelve met hunnen raad bij te staan.

De Paus verlegt de vergadering naar

Van zijne zijde had de Paus EUGENIUS door eene Bulle de Kerkvergadering van *Bazel* naar *Ferrara* verlegd, waar door de scheuring nu openbaar werd, wel-

welke de Keizer SIGISMUND misschien zou hebben voorgekomen, indien hij langer geleefd had, maar deze Vorst overleed den 9den December 1437, en de Kerkvergadering van *Bazel* ging nu, zonder verhindering, haren gang voort, en verklaarde in de XXVIIIste *zitting*, op den 1sten October 1437, den Paus voor ongehoorzaam, omdat hij op hare indaging niet verschenen was. In de XXIXste *zitting*, den 12den October, werd de bovengemelde Bulle van den Paus ter tafel gebragt, en kort daar na in een opzettelijk geschrift op last der Kerkvergadering wederlegd.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Ferrara, waar hij en vervolgens te Florence eene Kerkvergadering houdt.

Dood van Keizer SIGISMUND.

EUGENIUS, die voor de Kerkvergadering niet zwichtte, terwijl hij nog in het jaar 1437 den Regtsgeleerden en Ridder van *Padua*, JOH. FRANCISCUS CAPITELISTA naar *Bazel* zond, om zijne zaak te bepleiten, liet den 8sten Januarij 1438 zijne Kerkvergadering te *Ferrara* door zijne Gevolmagtigden openen. Daar wij derzelver Geschiedenis en onderhandelingen met den *Griekschen* Keizer op eene voegzamer plaats zullen moeten vermelden, zal het hier genoeg zijn aan te merken, dat, behalve den Kardinaal JULIANUS en nog vier Prelaten, die tot den Paus overgingen, de overige leden der vergadering van *Bazel* standvastig bleven, onder welken bijzonder uitmuntte de Kardinaal LODEWYK ALLEMAND, Aartsbisschop van *Arles*, die het voorzitterschap in spijt van den Paus op zich nam; terwijl de Paus met zijne vergadering te vergeefs die van *Bazel* in den ban deed, en de stad gebood, dezelve binnen eene maand te doen verhuizen. Kort

daar na verplaatste hij zijne vergadering naar *Florence*, waar hij ze in het jaar 1439 eindigde.

De vergadering van Bazel schorst den Paus in zijne waardigheid.

Maar des te ijveriger arbeidde de Kerkvergadering te *Bazel* aan 's Pausen ondergang. Na in de XXXste *zitting* een besluit omtrent het *Avondmaal* bekend gemaakt te hebben, schorste zij, in de XXXIste *zitting*, den 24sten Januarij, den Paus in zijne waardigheid, verklarende tevens de bijeenkomst te *Ferrara* voor eene scheur- en sluipvergadering; gelijk zij dan ook in de XXXIIste *zitting* den 24sten Maart van dat jaar alle Prelaten, die zich te *Ferrara* bevonden, gebood, dezelve te verlaten, en zich binnen XXX dagen te *Bazel* te laten vinden.

De Duitsche Keurvorsten verklaren zich onzijdig; en verkiezen ALBERT van Oostenryk tot Keizer.

Na het overlijden van Keizer SIGISMUND, op het einde des jaars 1439, wendde zich de Paus en de Kerkvergadering beide aan de *Duitsche* Keurvorsten, om bij dezelven ondersteuning te vinden; waar toe de vergadering den Aartsbisschop NICOLAUS van *Palermo* afzond, die echter vergeefs zijne welsprekendheid aanwendde, om de Keurvorsten geheel tot de zijde der Kerkvergadering over te halen. Deze, waarschijnlijk uit vrees voor eene nieuwe *scheuring* in de Kerk, vermaanden veel eer de beide partijen, om malkanderen te verstaan, en stelden den 17den Maart 1438, daags voor de verkiezing van eenen nieuwen Keizer, een verdrag van *onzijdigheid* op, waar in zij verklaarden, geene bevelen van eene der beide partijen te zullen aannemen, maar zich enkel door hunne Bisschoppen te laten regeren, tot zij met den aanstaanden Roomsch-Koning zouden beraadslaagd hebben, wat tot het herstellen der *Eenheid*

heid zou mogen dienen. Den 18den Maart verkoren zij SIGISMUND's Behuwdzoon, ALBERT, Hertog van *Oostenryk*, Koning van *Hongaryen* en *Bohemen*, tot Keizer.

ALBERT bood, even als de Keurvorsten, aan de Kerkvergadering en den Paus zijne bemiddeling aan; maar de vergadering zond daartegen eenen Afgezant naar *Neurenberg*, om de Rijksvorsten te bewegen, van hunne onzijdigheid af te gaan, doch deze floegen van hunne zijde voor, dat men op eene te benoemen plaats zoude bijeenkomen, om eene overeenkomst te treffen, hetwelk aan de Kerkvergadering niet beviel. Deze echter zond op den tweeden Rijksdag te *Neurenberg* weder eenen Afgezant, alwaar ook de Kardinaal ALBERGOTTI, als Gezant van den Paus, verfcheen, dan dewijl de Paus 'er op ftaan bleef, om de Kerkvergadering naar eene andere plaats over te brengen, het zij, gelijk ÆNEAS SYLVIUS in zijne Gefchiedenis van de *Bazelfche* Kerkvergadering vermoedt, om de leden te verftrooijen, of van hunne vrijheid te berooven, kon men niet overeenkomen. Intusfchen bewilligden de Keizerlijke Gezanten, dat de vergadering den Vrijheer KOENRAAD van *Weinsberg* tot Befchermheer aannam, waar door zij ten minften als eene wettige vergadering erkend werd.

Merkwaardiger was eene nieuwe bijeenkomst in het jaar 1439 te *Mentz*, waar de Gezanten van den Keizer, de Geestelijke Keurvorsten, Afgevaardigden van de Wereldlijke Rijksvorsten, als ook Gezanten der Koningen van *Frankryk*, *Kastilië*, *Arragon* en *Portugal* tegenwoordig waren. Ook had de Kerk-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

vergadering hier hare Gezanten, terwijl die van den Paus te *Neurenberg* bleven, om nieuwen last af te wachten. Echter bevonden zich hier vrienden genoeg van den Paus, en onder dezen voornamelijk NIKOLAUS VAN CUSA, een man van uitmuntende gaven, die, hoezeer hij te voren de Kerkvergadering tegen de aanvallen van den Paus verdedigd had, thans alle vermogens inſpande, om 's Pauſen zaak te regtvaardigen, hoewel thans niet met het beste gevolg, alzoo *Duitschland*, na veel overlegs, de beſluiten van de Kerkvergadering aannam, uitgezonderd alleen die, welke het regtsgeding tegen den Paus betroffen; de beſluiten namelijk, die reeds te *Konſtans* genomen en te *Bazel* bekrachtigd waren, over het gezag en de magt der algemeene Kerkvergaderingen, en over den tijd en wijze, hoe zij beroepen zouden worden, als ook de beſluiten omtrent het hoogſte regtsgebied van zoodanige Kerkvergadering over alle Christenen, zelfs over den Paus. Verders het beſluit der XIIde *zitting* van het verkiezen en kosteloos bevestigen van Bisſchoppen en andere Prelaten; waar bij men ſlechts eenige ophelderingen van de Kerkvergadering verzocht — dat van te houden Sijnodale en Provinciale Kerkvergaderingen — van de *Joden* en gedoopte *Joden* — van de Kerkelijken, die openlijk bijzitten houden; — van de verkeering met geëxcommuniceerden; — van *Interdicten*; — van ligtzinnige *Appellen*; — van de *Annaten*; — van het gerust bezit der Kerkelijke goederen; — van den openbaren Godsdienst; — van de Tooneelſpelen in de Kerken; — van het gezag en

en de eigenschappen der Kardinalen; – van het afschaffen der Pausselijke *Reservatien*; — uitdeeling van *Prebenden*; – van de twistzaken, die voor het *Roomsche* Hof mogten gebragt worden enz.

Gedurende de bijeenkomst te *Mentz*, ging intusschen de Kerkvergadering van *Bazel* in haren gerigtshandel over den Paus gestadig voort. Men twistte thans onder de Godgeleerden: of EUGENIUS, die de bevelen der Kerk zoo wederspannig verwierp, ook deswegens *voor een' Ketter verklaard kon worden?* Hier over ontdekten zich driederlei gevoelens. Eenigen hielden hem werkelijk voor een' *Ketter*; anderen zelfs voor eenen, die in zijne Ketterij op nieuw vervallen was, (*relapsus;*) en nog anderen voor geen van beiden. Eindelijk behielden de beide eerste gevoelens de overhand, en door dezen werden acht besluiten ontworpen, in welke hunne gronden vervat waren; waar tegen de Aartsbisschop van *Palermo* de zaak van den Paus zocht te verdedigen, doch alleen te wege kon brengen, dat men van den Paus het woord *prolapsus*, *gevallen*, in plaats van *relapsus*, *wederafgevallen*, gebruikte. Voorts deed de meerderheid haar best, om door te dringen, dat behalve de Bisschoppen ook de Godgeleerden over deze zaak stemmen zouden. Eindelijk gaf de Kardinaal van *Arles* aan de vergadering kennis, dat de Paus door zijne Zendelingen in *Frankryk* meer veld won, waarom hij noodig oordeelde, ten minsten de drie eersten van de gemelde acht besluiten af te kondigen, gelijk hij deed, terwijl de andere partij ontsteld en als overwonnen uit de vergadering ging.

Twist te Bazel of de Paus een Ketter zij.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Dit gebeurde in de XXXIIIſte *zitting*, den 6den Mei 1439.

Ten aanzien van de Prelaten heeft men aangemerkt, dat dezen al veel hunne Vorsten naar de oogen zagen, die hen ook als Gezanten gebruikten, of dat zij andere uitzigten hadden, welke van EUGENIUS rijkelijk vervuld konden worden. De Paus, zegt een Godgeleerde dezer Kerk, geeft Kerkelijke waardigheden en Prebenden; maar de Kerkvergadering geeft niets, en is bovendien een ſtreng Zedemeester. Dus zal de Aartsbisſchop van *Palermo* zich beklaagd hebben, dat hij door zijn' Koning genoodzaakt werd, tegen de waarheid te ſtrijden; gelijk hij dan ook korten tijd daar na eene Verhandeling opſtelde ter verdediging van de Kerkvergadering, onder den titel: *pro auctoritate, veritate et justitia Baſileënſis Concilii.* Inzonderheid is NICOLAUS VAN CUSA een voorbeeld van wankelbaarheid. Toen EUGENIUS de eerſte poging deed, om deze Kerkvergadering te ontbinden, ſchreef hij voor dezelve zijn vermaarde Boek: *de Catholica Concordantia, Libri tres*, hetwelk in het IIIde Deel zijner werken ſtaat, die in het jaar 1514 te *Parys* in Folio gedrukt zijn. Maar thans, bij de herhaalde poging van EUGENIUS, verdedigde hij den Paus in eenen bijzonderen Brief: *Epistola ad Rodericum de Trevino*; naderhand bekwam hij van den Paus den Kardinaalshoed en een Bisdom.

De Kerkvergadering zet den Paus

Hoe het zij, terwijl het grootſte deel der Bisſchoppen, de Vorsten, en de bijeenkomst te *Mentz* den Paus trachtten te beſchermen, kwam de Kerkver-

EUGENIUS IV af.

vergadering in de XXXIVste *zitting* den 25sten Mei 1439 tot het uiterste, inzonderheid door den ijver van den Kardinaal ALLEMAND. Op deze zitting waren slechts weinige Bisschoppen tegenwoordig; uit *Italië* niet meer dan één, en één Abt; uit *Spanje* geen één; uit de beide overige Natien twintig Bisschoppen en Abten. Maar des te meer lager Geestelijken en Doctoren in de Godgeleerdheid en in het Kerkelijke Regt. Nu liet de Kardinaal ALLEMAND alle Heilige *Reliquien* of Overblijffelen der Heiligen in geheel *Bazel* opzoeken, en door de handen van Priesters in de Kerk dragen, in welke de vergadering gehouden werd, en ze op de plaatsen der afwezig zijnde Bisschoppen leggen. Hier door werd, volgens verhaal van ÆNEAS SYLVIUS, de Godsvrucht van al de leden zoo aangedaan, dat zij gezamenlijk God met tranen om zijnen bijstand baden, en zelfs de Keizerlijke Beschermheer der vergadering kon zich niet van tranen onthouden. Voorts waren alle de tegenwoordig zijnde leden, ten getale van meer dan 400, eensgezind; waar op de Bisschop van *Marseille* het besluit voorlas, waar bij, uit kracht van het besluit van *Konstans*, aangaande het hoogste regtsgebied eener algemeene Kerkvergadering, waar door God den weg gebaand had tot een geregtelijke beoordeeling over EUGENIUS, *deze*, (die thans alleen GABRIEL in het besluit genoemd wordt,) *als een wereldkundig ongehoorzame aan de bevelen der Kerk*, en in openlijke *wederspannigheid* volhardende, als een menigvuldig *overtreder der Heilige Kerkwetten*, *verstoorder van den vrede*, en der eenheid

heid van Gods Kerk, die dezelve volstrekt ergerde, als *schuldig aan simonie*, *meineedige*, *onverbeterlijke*, *scheurzieke*, *van het geloof afwijkende*, als een *hardnekkig Ketter*, *verkwister van de regten en goederen der Kerk*, ook *nutteloos en schadelijk in het waarnemen van het Pausdom*, van zijne waardigheid geheel vervallen, nog andere straffen tegen hem voorbehouden, en alle Christenen van gehoorzaamheid aan hem ontslagen werden; ook dreigde de Kerkvergadering, aan hun allen, tot den Keizer toe, de strengste straffen, indien zij hem verder als Paus erkennen zouden.

Thans betuigden zelfs de Vorstelijke Gezanten en vele Prelaten, die dezen stap door hunne tegenwoordigheid niet hadden willen toestemmen, aan de Kerkvergadering hunne goedkeuring. Maar ÆNEAS SYLVIUS, toen Geheimschrijver en Cerimoniemeester der vergadering, riep eenigen tijd daar na in zijne Geschiedenis van deze Kerkvergadering (*) vol vreugde uit: „ De Heer heeft schild en rondas gegrepen; hij heeft zich tot bijstand der Kerk verheven; en onder dezen bijstand verblijdt zij zich vrolijk in haren God, die haar de kleederen des heils heeft aangetrokken. — EUGENIUS, onlangs Paus, had haar als de wind beweegd, zoo waar is, het geen JOANNES, die Guldemond, te voren gezegd heeft, dat zij onophoudelijk voor lagen is blootgesteld; maar in CHRISTUS naam alles overwint. — Daarom heeft de ongeregtigheid GABRIEL gelogen, en de Heer heeft zijne boosheid te niet gedaan." Thans

(*) *Libr.* II. *pag.* 83.

Zij verkiest FELIX V tot Paus.

Thans ontſtond de vraag op de Kerkvergadering: *of het nuttig ware, terſtond eenen Paus te verkiezen, dan of men deze verkiezing zou uitſtellen?* Men koos het laatſte, en ſtelde de verkiezing twee maanden uit. In dien tusſchentijd rukte de pest, die zich in de ſtad geopenbaard had, verſcheidene leden der vergadering weg. Men raadde den Kardinaal ALLEMAND, ten einde het gevaar te vermijden, zich eenigen tijd uit de ſtad te begeven, hetwelk hij, wetende, dat hij de ziel der vergadering was, ſtandvastig weigerde, waar op ook de andere leden bleven, allengs hield ook de beſmetting op. Kort na de afzetting van den Paus werd in de XXXVſte *zitting* den 10den Julij 1439 de voortduring der Kerkvergadering vastgeſteld, de aanſtaande verkiezing van eenen nieuwen Paus aangekondigd, en al de Hovelingen van den afgezetten gelast, om zich aan de Kerkvergadering te onderwerpen. Nog werd in de XXXVIſte *zitting* den 17den September de leer van de *onbevlekte ontvangenis der Maagd* MARIA vastgeſteld, en de Feestdag aan deze leer gewijd, vernieuwd. In de XXXVIIſte *zitting*, den 24ſten October, werden 'er ſchikkingen beraamd, tot de verkiezing van eenen nieuwen Paus, waar toe behalve de Kardinaal van *Arles*, of ALLEMAND, die de eenige Kardinaal hier tegenwoordig was, nog XXXII anderen, Bisſchoppen, Abten, Geestelijken en Doctoren benoemd werden; en eer deze zich nog in het *Conclave* begaven, werd in de XXXVIIIſte *zitting* den 30ſten October 1439 nog eene Bul van EUGENIUS tegen de vergadering verworpen en verboden.

Ein-

Eindelijk verkozen XXVI van de XXXIII Kiesheeren den 17den November 1439 den Hertog AMADEUS VIII van *Savoye*, Vorst van *Piemont*, tot Paus. Hij was sedert het jaar 1416 de eerste Hertog van *Savoye* geweest, en had tot het jaar 1434 de regering met roem waargenomen, maar toen aan zijne Zonen LODEWYK, Vorst van *Piemont*, en FILIPS, Graaf van *Geneve*, afgestaan. Vervolgens leefde hij als Kluizenaar te *Ripaglia* in *Savoye*, bij het Meer van *Geneve*; alwaar hij de Orde van den H. MAURITIUS stichtte, welker Opperste hij werd. Waarschijnlijk had de Kardinaal ALLEMAND de verkiezing op hem bestuurd, omdat hij vermaagdschapt was met vele Vorsten, en buitendien den naam van heiligheid had. Men maakte echter over de keuze bedenkingen, bij voorbeeld, dat een Wereldlijk Vorst Paus werd, als of het aan Geestelijken ontbrak; dat hij getrouwd geweest, en een man zonder grondige geleerdheid was: maar een lid der vergadering, die echter door ÆNEAS SYLVIUS niet genoemd wordt, hield eene lofreden op hem, waar in hij aanmerkte, dat AMADEUS altijd als een *Monnik*, (*religiose*,) geleefd had, en dat men zelfs iemand, wiens vrouw nog leefde, tot Paus kon verkiezen, trouwens, hoe zouden de Doctoren anders onderling kunnen verschillen: of een getrouwde Paus den huwelijkspligt aan zijne vrouw schuldig zij? Daar waren getrouwde Pausen; en PETRUS zelf, de Prins der Apostelen, was getrouwd. Ook vraagde hij, of het wel kwaad ware, dat een Paus vermogende zonen had, daar toch de *Vorsten eene onvermogende*

de deugd weinig gewoon zijn te achten. „Ik was, zeide deze Redenaar, voor dezen van gevoelen, dat het nuttig ware, *dat de Wereldlijke Heerschappij gescheiden ware van de Kerke*, maar thans heb ik geleerd: dat *de deugd zonder magt belagchelijk is, en dat de Roomsche Paus zonder het erfdeel der Kerk niet meer zou zijn dan een Knecht der Koningen en Vorsten.* — Nu is de Hertog AMADEUS iemand, die den éénen voet in *Italië*, den anderen in *Frankryk* heeft; die bijna met alle Christen-Vorsten vermaagdschapt, of door vriendschap verbonden is, en voor wien GABRIEL het meest van allen vreest."

AMADEUS, die waarschijnlijk al vooraf daar toe voorbereid was, maakte, toen hem zijne verkiezing aangekondigd werd, wel eenige zwarigheid om zijne Kluis te verlaten, maar nam ze toch eindelijk aan, om, gelijk hij zeide, niet ongehoorzaam te wezen aan de algemeene Kerk, en om haar in hare behoeften te hulp te komen; tevens noemde hij zich FELIX V. De Kerkvergadering, die in hare XXXIXste *zitting* den 17den November 1439 zijne verkiezing bevestigd had, gebood in de XLste den 26sten Februarij 1440 allen Christenen, om hem als Paus te erkennen; met zijne kroning en inwijding te *Bazel* in Augustus 1440 eindigt ÆNEAS SYLVIUS zijne beschrijving van het gebeurde op deze Kerkvergadering.

Wat het karakter van FELIX betreft, alschoon men wel wat zal kunnen afdingen op den overbodigen lof, welken ÆNEAS SYLVIUS hem geeft, evenwel

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

wel mag men, naar het schijnt, gelooven, dat hij geen onwaardiger Paus geweest is, dan EUGENIUS, hoe veel kwaads ook twee vermaarde *Italiaansche* Geleerden van dezen tijd, BLONDUS en POGGIUS, doch beiden Pausselijke Secretarisſen te *Rome*, en dus niet onpartijdig, van hem geschreven hebben. Nu is 'er eene vertelling aangaande FELIX, waar van de oorsprong onzeker is. Men vertelt namelijk, dat hij te *Ripaglia* zoo dartel geleefd hebbe, dat daar uit het spreekwoord *faire Ripaille* ontstaan zij, om eene wellustige levenswijze te beteekenen (*). Van deze vertelling heeft de Dichter van *Ferney* gebruik gemaakt in de volgende regelen:

O bizarre Amadée
De quel sort capricieux
Ton âme est donc posſedée,
Duc, Hermite, Voluptueux! etc.

Al het gezag der Kerkvergadering kon nogtans aan FELIX geen algemeen gezag in de Kerk bezorgen. De *Duitsche* Rijksvorsten — want Keizer ALBERT II was reeds den 5den November 1439 gestorven — namen het kwalijk, dat men, in spijt van hunne onzijdigheid, EUGENIUS afgezet en eenen anderen Paus verkoren had. Ter naauwer nood erkenden Hertog ALBERT van *Beyeren*, de steden *Bazel*, *Straatsburg* en *Camin*, de Hoogeschoolen van *Pa-*

(*) *Dictionaire comique, satyrique, critique, burlesque, libre et proverbial.* V. *Ripaille pag.* 567. *à Lion* 1735. *in* 8*vo.*

Parys, *Weenen*, *Erfurt*, *Keulen* en *Krakau*, de Koning ALFONSUS van *Arragon* en de Koningin ELIZABETH van *Hongaryen* als ook het Hertogdom *Savoye* in *Zwitzerland*, den Paus FELIX; alle andere Landen en Rijken bleven EUGENIUS getrouw. Naar *Frankryk* zonden de beide Pausen en ook de Kerkvergadering van *Bazel* hunne Afgevaardigden, aan welke Koning KAREL VII gehoor verleende te *Bourges* in het jaar 1440. Hier verweet hij aan de Afgevaardigden van *Bazel*, dat zij, niettegenstaande zijne verzoeken, met EUGENIUS geregtelijk gehandeld hadden, en verklaarde, dat hij denzelven nooit verlaten zou, maar hem verzoeken, om binnen een half jaar eene Kerkvergadering in *Frankryk* te houden; voorts liet hij der Kerkvergadering en *den Heer van Savoye*, (zoo noemt hij derzelver Paus,) melden, dat zij in plaats van dreigen en straffen, liever trachten moesten den vrede te bevorderen. Evenwel verwierp hij de Kerkvergadering van *Bazel* niet; ook nam hij die van EUGENIUS te *Ferrara* en *Florence* gehouden was, niet aan, en sloeg hem ook andere van zijne eischen af.

Strijd der beide partijen.

Nu streden de beide partijen, gelijk gewonelijk bij elke Pausselijke scheuring, met bitterheid om de overhand. EUGENIUS zond, op de eerste tijding der verkiezing van FELIX, eenen Brief aan alle Koningen, in welken hij hen vermaande, om zich met alle magt te verzetten, daar de pestige wilde beesten te *Bazel* eenen Afgod *Moloch* hadden opgerigt, in wien aan den Duivel geofferd zou worden, en daar de oude AMADEUS hem meer dan eens gehoorzaamheid

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

heid ligtvaardig geweigerd, en zich aan den Satan ten ſpijze overgegeven had. In het volgende jaar 1440 verklaarde hij, op de Kerkvergadering te *Florence* zijne partij voor een' *Ketter* en *Scheurmaker*, en dreigde aan zijne aanhangers de ſtraffen, welke Ketters, Scheurmakers en ſchuldigen aan gekwetſte Majeſteit verdienden. Ook benoemde hij XVII nieuwe Kardinalen, onder welke echter maar een *Duitſcher* was. Daartegen noemde de vergadering van *Bazel* in hare XLIſte *zitting* den 23ſten Julij 1440 dit bevel ergerlijk, beleedigend, ſcheurziek, van het geloof afwijkende, en verbood allen Christenen, hetzelve te gehoorzamen. FELIX ſchonk ook, ter ſtijving van zijne zaak, den Kardinaalshoed aan eenige Prelaten, terwijl de Kerkvergadering in hare XLIIſte *zitting* den 4den Augustus 1440 zorgde voor zijn onderhoud, door hem vijf jaren lang den vijfden penning, en vijf volgende den tienden van de inkomſten van Geestelijke waardigheden toe te leggen.

Keizer FREDERIK III begunſtigt Paus EUGENIUS IV

Om dezen tijd was in *Duitschland* eene groote verandering voorgevallen, welke in de gevolgen zeer nadeelig was voor de Kerkvergadering te *Bazel* en voor haren Paus FELIX. In plaats van den overledenen Keizer ALBERT II hadden de Keurvorsten den 2den Februarij 1440 zijnen Neef FREDERIK, Hertog van *Oostenryk*, op den troon geplaatst, die denzelven 54 jaren bezeten heeft. Deze, zijnen voorzaat niet gelijk in ſchranderheid, moed en waakzaamheid, was des te meer genegen voor de eer en het voordeel van den Pausſelijken Stoel, waar door alle pogingen der Kerkvergadering voor de Kerkelijke vrijheid van

Duitsch-

Duitschland genoegzaam verloren gingen. Al wat verder ten dezen ondernomen werd, was het werk van *Duitſche* Vorsten. Nog voor zijne verkiezing hielden de Keurvorsten in het begin des jaars 1440 te *Mentz* eene bijeenkomst, alwaar zij, onder den voorheen reeds gebruikten naam van *Aviſamenta*, eenige artikelen opſtelden, volgens welke zij hunne onzijdigheid bewaren, maar te gelijk zekere bezwaren tegen het Pausſelijk Hof en de Geestelijkheid verholpen wilden hebben. Vooral wilden zij gezorgd hebben, dat het gezag der algemeene Kerkvergaderingen niet ontzenuwd werd; en dat de Paus belooven zou voor zich en zijne nakomelingen: dat hij alle *Reſervatien* op Kerkelijke waardigheden zou afſchaffen; de *verkiezingen* der Bisſchoppen en Abten niet verhinderen; alle *verwachtingen* op Prebenden, die open zouden vallen, doen ophouden; geene *Prebenden* in *Duitschland* aan eenen vreemdeling geven; de *Prebenden* in de *Metropolitaan*- en *Kathedraal*-Kerken voornamelijk aan *geleerden* ſchenken; en zich niets zou laten betalen voor *bevestigingen* of *verkiezingen* bij Geestelijke ambten; en meer dergelijke, welke artikelen den Keizer na zijne verkiezing terſtond werden overgegeven, ſchoon wij niet weten, met welk gevolg. In het jaar 1441 werd een Rijksdag te *Mentz* gehouden, die bijzonder beſtemd was, om den twist tusſchen de Kerkvergadering van *Bazel* en Paus EUGENIUS bij te leggen. Tot denzelven werden ook andere Koningen genoodigd, hunne Gezanten te zenden, onder anderen die van *Frankryk*. EUGENIUS, vree-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zende, dat deze de verkiezing van FELIX op dien Rijksdag mede mogt goedkeuren, zond zijne Gezanten op de Kerkvergadering, welke de Koning in het jaar 1440 te *Bourges* hield, om den Koning te verzoeken, de Kerkvergadering van *Bazel* niet voor wettig te erkennen van den dag af, dat EUGENIUS dezelve naar *Ferrara* verplaatst had; na eenig beraad, was 's Konings antwoord, gelijk wij reeds gezegd hebben, dat hij de vergadering van *Bazel* voor wettig erkende, alleen was hem twijfelachtig de wettigheid der verkiezing van FELIX, waarom hij EUGENIUS toegedaan bleef, tot hem blijken zou, dat deze met regt was afgezet. Met dit al zond hij geene Gezanten naar *Mentz*; maar de Gezanten van den Paus en die van de Kerkvergadering waren tegenwoordig. De zaak der Kerkvergadering werd hier verdedigd door den Aartsbisschop NICOLAUS van *Palermo*, en die van den Paus door NICOLAUS van *Cusa*. Het besluit op de bijeenkomst te *Mentz* was, dat met den eersten, ter herstelling der eenheid, op eene derde plaats eene algemeene Kerkvergadering zou worden gehouden; met welk besluit de Kerkvergadering noch de Paus te vrede waren, waarom het ook zonder gevolg gebleven is.

Het gezag der Kerkvergadering en van FELIX verminderd.

Van nu af werden de verrigtingen der Kerkvergadering te *Bazel* van minder gewigt en kracht. FELIX, die in haar voorgezeten had, in de zitting, in welke men voor zijn inkomen gezorgd had, gaf, in de XLIIIste *zitting* den 1sten Julij 1441 enkel een voorschrift nopens het vieren van het feest der *groetenisse van de Maagd* MARIA, en in de XLIVste

zit-

zitting den 9den Augustus, zorgde hij voor de veiligheid van allen, die tot de Kerkvergadering behoorden; zijnde hij zelve van oordeel, dat de vergadering niets gewigtigs kon ondernemen, dewijl 'er in het jaar 1442 een Rijksdag te *Frankfort aan den Main* zou gehouden worden; op welken weder Gezanten van weêrskanten waren; die van de Kerkvergadering verzochten den Keizer, de vrijheid der Kerk te befchermen; die van den Paus, dat de Keizer den eenigen wettigen Paus te *Rome* wilde erkennen: het befluit des Keizers was, naar den raad der Rijksvorsten, dat 'er ten eerften een nieuw *Concilie* moest gehouden worden, om deze zaak af te doen, terwijl inmiddels *Duitschland* bij zijne onzijdigheid zou blijven. Met dit befluit werden Gezanten van de Rijksvergadering aan de Kerkvergadering en aan EUGENIUS afgezonden, dien zij tevens als Paus moesten vereeren; vervolgens ging FREDERIK zelve naar *Bazel* op reis, fchoon hij niet eer in de ftad wilde komen, voor hij het antwoord der Kerkvergadering ontvangen had. Deze weinig in haar fchik met het befluit van den Rijksdag, gaf nogtans in October 1442 het volgende antwoord: dat, alhoewel zij geene reden zag, om de Kerkvergadering te verleggen, zij echter, om den vrede der Kerke, daar in bewilligde, en eenige fteden wilde noemen, ten einde de Keizer daar uit tot het houden der Kerkvergadering eene keuze mogt doen. Thans deed de Keizer zijne intrede in *Bazel*; hier bezocht hij FELIX met ontdekten hoofde, maar bewees hem de eere als Paus niet, om, gelijk hij zich ont-

ſchuldigde, den vrede des te meer te kunnen bevorderen.

FELIX, merkende, hoe weinig hij op de Kerkvergadering kon ſteunen, ging kort daar na, onder voorwendſel, van voor zijne gezondheid te zorgen, op reize naar *Lauſanne*, echter belovende, in de lente des jaars 1443 terug te zullen komen. De Kerkvergadering behandelde intusſchen ſlechts eenige kleinigheden. ALFONSUS, Koning van *Napels*, die de beleening van dat Rijk voor zich en zijnen bastaardzoon FERDINAND verlangde, omdat RENATUS van *Anjou* aanſpraak op hetzelve maakte, handelde te gelijk met de beide Pauſen, en met de Kerkvergadering. FELIX bewilligde hem gaarn zijnen wensch, maar EUGENIUS deed hem geene mindere aanbiedingen, zoodat hij met denzelven een vergelijk ſloot in het jaar 1443, waar bij hij EUGENIUS als wettigen Paus erkende, en door dezen met het Koningrijk *Napels* beleend zou worden, waar tegen ALFONSUS den Paus de *Mark Ancona* zou helpen heroveren. Terſtond hier op ontbood de Koning den Aartsbisſchop van *Palermo* van de *Bazelſche* Kerkvergadering thuis, met nog twee andere Bisſchoppen van zijn Rijk, die dezelve echter niet verlieten, dan onder betuigingen, dat zij haar getrouw zouden blijven.

Einde der Kerkvergadering te Bazel.

FELIX benoemde nog wel vijf nieuwe Kardinalen, maar weigerde weder op de Kerkvergadering te komen; welke ook meer en meer te niet liep, en ook reeds verſcheidene van hare leden verloren had, onder anderen den Kardinaal JULIANUS, haren ijverigſten

ſten verdediger tegen EUGENIUS, wiens getrouwe aanhanger hij nu werd. De vergadering derhalve de onmogelijkheid ziende, om verders iets van belang uit te voeren, hield den 16den Mei 1443 hare XLVſte en *laatſte zitting*, in dezelve verklaarde zij de ſtad *Lions*, welke FELIX had voorgeſlagen, tot eene volgende Kerkvergadering aan te nemen, tevens 'er bij voegende, dat zij echter niet uit een zou gaan, zoo lang zij vrij en veilig blijven kon; als dit ophield, wilde zij zich naar *Lauſanne* begeven. Niettegenſtaande deze verklaring, en alhoewel 'er nog ſteeds vele leden te *Bazel* en naderhand te *Lauſanne* bleven, kan men haar toch van dezen tijd genoegzaam als geëindigd beſchouwen.

Zoodanigen uitſlag had deze vergadering, die met groote wakkerheid haar werk begonnen, en groote verwachtingen op verbetering der Kerk verwekt had. In de *Roomſche* Kerk wordt zij van de voorſtanders der Pausſelijke hoogheid als eene tegen haar Opperhoofd wederſpannige en ſcheurzieke vergadering gehouden, terwijl anderen, inzonderheid de *Franſche* Godgeleerden, haar aanmerken als eenen Geestelijken Rijksdag, op welken de vrijheden der Kerke, te voren te *Konſtans* vastgeſteld, nader behandeld zijn geworden. Wij hebben reeds gezegd, dat ÆNEAS SYLVIUS een gedeelte van hare Geſchiedenis van het jaar 1438 tot 1440 beſchreven heeft, op eene vrije wijze, zijne gevoelens omtrent den ſtaat der Kerk tevens ontvouwende; welke gevoelens hij ook in andere ſchriften openleide; ten voorbeelde diene deze plaats uit zijnen LVſten Brief aan den Bisſchop

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

SYLVESTER van *Chiemsee:* ,, Indien ik in 's Keizers plaats was, zou ik alle Vorsten verzoeken, om hunne Gezanten op eene gemeenfchappelijke plaats te zenden, met volmagt, om de Kerkelijke zaken te vereffenen: want het gene de Vorsten doen zouden, zou het Volk en de Geestelijkheid wel volgen. — *Men behoeft daar het Concilie of den Paus niet over te vragen;* zij mogen willen of niet willen: de Vorsten kunnen bijeenkomen, en zich aan dezen of genen kant wenden. Maar dus zal het geen *Concilie* zijn? Wat raakt het ons? het is niet om den naam, maar om de zaak te doen. Genoeg, als de fcheuring maar weggenomen wordt; die het wegneemt, mag heeten, zoo als hij wil." In later tijd vindt men vele belangrijke gedenkftukken en oorkonden van deze vergadering bij HARDUIN, in zijne verzameling der Concilien; ook bij MARTINI in zijne *Collectio VV. SS. et Monumentorum amplisfima Tom.* VIII. EDM. RICHER heeft ook eene Gefchiedenis van deze Kerkvergadering in zijne *Hiftor. Concill. Generall. Libr.* III. LENFANT was voornemens deze Gefchiedenis breedvoerig en volledig te befchrijven, maar daar hij de Gefchiedenis van den oorlog met de *Husfiten* liet voorafgaan, belette hem de dood zijn werk te voltooijen.

Handelingen van EUGENIUS met de Duitfchers.

Naarmate de Kerkvergadering te *Bazel* haar einde naderde, werd de Paus EUGENIUS IV te ftouter in zijne ondernemingen. In zijn antwoord aan de Gezanten der *Duitfche* Vorsten in het jaar 1443, gaf hij hun uitdrukkelijk te kennen, dat hij verwachtte, dat zij van hunne *onzijdigheid*, welke het ge-

geloof van CHRISTUS niet kende, afſtaan, en tot hunnen ouden eerbied jegens den *Roomſchen* Stoel zouden wederkeeren. In het jaar 1445 werd 'er een Rijksdag te *Neurenberg* gehouden. De Keizer namelijk, die met het Kanton *Zurich* een verbond geſloten had tegen de overige *Zwitzerſche* Kantons, had den Koning van *Frankryk* verzocht, hem 5,000 zoogenoemde *Armagnacs*, dus geheeten naar hunnen voormaligen Bevelhebber, den Graaf van *Armagnac*, eene bende afgedankte *Franſche* en andere ſoldaten, die veel onvoegzaamheden bedreven, over te doen. De Koning zond 'er in het jaar 1444 wel 40,000 onder aanvoering van den *Daufin*, die een kleinen hoop *Zwitſers* op den weg naar *Bazel* verſloegen en de daar nog overgeblevene leden der Kerkvergadering verſtoorden, waarom men den Paus EUGENIUS verdacht hield, hier de hand in gehad te hebben. Vervolgens vielen zij in *Duitschland*, overal plunderende en verwoestende. Op den Rijksdag daar toe bijeengeroepen, beſloten de Vorsten deswegens tot eenen Rijksoorlog tegen *Frankryk*, en tevens werd op denzelven over den vrede der Kerk gehandeld. Doch vruchteloos.

In het voorbijgaan moeten wij hier melden, hoe de Kardinaal JULIANUS, weleer een ijverig voorſtander van de *Bazelſche* Kerkvergadering, maar thans even ijverig voor den Paus, oorzaak was van een groot ongeluk voor *Hongaryen*. De Koning van dat Rijk WLADISLAV, had eenen vrede met de *Turken* geſloten en plegtig bezworen, maar de Kardinaal JULIANUS, die Pausſelijke Legaat bij dezen

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Koning was, haalde hem, door voor te ſtellen, dat een vrede zonder goedkeuring van den Paus geſloten, niet gelukkig kon zijn, over, om zijnen eed te breken, waar op in het jaar 1444 de ongelukkige veldſlag bij *Warna*, aan de *Zwarte Zee*, volgde, in welken WLADISLAV met de meesten van zijne ſoldaten het leven verloor; maar de Kardinaal, die ook een gedeelte des legers had aangevoerd, redde zich ter naauwer nood met de vlugt.

Keizer FREDERIK ziende, dat de zaak der vereeniging met den Paus niet vooruitging, beſloot ÆNEUS SYLVIUS, die zich ten voordeele der *Bazelſche* Kerkvergadering ijverig gekweten, maar dien de Keizer thans tot zijn' Geheimſchrijver en Staatsdienaar verkoren had, als zijnen Gezant aan den Paus af te zenden. Deze nam nu den ſchijn aan, dat hij, onzijdig zijnde tusſchen de Kerkvergadering en den Paus, zich naar de oogmerken van zijnen nieuwen meester ſchikken wilde. Dus ſchreef hij onder anderen in eenen Brief aan den Pausſelijken Gezant JOANNES CARVAJAL (*): ,, Ik dien den Keizer, die de eenigheid bevordert; deze wenſchen bevorder ik ook; voor dezelve zou ik mij gaarn aan groote moeijelijkheden blootſtellen. Ook *gij* en *uwe* partij verlangt daar naar; maar op *uwe* wijze; *uw* Paus moet het blijven, en toch zal het eenigheid worden! Hetzelfde begeert ook de andere partij; niemand verwerpt den vrede; maar niemand wil ook zulken vrede, welke voor hem nadeelig is. Allen willen over-

(*) *Epstt.* XXV.

overwinnen; niemand wil buigen; zoo halſtarrig zijn zij. Is dan de Kerk eene ſlavin, dat zij om den wil van dezen of genen mensch zoo menigvuldige mishandelingen dulden moet? Indien gij niet weiden kunt: laat dan een ander Herder wezen! Doch het is niet te doen om het weiden der ſchapen, maar om derzelver wol; men ſtreed 'er zoo veel niet over, toen de Kerk nog arm was."

De ſchrandere ÆNEAS SYLVIUS kwam echter van lieverlede tot de zijde van den Paus over; deze liet hem wel verbieden, zijne reize naar *Rome* voort te zetten, maar hij, als Gezant des Keizers, vervolgde dezelve, en verkreeg ſpoedig, door zijnen ouden vriend, den Kardinaal LANDRIANI, ontſlag van de Kerkelijke ſtraffe, en gehoor bij den Paus, tot welken hij eene aanſpraak deed, geſchikt, om niet alleen deszelfs vergiffenis maar ook zijne gunst te verwerven; evenwel was de Paus niet zoo gereed, om den Keizer te wille te zijn, en eene Kerkvergadering in eene ſtad van *Duitschland* toe te ſtaan. Integendeel ondernam hij in het jaar 1445, terwijl hij van het hand- en voeteuvel geplaagd werd, nog eenen ſtouten ſtap, door het willekeurig afzetten van twee Keurvorsten en Aartsbisſchoppen, dien van *Trier* en dien van Keulen, welke ſtap al de Keurvorsten tegen hem in het harnas jaagde, zoo dat zij in eene bijeenkomst te *Frankfort aan den Main*, welke ook de gemelde twee Aartsbisſchoppen, die zich voor niets minder dan afgezet hielden, bijwoonden, op den 21ſten Maart 1446 een nieuwe *vereeniging* troffen, waar bij zij beſloten, dat, zoo EUGENIUS

de-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

deze afzetting niet introk, en niet openlijk het vermaarde besluit van *Konstans* aannam, en de vorderingen der Duitschers niet op eene voegzame wijze voldeed, zij hem verlaten en de partij van FELIX aannemen zouden. Zij wilden tevens dit besluit geheim houden, en openbaarden het slechts aan den Keizer en zes van zijne Raden. De Keizer gaf hun ten antwoord, dat het afzetten der beide Aartsbisschoppen ook hem mishaagde, maar dat zij verkeerd deden, dat zij zich tot rigters over den Paus wilden opwerpen. Echter ontdekte hij het geheim besluit der Keurvorsten aan ÆNEAS SYLVIUS, wien hij tevens in last gaf, den Paus zachtzinnigheid aan te raden, en hem te verzoeken, om de beide Aartsbisschoppen te herstellen.

Dewijl dus de Keizer door zijnen listigen Staatsdienaar zich heimelijk met den Paus verstond, kon het besluit der Keurvorsten weinig baten, hoe zeer zij onder hunne naar *Rome* gezondene Gezanten den kundigen en eerlijken GREGORIUS van *Heimburg* telden, die met mond en pen maar vergeefs hunne zaak voorstond, en strenge waarheden tegen den Paus beweerde, wien hij aanzeide, dat de Vorsten den 1sten September 1446 weder eene bijeenkomst te *Frankfort* zouden houden, om naar het antwoord van den Paus hun besluit in te rigten, doch de Paus gaf hem alleen ten bescheid, dat hij hun door zijne Gezanten een antwoord op dien Rijksdag wilde laten toekomen, hetwelk met de waardigheid van zijnen Stoel bestaanbaar zou zijn.

Deze bijeenkomst werd op den bepaalden tijd gehou-

houden; alwaar de Keizerlijke Gezanten den Keurvorst van *Mentz* van de vereeniging der Keurvorsten wisten af te trekken, door vier van zijne Raden om te koopen, evenwel kostte het moeite, om het *Roomſche* Hof tot eenige toegevelijkheid te brengen, zoodat de Gezanten des Keizers en der Vorsten te *Rome* nog veel zwarigheid vonden. Dewijl de Paus ook door eene zware ziekte werd aangetast, twijfelden eenige Gezanten, of men hem de beloofde gehoorzaamheid bewijzen en dus de eenheid in *Duitschland* vastſtellen zou. Maar ÆNEAS SYLVIUS haalde allen over, om daar mede te ſpoeden. Vooraf echter werden vier Bullen uitgevaardigd, in welke de Paus het getroffen vergelijk bekrachtigde, in de vierde belovende, de Aartsbisſchoppen van *Trier* en *Keulen* te zullen herſtellen. Doch te gelijker tijd liet EUGENIUS den 5den Februarij 1447 een ſoort van *Protest* opſtellen, waar bij hij betuigde, dat hij, in alles wat hij had toegeſtaan, niets nadeeligs had willen doen tegen de leere der Heil. Kerkvergaderingen of tegen het gezag van den Apostoliſchen Stoel, naar het ſchijnt, op betere tijden hopende, in welken zijne opvolgers de half afgedwongene vergunningen weder zouden kunnen terug nemen.

Na alle deze omwegen en uitſtellingen werd het eindelijk den 7den Februarij 1447 aan de Gezanten vergund, den Paus, die bedlegerig was, de hand te kusſen, en voor hunne Heeren de *obedientie*, (gehoorzaamheid,) te bewijzen, waar na zij in een open *Konſiſtorie* der Kardinalen hunne onderwerping aan den *Roomſchen* Stoel verklaarden. Terſtond daar op wer-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

werden de klokken geluid, en 's avonds de ſtad verlicht, en den volgenden dag een vreugdefeest gevierd, uit al hetwelk men genoeg kan opmaken, hoe zeer men te *Rome* in zijn ſchik was, met deze onderwerping der *Duitſchers*, die door den Keizer, door deszelfs Geheimſchrijver, en door de omgekochte Raden van den eerſten Keurvorst misleid waren, dat zij een vergelijk met den Paus aannamen, in hetwelk de herſtelling der *Duitſche* Bisſchoppen, tot wier afzetting de Paus geen regt had, als eene gunst verleend werd; het aannemen der beſluiten van *Bazel* door den Paus werd met voordeelen voor den Paus verbonden, welke even zoo groot verlies voor de *Duitſchers* waren; en nog nam hij ze ſlechts voor een tijd en onder een *Protest* aan, hetwelk dezelve genoegzaam krachteloos maakte.

Pragmatike ſanctie in Frankryk

De *Franſchen* ſchenen eenigen tijd te voren beter en duurzamer voor hunne Kerkelijke vrijheden gezorgd en daar toe zich van de beſluiten te *Bazel* tegen den Paus bediend te hebben. Zij hadden reeds voorheen in eene zoogenoemde *Pragmatieke Sanctie* een bolwerk gezocht tegen de overheerſching der Pauſen. LODEWYK IX of *de Heilige*, had die reeds in het jaar 1268 ingevoerd, en de *Franſche* Koningen hadden dezelve ſteeds tegen de inbreuken der Pauſen gehandhaafd; thans maakte men gebruik van de *Bazelſche* Kerkvergadering. Deze zond, zoo wel als EUGENIUS IV, Gezanten naar *Frankryk*, waar men het gezag der Kerkvergadering erkend, maar hare ſtrengheid tegen den Paus niet goedgekeurd had. KAREL VII beriep daar op eene ver-

vergadering van de Wereldlijke Grooten, de Prelaten en zijnen voornaamsten Adel in het jaar 1438 te *Bourges*, alwaar het Concilie van *Bazel* erkend, en een vermaarde wet, de *Pragmatieke Sanctie*, of ook *la Pragmatique de Bourges* genoemd, opgesteld en aangenomen werd. In dezelve werd, na het gezag der vergadering te *Bazel* aangewezen te hebben, de noodzakelijkheid van gedurige algemeene Kerkvergaderingen, en de hoogheid derzelve ook boven den Paus vastgesteld. Ook werd de vrijheid der Kerkelijke verkiezingen daar in erkend, de *Reservatien* afgeschaft, als ook vele misbruiken omtrent het schenken van *Prebenden*, omtrent de *Appellen* aan den Paus, en meer andere zaken, welke in de Kerkvergadering besloten waren. Niets was natuurlijker, dan dat de Pausen deze *Fransche* Kerkelijke wet op het hevigst aanvielen. Wanneer dus in het jaar 1439 volgens deze wet de *Kanunniken* van *Angers* eenen anderen Bisschop verkoren, dan de Paus hun wilde opdringen, schreef deze, hoewel vergeefs, eenen scherpen Brief aan den Koning KAREL VII. Ook beproefde EUGENIUS nog in het jaar 1440, op eene andere Kerkvergadering te *Bourges*, door zijne Afgevaardigden dezen Koning tot afschaffing dezer wet te bewegen, alzoo de Koning zijnen wil te kennen gaf, dat deze wet ongeschonden zou blijven.

Dood van EUGENIUS IV.

Meer schijnt EUGENIUS IV tegen deze wet niet ondernomen te hebben, zich vergenoegende, dat hij als wettige Paus in *Frankryk* erkend was. Na eene zeer onrustige maar tevens werkzame regering van

zes-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zestien jaren, overleed hij, weinige dagen, nadat hij de gehoorzaamheid der *Duitschers* ontvangen had, den 23sten Februarij 1447. ÆNEAS SYLVIUS verhief zijnen lof in eene Redevoering (*), besluitende denzelven met deze woorden: „ Hij was een man van „ hoogen geest, wiens hoofdgebrek was, dat hij „ geene maat wist te houden; en gewoon was te „ ondernemen, niet wat hij kon, maar wat hij „ wilde."

NICOLAUS V wordt Paus.

Den 6den Maart 1447 reeds werd de Kardinaal en Bisschop van *Bologna*, THOMAS van *Sarsano*, onder den naam van NICOLAUS V, tot opvolger van EUGENIUS IV verkoren, die in het jaar 1398 te *Pisa* geboren was, en wiens geleerdheid hooglijk geroemd werd. Terwijl het *Conclave* vergaderd was, had een *Romeinsch* Ridder, STEVEN PORCARI, gepoogd, de *Romeinen* op te wekken, om hunne vrijheid te hernemen, maar de *Romeinen* vreesden te zeer voor ALFONSUS, Koning van *Arragon* en *Napels*, die met een leger zich in de nabijheid dezer hoofdstad bevond.

FELIX V doet afstand van de Pausselijke waardigheid.

Eene der eerste en voornaamste hoofdbezigheden van den nieuwen Paus was, de overblijfselen der Kerkvergadering van *Bazel* uit te delgen, en den Tegenpaus FELIX V te onderdrukken. Hij betoonde zich ten dien einde zeer vriendelijk jegens de Gezanten des Keizers en der *Duitsche* Vorsten, en bevestigde schriftelijk het vergelijk met zijnen voorgan-

(*) *Oratio de Morte Eugenii* IV. *in* BALUZII *Miscell.* *L.* VII. *pag.* 546.

ganger gesloten. Intusschen handelden de Keurvorsten van *Trier*, *Keulen*, den *Paltz* en *Saksen*, die van de vereeniging van *Mentz* niet plegtig waren afgegaan, met den Koning van *Frankryk*, met wien zij den 28sten Junij 1447 te *Bourges* eene overeenkomst sloten, waar bij wel NICOLAUS V als een wettig Paus erkend werd, doch tevens van hem gevorderd, dat hij eene algemeene Kerkvergadering zou uitschrijven tegen den 1sten September 1448; maar hunne pogingen waren te zwak, en werden nog krachteloozer, toen de Keizer in Julij 1447 op eenen grooten Rijksdag te *Aschaffenburg*, door middel van ÆNEAS SYLVIUS, den Keurvorst van den *Palz* wist over te halen, als ook dien van *Keulen*, waar op het volgende besluit genomen werd: De Rijksstenden zouden den Paus NICOLAUS V gehoorzamen, gelijk zij zijnen voorzaat gehoorzaamd hadden, hetwelk openlijk onder godsdienstige plegtigheden zou afgekondigd worden, terwijl men van den Paus dezelfde Bullen van goedkeuring op het vergelijk, met zijnen voorzaat gesloten, verwachtte, als deze uitgevaardigd had. Volgens dit besluit liet de Keizer een bevel in het geheele *Duitsche* Rijk afkondigen, dat ieder een NICOLAUS V als wettigen Paus en Plaatsbekleeder van CHRISTUS zou erkennen, en gehoorzamen.

Nu kon de kleine vergadering, die zich nog te *Bazel* bevond, haar gezag in *Duitschland* niet langer staande houden. De Keizer zeide haar ook op het einde des jaars 1447 het vrijgeleide op, waar door zij zich genoodzaakt zag, hare zitplaats in den

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zomer des jaars 1448 naar *Lauſanne* te verleggen, waar zich FELIX V ook bevond, die thans enkel nog in het Hertogdom *Savoye* als Paus vereerd werd. Eindelijk kwam het onder bemiddeling des Konings van *Frankryk* zoo ver, dat FELIX in het jaar 1449 een zoogenoemd algemeen *Concilie* met zijne weinige aanhangeren hield, en op hetzelve uit liefde tot den vrede der Kerke, gelijk hij zeide, van het Pausdom geheel en al afſtand deed, terwijl NICOLAUS V hem tot eerſten Kardinaal, Bisſchop van *Sabine*, Legaat en beſtendigen *Vikaris* van den Apostoliſchen Stoel in ſommige landen benoemde. Om dit Kerkelijk Tooneelſpel op eene bevallige wijze te eindigen, verkoren de acht Kardinalen van FELIX met hunne bijzitters op dit gewaande Concilie THOMAS van *Sarzano*, onder den naam van NICOLAUS V, tot Paus, waar na het Concilie verklaarde, dat het zich ontbond. AMADEUS, of FELIX, keerde naar *Ripaglia* terug, alwaar hij in het jaar 1450 overleed.

Weener-Concordaat met den Paus geſloten.

Wat vroeger had NICOLAUS het genoegen, om met den Keizer den 17den Februarij 1448 zonder voorkennis van de meeste Rijksvorsten te *Weenen* door zijnen Legaat den Kardinaal CARVAJAL, en ÆNEAS SYLVIUS, van wege den Keizer, een *Concordaat* of overeenkomst te ſluiten, hetwelk doorgaans, hoewel verkeerd, het *Concordaat van Aſchaffenburg* genoemd wordt. In hetzelve werden de vrijheid en voorregten der *Duitſche* Kerk geheel aan den Paus opgeofferd. NICOLAUS V bekrachtigde hetzelve door eene Bulle van den 19den Maart 1448, hoe-

hoewel het nog eenige jaren aanliep, eer hetzelve van al de Prelaten van *Duitschland* werd aangenomen.

De Keizer, een zwak Vorst, was zeer gezet, om te *Rome* door den Paus als Keizer gekroond te worden, zijnde dit eene der redenen van die zucht om den Paus te behagen, welke hij allezins vertoonde. FREDERIK ging dan, met bewilliging van den Paus, in het begin van het jaar 1452 op reis naar *Rome*, onder omſtandigheden, welke voor hem niet zeer gunſtig waren, te weten, hij had LADISLAUS, Zoon van Keizer ALBERT, die na zijns Vaders dood geboren, Hertog van *Oostenryk*, en Koning van *Hongaryen* en *Bohemen*, en nog onmondig was, onder zijne voogdijſchap, en liet denzelven aan zijn Hof opvoeden, waar mede de Stenden dezer landen te onvrede waren, omdat zij den Keizer verdacht hielden, dat hij de landen van dezen jongen Vorst aan zich zocht te trekken; en wanneer de Keizer aan hunnen eisch, om hun denzelven over te geven, ten einde onder hen opgevoed te worden, weigerde te voldoen, ſloten zij eene verbindtenis tegen hem, om hem daar toe met geweld te noodzaken. Doch niets was in ſtaat, om den Keizer van zijnen *Italiaanſchen* togt terug te houden. Te *Siena* gekomen, deed men hem den eed aan den Paus afleggen, eer hij het Pausſelijke gebied betrad. Voor de poorten van *Rome* zwoer de Keizer nogmaals, dat hij de goede gewoonten der Hoofdſtad handhaven zou. Bij zijne intrede kuste hij den Paus die op de trappen der St. Pieterskerk zat, den voet,

FREDERIK III te Rome als Keizer gekroond

hand en wang. Vervolgens verzocht hij den Paus, hem de *Langobardifche* of *Italiaanfche* kroon op te zetten, die de Keizers anders te *Milaan* ontvingen, dit deed de Paus ook op raad der Kardinalen; ook zegende hij het huwelijk des Keizers in met eene Prinfes van *Portugal*, die uit *Portugal* te *Rome* gekomen was, echter hun verbiedende hun huwelijk, uit eerbied voor het Sacrament, eer dan na drie dagen te voltrekken. De kroning als Keizer volgde den 15den Mei 1452, en na de plegtigheid hield de Keizer den ftijgbeugel, toen de Paus te paard fteeg, en leidde hetzelve een einde wegs bij den toom. Na de kroning reisde de Keizer naar ALFONSUS, Koning van *Napels*, den Oom zijner Gemalin, een' verftandig Vorst, die den zwakken Keizer het eerst overhaalde, om zijn huwelijk te voltrekken, hetwelk hij tot hier toe uitgefteld had. Bij zijne terugkomst te *Rome* liet hij door ÆNEAS SYLVIUS, thans Bisfchop van *Siena*, eene redevoering voor den Paus houden, die vol vleijerij was, waar in hij op eenen kruistogt tegen de *Turken* en *Muhammedanen* aandrong, maar ten aanzien van eene algemeene Kerkvergadering zeide ÆNEAS: ,, Een ander zou misfchien om eene *algemeene Kerkvergadering*, of om *befluiten van Hervorming* verzocht hebben. Maar *kan 'er wel eene grootere Kerkvergadering gehouden worden*, *dan de tegenwoordigheid van uwe Heiligheid en van uwen heiligen Senaat?* Wie de bevelen van den Paus van *Rome* niet gehoorzaamt, verzoekt vergeefs om eene Kerkvergadering. *Waar uwe Heiligheid is*, *daar is een* *Con-*

Concilie; daar zijn Koningen; daar zijn Zeden; en eene Hervorming." De Paus, die den Keizer kende, als ongefchikt tot eenen oorlog, antwoordde: dat zijn voornemen lofwaardig was; maar dat men toch ook de overige Christen Vorsten raadplegen, en zich van hunnen bijftand verzekeren moest.

Ondertusfchen beklaagden zich de Stenden van *Oostenryk* en de andere Bondgenooten bij den Paus over den Keizer, waar tegen de Keizer zich verfchoonde, en den Paus verzocht, tegen de bondgenooten het geestelijke zwaard te gebruiken, gelijk deze hem beloofde, de *Oostenrykers* in den ban te zullen doen, indien zij hem binnen XL dagen de regering niet weder inruimden. Kort na 's Keizers vertrek van *Rome* in het jaar 1452, verfchenen daar Gezanten der *Hongaren* en *Oostenrykers*, om te verklaren, dat deze zaak niet tot 's Paufen regtbank behoorde, en om hem te verzoeken door zijnen Raad den oorlog voor te komen, dien zij den Keizer zouden moeten aandoen, indien hij hun hunnen Vorst niet overgaf. De Paus, over deze ftoute verklaring gebelgd, antwoordde, dat de *Oostenrykers* zijn bevel hadden te gehoorzamen, of dat zij niet langer als Christenen erkend zouden worden. Maar de *Oostenrykers* zwichtten niet voor deze bedreigingen, integendeel beriepen zij zich van den Paus als niet wel onderrigt, op denzelven, als hij beter onderrigt zou zijn; (*ab eo parum inftructo ad eundem inftruendum informandumque magis*,) of op een algemeen Concilie, of eindelijk op de algemeene Kerk; zij belegerden den Keizer in *Weener-Neuftad*, en

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Het bemagtigen van Konstantinopolen door de Turken doet den Paus eenen kruistogt uitschrijven.

noodzaakten hem nog in het jaar 1452, hunnen Koning LADISLAUS aan hun over te geven.

Doch het bemagtigen van *Konstantinopolen* door de *Turken* in het jaar 1453, hetwelk geheel *Europa* met schrik vervulde, gaf den Paus haast ander werk. De ijver tot kruistogten tegen de *Muhammedanen* was sedert lang merkelijk verflaauwd, ook hadden de Vorsten van *Europa* meestal strijdige belangen, en de Pausen hadden de handen vol gehad, om hun gezag te handhaven; het een en ander was oorzaak, dat men niet vroeger behoorlijk werkzaam was geweest, om de hoofdstad van het *Grieksche* Rijk krachtdadig bij te staan. Thans schreef de Keizer, dien men zegt tranen over het verlies van *Konstantinopolen* gestort te hebben, aan den Paus, dat hij zonder uitstel de Christen Vorsten tot eenen kruistogt zou aansporen, met verzekering van daar toe het zijne te willen aanbrengen; ook schreef met gelijk oogmerk ÆNEAS SYLVIUS aan den Paus en de Kardinaal de CUSA. Inderdaad verdient NICOLAUS ook den lof, dat hij werkelijk gepoogd had *Konstantinopolen*, zoo veel hij vermogt, dadelijk te helpen, terwijl behalve de *Venetianen* en *Genuezen*, die door het belang des koophandels aangespoord werden, de magtigste Vorsten van *Europa* alleen bij woorden bleven. Hij was niet alleen ijverig werkzaam aan de Kerkelijke vereeniging met de *Grieken*, maar hij liet ook terstond op de tijding van het overgaan van *Konstantinopolen* eene vloot uitrusten van 20 oorlogschepen en 9 galeijen, welke tot aan *Eubea* het hedendaagsch Eiland *Negroponte* gekomen,

men, daar het ongeluk had, van in de magt der *Turken* te vallen. Thans vaardigde hij in September des jaars 1453 eene Bulle uit tot eene kruisvaart tegen het volgende jaar 1454, wanneer ook daar over op een' Rijksdag te *Regènsburg* gehandeld werd, doch zonder eenig gevolg, maar op eenen anderen Rijksdag in hetzelfde jaar te *Frankfort*, bragt ÆNEAS SYLVIUS door eene welſprekende redevoering te wege, dat 'er een beſluit genomen werd, om het Koningrijk *Hongaryen* 10,000 ruiters en 32,000 voetknechten te hulp te zenden. NICOLAUS zond verders in het jaar 1454 alomme Aflaatpredikers, om de Christenen op te wekken, om het kruis aan te nemen, of ten minſten geld op te brengen tot dezen togt. De voornaamſte onder deze predikers was wel de *Italiaanſche Franciskaner* Monnik JOANNES VAN CAPISTRANO, Doctor der Godgeleerdheid, Generaal *Inquiſiteur* der ketterſche ſnoodheid, en *Nuncius* van den Apostoliſchen Stoel. Hij predikte in het Latijn, en ſtampte zijn voorſtel, op de *Italiaanſche* wijze, met handen en voeten in, terwijl een andere *Doctor* van zijne Orde de Kerkredenen opſchreef, en ze in het *Hoogduitsch* vertaald terſtond herhaalde. ÆNEAS SYLVIUS vermaande hem, om zijne welſprekendheid bijzonder te oefenen op de Rijksvergadering, welke te *Weener-Neuſtad* in het jaar 1455 gehouden werd. Of hij daar aan voldaan hebbe, weten wij niet; zoo veel is zeker, dat de vergadering vruchteloos afliep, waar toe de trotschheid van den Pausſelijken Legaat, den Bisſchop van *Pavia*, het hare toebragt, die aan

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

den Aartsbisschop van *Trier* niet wilde afstaan, om aan 's Keizers regterhand te zitten, hetwelk misnoegen onder de Stenden veroorzaakte. En, als de tijding van 's Pausen dood inmiddels aankwam, werden de raadplegingen over den kruistogt verschoven, tot het naastvolgende jaar.

Dood van Paus NICOLAUS V.

NICOLAUS V overleed den 24sten April 1455. Zijne zucht voor geleerdheid en achting voor geleerden, bijzonder voor de *Grieken*, die naar *Italië* geweken waren, wordt algemeen geroemd. Door zijne mildheid wekte hij hen op, om vele *Griekſche* schriften te vertalen; PEROTTUS onder anderen kreeg voor zijne overzetting van POLYBIUS 500 Dukaten. Aan PHILELPHUS beloofde hij zelfs een fraai huis te *Rome*, met een rijk landgoed, en 10,000 scudi, als hij de *Ilias* en *Odijsſea* in *Latijnſche* verzen zou overzetten; maar een te vroege dood stremde deze onderneming. Deze Paus verrijkte de Pauselijke Boekerij met eenen schat van Handschriften; en niet min versierde hij *Rome* met het herstellen en verfraaijen van deszelfs aanzienlijkste gebouwen. Men voegt hier bij zijne liefde tot geregtigheid en vrede, zoodat men op zijn graf las: dat hij aan *Rome* deszelfs gouden eeuw bezorgd had. Evenwel werd tegen dezen zoo welwillenden Paus van denzelfden PORCARI, die reeds te voren te *Rome* een oproer had zoeken te stoken, eene zamenzwering gemaakt, waar bij reeds een gouden keten gereed was, om den Paus te boeijen, indien niet alles in tijds ontdekt was geworden.

CALIXTUS

Op den 8sten April 1455 werd de Kardinaal AL-

FON-

FONSUS BORGIA, een *Spanjaard*, uit een adelijk geslacht, tot Paus verkoren, onder den naam van CALIXTUS III. Bijna was de keuze gevallen op den Kardinaal BESSARION, den geleerden en eerwaardigen *Griek*, maar een der genen, die bang waren voor zijne ftrenge deugd, vraagde de andere Kardinalen fpottend: of men aan de Latijnfche Kerk eenen naauwelijks tot haar overgekomenen *Griek*, die zich den baard nog niet gefchoren had, tot opperhoofd wilde geven? en dus werd aan BESSARION zijne reeds zekere hoop ontnomen.

III wordt Paus.

CALIXTUS was reeds LXX jaren oud, toen hij Paus werd, maar nog vol levendigheid en moed. Gelijk hij, nog Kardinaal zijnde, een gelofte gedaan had, om de *Turken* op allerlei wijze te beftrijden, liet hij, Paus geworden zijnde, terftond bevelen afgaan, waar bij alle Vorsten en Volken opgeroepen werden, om met den 1ften Maart 1456 tegen de *Turken* te veld te trekken. Voor zijn eigen geld rustte hij eene vloot uit van 16 galeijen, welke den *Turken* eenigen afbreuk deed, en twee of drie eilanden op dezelven veroverde. Den vermaarden held SCANDERBEG, die *Albanië* zoo dapper tegen de *Turken* verdedigde, en aan andere *Grieken* zond hij bijftand in geld over. En, om ook geestelijke wapenen tegen de ongeloovigen te gebruiken, gebood hij, eenmaal daags op den middag de klokken te luiden, en God om hulpe te bidden. Weinig echter waren de Vorsten gezind, om hem gehoor te geven. Hij mogt zich verheugen over de groote overwinning, welke de dappere JOANNES HUNYADES

IJver van den Paus tot eenen kruistogt.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

met behulp van JOANNES VAN CAPISTRANO, die de soldaten aanmoedigde, in het jaar 1456 bij *Belgrado* op de *Turken* behaalde, maar daartegen liet KAREL VII, Koning van *Frankryk*, niet toe, dat de Bulle van den Paus in zijn Rijk werd afgekondigd, omdat hij bezorgd was voor eenen nieuwen oorlog met *Engeland*. ALFONSUS, Koning van *Arragon*, en *Sicilië*, nam het kruis spoedig aan, maar in plaats van zijne vloot tegen de *Turken* te gebruiken, tastte hij met dezelve de *Genuezen* aan, met welken hij in oorlog was. De Koning van *Portugal*, ALFONSUS, die eerst ook eene vloot tot dezen oorlog beloofd had, vervulde bij slot zijne belofte ook niet.

Bezwaren der Duitschers tegen den Paus.

Nergens vonden 's Pausen voorstellen minder ingang dan in *Duitschland*, waar heen hij den Kardinaal van CARVAJAL gezonden had, veel meer spoorden de Rijksvorsten den Keizer aan, om hunne vrijheden tegen den Paus te handhaven. Maar deze Vorst liet zich door den invloed van ÆNEAS SYLVIUS ligtelijk overhalen, om denzelven naar *Rome* te zenden, ten einde aan CALIXTUS zijne gehoorzaamheid te verklaren, en een plegtig verbond met denzelven te sluiten. Hier door en om andere redenen steeg het misverstand tusschen de Rijksstenden en den Keizer ten hoogsten top, omdat deze zich zoo weinig aan de zaken van *Duitschland* liet gelegen zijn. Het kwam zelfs zoo ver, dat de Vorsten in het jaar 1456 tegen 's Keizers wil eene vergadering hielden te *Neurenberg*, in welke zij besloten, eene andere in het jaar 1457 te houden, op welke zij, indien de Keizer daar niet verschijnen wil-

wilde, zouden overgaan tot de verkiezing van een' Roomsch-Koning, om het beste voor het *Duitsche* Rijk te bezorgen. Ondertusschen was CALIXTUS over den Keizer zelve niet voldaan, die in plaats van tegen de *Turken* te veld te trekken, veel meer in verschil was met LADISLAUS, Koning van *Hongaryen* en *Bohemen*, hetwelk zelfs eerlang tot eenen openbaren oorlog uitbrak. Doch de gemelde Rijksvergadering te *Frankfort* in het jaar 1457 opende hem de oogen, alwaar de bezwaren, welke de *Duitschers* tegen het Pausselijke Hof hadden, inzonderheid omtrent de verbazende geldsommen, welke onder allerhande voorwendsels in *Duitschland* ten behoeve van dat Hof werden afgeperst, ter tafel kwamen. Ja, hetwelk nog merkwaardiger is, volgens ÆNEAS SYLVIUS, waren 'er in *Duitschland*, die het waagden te beweren: *dat het gezag der Pausen niet noodzakelijk en ook niet van* CHRISTUS *ingesteld was*; waar tegen ÆNEAS SYLVIUS in eenen Brief zijn best doet, om het tegendeel te bewijzen. Dewijl de vergadering te *Frankfort* juist niet talrijk was, werd de hoofdzaak tot een' anderen tijd uitgesteld, alleen men maakte een begin met het verzamelen der bezwaren, en bepaalde, wat en hoe men in eene volgende vergadering daaromtrent handelen zoude.

Dewijl de Aartsbisschop van *Mentz*, DIETHER of DIETRICH, grooten invloed had op de raadplegingen der Rijksvorsten, en deszelfs Kanselier MAYER, een verstandig man, zich een voorstander toonde van de vrijheid en voorregten der *Duitsche* Kerk schreef

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

schreef CALIXTUS aan dezen Aartsbisschop en Keurvorst eenen Brief, om hem af te manen, van iets tegen de Roomsche Kerk te ondernemen, terwijl hij zich bij den Keizer insgelijks in eenen Brief verdedigde tegen de beschuldiging; als of hij op de *Concordaten* of verdragen geen acht gaf, verklarende hij, *uit enkele inschikkelijkheid* en liefde voor den vrede, daar bij te willen blijven, alhoewel *het gezag van den Apostolischen Stoel volkomen vrij behoorde te zijn, en door geene verdragen had moeten beperkt worden.* Met nog meer ijver was ÆNEAS SYLVIUS, die thans reeds Kardinaal was, in de weer tegen de bezwaren der *Duitschers*, te meer, omdat hij meende te gevoelen, dat hij bij sommigen derzelver bijzonder bedoeld was. Hij schreef daarom aan den *Domdeken* te *Worms* (*), hoe hij meer dan XXIV jaren *Duitschland* had gediend, en nog als Kardinaal voortging deszelfs belangen te behartigen, waarom hij geloofde, dat de *Duitschers* niet behoorden te klagen, dat hij in hun land Prebenden tot 2,000 Dukaten jaarlijksche inkomsten gekregen had; ook schreef hij aan zijnen ouden, door geld omgekochten vriend, den Keur-Mentzischen Raad LYSURA (†), dat zij beiden behoorden zorg te dragen, dat het gene zij hadden uitgewerkt, niet verbroken mogt worden; aan een' anderen vriend, ROVARELLA, Pausselijken Legaat in *Hongaryen*, schreef hij (§), dat hij zich ten spoedigste bij den Keizer ten Hove moest vervoegen, opdat deze de Rijksstenden af-

(*) *Epist.* 370. (†) *Epist.* 334. (§) *Epist.* 348.

afzonderlijk mogt afmanen van alle verbindtenisfen tegen den *Roomfchen* Stoel. Ook moest hij in het algemeen aan de Vorsten beduiden: *dat hunne zonen veel gemakkelijker door den Apostolifchen Stoel bevordering konden bekomen, dan door Domkapittels of Bisfchoppen.* Ook waarfchuwde de Kardinaal den Aartsbisfchop van *Keulen* (*), om toch aan geene nieuwigheden het oor te leenen, want zoo het gezag van den Roomfchen Stoel onderdrukt werd, mogt hij maar gelooven, dat die van hem en andere Bisfchoppen zich niet zou kunnen ftaande houden.

Voornamelijk verdedigde de Kardinaal ÆNEAS zich bij den Keur-*Mentzifchen* Kanfelier MAYER in eenen Brief (†), ter beantwoording van eenen Brief, door denzelven aan hem gefchreven, in welken hij hem geluk wenschte met zijne waardigheid als Kardinaal, maar hem te gelijk beklaagt, dat hij in tijden leefde, welke den Apostolifchen Stoel verdriet konden aanbrengen. „ Want," fchrijft MAYER, „ bij mijnen Heer, den Aartsbisfchop, wordt vaak over den Paus geklaagd, die noch de befluiten van *Konftans* noch die van *Bazel* in acht neemt; die niet gelooft, dat de verdragen met zijnen voorzaat hem verbinden, en die onze Natie, (de *Duitfche*,) fchijnt te verachten, ja geheel uit te putten. Het is ook bekend, dat de *verkiezingen* van Prelaten meermalen verworpen, de Prebenden en allerlei foort van Kerkelijke waardigheden voor de Kardinalen en Protono-

ta-

(*) *Epist.* 319. (†) *Epist.* 383.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

tarisfen *gereſerveerd* worden. Gij zelve hebt in drie *Duitſche* Kerspels op eene tot hier toe ongewone en ongehoorde wijze *Reſervatien* bekomen. Ook worden ontallijke *verwachtingen* op geestelijke posten uitgedeeld; de *Annaten*, (*ſive medii fructus*,) worden zonder eenig uitſtel te vergunnen ingevorderd, en openlijk meer afgeperst, dan men ſchuldig is. De *Kerkelijke regeringen*, (of Bisdommen,) worden niet aan verdienſtelijke mannen, maar aan de meestbiedenden, toevertrouwd. Om geld zamen te ſchrapen, worden dagelijks nieuwe *Aflaten* ingewilligd. Zonder onze Prelaten raad te plegen, beveelt men, onder voorwendſel van den *Turkſchen* oorlog, de *Tienden* in te zamelen. Zaken, welke in ons land behandeld en geëindigd moesten worden, worden zonder onderſcheid voor de *Apostoliſche* Regtbank getrokken. '*Er worden duizenderlei middelen verzonnen, door welke de Roomſche Stoel ons, als Barbaren, met ſlimme ſtreken van ons goud berooven zou kunnen.* Door dit alles is onze weleer vermaarde Natie, die door hare dapperheid en met haar bloed het *Roomſche* Rijk gekocht heeft, thans tot behoeftigheid gezonken, en eene dienstmaagd en ſchattingſchuldig geworden; in haveloosheid betreurt zij reeds vele jaren haar ongeluk en armoede. Maar thans beginnen onze grooten, als het ware uit eenen droom ontwakende, te overleggen, welke hulpmiddelen zij tegen dit onheil gebruiken zullen; zij hebben beſloten, het juk geheel af te ſchudden, en zich de oude vrijheid weder te bezorgen. Indien de Duitſche Vorsten hunne oogmer-

merken ten uitvoer brengen, dan zal dit voor het *Roomſche* Hof geen klein verlies zijn enz."

Hier op antwoordde de Kardinaal vrij breedvoerig. Na het gezag van den *Roomſchen* Stoel beweerd te hebben, erkent hij, dat aan het *Roomſche* Hof, hetwelk van menſchen beſtuurd wordt, ſomtijds dingen gebeurden, welke eene verbetering behoeven; *wij twijfelen ook niet*, zeide hij, *of zelfs de Roomſche Bisſchoppen kunnen, in zoo verre zij menſchen zijn, dwalen, vallen en bedrogen worden.* Vervolgens beantwoordt hij de gemaakte bedenkingen ſtuk voor ſtuk, en merkt bijzonder aan, dat *Duitschland* aan *Rome* zijn Christendom en beſchaving verſchuldigd zijnde, zulks met geene ſchatten vergelden kan; op dezelfde wijze vergeet hij zijne dienſten aan den Keizer en de Natie niet, (aan welke laatſte hij dat fraaije *Concordaat* bezorgd had,) en hij had daarom, zegt hij, gedacht, dat de Natie hem grooter inkomſten, (en hij had toch reeds 2,000 Dukaten inkomen!) zou aangeboden hebben, hoewel hij niet onverzadelijk was. Ondertusſchen verzocht hij MAYER, *als 'er eene Proostdij of voordeelige Prebende mogt openvallen, aan hem te denken.* —

Een andere Brief van MAYER, doch welke verloren geraakt is, waar in deze hem voorſtelde de noodzakelijkheid, om in onderhandeling te komen over de geopperde bezwaren, beantwoordde ÆNEAS weder (*), genoegzaam op dezelfde wijze. Doch hij

(*) *Epist.* 352.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

hij bevreemdt zich, dat de Kanfelier, een man van kennis, van eene goede verftandhouding fprak tusfchen zijnen Meester en den Paus: „Gij weet toch wel," fchrijft hij, „dat de Paus de eenige Vorst is, wien allen moeten gehoorzamen, – hij is de plaatsbekleeder van CHRISTUS, die over *Rome* heerscht; hij heeft dus geene reden, om zich aan iemand te verpligten, onder den naam van verftandhouding of verbond, en het voegt aan onderdanen niet, met hunne Heeren verbindtenisfen te willen fluiten." Hij fluit met eene vermaning aan zijnen vriend, om zich liever door het gezag der *Roomfche* Kerk, dan door eenen aanval op hetzelve, beroemd te maken; zoo zou hij zich verdienftelijk maken bij de Kerk van *Mentz*; ook zouden dan voor hem en zijne vrienden des te meer voordeelen en eerbewijzen opgehoopt worden.

Kort daar na ftelde hij tegen de bezwaren, welke de Kanfelier MAYER ontvouwd had, nog een bijzonder werk op, onder den titel: *Defcriptio de ritu, fitu, moribus et conditione Germaniae*, hetwelk reeds in het jaar 1510 op last van Keizer MAXIMILIAAN I. door JAKOB WIMFELING, een' Priester te *Spiers*, wederlegd werd. In dit werk gebruikt de Kardinaal allerhande middelen, om het gezag van den Paus tegen alle bezwaren te verdedigen, niet zonder drogredenen en verdraaijingen, doch wat kan men al niet verwachten, wanneer men in eenen anderen Brief van ÆNEAS leest, dat hij aan zekeren Doctor, KNORR, die waarfchijnlijk in *Brandenburgfchen* dienst ftond, en die naar het fchijnt door zijnen eed aan

zij-

zijnen Vorst teruggehouden werd in het geen men van hem begeerde, meldt (*): *dat de Paus de werkzaamheid van zijnen eed opschortte, opdat hij voor de Kerk nuttig kon wezen; en dat hij dus kon beweeren, dat hij door geenen eed verbonden zij.*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Met dit al bleven de pogingen der *Duitschers* zonder gevolg. Zij werden naar *Rome* gewezen, en zij klaagden immers over *Rome*; de Keizer was geheel op de zijde van den Paus; hun zelven ontbrak het aan eensgezindheid en aan standvastigheid, zelfs de Aartsbisschop DIETHER van *Mentz*, die reeds eens den Paus een' grooten dienst gedaan had, hoe zeer hij thans voor de vrijheid der *Duitsche* Kerk scheen te ijveren, begon aan onderhandelingen met het *Roomsche* Hof te denken. Het behoeft ons dus niet te bevreemden, dat de *Duitschers* zoo slecht slaagden.

Verschillen met de Franschen.

Ook bij de *Franschen* wist CALIXTUS zijn gezag vrij wel te handhaven. De *Franschen* waren wel stout geworden sedert de invoering der *Pragmatike Sanctie*, evenwel wist de Paus hun het hoofd te bieden. Toen hij ook in *Frankryk* de tienden van de inkomsten der Geestelijken tot den *Turkschen* oorlog in het jaar 1456 eischte, appelleerde de Universiteit van *Parys* daar tegen, waar mede de Hooge School te *Toulouse* en vele Geestelijken zich vereenigden. In Maart des volgenden jaars was echter de Universiteit van *Parys* genegen, om toe te geven,

(*) *Epist.* 364.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ven, indien het oogmerk, waar toe deze Tienden bestemd waren, bleek het ware te zijn; maar in de volgende maand besloot zij bij haar-*appel* te blijven. Eindelijk nam zij in het jaar 1458 het besluit, om den Koning tegen deze Tienden voorstellen te doen, evenwel schijnt zij kort daar na in dezelve voor deze keer bewilligd te hebben. De Koning KAREL VII zag ook deze Pausselijke geldverzamelingen in zijn Rijk niet heel onverschillig aan. Als hem inzonderheid eenige Prelaten en andere Kerkelijken voorstelden, dat, niettegenstaande zijne inwilliging, evenwel de hunne, zoo als het de vrijheden der *Fransche* Kerk gevorderd hadden, niet gevraagd was, verklaarde hij openlijk in Augustus 1457, dat dit voor die vrijheden niet nadeelig zou zijn.

CALIXTUS zoekt het Rijk van Napels aan zich te trekken

Van dezen kant dus bleef CALIXTUS veilig genoeg, maar nu tastte hij den Vorst aan, door wien hij het eerst op de baan van geluk en eer geleid was, ALFONSUS, Koning van *Arragon*, *Napels* en *Sicilië*, een' roemrijk Vorst, van wiens geheimen Raad CALIXTUS voormaals President geweest was. Deze had reeds in het jaar 1443 een voordeelig verdrag gesloten met den Paus EUGENIUS IV, waar bij dezelve hem vele voorregten had toegestaan, en onder anderen zijnen onechten Zoon FERDINAND gewettigd, en verklaard had, dat hij zijnen Vader eens zou kunnen opvolgen. NICOLAUS V had dit alles bevestigd, en 'er nog nieuwe voorregten bijgevoegd; maar CALIXTUS meende, gelijk wij reeds gezien hebben, reden van misnoegen op ALFONSUS te hebben, omdat deze, in plaats van zijne vloot tegen

de

de *Turken* te zenden, met dezelve de *Genuezen* had aangetast en beoorloogd; hoewel het misverstand tusschen hen beiden reeds met het begin der regering van dezen Paus schijnt begonnen te zijn, immers als de Koning dezen zijnen voormaligen Staatsdienaar lier vragen, op welken voet zij voortaan met malkanderen leven zouden? gaf de Paus kort af ten antwoord: Laat hem zijn Rijk zelve regeren, en aan mij het waarnemen der hoogste Apostolische waardigheid overlaten! Met één woord, beiden hoog van geest, scheen de Paus eenen Koning niet te kunnen verdragen, wiens onderdaan hij geweest was, zoo min als de Koning hem, zijnen gewezenen onderdaan, als de plaatsbekleeder der Godheid vereeren kon. CALIXTUS weigerde FERDINANDS geboorte voor wettig te erkennen, en weigerde meermalen zijne goedkeuring op de benoeming van Bisschoppen door ALFONSUS. Met den dood van dezen Koning in het jaar 1458 werden de verschillen heviger. Deze had bij zijn overlijden het Rijk van *Napels* aan zijnen Zoon FERDINAND, en zijne overige Rijken aan zijnen Broeder, Koning JAN van *Navarre*, nagelaten; maar CALIXTUS beweerde, dat *Napels* aan hem als Leenheer vervallen was, dewijl de Koning zonder wettige kinderen overleden was, hij herriep zelfs de Bulle van EUGENIUS IV, waar bij de geboorte van FERDINAND gewettigd was, en ontsloeg allen, die aan dezen reeds trouw gezworen hadden, van hunnen eed; maar FERDINAND, den moed niet verliezende, appelleerde van de Bulle van den Paus, en schreef hem, dat hij Koning was van Gods ge-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073 tot 1517.

nade, door de verklaring van zijnen vader, en de toeftemming der Rijksftenden, ja als dit noodig ware, had hij ook de toeftemming der beide voorgaande Paufen voor zich; ook verfchenen 'er Gezanten in naam van het Koningrijk *Napels* te *Rome*, om insgelijks een Protest in te brengen, toen 's Paufen dood een einde maakte aan deze verfchillen.

Dood van CALIXTUS

Deze viel voor in Augustus 1458, in het 80fte jaar van zijnen ouderdom; zijn oogmerk met den twist over het Rijk van *Napels* was, naar het algemeen gezegde, om hetzelve aan zijn Zusters Zoon PETRUS BORGIA te bezorgen, een mensch van buitenfporig levensgedrag, wien hij, niet zonder tegenfpraak van den Kardinaal CAPRANICA, tot Hertog van *Spoleto*, tot Pausfelijken Veldheer, Stadhouder van *Rome*, en Bevelhebber van *Engelenburg*, benoemd had. Aan deszelfs twee Broeders, die niet waardiger waren dan hij, JOANNES LODEWYK MILA en RODERIK LENZUOLI, had hij op éénen dag de waardigheid van *Kardinaal*, en kort voor zijnen dood het Bisdom *Valentia* gefchonken. Zijn *Neeffchap* werd daarom te meer gelaakt, omdat het op zoo onwaardige menfchen viel. Overigens had hij den roem van niet geringe kundigheden, bijzonder in de beide Regten. Niemand der Paufen was hem gelijk in ijver tot den oorlog tegen de *Turken*. Hij wist zelfs den Vorst van *Perfië* en *Armenië*, USUMCASSAN, door een gezantfchap en groote gefchenken te bewegen, om hen, niet zonder goed gevolg, te beoorlogen; zelve liet hij nog 115,000 Dukaten in zijne fchatkist na tot de kosten van dezen oorlog.

Men

Men roemt ook zeer zijne milddadigheid jegens behoeftigen.

Zijn opvolger was reeds in Augustus 1458 ÆNEAS SYLVIUS, die, gelijk wij gezien hebben, in de laatste jaren zoo sterk geijverd had voor het gezag van den Paus en den Roomschen Stoel, en die in geleerdheid uitmuntte. Deze nam als Paus den naam aan van PIUS II. Hij was uit het adelijk geslacht *Piccolomini* te *Siena* oorspronkelijk, en in het jaar 1446 ter wereld gekomen. Daar zijn Vader uit *Siena* gedreven werd, was zijne familie zoo verarmd, dat ÆNEAS tot zijn XVIIIde jaar toe allen veldarbeid verrigten moest, toen eerst reisde hij op kosten zijner bloedverwanten naar *Siena*, alwaar hij in de *Latijnsche* Welsprekendheid en Dichtkunst groote voortgangen maakte. Vervolgens studeerde hij in de Regten; maar door het ontstaan van eenen oorlog in dezen omtrek genoodzaakt, die stad te verlaten, kwam hij met den Kardinaal CAPRANICA, als deszelfs Geheimschrijver, op de Kerkvergadering van *Bazel*. Met tranen verliet hij dezen eerwaardigen Kardinaal, die door Paus EUGENIUS IV van al zijne bezittingen beroofd werd, en volgde eenen Bisschop van *Novara* naar *Florence*, ging daar na met den Kardinaal NICOLAUS van *Santacroce* naar *Arras*; doch merkende, dat de Paus hem niet gunstig was, keerde hij naar *Bazel* terug, alwaar hij spoedig in groote achting kwam, en Geheimschrijver werd van de Kerkvergadering, zijnde, gelijk wij gezien hebben, een groot voorstander van derzelver gezag. Vervolgens trad hij in dienst van FELIX III, en kort

ÆNEAS SYLVIUS wordt Paus onder den naam van PIUS II.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

daar na in dien des Keizers, van wien hij den Poetischen Lauwerkrans in het jaar 1442 ontving, wat hij vervolgens verrigt hebbe, ten voordeele van het Roomsche Hof, heeft ons de Geschiedenis reeds geleerd. Hij heeft zijne eigene Levensgeschiedenis tot omtrent dezen tijd toe beschreven in eenen Brief van het jaar 1456 (*).

Nog in het *Conclave* had hij met de overige Kardinalen eene verbindtenis aangegaan, waar bij de geen, die tot Paus zou verkoren worden, plegtig beloofde, niet zonder goedvinden der Kardinalen *Rome* te zullen verlaten, hunnen raad in alles te zullen innemen en volgen, en meer andere voorregten aan hen te zullen toekennen; maar zijne drift tot eenen kruistogt tegen de *Turken*, deed hem eene algemeene vergadering der Christelijke Vorsten beleggen te *Mantua*, waarheen hij zich, hoewel ziekelijk zijnde, reeds in Januarij 1459, in het midden van een guur winterweder, op reis begaf.

Ridderorden der Maagd MARIA van Bethlehem en van het gezelschap van JEZUS.

Kort voor dat hij *Rome* verliet stichtte hij eene nieuwe Geestelijke Ridderorde, (*nova Religio*,) tegen de *Turken*, die haren Zetel zou hebben op het Eiland *Lemnos*, zij zou den naam voeren van de *Orde der Maagd* MARIA *van Bethlehem*. Maar dewijl kort daar na *Lemnos* van de *Turken* veroverd werd, verviel deze Orde van zelve. Nog werd van dezen Paus eene Orde, *het gezelschap van* JEZUS, ingesteld, insgelijks tegen de *Turken*, ter verdediging van het Christelijk geloof, ook dit *ge-*

zel-

(*) *Epist.* 201.

zelſchap van JEZUS is ſpoedig te niet gegaan, en moet niet verward worden met de *Jezuaten*, eene veel ouder orde, die eerst in het jaar 1668 afgeſchaft is, en van welke op hare plaats geſproken zal worden.

De Paus erkent FERDINAND als Koning van Napels.

Het was ongetwijfeld ter bevordering van zijn groote hoofddoel, den *Turkſchen* oorlog, dat PIUS met FERDINAND, Koning van *Napels*, een voordeelig verdrag ſloot, waar bij hij hem door eene oorkonde van October 1458 het Koningrijk van *Napels* overliet, tegen den gewonen Vaſallen-eed; maar bij het uitſterven van zijn mannelijk kroost zou het Rijk aan de *Roomſche* Kerk vervallen; hij of zijne erven zouden ook nooit het Keizerrijk, of de heerſchappij over *Lombardyë* en *Toskanen* aannemen. Jaarlijks zouden aan den Paus 8,000 oncen gouds als leenſchatting betaald worden, en elk derde jaar, tot een blijk, dat de Paus als Opperheer van het Rijk erkend werd, zou hem een ſchoon wit paard, (*Telle*) aangeboden worden, en meer dergelijke. Om zich van de genegenheid van den Paus te meer te verzekeren, trouwde deze Vorst in het jaar 1461 zijne onechte dochter aan eenen Neef van den Paus, en gaf aan denzelven het Hertogdom *Amalfi*, benevens het Graafſchap *Celano*, tot een bruidſchat mede, en benoemde hem tevens tot Opperrigter, (*Gran Giustiziere*,) van het Rijk.

Twist tusſchen den Keizer en MATTHIAS Koning

Paus PIUS kwam in Mei des jaars 1459 zelve te *Mantua*, alwaar hij niet alleen de eerſte, maar ook een tijd lang de eenige was van het verwachte groote gezelſchap, alzoo weinige *Europiſche* Vorsten

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

van Hongaryen.

lust hadden, om daar te verschijnen, of Gezanten te zenden, andere waren in andere oorlogen ingewikkeld, inzonderheid was 'er een hevig misverstand tusschen Keizer FREDERIK en MATTHIAS, Koning van *Hongaryen*, hetwelk zelfs in den zomer des jaars 1459 tot eenen openbaren oorlog uitborst, waar door de Paus niet weinig in verlegenheid gebragt werd, doch toen de beide Vorsten in Augustus 1459 tot een vergelijk kwamen, greep hij nieuwen moed. Ook ontstond 'er onverwachts een oorlog in *Italië*, die den Paus nagenoeg aanging, en zelfs eenige jaren duurde. FERDINAND, Koning van *Napels*, werd door JOANNES, Hertog van *Anjou*, aangevallen, zoodat de Paus genoodzaakt was, hem in het jaar 1460 eenig krijgsvolk te hulp te zenden.

Handelingen van den Paus te Mantua

Niets echter kon den Paus terug houden, om zijne vergadering te *Mantua* voort te zetten; toen 'er Gezanten van den Keizer en eenige Vorsten aangekomen waren, opende hij dezelve den 21sten Junij 1459 met eene Redevoering, waar in hij zich sterk uitliet over de traagheid der Vorsten, ook liet hij den Keizer stoute verwijtingen doen door des Keizers eigen Gezant; eindelijk hield hij den 26sten September 1459 eene Redevoering, die drie uren duurde, aan de vergadering, gelijk na hem de Kardinaal BESSARION, doch de eene noch andere had de gewenschte uitwerking, alleen gaven sommige Vorsten goede woorden, maar van de zaak zelve kwam niets, waarom de Paus, na op eene bijna belagchelijke wijze door een *Breve*, te *Mantua* den 12den Ja-

Januarij 1460 den Keizer tot opperften Veldheer, (*Dux ac Capitaneus generalis*,) voor den kruistogt te hebben aangefteld, de vergadering te *Mantua* in die zelfde maand befloot.

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Dus had deze vergadering weinig of liever geheel geen gevolg; zelfs de *Duitsche* Vorsten, die beloofd hadden, een leger tot den kruistogt te zullen verzamelen, waren met malkanderen oneens, waar uit nog in het jaar 1460 een oorlog ontftond, zoo dat de Kardinaal BESSARION, die als Pausfelijk Legaat eene en andere Rijksvergadering had bijgewoond, ziende dat hij niets vorderde, naar *Italië* terug keerde, hebbende, gelijk men verhaalt, bij zijn affcheid de Gezanten der Rijksvorsten in toorn *met de linkerhand* den zegen gegeven.

Verfchillen van den Paus met den Aartsbisfchop van Mentz, dien hij afzet.

Beter gelukte het den Paus zich te doen gelden, waar het op zijne eigene grootheid en belangen aankwam. In het jaar 1459 was DIETHER of DIETERICH, Graaf van *Ifemburg*, te onderfcheiden van dien DIETERICH, die ons te voren meermalen is voorgekomen, dan als een beftrijder dan als een vriend van den Paus, tot Aartsbisfchop van *Mentz* verkozen. Wanneer deze zijne bevestiging van den Paus verkreeg, werd van hem voor de *Annaten* eene dubbelde fom afgevorderd, dan men voorheen gewoon was. De Aartsbisfchop weigerde dezen eisch te voldoen, en beriep zich, indien het Pausfelijke Hof denzelven wilde doen gelden, op eene aanftaande Kerkvergadering, die volgens de befluiten van *Konftans* en *Bazel*, bekrachtigd door EUGENIUS IV, om de tien jaren moest gehouden worden.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

De Paus was hier over des te gevoeliger, omdat hij op de vergadering te *Mantua* onlangs dergelijke beroepen uitdrukkelijk verboden had, waar bij nog kwam, dat genoegzaam op denzelfden tijd SIEGMUND, Aartshertog van *Oostenryk*, en een vermaard Regtsgeleerde GREGORIUS van *Heimburg* zich insgelijks van den Paus op eene algemeene Kerkvergadering beriepen; de eerstgemelde had verschillen met den Kardinaal NICOLAUS van *Cusa*, die in het jaar 1450 door den Paus tegen den wil des Aartshertogs en den zin van het Domkapittel in het Bisdom van *Brixen* was ingedrongen, en had dezen Kardinaal in het jaar 1460 in een slot laten overvallen en gevangen nemen, waar op de Paus den Aartshertog in den ban deed, waar tegen deze zich op eene algemeene Kerkvergadering beriep; GREGORIUS van *Heimburg*, Raad des Hertogs, was insgelijks door den Paus, met nog anderen, om deze reden in den ban gedaan, maar deze zich insgelijks op eene Kerkvergadering beroepende, verdedigde zich tevens met hevigheid in een openbaar geschrift, en wanneer THEODORUS LÆLIUS, Bisschop van *Feltri*, in een daartegen gerigt werk de hoogheid van den Paus beweerde, niet zonder schelden, betaalde HEIMBURG hem met dezelfde munt, niet zonder schimpen en uitvallen op den Paus. Hij schreef nog meer geschriften, onder anderen een tegen den Kardinaal van *Cusa*, wien hij vrij scherp zoo wel als den Paus PIUS II in een belagchelijk licht stelt, omdat zij beiden voorheen 's Pausen afhankelijkheid van eene algemeene Kerkvergadering verdedigd hadden.

SIEG-

SIEGMUND kreeg eerst in het jaar 1464, door bemiddeling des Keizers, zijn ontslag van den ban, maar HEIMBURG verzocht en verkreeg dezelve op het einde van zijn leven, toen zijne beschermers, de Koning GEORG PODIEBRAD van *Bohemen* en de Aartsbisschop ROKYCZANA in het jaar 1471 overleden waren, wordende hij omtrent Paschen 1472 ontslagen, in welk jaar hij in de maand Augustus overleden is.

De Aartsbisschop DIETHER had ondertusschen eene Rijksvergadering uitgeschreven, in welke hij zijne klagten en bezwaren over den Paus voordroeg, maar zijn oogmerk niet bereikte, waarom hij besloot zijn *Appel* in te trekken, en den Paus gehoorzaamheid te belooven, gelijk ook zijn vriend, FREDERIK, Keurvorst van de *Paltz*, die zich bij hem gevoegd had, van het *Appel* afstand deed. Doch het mogt niet baten. Door des Pausfen bewilliging werd ADOLF, Graaf van *Nassau*, door een gedeelte der Domheeren tot Aartsbisschop van *Mentz* verkoren, en DIETHER door den Paus in Augustus 1461 afgezet; terwijl deze de Keurvorsten, die zich in eene vergadering te *Neurenberg* in 1460 wegens het voor hun beledigend gedrag van den Kardinaal BESSARION, van dezen op den Paus en voorts op eene algemeene Kerkvergadering beroepen hadden, wist te vrede te stellen door de belofte, dat 'er in *Duitschland* geene Tienden zouden gevorderd worden, dan met bewilliging der Vorsten en Prelaten.

De beide mededingers om het Aartsbisdom van *Mentz* zetten, gedurende dit alles, den oorlog

voort,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

voort, tot zij eindelijk den 12den October 1463 een vergelijk troffen, volgens hetwelk DIETHER van het Aartsbisdom van *Mentz* afstand deed ten behoeve van ADOLF, mids daar voor eenige steden en ambten en de inkomsten van sommige tollen voor zijn leven behoudende; waar op hij ook met den Paus verzoende.

Paus PIUS II herroept zijne vorige grondregelen.

Dewijl echter zoo velen bij verschillende gelegenheden zich van den Paus op eene algemeene Kerkvergadering beriepen, en aan den Paus herhaalde verwijtingen deden over zijne tegenswoordige gevoelens, als geheel strijdig met zijne voorgaande, oordeelde hij het noodig, om zijne vorige gevoelens plegtig te herroepen, gelijk hij in April 1463 door eene Bulle werkelijk deed, (*Bulla retractationum omnium dudum per eum in minoribus adhuc agentem pro Concilio Basil. et contra Eugenium summum Pontificem scriptorum;*) welke aan den Rector in de Universiteit van *Keulen* gerigt is. „Gelooft," zegt hij daar in onder anderen, „liever eenen ouden man, dan een jong mensch! en acht een' ambteloos persoon niet hooger, dan een' Paus! Verwerpt ÆNEAS, en neemt PIUS aan! dien eersten Heidenschen naam hebben ons onze ouders bij de geboorte gegeven, maar dezen Christelijken hebben wij met de Pausselijke waardigheid aangenomen. Misschien zullen sommigen zeggen, dat deze gedachten ons eerst met de Pausselijke waardigheid zijn aangekomen; maar dit is geheel anders toegegaan;" waar op hij een wijdloopig verslag geeft van zijne lotgevallen en de verandering in zijne denkwijze.

Twee

PIUS II zoekt de Pragmatieke sanctie in Frankryk te vernietigen.

Twee jaren vroeger had de Paus ook eene poging gedaan, om de Pragmatieke Sanctie in *Frankryk* te vernietigen. Als de *Fransche* Gezanten op de bijeenkomst te *Mantua* in het jaar 1459 hunne bezwaren tegen den Paus inbragten, omdat hij het Koningrijk van *Sicilië* aan RENATUS, (RENÈ,) van *Anjou* ontzegd had, verdedigde hij zich in eene nadrukkelijke redevoering, in welke hij tevens gelegenheid nam om over de *Pragmatieke Sanctie* te spreken, welke hij wilde vernietigd hebben. De *Fransche* Gezanten zochten hem te wederleggen, doch beloofden te gelijk, dat hun Koning deze zaak in overweging zou nemen. Doch de Koninklijke Prokureur-Generaal DANNEZ protesteerde in het jaar 1460 uitdrukkelijk tegen 's Pausen voorstel, evenwel schreef PIUS in het jaar 1461 nog nadrukkelijk aan Koning KAREL, over de afschaffing dezer *Sanctie*. KAREL VII overleed in hetzelfde jaar. Zijn Zoon en opvolger LODEWYK XI, die in verschil met zijn' Vader van het Hof verwijderd geleefd had, liet van zijne zijde den Paus iets gunstigs hopen. Zelfs duldde hij onverschillig, dat bij de begrafenis van zijnen Vader te *St. Denys*, de Pauselijke *Nuncius*, Bisschop van *Terni*, zich verstoutte, over den overledenen Koning de *absolutie* uit te spreken, omdat deze door het invoeren der *Pragmatieke Sanctie* in den ban zou vervallen zijn. Uit eenen Brief van den tegenwoordigen Koning blijkt ook, dat hij, nog Daufin zijnde, aan den Paus beloofd hebbe, deze wet eens te zullen afschaffen, hebbende hem JOAN JOFFREDY, (of GODEFROY,) Bisschop van

Ar-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Arras of *Atrecht*, toen reeds genegenheid en onderwerping aan den Paus ingeboezemd, welke Bisschop thans tot Kardinaal benoemd werd, en die nu, tot dankbaarheid, zich zeer ijverig betoonde, om den Koning over te halen tot het vernietigen van de *Pragmatieke Sanctie*, ook schreef PIUS zelve in October 1461 aan den Koning, om tot een spoedig einde te komen, waar op deze terstond antwoordde, en verklaarde, dat hij deze wet affchafte, en alles, wat de magt der Pausfen beperkte; hij laat ook aan den Paus over, om in *Frankryk* deze magt naar welgevallen te gebruiken, alzoo hij toch alles het best beoordeelen kon.

Met dezen Brief reisde de Bisschop van *Arras*, van eenige andere Gezanten verzeld, in het jaar 1462 naar *Rome*, alwaar hij den Kardinaalshoed uit handen van den Paus ontving, terwijl geheel *Rome* uitgelaten van vreugde was. Ondertusschen was al de vrucht, welke de Koning uit deze inschikkelijkheid trok, dat de Paus hem eenen gewijden, met juweelen bezetten degen toezond, op wiens kling vier Latijnsche Verzen gegraveerd waren, die den Koning opwekten, om met denzelven het *Turksche* Rijk te verwoesten. Maar toen de Kardinaal in 's Konings naam vorderde, dat de Paus het Huis van *Anjou* te handhaven had in deszelfs aanspraak op het Rijk van *Sicilië*, verklaarde de Paus, dat FERDINAND reeds Koning was, toen hij aan de regering kwam, echter wilde hij zich wel als scheidsman tusschen de beide Vorsten aanbieden. De Koning, die nu zag, dat hij bedrogen was, zond den

Se-

Senechal BOURNAZEL naar *Rome*, die den Paus nadrukkelijk aanſprak, en dreigde, dat al de *Franſche* Kardinalen *Rome* zouden verlaten, indien hij den Koning geen genoegen gaf. De Paus, die van den Kardinaal van *Arras* onderrigt was, dat de Gezanten een geheim bevel hadden, om hunne bedreigingen niet uit te voeren, gaf tot beſcheid, dat hij verpligt was, geregtigheid en regt te oefenen; voorts ſtonden de poorten van *Rome* voor de *Franſchen* open, als zij niet langer daar blijven wilden.

Weinig ſcheelde het nu, of LODEWYK, door deze behandeling verbitterd, had de *Pragmatieke Sanctie* weder volkomen in hare regten geſteld. Ook kwam hier bij de tegenſpraak van zijne Parlementen, bijzonder die van *Parys* en *Toulouſe*; ook was de Kardinaal van *Arras* zelve misnoegd op den Paus, omdat hij van denzelven twee aanzienlijke Stiften, het Bisdom *Albi* en het Aartsbisdom *Beſancon* te gelijk verzocht hebbende, alleen het eerſte bekwam, waar naar men hem vervolgens Kardinaal van *Albi* noemde, waarom hij naderhand al de oogmerken van den Paus, zoo veel hem mogelijk was, dwarsboomde.

PIUS zoekt den Sultan MUHAMMED te bekeeren.

Alhoewel de Paus weinig ſlaagde in zijne pogingen tot eenen kruistogt, hij bleef echter geſtadig met dit ontwerp werkzaam. Kort na het aanvaarden van zijne regering had hij aan eenige Christelijke Vorsten in het Oosten eenen *Franciskaner* afgezonden, om hen tegen de *Turken* in de wapenen te brengen, en ontving nu in het jaar 1460 weder Gezanten van hen terug. Deze kwamen, zoo als

'er

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

'er verhaald wordt, van den Keizer van *Trapezus* of *Trebizende*; van de Koningen van *Perſië*, *Groot-Armenië* en *Klein-Iberië*, van de Vorsten van *Groot-Iberië* en *Klein-Armenië* en meer andere. Men moet echter erkennen, dat in deze berigten veel is, hetwelk verdacht voorkomt. Ook antwoordde hij aan den *Sultan* der *Mammelukken* in *Egypte*, die hem eenen verachtelijk dreigenden Brief geſchreven had, omtrent op gelijken toom, terwijl hij de geduchte magt der Christen volken ongemeen verhief.

Maar geene van zijne ondernemingen tegen de *Turken* was zonderlinger en hopeloozer, dan zijne poging, om *Sultan* MUHAMMED, den veroveraar van *Konſtantinopolen*, tot het Christelijk Geloof te bekeeren. Onder zijne Brieven ſtaat een lange *Latijnſche* Brief, door hem in het jaar 1461 aan denzelven ten dien einde geſchreven; niemand zal zich verwonderen, dat dezelve geene uitwerking deed; waarom ook de Paus tot zijne vorige ontwerpen terug keerde, en aan Koning MATTHIAS van *Hongaryen* in het jaar 1462 eene ſomme gelds zond, om zijn krijgsvolk te betalen. In datzelfde jaar beſloot hij, eenen ſtap te doen, van welken hij zich vastelijk eenen goeden uitſlag beloofde, hij gaf namelijk aan zes der voornaamſte Kardinalen te kennen, dat hij zelve, hoe oud en ziekelijk ook, tegen de *Turken* te veld wilde trekken, geloovende, dat de Christelijke Vorsten en Volken gewis niet achterlijk zouden blijven, wanneer CHRISTUS Stadhouder hen voorging. De Kardinalen keurden zijn voornemen goed; maar

LO-

LODEWYK XI van *Frankryk* onthaalde zijne Gezanten niet gunstig, omdat hij den Paus verdacht hield, van den *Turkschen* oorlog tot een voorwendsel te gebruiken, om den Koning te beletten, het Huis van *Anjou* tegen FERDINAND, Koning van *Napels*, te ondersteunen. Even zoo vergeefs vermaande de Paus de Vorsten en Prelaten, om den Despoot THOMIAS, Broeder van den laatsten Keizer van *Konstantinopolen*, die door de *Turken* uit zijn gebied verdreven was, te ondersteunen.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

PIUS II. wil zelve tegen de Turken te veld trekken. Zijn dood.

PIUS II bleef desniettemin bij zijn voornemen. In eene nieuwe aanspraak aan de Kardinalen in het jaar 1463, verklaarde hij, volstrekt besloten te hebben, zijn leven in deze belangrijke zaak te wagen; twee Kardinalen ontrieden hem deze onderneming vergeefs, hij schreef in October van dat jaar door eene bijzondere Bulle (*), eenen kruistogt tegen de *Turken* op nieuw uit. Doch ook deze Bulle vermogt niets bij de Vorsten. De Koning van *Hongaryë*, MATTHIAS, had wel met de *Venetianen* een verbond tegen de *Turken* gesloten, maar deze Staten waren door hun eigen bijzonder belang daar toe genoodzaakt. De Paus bleef echter volharden, en maakte openlijk bekend, dat hij in het begin van Junij 1464 zich in de haven van *Ancona* aan boord der *Venetiaansche* Vloot zou begeven, die zich daar zou bevinden. Ondertusschen hadden arbeid, zorg en verdriet hem jicht en koorts op den hals gehaald, waarom de Geneesheeren hem raadden een bad te ge-

(*) *Epist.* 412.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517

gebruiken, doch, om zijne onderneming niet op te houden, begaf hij zich reeds op het einde van den Winter 1464 naar hetzelve, en ging vervolgens, hoewel ziekelijk, in Junij des gemelden jaars van *Rome* op reis. Onderweg ontstelde hij op het gezigt van eene menigte kruisvaarders, die, al plunderende, naar huis keerden, hoewel PLATINA verhaalt, dat de Paus, na hun den aflaat gegeven te hebben, hen naar huis zond, omdat zij gedeeltelijk ongeschikt waren tot den oorlog, gedeeltelijk het noodige tot den veldtogt, zoo als hij echter in zijne Bulle geboden had, niet hadden medegebragt. Naauwelijks was hij te *Ancona* aangekomen, of hij hoorde, dat de *Turken* in het gebied van *Ragusa* gevallen waren, waar hij terstond zijne lijfwacht, 200 man sterk, met eenige schutters, heenzond met een roeivaartuig. Thans kwam de Vloot van *Venetië* met den *Doge* zelven aan. De Paus liet zich aan den oever dragen, maar beklaagde zich, dat hij geen gebruik van de vloot zou kunnen maken. Ook stierf hij werkelijk kort daar na, den 15den Augustus 1464. Zijne ondernemende werkzaamheid verliet hem naauwelijks in zijn laatste uur, kort te voren redentwistte hij nog zeer levendig met ROVARELLA, Bisschop van *Ferrara*, of hij zich het laatste oliesel, hetwelk hij reeds te *Bazel* in eene gevaarlijke ziekte ontvangen had, nog eens mogt laten geven.

Zijn karakter.

Niet ligt heeft iemand van zoo verhevenen en werkzamen geest, en zeker niemand in deze middeleeuwen van zoo veel geleerdheid, vernuft en welspre-

ſprekendheid op den Pausſelijken troon gezeten, als PIUS II. Zeer weinigen hebben, in zoo moeijelijke omſtandigheden, ter bevestiging van hunne hoogheid, zoo veel gedaan, als deze, die te voren haar zoo harde ſlagen had toegebragt. Dit onderſcheiden gedrag heeft de nakomelingſchap niet zoo gunſtig beoordeeld, als hij en zijne vrienden. Een gevolg hier van was, dat zelfs zijne ſchriften ſedert het jaar 1559 op de lijst der verbodene Boeken in de Roomſche Kerk geplaatst zijn; niet alleen zijne ſchriften voor de Kerkvergadering van *Bazel*, maar ook vele plaatſen in zijne Geſchiedenis van FREDERIK III zijn doorgehaald. Hij bleef, als Paus, nog de geleerdheid beminnen en beoefenen, vele Geleerden bevorderde hij tot aanzienlijke ambten, maar om hen te beloonen, ontbrak het hem veelal aan geld. Hij had ook voor geld geene achting, en gaf alles uit, wat hij had, zoodat hij zelfs eens door gebrek aan geld zijne tafel zeer inkrimpen moest, bij welke gelegenheid hij zeide, dat het even dwaas zij, naar geld begeerig als jegens hetzelve onverſchillig te wezen. Zijn vernuft liet zich dikwijls in boert uit, en zelfs nu en dan in bijtenden ſcherts. Als de Koning van *Frankryk* hem dreigde, alle *Franſchen* uit *Rome* t'huis te zullen roepen, indien de Paus zijne begeerte niet voldeed, zeide hij: „ Goed! dan zullen wij gemakkelijker wonen, en geene grappen meer hooren!" Niet lang voor zijn' dood verzekerden hem de Geneesheeren nog, dat zijn leven geen gevaar had. Maar hij, die zijn einde voelde naderen, klaagde over het ongeluk der Vorsten, die zelfs nog

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

in den dood vleijers om zich hebben. Hij had ook, gelijk PLATINA aanmerkt, veel op met ſpreuken en zedelesſen, waar van die Schrijver eenige voorbeelden bijbrengt. Zoo beweerde hij, dat het Christelijk geloof, al ware het ook niet door wonderwerken bevestigd, echter wegens zijne voortreffelijkheid moest aangenomen worden; wie veel kennis heeft, moet ook naar hooger dingen ſtreven; een Koning, die niemand vertrouwt, is onnut, maar evenwel die is niet beter, die aan allen vertrouwt; die velen regeert, moet ook van velen geregeerd worden; een Koning, die zelve het gerigt niet houdt, is niet geregtigd, om ſchattingen te vorderen; men moet mannen aan ambten, en niet ambten aan menſchen geven; een ongeleerd Bisſchop is aan een' ezel gelijk; een omzwervende Monnik is een ſlaaf des Duivels; de deugden hebben de Geestelijken rijk, en de ondeugden arm gemaakt; wie zijnen Zoon te ligt vergeeft, koestert eenen vijand in zich; liegen is eene ſlaafſche ondeugd; *men heeft wel den Priesteren het huwelijk op goede gronden verboden, maar men behoorde het hun op nog betere gronden te veroorloven.* Deze laatſte ſpreuk, de merkwaardigſte onder allen, welke van dezen Paus bewaard zijn, heeft men in verſcheidene uitgaven van PLATINA weggelaten, doch zij ſtaat in de uitgave te *Keulen* 1479.

PAULUS II Paus.

Nadat de Kardinalen weder eenige voorwaarden ter verbetering onderling beraamd en vastgeſteld hadden voor den nieuwen Paus, verkoren zij den 31ſten Augustus 1464 tot deze waardigheid den Kardinaal-

pries-

priester van *St. Marcus*, PETRUS BARBUS, (of BARBO,) te *Venetië* uit een adelijk geflacht geboren, zijnde de Paus EUGENIUS IV, zijn Moeders Broeder of Oom van Moeders zijde geweest. Deszelfs verheffing tot Paus deed PETRUS, die als jongfte Zoon tot den koophandel gefchikt was, tot het beoefenen der wetenfchappen overgaan, en fchoon hij juist geene groote geleerdheid verkreeg, werd hij echter fpoedig door den Paus bevorderd, en eindelijk tot Kardinaal benoemd. Bij zijne verkiezing nam hij den naam van PAULUS II aan.

Hij verbreekt de verkiezingsvoorwaarden.

De eerfte ftap, welken hij, na zijne inwijding, ondernam, ftrekt hem niet tot eer. Hij weigerde namelijk de verkiezingsvoorwaarden, die hij zelve, met de overige Kardinalen, bezworen had, te houden, onder voorwendfel, dat de Kardinalen geen regt hadden, om den Paus aan voorfchriften te binden. Hij deed de Kardinalen, en wel fommigen, gelijk BESSARION, door geweld, dezelve fchriftelijk herroepen; alleen weigerde de Kardinaal CARVAJAL deze herroeping te onderteekenen.

Zijne pogingen tot de oorlog met de Turken.

Schoon PAULUS II zich door het vernietigen dezer voorwaarden ook ontflagen had, van het doorzetten van den *Turkfchen* oorlog, noodzaakte hem echter het dringend gevaar van *Italië*, om op denzelven bedacht te zijn, waar toe ook fpoedig Gezanten van *Venetië* te *Rome* kwamen, om deswegens met hem te raadplegen; verfcheidene *Italiaanfche* Mogendheden beloofden ook ten zelfden einde aanzienlijke geldfommen; maar alle hoop verdween reeds in het volgende jaar 1465; de Paus fchreef

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

nog wel in het jaar 1468 bij eene Bulle eenen kruistogt tegen de *Turken* uit, waar toe hij zelfs eenen *Italiaanſchen* Veldheer benoemde, maar niets hier van kwam tot ſtand.

In *Duitschland* was men insgelijks druk bezig met onderhandelen, maar zonder iets zakelijks uit te voeren. In het jaar 1466 werd wel beſloten, met den eerſten een leger van 20,000 man tegen de *Turken* te veld te brengen, maar de Pausſelijke Gezant verhinderde zelve de uitvoering, doordien hij het aanbod van PODIEBRAD, Koning van *Bohemen*, om zijne ganſche magt tegen de *Turken* te wenden, onder voorwendſel, dat hij een van den Paus verworpen en afgezette Ketter was, van de hand deed wijzen; zelfs riep de Paus in het jaar 1467 op eenen Rijksdag te *Neurenberg* den Keizer en de *Duitſche* Rijksvorsten tegen den gemelden Koning te hulp, wiens Rijk hij aan den Koning van *Polen* aanbood; ja, om hem te beoorlogen, zette de Paus den *Turkſchen* oorlog als het ware aan eene zijde, terwijl de Keizer, die op de kroon van *Bohemen* en *Hongaryen* loerde, ten einde zich van 's Pauſen gunst te verzekeren, tegen het einde des jaars 1468, in het gewaad van een' Pelgrim en ſlechts van 600 Ridders en Ruiters verzeld, naar *Rome* reisde; en den Paus raadpleegde, hoe den *Turkſchen* oorlog best te voeren, en daar toe eene bijeenkonst te *Konſtans* voorſtellende, waar in de Paus niet bewilligde, waar op de Keizer misnoegd naar *Duitschland* keerde; men glooft vrij algemeen, dat het geheime oogmerk van 's Keizers reize geweest was, de goedkeuring van den

den Paus te verkrijgen, dat zijn Zoon MAXIMILIAAN tot zijn' opvolger kon verkoren worden, waaromtrent de Paus zwarigheid maakte. Naauwelijks was de Keizer in *Duitschland* terug gekeerd in het jaar 1469, of de *Turken* deden hunnen eersten inval in *Duitschland* zelve, in het landschap *Karinthië*, hetwelk tot meer dan éénen Rijksdag aanleiding gaf. Op dien te *Regensburg*, in het jaar 1471, op welken een Pausselijk Legaat voorzat, hield de Bisschop JOANNES ANTONIUS CAMPANUS van wege den Paus eene fraaije maar voor den Keizer te langdurige redevoering, zoodat de Vorst onder dezelve in slaap viel, waar over hij van den Bisschop bestraft werd. Even slaperig was het besluit, hetwelk men op dezen Rijksdag nam, om namelijk bij voorraad 10,000 man tegen de *Turken* bijeen te brengen, tot men in het volgende jaar eene grooter magt zou kunnen verzamelen.

Ondernemingen van den Paus tegen de Pragmatike sanctie in Frankryk.

In *Frankryk* deed de Paus ten dezen tijde ook pogingen, om de *Pragmatieke Sanctie* te doen vernietigen. Niettegenstaande de inschikkelijkheid van Koning LODEWYK XI jegens Paus PIUS II, om dezelve af te schaffen, was zij echter in volle kracht gebleven, alzoo beide het Parlement en de Universiteit van *Parys* ze handhaafden. De Paus PAULUS II zond nu den Kardinaal van *Albi*, en den Kardinaal JOAN BALUE, Bisschop van *Evreux*, om deze afschaffing volkomen te bewerkstelligen. De eerste wendde zich tot de Universiteit, wier beschermer der Pausselijke voorregten, (*Conservateur Apostolique*,) zich groote vrijheden had aangematigd,

 als

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

als hebbende perſonen, die van den Paus geëxcommuniceerd waren, ontſlagen, en daartegen anderen geëxcommuniceerd, zelfs leden van het Pauſelijk Hof van Appellen, (*Auditores Rotæ.*) De Univerſiteit beloofde, dat zij hem tot zijnen pligt zou brengen. Ondertusſchen had de Koning in de vernietiging der *Sanctie* bewilligd. Maar de Univerſiteit beriep zich op eene Kerkvergadering. In het Parlement vond BALUE nog ſterker tegenſtand. Des Konings Prokureur Generaal wilde niets toegeven, maar bewees de billijkheid en noodzakelijkheid dezer Kerkelijke wet, waar tegen de Kardinaal hem dreigde met ontzetting van zijn ambt, doch hij antwoordde, hetzelve ja zijn leven veil te hebben ter handhaving van het gene ten beste des Konings en ten algemeenen beste ſtrekte; waar bij het voor ditmaal bleef.

Verſchillen met FERDINAND Koning van Napels.

In *Italië* zelve had de Paus insgelijks de handen vol. De verſchillen met FERDINAND, Koning van *Napels*, liepen in de jaren 1468 en 1469 zoo hoog, dat de Koning het Graafſchap *Sora* aan den Paus ontnam, die daar tegen met de *Venetianen* een verbond ſloot, en *Rimini* liet belegeren, maar de ſtad werd ontzet, eer de *Venetianen* konden aankomen. De Paus was reeds bedacht, om het Koningrijk *Napels* aan Hertog JAN van *Anjou*, Zoon van RENATUS, te bezorgen, en vervolgens door dezen de *Turken* te beoorlogen, maar de bekommering, dat de *Turken*, die reeds in de *Adriatiſche* zee *Italië* begonnen te ontrusten, zich van dezen binnenlandſchen oorlog zouden bedienen, hield hem hier van terug.

Aan

Onlusten aan het Hof van den Paus. Berigten van PLATINA Levensbeſchrijver der Pauſen

Aan het Hof van den Paus zelve ontſtonden onrusten, die zijnen goeden naam bij de nakomelingſchap niet weinig benadeeld hebben. Het verhaal van dezelve hebben wij wijdloopig van PLATINA, doch die 'er zelve in betrokken zijnde, niet vrij is van het vermoeden van partijdigheid, hoewel hij vrij naauwkeurig en breedvoerig verhaalt, en in de hoofdzaak zijn verhaal ook door andere Schrijvers bevestigd wordt.

Deze Levensbeſchrijver der Pauſen, BAPTISTA, liever BARTHOLOMEUS PLATINA, gelijk hij zich zelven in Brieven benoemt, voerde dezen naam PLATINA, ſchoon zijn geſlachtsnaam SACCHI was, naar zijne geboorteplaats *Piadena*, een ſtadje in het gebied van *Cremona*, waar hij in het jaar 1421 ter wereld kwam. Paus PIUS II gaf hem eenen post in het door hem opgerigtte Kollegie van *Abbreviatoren*, of Pauſelijke Kanſelarij-Secretarisſen. Hij verloor dezen post onder PAULUS II, maar de volgende Paus SIXTUS IV benoemde hem tot Opziener der *Vatikaanſche* Bibliotheek, in welk ambt hij in het jaar 1481 geſtorven is. In zijne hooge jaren ſchreef hij, op bevel van Paus SIXTUS, zijne *Levensbeſchrijvingen der Roomſche Pauſen*, (*de Vitis Pontificum Romanorum*,) over het geheel genomen, en aangemerkt zijnen leeftijd en betrekkingen tot het Roomſche Hof vrij onpartijdig en vrijmoedig. Deze Geſchiedenis eindigt met Paus PAULUS II, en daar in komt nu dit verhaal voor:

PLATINA had, in het jaar 1466, het, zoo hij geloofde, onverdiende lot, dat PAULUS II hem het

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ambt van *Abbreviator* ontnam, te weten, de Paus vernietigde dit geheele gezelſchap, hetwelk zijn voorganger geſticht had, en wel, zoo wij den Kardinaal ÆGIDIUS van *Viterbo*, die kort na deze tijden eene *Geſchiedenis van XX eeuwen* geſchreven heeft, omdat zich al de leden aan *Simonie* hadden ſchuldig gemaakt; maar PLATINA verzekert, dat de beweegreden van den Paus geweest zij, haat en naarijver jegens zijnen voorzaat, waarom hij, zonder eenige verantwoording te hooren, zoo vele verſtandige en voortreffelijke mannen van hunne goederen en waardigheid ontzette. Vergeefs beproefden zij 's Pauſen gunst te herwinnen; PLATINA zelve verzocht hem hunne zaak door de leden der *Rota* te laten onderzoeken; waar op hem de Paus met een vergramd gelaat aankeek, en vraagde: „ Wilt gij ons voor den Rigter betrekken? Weet gij niet, dat alle regten hunnen zetel in onze borst hebben? Het is eens vooral beſloten: zij moeten allen weg, en kunnen gaan, waar zij willen; ik ben Paus, en kan, naar het mij behaagt, de ſchikkingen van anderen vernietigen of goedkeuren." Nog lieten zij zich niet afwijzen; twintig nachten achter een, (want bij nacht alleen behandelde deze Paus zaken,) zochten zij gehoor bij hem. PLATINA, hier over verbitterd, vergat zich zelven in zoo verre, dat hij, naar zijne eigene bekentenis, den volgenden Brief aan hun ſchreef: „ Als het u vrijgeſtaan heeft, ons van ons regtmatig door koop verkregen eigendom te berooven, dan moet het ons ook vrijſtaan, ons over zoo veel onregt en hoon te beklagen. Wij willen

bij

bij de Koningen en Vorsten rondgaan, en hen verzoeken, eene Kerkvergadering tegen u bijeen te roepen, op welke gij u zelven zult verantwoorden, waarom gij ons uit onze wettige bezitting verdreven hebt." Hier op werd PLATINA, als ſchuldig aan Majeſteitsſchennis, in de gevangenis geworpen, en met ketenen beladen; dus moest hij vier maanden op een' hoogen toren midden in den winter zonder vuur zitten. Eindelijk werd hij op voorſpraak van den Kardinaal GONZAGA in vrijheid geſteld, die hem echter raadde, *Rome* niet te verlaten.

Omtrent drie jaren lang had PLATINA ſedert eenige rust genoten, toen men den Paus aanbragt, dat eenige jonge lieden, onder aanvoering van zekeren CALLIMACHUS, eene zamenzweering tegen hem geſmeed hadden. Terſtond werden eene menigte menſchen te *Rome*, als medepligtigen, in de gevangenis geſleept, en onder dezen ook PLATINA, gelijk hij wederom zelve verhaalt. De Paus dreigde hem met de pijnbank, en hij werd werkelijk, met twintig anderen, in den *Engelenburg* gepijnigd, zonder iets te kunnen bekennen. Nu veranderde de Paus van gevoelen; hij liet deze zelfde gevangenen over de beſchuldiging van Ketterij verhooren. Eenige Bisſchoppen en twee Monniken, aan welken het onderzoek was aanbevolen, ſpraken de beſchuldigden vrij; zij bleven echter nog bijkans een jaar in de gevangenis, en ſchoon de Paus vervolgens PLATINA op eene verbetering van zijne huiſelijke omſtandigheden deed hopen, ſtierf hij, eer hij zijne beloften aan denzelven vervulde. Tegen dit verhaal van PLATINA en te-

V BOEK IV Hoofdſt na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

tegen andere beſchuldigingen heeft de Kardinaal QUERINI in eene opzettelijke verhandeling Paus PAULUS II zoeken te verdedigen.

Dood en karakter van PAULUS II.

Niet geheel en volkomen echter heeft deze Kardinaal den Paus bij den onpartijdigen kunnen zuiveren. Verſcheidene omſtandigheden toch, door PLATINA van hem gemeld, worden ook door anderen bevestigd, bij voorbeeld, dat het moeijelijk was, om gehoor bij hem te krijgen, dat hij zeer op pracht gezet was, bijzonder had hij eene Pausſelijke driedubbelde kroon laten vervaardigen, met zoo veel goud, juweelen en peerlen bezet, dat dezelve op bijna 200,000 Dukaten in waarde geſchat werd. Voorts wordt hij beſchreven als zoo zacht van aard, dat hij geen misdadiger ter dood verwijzen, ja zelfs geene beesten kon zien dooden, en eens zal hij eenen ſlager zijne kalveren afgekocht hebben, opdat zij niet door hem gedood zouden worden. Men vindt van hem voorts nog aangeteekend, dat hij het eerst aan de Kardinalen den rooden hoed gegeven, en in het jaar 1471 den Markgraaf BORSO van *Ferrara* tot Hertog benoemd heeft. Hij overleed onverwachts in Julij van het gemelde jaar.

SIXTUS IV wordt Paus.

De eerwaardige BESSARION kwam bij de verkiezing van eenen opvolger voor PAULUS II weder in aanmerking, doch de Kardinalen voor zijne geſtrengheid beducht, verkozen den 9 len Augustus 1471 den Kardinaal FRANS VAN ROVERE, die den naam van SIXTUS IV aannam. Deze ſtamde af uit een adelijk *Lombardisch* geſlacht, en was in het jaar 1414 op een dorp in het gebied van *Savona* geboren, wer-

waard

waards zijne ouders om de pest te ontgaan geweken waren. Zijne Moeder werd door eenen droom en door zijne ziekte ſpoedig bewogen, om hem aan den Heiligen FRANCISCUS te wijden, en gelijk men verhaalt, alſchoon verſcheidene lieden aan zijne ouders voorſtelden, dat hij veel te levendig van geest was voor de geſtrengheid van die orde, dwongen hem echter herhaalde ziekten, om een *Franciscaner* te worden. Hij maakte in zijne Letteroefeningen zoo goeden voortgang, dat hij tot de waardigheid van Overſte van zijne orde (*Minister Generalis*) opklom. Om dezen tijd was 'er tusſchen zijne *Franciskanen* en de *Dominikanen* een verſchil ontſtaan, omdat één der eerstgemelden naar het gevoelen van hun vermaard medelid FRANCISCUS DE MAYRONIS, te *Brescia* gepredikt had, dat CHRISTUS, bij zijne Opſtanding, zijn ligchaam met *al zijn vergoten bloed* weder aangenomen had. De gemeente aldaar verdeelde zich deswegens in twee partijen, die op het punt ſtonden, om deswegens handgemeen te raken, ook mengden zich eenige Bisſchoppen in dezen twist. De *Dominikanen* beweerden, dat het onmogelijk was, dat iets van CHRISTUS bloed op aarde zou gebleven zijn, zonder de daar mede vereenigde Godheid; terwijl integendeel de *Franciskanen* de mogelijkheid daarvan bewezen uit zijne beſnijdenis, en uit de met zijn bloed beſprengde nagelen aan het kruis. Eindelijk leide Paus PIUS dit verſchil bij, door te verbieden, dat geen van beide de partijen voor kettersch moest gehouden worden. ROVERE, toen Kardinaal, ſchreef over dezen twist een boek, het welk aan den

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

den Paus was opgedragen, en te *Rome* 1470 in folio, met een ander geschrift van hem *de potentia*, waar in hij eenen *Karmeliter* wederleide, die ontkend had, *dat God door zijne almagt een verdoemd mensch zalig kon maken*, gedrukt is geworden. —

Zijn ijver voor den Turkschen oorlog.

Eene zijner eerste zorgen, na dat hij den Pausselijken troon beklommen had, was den oorlog tegen de *Turken* te bevorderen. Ten dien einde schreef hij eene algemeene Kerkvergadering in de Kerk van *Lateranen* uit, maar men bragt den tijd vergeefs door met twisten, over de stad, in welke deze Vergadering zou voortgezet worden. De Paus zond toen eenige Kardinalen, als zijne *Legaten*, aan de voornaamste Vorsten af: BESSARION ging naar *Frankryk*; BORGIA naar *Spanje*; BARBO naar *Duitschland*; en CARAFFA te *Napels* werd tot Bevelhebber van zijne Vloot benoemd. BESSARION werd in *Frankryk* van Koning LODEWYK XI niet gunstig ontvangen, het zij dat deze kwalijk nam, dat BASSARION aan den Hertog van *Burgundië*, 's Konings onverzoenelijken vijand, geschreven had, voor dat hij aan het Hof verscheen; het zij, omdat hij ondernam den Kardinaal BALUE te verdedigen, die voorheen Staatsdienaar des Konings geweest was, maar dien de Koning sedert eenigen tijd in een soort van ijzeren Kevie had laaten opsluiten. Hoe het zij, BESSARION vertrok spoedig weder uit *Frankryk*, maar stierf eer hij te *Rome* aankwam, zoo men meent, van hartzeer. De *Legaat*, die naar *Duitschland* gezonden was, slaagde niet beter; een ander vervolgens aan den Keizer zelven gezonden, had wel

wel in het jaar 1472 eenige onderhandelingen met ſommige Rijksvorsten te *Weener-Neuſtad*, maar zonder dat 'er iets beſloten werd.

Middelerwijl twistte men te *Rome* in het *Conſiſtorie*, wie de Monarch der wereld was, de Keizer of de Paus. Een Keizerlijk Gezant had daar deze uitdrukking van zijnen meester gebruikt, waar over hij van één' der Kardinalen beſtraft werd; om zijnen misſlag te verbeteren, zeide hij, alleen de wereldlijke magt te bedoelen, maar nu werd hem van al de Kardinalen geleerd, dat de Paus het zoo wel in het wereldlijke als geestelijke was. In het jaar 1472 moest de Keizer eenen nieuwen inval der *Turken* in zijne *Oostenrijkſche* erflanden dulden, maar de Paus rustte in dat jaar 18 Galeijen uit, aan een gedeelte van welken hij in den mond van den *Tiber* zijnen zegen gaf, de overige waren naar de *Napelſche* Haven *Brindiſi* vooruitgezeild, waar bij de Koning FERDINAND 30, en de *Venetianen* nog 56 Galeijen voegden. Deze vereenigde Vloot veroverde in dat jaar *Smirna*, maar zette hare ondernemingen niet verder voort, ſchoon zij te land door den aanval van USUM CASSAN op de *Turken* moedig onderſteund werd. In het jaar 1480 veroverden de *Turken Otranto* in *Kalabrie*, en het ſcheelde weinig, of de Paus wäs naar *Frankryk* gevlugt, maar weder moed vattende, liet hij eene Vloot te *Ancona* uitrusten; zelfs bood hij zijne Gouden Kroon en al den ſieraad van zijn Paleis tot de krijgskosten aan; en moest zich toch te gelijker tijd beklagen, dat de *Venetianen Ferrara*, het welk hij tot zijn gebied reken-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

kende, belegerden. Maar kort te voren had hij ook zelve eenen oorlog met de *Florentijnen* gevoerd, en in het jaar 1482 werd hij in een' nieuwen oorlog met den Koning FERDINAND ingewikkeld. Doch dit verdient een weinig breeder ontvouwd te worden.

SIXTUS IV neemt deel in de Zamenzweering tegen de Broeders DE MEDICES.

In *Duitschland* waren verscheidene Rijksdagen gehouden, om te raadplegen over den Turkschen oorlog, maar alle vruchteloos. Maar in *Italië* zelve wikkelde de Paus zich in zaken, welke een onuitwischbare vlek op zijn karakter gebragt hebben. In het jaar 1478 begunstigde hij heimelijk eene zamenzweering, welke het huis PAZZO te *Florence* gesmeed had, tegen het paar edele Broeders, JULIANUS en LAURENTIUS DE MEDICES, tegen wien zijn Neef HIERONYMUS RIARIO hem had opgehitst. Deze zamenzweering echter mislukte; wordende wel JULIANUS in de Kathedrale Kerk te *Florence*, bij het opheffen der gewijde Hostie, in de Mis vermoord, maar zijn Broeder ontkwam het gevaar gelukkig, waarop het volk de wapens opvatte, den Aartsbisschop van *Pisa* ophing, en velen van de PAZZI om het leven bragt. De Paus over deze mislukking verbitterd, deed de *Florentijnen* in den ban, onder voorwendsel, dat zij eenen Aartsbisschop en verscheiden Geestelijken omgebragt en met de vijanden der Kerk zich verbonden hadden. Terstond liet hij met den Koning van *Napels* krijgsvolk in het gebied van *Florence* rukken, ook trad de stad *Siena* in dit Verbond. Bovendien rokkenden SIXTUS en FERDINAND de *Genuezen* op, om op te staan tegen de Hertogin van *Milaan*, Bondgenoote der

Flo-

Florentijnen, die in den naam van haren minderjarigen Zoon regeerde; ja de Paus ontſloeg zelfs de *Zwitzers*, die gezworen hadden, het *Milaneeſche* niet aan te zullen vallen, van dezen eed, waar op ſchielijk hun inval in dit land volgde.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Het was reeds ergerlijk, dat de Paus zoo roekeloos het zaad van oorlog in *Italië* ſtrooide, daar dit land meer en meer gevaar liep van de invallen der *Turken*, maar hij tergde ook Koning LODEWYK XI van *Frankryk*, door het oproer der *Genuezen*, voor wier ſtad en land de Hertogin van *Milaan* hem hulde gedaan had. Deze Vorst hield daar over eene Rijksvergadering te *Orleans* in het jaar 1478, waar beſloten werd, op eene algemeene Kerkvergadering aan te dringen; waar op de Koning een aanzienlijk Gezantſchap aan den Paus zond, om hem dit voorſtel te doen, en zoo deze zulks weigerden, dan zich te beroepen van den kwalijk onderrigten op den beter te onderrigten Paus of op het eerstvolgende Concilie, en verder aan te dringen op het houden van zoodanige Kerkvergadering, die reeds lang had behooren gehouden te worden. Ook dreigde hij den Paus, aan de *Pragmatique Sanctie* hare volle kracht te zullen wedergeven, en voornamelijk de *Annaten* geheel te zullen afſchaffen.

Zijn verſchil met Koning LODEWYK XI van Frankryk

Met den Koning vereenigden zich tegen den Paus de Hertog van *Milaan*, de *Venetianen*, de Hertog van *Ferrara*, MALATESTA, Heer van *Rimini*, en andere *Italiaanſche* grooten. Ook gelukte het den beroemden Staatsman en Geſchiedſchrijver, FILIPS VAN COMINES, door den Koning naar *Italië* gezon-

 den,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

den, aan de *Florentynen* onderstand te bezorgen. SIXTUS, nu in verlegenheid gebragt, zocht volgens den raad van den Kardinaal van *Pavia*, den tijd te rekken, en verleende eerst in Januarij 1479 aan de *Fransche* Gezanten gehoor, aan welken hij een uitstellend doch te gelijk fier antwoord gaf, dat hij zijne magt ommiddelijk van God had, en dat men dus van hem onderstellen moest, dat hij altijd wettig oordeelde, en dat hij niet verpligt was aan iemand eenige rekenschap te geven van zijn doen of laten enz. De *Venetianen* sloten nog in het jaar 1478 eenen vrede met de *Turken*, om de *Florentynen* te kunnen bijstaan, en beklaagden zich luidkeels over den Paus, die, in plaats van tegen den algemeenen vijand der Christenheid te werken, *Italië* in rep en roer zette. In *Frankryk* vergaderden de Prelaten op 's Konings aanschrijving in het jaar 1479 te *Lions*, alwaar zij den grondregel van de hoogheid der Kerkvergaderingen boven den Paus bevestigden. Ook keurde de Koning van *Engeland* de gevoelens van dien van *Frankryk* goed, en de stoute en grootmoedige LAURENTIUS DE MEDICES, in persoon in het jaar 1481 tot den Koning van *Napels* gereisd zijnde, maakte hem van eenen gevaarlijken vijand tot zijnen vriend. Dit alles noodzaakte den Paus eerlang om aan de *Florentynen* zijne gunst weder te schenken, hun alleen voor alle straffe opleggende, om 15 Galeijen tegen de *Turken* te leveren.

Zijne verdere oorlogen.

Nu trad de Paus in het jaar 1480 in een verbond met de *Venetianen*, wordende tot Veldheer van hetzel-

zelve 's Pausſen Neef, de Graaf van *Imola*, HIERONYMUS RIARIO benoemd. De *Venetianen* hitſten de *Turken* op, tegen den Koning FERDINAND van *Napels*, hetwelk het verlies van *Otranto* ten gevolge had, ſchoon de *Napolitanen* de ſtad ſpoedig weder aan de *Turken* ontnamen. In het jaar 1482 tastten de *Venetianen* HERKULES, Hertog van *Ferrara*, onder een gezocht voorwendſel aan. Deze Vorst, een Vaſal van den Paus, verzocht deszelfs beſcherming. SIXTUS ſchreef deswegens aan het Gemeenebest, maar als hetzelve zich over de geweldenarijen van den Hertog beklaagde, gaf hij zonder omſtandigheden ten antwoord: „ Wel nu ſtraft hem dan! beoorloogt hem; ik geef u daar toe den Apostoliſchen zegen; het is mij al liever, als ik u lieden tot ſchuldenaars heb, dan den Hertog, die mij, wegens niet betaalde renten, veel geld ſchuldig is." Openlijk was *Ferrara* beſtemd om eene bezitting van 's Pausſen Neef te worden. Maar aan den anderen kant kwam de Koning van *Napels* den Hertog te hulp, en bragt den Paus grootelijks in de engte; waar bij kwam eene zamenzweering der huizen *Colonna* en *Savelli* in *Rome* tegen den Paus, waar in men voornemens was, den Paus, zijn' Neef en den Venetiaanſchen Gezant, bij gelegenheid der Procesſie op Sacramentsdag, te vermoorden, en den Hertog van *Kalabrië*, 's Konings Zoon, binnen *Rome* in te laten; maar de aanſlag werd ontdekt, en de beide Kardinalen van COLONNA en SAVELLI gevangen genomen, terwijl de Paus en zijn Neef hunne veiligheid op den *Engelenburg* vonden.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Inmiddels schenen in het jaar 1482 de *Venetianen* en de Paus de overhand te zullen behouden, naardien de Hertog van *Ferrara* in zijne Hoofdstad belegerd, en de Hertog van *Kalabrië* bij *Nettuno* met zijn leger geslagen werd.

De Paus doet de Venetianen in den Ban, en sterft.

Doch de toenemende magt der *Venetianen* begon te zeer in het oog te loopen, waar door vele *Italiaansche* Vorsten pogingen deden, om den Paus van hen aftetrekken, en toen de Koning van *Napels* en zijne Bondgenooten voordeelige voorwaarden aan 's Pausen Neef aanboden, en dien tot hunne zijde overhaalden, floot de Paus in December 1482 een verbond met *Napels*, *Milaan* en *Florence*, geheel ten voordeele van den Hertog van *Ferrara*, waartoe ook den *Venetianen* vrijheid gelaten werd, toe te treden, mids zij aan den Hertog de veroverde plaatsen wedergaven. Maar de *Venetianen* betoonden zich hier toe ongezind, en klaagden over het gedrag van den Paus jegens hen gehouden. Deze daar tegen dreigde hen met de Kerkelijke Straffe, gelijk hij hen ook werkelijk door eene Bulle in Mei 1483 in den Ban deed, volgens welke alle *Venetianen* hunne ambten, en het Gemeenebest zelve alle zijne regten op alle zijne bezittingen moest verliezen; alle *Venetianen* werden voor eerloos, en gevolgelijk voor onbekwaam verklaard, om goederen te erven, uiterste willen te maken, en geregtelijke vonnissen te vellen; hunne verbindtenissen met uitlanders werden vernietigd; tevens alle openbare Godsdienst in hun gebied verboden, en alle Vorsten opgeroepen, om hen te beoorlogen; aan elken *Veneti-*

ti-

tiaan in het bijzonder moest men zijn goed ontnemen; en die de wapens tegen hen zou opvatten, zou aflaat genieten. Alle deze dreigingen echter werden in *Venetië* niet geteld. De Senaat verbood de afkondiging dezer Bulle, eenige *Franciskaners* werden gebannen, om dat zij weigerden de Misse te lezen; en de Senaat beriep zich op eene algemeene Kerkvergadering. Tevens zetten de *Venetianen* den oorlog wakker voort, zoo dat de Bondgenooten tegen wil en dank van den Paus in het jaar 1484 vrede met hen sloten, waar bij voor zijnen Neef niet eens gezorgd werd. Op het hooren van dezen vrede werd 's Pausen dood, daar hij reeds zeer ziek was, verhaast, en hij overleed den 12den Augustus 1484.

Zijn Karakter.

„ Op dezen hoogst gelukkigen dag van zijnen dood," schrijft STEPHANUS INFESSURA (*), die toen Kanselier der stad *Rome* was, (*Scriba Senatus Populique Romani*,) „ toonde de Almagtige God zijne mogendheid, en verloste zijn Christen volk van de hand van zulken man, die geene liefde, geene welwillendheid in de regering van dit volk bewees; maar die alleen door onbetamelijken wellust, geldgierigheid, prachtige staatzij en ijdele roemzucht geleid werd." MURATORI, die uit deze plaats van zijnen schrijver reeds eenige harde uitdrukkingen over den Paus, (*impiissimi et iniquissimi Regis, cujus nullus Dei timor*,) heeft weggelaten, zonder het te

(*) *Diario della Citta di Roma apud* MURATOR. *SS. Rer. Ital. T.* III. *P.* II. *p.* 1182.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

te melden, erkent, dat hij het een en ander, het welk hem te schandelijk scheen, om het deugdzame menschen voor te leggen, heeft doorgehaald, hetwelk met de goede trouw echter kwalijk overeen te brengen is. De plaats, welke hij bedoelt, betreft den onnatuurlijken wellust van dezen Paus. INFESSURA zegt, dat niet alleen het algemeen gerucht meldde, maar dat ook de ondervinding het bevestigd hebbe, dat hij aan jongens, die hem in zijne kamer bedienden, vele duizend Dukaten, de Kardinaals waardigheid en groote Bisdommen geschonken heeft, ook zal hij, om deze zelfde reden, zoo veel van den Graaf HIERONYMUS RIARIO en deszelfs Broeder gehouden hebben; waar bij de schrijver nog een ander voorbeeld voegt. SIXTUS was ook zeer geldzuchtig, volgens dezen schrijver. Prebenden, Kardinaalshoeden en Bisdommen werden aan de meestbiedenden menigmalen verkocht; om geld te bekomen, vond hij vele tot hier onbekende bedieningen aan het *Roomsche* Hof uit, welke hij aan die genen verkocht, die met *Scythische* namen *Stradiotæ*, (eigentlijk het Griekche στρατιωτης, *een Soldaat*,) *Janizari* en *Mamalschi* genoemd werden, en welke sommigen voor eene nieuw opgerigte lijfwacht van den Paus houden, doch die door onzen schrijver echter eer als zeker soort van Hovelingen schijnen beschreven te worden. Hij voerde ook nieuwe Belastingen in, en tienden van alle Ambtenaren; hij kocht het koorn goedkoop op, hetwelk hij met vier of vijf dubbelde winst weder verkocht, waar door hij duurte van het brood veroorzaakte; hij schold alle straf-

ſtraffen, ook de zwaarſte, voor geld kwijt; onttrok aan de openbare Leeraren hunne bezoldingen; gelijk hij in het gemeen de geleerde en beſchaafde zeden haatte; hij verbrak zijne beloften, en was zoo wreed, dat hij tweegevechten voor zijne oogen liet houden, tot één der beide vechters het leven verloor. Men zal wel mogen gelooven, dat deze ſchrijver, dewijl hij niets goeds van den Paus vermeldt, de zaken wat vergroot, en misſchien alle geruchten ten nadeele van den Paus opgezameld heeft. Maar men moet tevens opmerken, dat ook een ander gelijktijdig ſchrijver RAFAËL MAFFEI van *Volaterra*, dien men gemeenelijk naar zijne vaderſtad, VOLATERRANUS noemt, verſcheidene gewigtige ondeugden aan dezen Paus te laste legt; voornamelijk zijn verregaand *Nepotismus* of *Neefſchap*, zijne oorlogszucht, het verkoopen van Hofambten, hoewel hij de meeste ſchuld aan de Staatsdienaren van den Paus geeft; hij erkent ook, dat de Paus, om zijne uitgeputte ſchatkist te ſtijven, nieuwe Ambten verkocht, nieuwe belastingen ingevoerd, en tienden van de Geestelijkheid geeischt heeft. Insgelijks, dat men hem beſchuldigd heeft, dat hij uit liefde voor zijne naastbeſtaanden, onder welken de Kardinaal PIETRO RIARIO, ſlechts 28 jaren oud, en reeds uitgeput door wellusten, geſtorven is, vele ongeregtigheden begaan heeft. Een berigt bij een' Geſchiedſchrijver uit de XVI eeuw (*) zou de verkleefdheid van

(*) JOH. MICH. BRUTUS *Hist Florent. L.* IV. *p.* 207.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

van den Paus aan zijnen Neef HIERONYMUS RIARIO, of de Graaf van *Imola*, begrijpelijk maken, als men het voor meer dan een volksgezegde mogt aanmerker: Te weten, HIERONYMUS en zijn Broeder PETRUS zouden Zonen van dezen Paus geweest zijn, door hem verwekt, toen hij nog blootelijk een *Franciskaner* was; maar die hij naderhand onder den meer voegzamen naam van Neeven aan zijn Hof had aangenomen.

Anderen hebben echter veel prijswaardigs van hem verteld, ongemeene milddadigheid, het vermeerderen van de *Vatikaanſche* Boekerij, tot wier opziener hij PLATINA benoemde, en voornamelijk het verſieren van *Rome*, door het herſtellen van oude en het ſtichten van nieuwe Kerken en gebouwen. Ook wordt zijne geleerdheid geroemd. KATHARINA Koningin van *Bosnië*, die uit haar Rijk gevlugt te *Rome* van een Pausſelijk jaargeld leefde, vermaakte bij uiterſten wil dat Rijk aan de *Roomſche* Kerk, doch de Paus heeft er de bezitting nooit van bekomen, maar zijne Leensheerlijkheid over het Rijk van *Napels* handhaafde hij ſteeds, hoewel hij, in plaats van alle ſchatting, zich vergenoegde, met jaarlijks een kostbaar getuigd paard of Telle te ontvangen.

INNOCENTIUS VIII wordt Paus.

Daags na zijn dood ontſtond 'er te *Rome* een oproer tegen zijnen Neef, HIERONYMUS RIARIO, wiens Paleis omvergehaald, en zijne goederen geplunderd werden. Eer de Kardinalen tot de verkiezing van eenen nieuwen Paus overgingen, ſtelden zij weder eenige artikelen op, welke de aanſtaande Paus zou moe-

moeten bezweren, gelijk ook gefchiedde, doch zonder dat hij naauwgezetter was, om ze te houden, dan zijne voorzaten.

Deze nieuwe Paus was JOAN BAPTISTA CIBO, Kardinaal-Priester van *St. Cecilië*, en Bisfchop van *Amalfi*, die den 29ſten Augustus 1484 verkoren werd en den naam van INNOCENTIUS VIII aannam. Hij was in het jaar 1432 te *Rome* geboren, alwaar zijn Vader *Senator* was. Terwijl de een zijne bevallige zeden, zijne deugdzaamheid en lieftalig gedrag roemt, meldt ons een ander (INFESSURA) dat 'er bij zijne verkiezing geheime ſtreken hebben plaats gehad, en dat men geen goeds te gemoet zag, van iemand, die bij verfcheidene vrouwen reeds zeven kinderen van beiderlei geſlacht gehad had. Die zelfde fchrijver zegt ook, dat hij den *Romeinen* zijne beloften, die hij bezworen had, niet vervuld heeft, „ doch," voegt hij 'er bij, „ het is niet te verwonderen, dat hij het *Roomfche* volk bedroog, daar hij den almagtigen God, wien hij bij zijne aanneming in den Geestelijken Staat gelofte van kuischheid gedaan had, bedrogen heeft."

Zijn oorlog met Koning FERDINAND van Napels.

Hoe groot een liefhebber INNOCENTIUS van den vrede zijn mogt, hij kon denzelven niet eens in zijne hoofdſtad beſtendig genieten, waar de huizen *Colonna* en *Urfini* elkander bleven beſtrijden. De Paus, die thans de COLONNA's begunstigde, ontnam aan VIRGINIO ORSINI eene aanzienlijke bediening aan zijn Hof, die daar op, door openlijk aangeplakte brieven, het *Roomfche* volk te wapen riep, dreigende het hoofd van den Kardinaal COLONNA, die den

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Paus geheel regeerde, op eene piek te zullen laten ronddragen, en ſtout zich latende verluiden, dat hij magtig genoeg was, om den Paus in den *Tiber* te laten werpen.

Bij deze inwendige onlusten kwam in het jaar 1485 een oorlog met den Koning FERDINAND van *Napels*, die de regering bijna geheel aan zijnen Zoon ALFONSUS, Hertog van *Kalabrië* had overgelaten. De Grooten des Rijks op dezen misnoegd zijnde heulden met den Paus, die ten oogmerk had, zijnen Bastaardzoon FRANCISCUS op eene waardige wijze te verzorgen. De Paus eischte van den Koning de oude Leenbelasting van zijn Rijk, en weigerde de Telle aan te nemen, en bood aan RENATUS, Hertog van *Lotharingen*, die uit het huis van *Anjou* afſtamde, het Rijk van *Napels* aan. De Hertog van *Kalabrië* daarentegen nam verſcheidene Grooten gevangen, maar anderen ſtonden nu openlijk tegen hem op, gelijk de ſtad *Aquila*, zich voor den Paus verklarende, die hen van den eed aan hunnen Koning gereedelijk ontſloeg. FERDINAND zag zich dus genoodzaakt, den Paus den oorlog te verklaren, wordende door den Hertog van *Milanen* en de *Florentynen* bijgeſtaan, als ook door het magtige huis *Orſini*. De Hertog van *Kalabrië* viel in den Kerkelijken Staat, en hield zelfs *Rome* eenige maanden ingeſloten. De Paus oordeelde het daarom, reeds in het jaar 1486, dienstig, met den Koning FERDINAND vrede te maken, welke, naar den uiterlijken ſchijn, vrij voordeelig voor hem was. Maar in het jaar 1487 ontſtak de twist tusſchen bei-

de

de Vorsten weder; de Paus was reeds op het punt, om den Ban tegen den Koning uit te spreken, maar vond spoedig raadzaam, zijne wraak uit te stellen, echter duurde het slechts tot het jaar 1489, of het misverstand berstte op nieuw uit. De Paus klaagde over den Koning, dat hij den vrede geheel verbroken had, terwijl de Koning hem beschuldigde, dat hij slechts gelegenheid tot oorlog zocht, om zijn FRANSJE, (*Franceschetto*,) rijkdommen en hooge waardigheden te bezorgen. Ondertusschen deed de Paus den Koning in den Ban, om het niet betalen van de Leenschatting, en toen de Vorst zich op eene Kerkvergadering beriep, verklaarde hij zijn Rijk verbeurd. Doch in het jaar 1492 vernieuwden zij den vrede, op de oude voorwaarden. Hoe wreed FERDINAND vervolgens zijne Grooten behandeld hebbe, behoort niet tot deze Geschiedenis.

Pogingen van den Paus omtrent den Turkschen oorlog.

De voortgangen, welke de *Turken* maakten met hunne veroveringen, maakten het ook voor dezen Paus tot pligt, om de Christenen op te wekken, om hun tegenstand te bieden. Deze pogingen waren even vruchteloos, als zoo vele voorgaande. In het jaar 1485 besloot hij met de *Italiaansche* Vorsten, eene Vloot van 60 Galeijen uit te rusten. Op verzoek van CAZIMIR, Koning van *Polen* schreef hij in het jaar 1486 eene Kruisvaart uit tegen de *Turken* en *Tartaren*, die zijn Rijk verwoestten; voornamelijk zocht hij in het jaar 1488 de *Duitschers*, *Hongaren*, *Polen* en *Bohemers* tot zulk eenen krijgstogt op te wekken.

Te

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517

Te midden van deze vruchtelooze pogingen gebeurde er iets, hetwelk gewigtige gevolgen voorfpelde, hoewel de uitkomst niet aan de verwachting beantwoordde. De *Turkſche* Prins DSCHEM, dien de Christelijke Schrijvers van dezen tijd ZIZEM of ZEMES noemen, jonger Broeder van den Sultan BAJESSID of BAJEZET, had zijnen Broeder den troon betwist, en was, door denzelven geflagen zijnde, in het jaar 1482 naar het Eiland *Rhodus* gevlugt, tot de *Joanniter* Ridders, toen Ridders van *Rhodus*, en derzelver Grootmeester D'AUBUSSON, deze zond hem naar *Frankryk*, en de Paus verzocht Koning LODEWYK XI hem toch aan niemand te laten overleveren, gelijk MATTHIAS Koning van *Hongaryë*, de beide FERDINANDEN, Koning van *Arragon*, en die van *Napels*, ja zelfs de *Sultan* van *Egypte*, die met de *Turken* in oorlog was, gezocht hadden, hem in hunne magt te krijgen; eindelijk werd hij overgeleverd aan den Paus INNOCENTIUS VIII, die hem te *Rome* met de grootſte eerbewijzen ontving, en van hem in den oorlog tegen de *Turken* gebruik meende te maken. BAJAZET kwam terſtond over zijnen Broeder met den Paus in onderhandeling, nadat hij, zoo men zegt, vergeefs gepoogd had, door eenen *Italiaan* hen beiden met vergif om te laten brengen. Op het einde des jaars 1490 kwam er een Gezant van den Sultan te *Rome*, die 120,000 Dukaten, benevens vele Juweelen en andere kostbaarheden ten geſchenke medebragt, en met den Paus overeenkwam, dat aan denzelven jaarlijks

40,000

40,000 Dukaten zouden betaald worden, onder voorwaarde, dat hij DSCHEM in eene foort van gevangenis zou houden.

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Andere groote gebeurtenisfen hebben de regering van INNOCENTIUS VIII niet beroemd gemaakt. Voor *Rome* en zijn overig wereldlijk gebied heeft hij ook weinig tot ftand gebragt; en de wetten en geregtigheid werden flecht door hem gehandhaafd. Hij gaf aan alle misdadigers en bannelingen verlof, om naar *Rome* te keeren; waarvan het gevolg was, dat dieffallen, rooverijen en moorden in het jaar 1489 iets gewoons waren. De Schelmen vonden in de huizen der Kardinalen eene vrijplaats, of kochten zich met geld vrij van de ftraffe; en als men eens den Vice-Kamerling zijne bevreemding daar over te kennen gaf, kreeg men ten antwoord: *God wil den dood des zondaars niet; maar dat hij flechts betale en leve.* Eenmaal flechts gaf hij bevel, dat alle misdadigers *Rome* zouden verlaten, en dit bevel is misfchien de grond, waar op fommigen hem voorftellen als een' ftreng handhaver van het regt. Om zijne uitgeputte fchatkist te ftijven, bedacht hij insgelijks nieuwe ambten, die hij te koop ftelde. Dus ftelde hij drie *Plumbatores Bullarum Apostolicarum* aan, die een looden zegel aan de Pausfelijke Bullen vastmaakten, en ontving van hen 26,000 Dukaten. In het bijzonder was hij bedacht, zijnen onechten kinderen en naastbeftaanden groote waardigheden, goederen en inkomsten te bezorgen. Twee van dezen waren gedurende zijnen regering nog in het leven. Aan zijn reeds gemelden Zoon FRANCE-

Dood en karakter van INNOCENTIUS VIII.

SCHET-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

SCHETTO, ſchonk hij eenige ſteden in de nabijheid van *Rome*, en deed hem trouwen met eene Dochter van LAURENTIUS DE MEDICIS; en zijne Dochter THEODORINA gaf hij aan eenen *Genuees* ten huwelijk, en overlaadde haar met rijkdommen. Eenen Bastaardzoon zijns Broeders benoemde hij tot Aartsbisſchop van *Benevent*, Kardinaal en Bevelhebber van den *Engelenburg:* zelfs gaf hij de waardigheid van Kardinaal, aan den Zoon van den gemelden LAURENTIUS DE MEDICIS, eenen knaap van dertien jaren. Indien Schimpſchriften, met welke de Pauſen in *Italië* en te *Rome* zelve niet verſchoond zijn, in de Geſchiedenis iets bewijzen kunnen, dan zal INNOCENTIUS niet minder dan 16 kinderen buiten huwelijk verwekt hebben, 8 jongens en even zoo vele meisjes, volgens dit Puntdicht:

Octo Nocens pueros genuit, totidemque puellas;
Hunc merito poterit dicere Roma patrem.

Doch een tijdgenoot van den Paus, de meergemelde INFESSURA, geeft hem niet meer dan zeven kinderen, het welk voor een Paus al genoeg ſchijnt te zijn. Een ander tijdgenoot, VOLATERRANUS, bekent, dat INNOCENTIUS de eerſte Paus geweest is, die zijne onechte kinderen vrij en openlijk met eene ſoort van welgevallen erkend en verbazend verrijkt heeft. Hij ſtierf den 25ſten Julij 1492.

ALEXANDER VI. wordt Paus.

Zestien dagen daarna werd de Kardinaal RODRIGO BORGIA tot Paus verkoren, onder den naam van ALEXANDER VI. Deze was in het jaar 1431 te *Valencia* in *Spanje* geboren. Zijn Vader heette eigenlijk

lijk ZENZOLIO, maar eene Zuster van den Paus CALIXTUS III ten huwelijk hebbende, nam hij, met goedkeuring van denzelven, den naam BORGIA aan, dien zijn Zoon en nakomelingen algemeen gedragen hebben. RODRIGO leide zich tot zijn 18de jaar met zeer goeden uitſlag toe op de beoefening der wetenſchappen, wanneer hij onverziens, uit liefde tot een ongebonden leven, tot den krijgsdienst overging. In dezen ſtand verliefde hij op eene *Roomſche* Juffer, die met hare beide Dochters in *Spanje* gekomen was, en na haren dood, hield hij het met ééne van hare Dochteren, die gemeenlijk ROZA VANOZZA genoemd wordt, bij welke hij vijf kinderen gewan, en die hij bijna als zijne echte vrouw aanmerkte, hoewel hij buiten haar nog andere bijzitten had. Hij wist echter deze verbindtenis zoo geheim te houden, dat zij eerst jaren daarna bekend werd. Toen zijn Oom, onder den naam van CALIXTUS, in het jaar 1455 Paus was geworden, bragt deze hem ten Hove, en ſchonk hem eene rijke Prebende, ook maakte hij hem reeds in het jaar 1456 Aartsbisſchop van *Valencia*, en Kardinaal, en verhief hem kort daarna tot de aanzienlijke waardigheid van *Vice*-Kanſelier der *Roomſche* Kerk. Intusſchen bleef hij zijne verkeering met VANOZZA aanhouden, ſchoon hij uiterlijk den godvruchtigen en vromen Prelaat vertoonde. Na zijn Ooms dood, in het jaar 1458, ſchijnen de volgende Pauſen hem weinig gebruikt te hebben.

Ten aanzien van zijne verkiezing: deze werd te wege gebragt door omkooping, echter worden 'er

vijf

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

vijf Kardinalen genoemd, die zich niet lieten omkoopen. „ Zijne verkiezing," schrijft GUICCIARDINI, in zijne *Geschiedenis van Italië*, „ vervulde algemeen de menschen met vrees en ontsteltenis, dewijl zijn aard en inborst aan de meesten heel wel bekend was. Onder anderen weet men zeker, dat de Koning van *Napels*, hoewel hij zijne gevoeligheid niet openlijk liet merken, aan de Koningin, zijne Gemalin, met tranen in de oogen gemeld hebbe, dat een Paus verkoren was, die voor *Italië* en de geheele Christenheid ten hoogsten schadelijk zou wezen."

ALEXANDER VI bevordert zijne kinderen.

ALEXANDER VI had vier Zoonen, van welken de twee oudsten, FRANCISCUS en CÆSAR berucht zijn geworden, en ééne Dochter, LUCRETIA, die insgelijks eenen naam gemaakt heeft. CÆSAR studeerde thans te *Pisa*, maar kwam, op de tijding van zijn Vaders verheffing, terstond te *Rome*, deze zal eene lange aanspraak aan hem en zijne overige kinderen gedaan, en daar in verklaard hebben, dat, zoo zij op bevordering wilde hopen, zij dezelve door hun gedrag zich zouden moeten waardig maken; schoon men reden heeft, om hier aan te twijfelen, doch hoe het zij, hij wederleide spoedig zijne woorden, door tegenstrijdige daden, alzoo hij niet alleen in het eerste Consistorie, zijn Zusters Zoon, den Aartsbisschop van *Monteregale* tot Kardinaal benoemde, dus tevens zijne met eede bezworene belofte verbrekende, dat hij het getal der Kardinalen niet zou vermeerderen; maar ook reeds op den dag zijner inhuldiging schonk hij aan zijnen Zoon CÆSAR het Aartsbisdom

Va-

Valencia en het Bisdom *Pampeluna*, beide in *Spanje*. In het volgende jaar 1493 werd deze jongeling, dien men voor den flechtften van zijne Zonen kende, ook tot Kardinaal benoemd. Zijne Dochter LUCRETIA had hij, nog Kardinaal zijnde, aan eenen Spanjaard uitgehuwelijkt, dezen bewoog hij, door een gefchenk van 3,000 Dukaten, om zich van haar te laten fcheiden, en nu kreeg zij ALEXANDER, Zoon van den Heer van *Pefaro*, tot Gemaal. De Bruiloft werd in het *Vatikaan*, in tegenwoordigheid van den Paus, vele Kardinalen en Bisfchoppen, en ook de aanzienlijkfte lieden van *Rome*, maar inzonderheid van 250 der voornaamfte Juffers, die veel vroeger dan de mannen toegelaten werden, zoo vrolijk als pragtig gevierd. ,, ALEXANDER," zegt INFESSURA bij deze gelegenheid, ,, heeft de gewoonte, van INNOCENTIUS VIII begonnen, om zijne Dochters uit te huwelijken, vervolgd en uitgebreid. *Daarom is de gezamenlijke geestelijkheid regt ijverig er op uit, om kinderen te teelen; van de hoogften tot de laagften houden zij openlijk bijzitten, in den vorm van echte vrouwen. Indien God het niet verhoede, zal dit verderf ook tot de Monniken overgaan; alhoewel reeds bijkans al de Kloosters der hoofdftad, zonder iemands tegenzeggen, Hoerhuizen geworden zijn.* Deze woorden heeft MURATORI weder in zijne uitgave overgeflagen, en 'er alleen een heel klein teeken van uitlating bijgevoegd. Dezelfde gelijktijdige fchrijver INFESSURA, die te *Rome* zelve leefde, noemt onder de Juffers, die op deze Bruiloft tegenwoordig waren, na de Dochter van

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

den Paus, ook JULIA BELLA, met deze bijvoeging; die weder van MURATORI wordt voorbijgegaan, *genaamt* VAN FARNESIO, *'s Pausen Bijzit*. Nog merkt hij aan, dat elk der aanwezenden eene Juffer tot gezelschap had, en dat men zich tot diep in den nacht met Blij- en Treurspelen en onkuische liedjes, vermaakt hebbe.

Togt van KAREL VIII naar Italië.

In *Italië* gebeurden ten dezen tijde gewigtige veranderingen in het Staatkundige, welke groote gevolgen na zich sleepten. Weinige maanden voor de verkiezing van Paus ALEXANDER, was LAURENTIUS DE MEDICES, de Bestuurder van *Florence*, die door zijne wijsheid het evenwigt in *Italië* had weten te houden, overleden, en door zijnen jongsten Zoon PIETER opgevolgd, die niets van 's Vaders schranderheid, maar des te meer verwaandheid en losheid bezat. De listige en heerschzuchtige LODEWYK SFORZA, bekend met den bijnaam van MORO, had in het jaar 1494 zijn Broeders Zoon, JOANNES GALEAZZO, gelijk men algemeen geloofde, met vergif van kant geholpen, om Hertog van *Milaan* te worden. FRANCISCUS CIBO, een onechte Zoon van Paus INNOCENTIUS VIII, die zich te *Florence* onthield, verkocht verscheidene Sloten en Kasteelen, die hij in de nabuurschap van *Rome* bezat, aan VERGINIO ORSINI, die bij den Paus zeer gehaat was, voor 40,000 Dukaten, waar toe de Koning van *Napels*, FERDINAND, aan ORSINI een deel des gelds ter leen opschoot, ten einde dus den Paus in bedwang te houden, opdat deze, ten behoeve van een' zijner Zonen, niets tegen het Rijk van *Napels* zou onderne-

nemen. Hier bij kwam het misnoegen van ALFONZUS, Hertog van *Kalabrië*, oudſten Zoon van Hertog FERDINAND, wiens Dochter met JOANNES GALEAZZO gehuwd geweest was, tegen LODEWYK SFORZA. Deze laatſte ſloot in het jaar 1493 een verbond met de *Venetianen*, waar bij zij zich verbonden tot verdediging van het Pausſelijk gebied, en tot de herovering der kasteelen, welke ORSINI bezet had; doch, alzoo hij de *Venetianen* en zelfs den Paus niet regt vertrouwde, wendde hij zich tot den Koning van *Frankryk*, om de *Franſchen* in *Italië* te brengen, tot zijne onderſteuning tegen den Koning van *Napels*. KAREL VIII, Zoon van LODEWYK XI, was thans Koning van *Frankryk*, een Vorst van een zwak en ziekelijk ligchaamsgeſtel, maar gezet op den roem van heldendaden, en die niets minder op het oog had, dan zich meester te maken van *Konſtantinopolen*, waar toe het bemagtigen van het Rijk van *Napels* hem dienen kon, op het welk het Franſche Huis van *Anjou* nog oude aanſpraken had. Ligtelijk gaf dus deze Vorst gehoor aan de voorſtellen, welke LODEWYK SFORZA hem, in het jaar 1493, door een Gezantſchap liet doen, hoewel zijne verſtandigſte Staatsraden hem dezen *Italiaanſchen* togt ten ſterkſten ontrieden. Hij zocht vervolgens den Paus aan zijne zijde te trekken, opdat die hem met het Rijk van *Napels* beleenen zou, maar deze trof veeleer een vergelijk met den Koning FERDINAND, volgens hetwelk des Pauſen jongſten Zoon GUIFFREDI of GOTTFRIED met eene onechte Dochter van den Hertog ALFONZUS

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

verloofd werd; welk verdrag echter reeds tegen het einde des jaars 1493 weder begon te wankelen.

De dood van FERDINAND, in het begin des jaars 1494 schijnt den togt van KAREL VIII verhaast te hebben; evenwel kwam de nieuwe Koning ALFONZUS met den Paus overeen: dat zij malkanderen tegen alle aanvallen zouden verdedigen; de Paus zou aan ALFONZUS de beleening van het Rijk schenken; en eenen Legaat naar *Napels* zenden, om hem de Kroon op te zetten, en aan LODEWYK, Zoon van 's Konings Broeder HENDRIK, den Kardinaalshoed bezorgen. ALFONZUS daartegen beloofde, dat hij aan den Paus op staande voet 30,000 Dukaten te betalen; aan deszelfs oudsten Zoon, die reeds Hertog van *Gandia* in *Spanje* was, een Vorstendom van 12,000 Dukaten jaarlijksche inkomsten geven, en hem meer aanzienlijke voordeelen bezorgen zou. 's Pausen andere Zoon CÆSAR, die, dewijl hij, als een bastaard, niet in het gezelschap der Kardinalen kon aangenomen worden, daarom door valsche getuigen zijne echte geboorte had laten bezweren, en die doorgaans *il Cardinale Valentino* genoemd werd, zou eenige rijke Prebenden in het *Napelsche* bekomen. De Koning deed ook zijn best, om den Kardinaal van *Rovere*, die het Kasteel *Ostia* in bezit had, met den Paus te verzoenen, maar deze Kardinaal verklaarde, dat hij zijn leven nooit aan eenen *Katalonier* zou vertrouwen, en nam de wijk naar den Koning van *Frankryk*. Vergeefs poogde de Koning van *Frankryk* den Paus aan zijne zijde over te halen, deze weigerde hem met het Rijk van *Napels* te beleenen,

en

en maakte veelmeer met Koning ALFONSUS ſchikkin- gen, om de *Franſchen*, zoo zij in *Italië* mogten dringen, in hunnen voortgang te ſtuiten, en beiden zochten zij zelfs den *Turkſchen Sultan* BAJESSED op te ſtoken, en de Paus dreigde den Koning van *Frankryk* met den Kerkelijken Ban, als hij een leger over de *Alpen* zou voeren.

Weinig ſcheelde het ook, of KAREL zou zijne on- derneming geſtaakt hebben; hij had dezelve zoo los ondernomen, dat hij de kosten van den veldtogt niet berekend had, ook was reeds het jaar 1494 ver ver- loopen, waarom zijne Raden verdeeld waren, en hij zelve beſluiteloos ſtond; toen de Kardinaal JULIAAN VAN ROVERE aankwam, en met de drift van zijne welbeſpraaktheid alle bedenkingen opruimde. De Ko- ning trok dan eindelijk in September 1494, zonder tegenſtand te vinden, in *Italië*, waarop de COLON- NA's zich voor *Frankryk* verklarende, het Kasteel *Ostia* vermeesterden, terwijl zij door een ander aan- zienlijk huis te *Rome*, de VITELLI, onderſteund wer- den. KAREL, door een' overhaasten ſtap van PIE- TER DE MEDICES, meester van *Florence* geworden, naderde al vast den Kerkelijken Staat, en de Hertog FERDINAND van *Kalabrië*, oudſte Zoon van Koning ALFONSUS, die denzelven met een leger dekken moest, zag zich genoodzaakt, tot *Rome* terug te trekken.

De Paus bevond zich thans in benarde omſtandig- heden, toen KAREL hem liet aanzeggen, dat hij zich in de Pauſelijke belangen geheel niet mengen wilde, maar dat hij alleen den doortogt en een goed ont- haal in *Rome* begeerde. De Paus moest hier in be-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

willigen, en dus trok de Koning den laatften dag van het jaar 1494 met zijn gansche leger door de eene poort *Rome* in, terwijl de Hertog van *Kalabrië* met zijn krijgsvolk de andere poort uittrok; de Paus was echter zoo bevreesd, dat hij zich met twee Kardinalen in den *Engelenburg* opfloot; de overige Kardinalen waren den Koning fterk aan, om den gehaatten Paus af te zetten, en reeds was 'er al tweemaal gefchut uit 's Konings paleis aangevoerd, om het gemelde Kasteel te befchieten; maar de Koning was op zich zelven van alle geweld tegen den Paus afkeerig, en onder zijne Geheimraden bevonden 'er zich verfcheidenen, die de Paus door gefchenken en beloften voor zich gewonnen had.

Integendeel werd 'er met het begin des jaars 1495 een Verbond tusfchen KAREL en ALEXANDER geflo-ten, bij een van welks voorwaarden bepaald werd, dat de *Turkfche* Prins DSCHEM aan den Koning zou worden overgeleverd; terwijl voor de nakoming van het Verbond de Kardinaal van *Valencia*, (of CÆSAR BORGIA,) 's Paufen Zoon, als gijzelaar, doch met den naam van Pausfelijken Legaat, den Koning zou verzellen. Na het fluiten van dit Verbond keerde de Paus in het *Vatikaan* terug, alwaar de Koning hem te gemoet kwam, en op eenigen afftand tweemaal voor hem nederknielde, terwijl de Paus zich hield, als of hij dit niet zag, maar als de Koning dit nader bij voor de derde keer wilde doen, belette de Paus zulks, en kuste hem. Drie dagen daarna verfcheen de Koning in het Konfiftorie, alwaar hij den Paus den voet, de hand, en eindelijk den mond kus-

kuste. Vervolgens werd de *gehoorzaamheid* des Konings aan den Paus bewezen, dat is, dat hij ALEXANDER voor den waren Stedehouder van CHRISTUS en Opvolger der Apostelen PETRUS en PAULUS erkende. Eindelijk trok KAREL, met den *Turkschen* Prins, den 29sten Januarij 1595 van *Rome* voort naar het *Napelsche*. De Kardinaal van *Valencia* verzelde den Koning volgens het Verdrag; maar te *Velletri* ontvlugtte hij reeds, als een Stalknecht vermomd, naar *Rome* terug, waar op de Paus twee Bisschoppen aan den Koning zond, om dit geval te ontschuldigen, schoon men met veel waarschijnlijkheid geloofde, dat deze vlugt door den Vader en den Zoon heimelijk afgesproken was.

Dood van den Turkschen Prins DSCHEM.

Eenige weken daarna, den 25sten Februarij 1495 overleed de *Turksche* Prins DSCHEM te *Napels*, waar hij Koning KAREL gevolgd was, ,, aan eene spijze of drank, zegt de Geschiedschrijver BURCHARD (*), welke niet geschikt was voor zijnen toestand. Zijn lijk werd met zijne gansche familie aan den *Sultan*, op deszelfs begeerte, overgezonden; die daarvoor eene groote somme gelds betaald, en de geheele familie in genade zal aangenomen hebben." Dit kort en geheimvol berigt heldert deze Schrijver op, door de oorkonden van de onderhandelingen tusschen den Paus en den *Sultan* te plaatsen; te weten, de voorschriften door den Paus in Junij 1494 zijnen Gezant aan den *Sultan*, GEORGE BOZARDI, medegegeven, waar in hij denzelven in

(*) *Diarium Curiæ Romanæ.*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

in last gaf, om aan den *Sultan* te berigten, dat de Koning van *Frankryk* met eene groote krijgsmagt op *Rome* aanrukte, om des Sultans Broeder in zijn geweld te krijgen, het rijk van *Napels* te veroveren, en vervolgens naar *Griekenland* over te steken, om de *Turken* te beoorlogen; de Paus verzocht daarom den *Sultan* hem de jaarlijksche 40,000 *Venetiaansche* Dukaten te zenden, ten einde zich in een' weerbaren staat te stellen. Daar op volgen vijf Brieven van BAJESSED aan den Paus, van September des gemelden jaars tot in November. Onder welken de vijfde merkwaardig is. In denzelven meldt de *Sultan* aan den Paus, dat bij met zijnen *Nuncius* heeft goedgevonden, dat de Paus *Sultans* Broeder DSCHEM hoe eer hoe liever, op de geschiktste wijze, van het leven mogt berooven, en deszelfs lijk aan hem overzenden, waarvoor de *Sultan* belooft, aan den Paus 300,000 Dukaten te zullen betalen. Men moet echter bekennen, dat er zeer vele redenen zijn, om aan de echtheid van dezen laatsten Brief te twijfelen, hoe min 'er ook zijn mogen, om het algemeen verhaal te ontkennen, dat de gemelde Turksche Prins door bestelling van den Paus met vergift is omgebragt.

KAREL VIII bemagtigt het Rijk van Napels, maar verliest het even schielijk.

Ondertusschen was de Koning van *Frankryk*, KAREL VIII, in het Rijk van *Napels* ingedrongen, van hetwelk hij zich met eene onbegrijpelijke snelheid meester maakte, voornamelijk ondersteund door den algemeenen haat van de Grooten diens Rijks tegen den Koning ALFONSUS; deze Vorst zijne zaken hopeloos ziende, stond in het begin des jaars 1495 de regering af aan zijnen Zoon FERDINAND, en week zel-

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zelve naar *Sicilië*, waar hij nog in datzelfde jaar overleed; maar FERDINAND kon zich even min handhaven, en moest, van allen verlaten, insgelijks naar *Sicilië* vlugten, waar op KAREL den 21ſten Februarij 1495, zonder tegenſtand in *Napels* binnentrok; maar de trotsheid, hebzucht en dartelheid der *Franſchen* waren weldra oorzaak, dat hij zijne veroveringen even ſchielijk weder verloor. Door de pogingen van LODEWYK, Hertog van *Milaan*, die KAREL in *Italië* genoodigd had, maar die naarijverig was geworden door deszelfs buitengemeenen voorſpoed, werd 'er een verbond tot ſtand gebragt den 31ſten Maart 1495 tusſchen den Paus, den Keizer MAXIMILIAAN, den Koning van *Spanje*, FERDINAND *den Katholyken*, en den ſtaat van *Venetië*; op de tijding hier van verliet KAREL het *Napelſche* met zijn leger, ſlechts hier en daar in de ſteden bezetting latende. Op zijnen terugtogt zocht hij de goede verſtandhouding met den Paus te herſtellen, maar deze wachtte hem te *Rome* niet af, en week naar *Perugia*. Echter gelukte het KAREL, het leger der Bondgenooten, hetwelk hem den terugtogt naar *Frankryk* wilde afſnijden, bij *Fornova* aan de rivier *Taro* te ſlaan; waar mede zijne vruchtelooze onderneming op *Italië* een einde nam.

Reeds in Julij 1495 keerde FERDINAND II in zijne hoofdſtad *Napels* terug, de Paus zond hem terſtond een' Legaat, om hem in zijn rijk te bevestigen, terwijl hij den Koning van *Engeland*, HENDRIK VII mede overhaalde tot het Verbond tegen *Frankryk*. Met den aftogt des Konings was echter de rust van

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Italie nog niet hersteld. In het jaar 1496 werden de *Fransche* bezettingen in het *Napelsche* verdreven, ook viel in dat jaar 's Pausen Zoon, de Hertog van *Gandia*, als Generaal der Kerk, in het gebied der ORSINI, maar het Pausselijk leger werd door hen in het jaar 1497 geheel geslagen, doch *Ostia* werd voor den Paus ingenomen, met behulp van den *Spaanschen* Generaal CONSALVO, dien men *den grooten Kapitein (el gran Capitan)* noemde, die, gedurende zijn verblijf te *Rome*, den Paus, met de vrijmoedigheid van eenen krijgsman, nadrukkelijk bestrafte en vermaande over zijne buitensporige zeden, over het wellustig leven van zijne kinderen, en de bedorvenheid van zijn geheele Hof.

De oudste Zoon van ALEXANDER wordt vermoord

Weinig echter vermogten deze vermaningen op den Paus; in het jaar 1496 overleed de Koning van *Napels*, FERDINAND II, wordende door zijn Vaders Broeder FREDERIK opgevolgd. Nu besloot de Paus in Julij 1497 in een geheim Konsistorie de stad *Benevent*, in het Rijk van *Napels* gelegen, maar aan het Pausselijk gebied behoorende, tot een Hertogdom te verheffen, ten behoeve van zijnen oudsten Zoon, JOAN BORGIA van *Arragonia*, Hertog van *Gandia*, Kapitein Generaal der H. Roomsche Kerk, en deszelfs mannelijke nakomelingen, niettegenstaande de Paus, gelijk bijna geheel *Rome*, wist, welk een liederlijk leven dezelve leidde, zoo wel als zijn Broeder, de Kardinaal CÆSAR. Kort daarna verloor deze nieuwe Hertog van *Benevent* het leven, waaromtrent JOAN BURCHARD, die aan het Pausselijk Hof tegenwoordig was, deze bijzonderheden verhaalt.

haalt. De beide Broeders hadden 's avonds bij hunne moeder VANOZZA gegeten, en reden zamen naar het Pausfelijk Paleis terug, toen de Hertog, onder voorwendfel van een klein genoegen, van den Kardinaal fcheidde, en met een vermomd mansperfoon bij zich een' anderen weg nam. Toen hij 's anderen daags niet te voorfchijn kwam, geloofde de Paus in het eerst, dat hij tot 's avonds nog in gezelfchap zijner minnaresfen zou blijven, maar eindelijk moest 'er onderzoek naar zijn lot gedaan worden. Daar op gaf zekere GEORGE SCIAVONI, die zijn hout bij den *Tiber* bewaakt had, te kennen, dat hij dien nacht een lijk door eenige perfonen in die rivier had zien werpen. Op de vraag, waarom hij dit niet aan den Stadhouder van *Rome* had aangediend, gaf hij ten antwoord, dat hij in meer nachten wel honderd lijken in de rivier had zien werpen, zonder dat 'er zich iemand om bekommerd had. Eindelijk vond men na veel zoekens het ligchaam van den Hertog met negen wonden vermoord in den *Tiber*. De Paus, van fmart overweldigd, floot zich in zijne kamer op, weende bitter, en gebruikte eenige dagen lang niet het geringfte voedfel, tot hem eenigen zijner vertrouwden door hun toefpreken zoo ver bragten, dat hij zijne droefheid matigde. Een ander tijdgenoot RAFAEL VAN VOLATERRA zegt, na met weinige woorden het geval verhaald te hebben, 'er bij: ,, Alhoewel de meesten den aanlegger van dezen moord kennen, houden zij het toch niet geoorloofd, hem te noemen." Te weten, volgens GUICCIARDINI, benijdde de Kardinaal van *Valencia*, zijnen

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

nen Broeder den Hertog deszelfs rang; en bijzonder, dat zekere adelijke Juffer, welke zij beiden beminden, denzelven boven hem gesteld had, en liet hem, door wellust en eerzucht aangespoord, bij nacht, als hij alleen door *Rome* reed, vermoorden, en heimelijk in den *Tiber* werpen. In *Rome* spotte men openlijk met den Paus, dat hij een waardig navolger van PETRUS was, dewijl hij zijne bastaardkinderen uit den *Tiber* liet opvisschen.

CÆSAR BORGIA wordt van Kardinaal Hertog van Valentinois.

CÆSAR BORGIA, de hoogstwaarschijnelijke moordenaar van zijnen Broeder, had volstrekt geen genegenheid voor den geestelijken staat, welken hij voor den wereldlijken wilde verruilen. De Paus, zijn Vader, maakte al vast een ontwerp, om hem niet minder dan een koningrijk te bezorgen. Hij verzocht dan voor hem de oudste Dochter van Koning FREDERIK van *Napels* ten Gemalin met het vorstendom *Taranto* tot eenen bruidschat. Maar dit voorstel werd van den Koning op staande voet verworpen, terwijl hij zich nader met den Hertog van *Milaan* verbond. Te weten LODEWYK XII, die zijnen Neef KAREL VIII in het jaar 1498 als Koning van *Frankryk* was opgevolgd, verklaarde terstond, dat hij besloten had, zijne aanspraken op het Hertogdom *Milaan* te doen gelden; ook nam hij den titel van Koning van *Sicilie* aan. De Paus had reden, om *Frankryk* te ontzien en te believen, en LODEWYK, die zich van zijne Gemalin wilde scheiden, om met de weduwe van zijnen Voorzaat te trouwen, had tot deze echtscheiding 's Pausen inwilliging noodig. De Hertog van *Milaan* werd dus van den Paus en

ook

ook van de *Venetianen* verlaten, en ftond alleen bloot voor de overmagt van *Frankryk*.

In October 1498 leide CÆSAR BORGIA zijne waarde als Kardinaal in het Konfiftorie neder, en ging terftond als Prins van het Pausfelijk Hof in gezantfchap naar *Frankryk*, met de Bulle van zijnen Vader, door welke de echtfcheiding des *Franfchen* Konings bevestigd werd. Zijne verfchijning ten Hove was zeer prachtig, zijnde vele van zijne paarden met zilveren hoefijzers beflagen. Zijn huwelijk met de *Napelfche* Prinfes mislukt zijnde, kreeg hij eene Zuster van den Koning van *Navarre*, CHARLOTTE van *Albret*, ter Gemalin. De Koning fchonk hem de ftad *Valence* in *Daufinée*, en gaf hem den titel van Hertog van *Valentinois*.

Kort daarna, in het jaar 1499, vielen de *Franfche* legers in het *Milaneefche*, hetwelk zij in drie weken veroverden, hebbende de Hertog met zijne fchatten de vlugt naar *Duitschland* genomen. Echter verloren de *Franfchen* door hun buitenfporig gedrag, eenige maanden daarna, in het jaar 1500 alles weder, door eenen opftand der ingezetenen, en doordien de Hertog door 8,000 *Zwitzers* onderfteund werd. Doch in hetzelfde jaar werd hij door de *Franfchen* op nieuw aangetast, en met zijnen Broeder, den Kardinaal ASCANIUS, gevangen naar *Frankryk* gevoerd, waar hij tien jaren daarna op het Kasteel te *Loches* ftierf.

De Paus en zijn Zoon, de Hertog van *Valentinois* deden met deze overwinningen der *Franfchen* hun voordeel. Door eenige *Franfche* troepen onderfteund,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ſteund, bragt de Hertog verſcheidene kleine Vorsten, leenmannen van den Paus tot onderwerping. Ook ontnam de Paus, aan het huis *Gaëtano* eenige plaatſen, met welke hij zijne Dochter LUCRETIA beleende, die ſedert eenigen tijd met *Don* ALFONZO van *Arragonia*, Vorst van *Salerno*, onechten Zoon van den Koning van *Napels*, ALFONZUS II, getrouwd was, en die hij ook tot Stadhouderesſe van het Hertogdom *Spoleto* voor haar leven benoemd had.

Wreedheden van den Paus en zijn' Zoon.

Van dezen tijd af geloofden de Paus en zijn Zoon, dat hun alles geoorloofd was, om hunne geld- en heerschzugt te voldoen. In het jaar 1501 ging de Hertog van *Valentinois* voort, met de naburige Grooten te onder te brengen. Dewijl hij het huis van *Arragon* haatte, uit hetwelk zijn Zusters man afſtamde, en de Paus haar tot hooger Vorſtenrang verheffen wilden, lieten Vader en Zoon hem in de *Pieters Kerk* zelve door moordenaars aanvallen, en dewijl de ontvangene wonden niet doodelijk waren, vervolgens op zijn bed doodſlaan. Kort daarna werd LUCRETIA uitgehuwelijkt aan den oudſten Zoon van den Hertog van *Ferrara*. Zelfs liet CÆSAR zijn' Neef, den Kardinaal JOAN BORGIA, met vergift ombrengen, omdat hij weleer zijnen Broeder, den Hertog van *Gandia*, genegen was geweest. Daar de Paus en zijn Zoon veel geld noodig hadden, was de Paus ook op buitengewoone middelen bedacht, om hetzelve te bekomen. Twaalf nieuwe Kardinalen, die hij benoemde, bragten hem maar weinig in; maar des te meer de bijdragen tot den oorlog met de *Turken*, daar hij ijverig op aandrong, en zijne

Af-

Aflaten, die hij alom liet verkoopen, bijzonder aan die genen, die in het jubeljaar 1500 niet zelve naar *Rome* konden komen. Bovendien verkocht hij alle aanmerkelijke bedieningen aan zijn Hof; eigende zich de rijke nalatenfchap der Kardinalen en Prelaten toe, alfchoon zij 'er zelve reeds over befchikt hadden; ook verbood hij hun niet zelden, hunnen uiterften wil te maken; en om het vermogen der rijken des te eerder meester te worden, werden fomtijds hunne dagen door vergift verkort. De fchaking van eene der fchoonfte Italiaanfche Juffers, Gemalin van eenen *Venetiaanfchen* Veldheer, door CÆSAR, niet zonder bijgaande moorden ondernomen, behoort insgelijks onder de menigvuldige geweldenarijen, welke hij fchaamteloos ondernam.

V BOEK IV Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Ondertusfchen was de *Napelfche* oorlog in het jaar 1501 uitgebroken, waaraan ook de Paus en zijns Zoon deel namen. De toenmalige Koning van *Napels*, FREDERIK II, een wijs Vorst, maar zonder magt en geld, kon geen behoorlijken tegenftand bieden, maar LODEWYK XII Koning van *Frankryk*, vreesde voor den *Spaanfchen* Koning FERDINAND *den Katholijken*, waarom hij zich met dezen verbond, om het Rijk zamen te deelen, terwijl de Paus hetzelve voor FREDERIK verbeurd verklaarde, onder voorwendfel, dat deze de *Turken* te hulp geroepen had, hoewel de Paus zelve van hen een jaargeld trok. In den zomer des jaars 1501 trok het *Franfche* leger over *Rome* naar *Napels*. In *Rome* werd voor het gemak en goed onthaal der *Franfche* Veldheeren zoo wel gezorgd, dat men zelfs geene ligte vrouw-

De Franfchen vermeesteren het Rijk van Napels, maar worden van de Spanjaarden misleid.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

vrouwlieden tot hun gezelschap vergat, (*et deputatæ*, zegt BURCHARD, *Sexdecim meretrices, quæ eorum necessitatibus subvenirent.*) — Koning FREDERIK verliet zich in het eerst op den Spaanschen Veldheer CONSALVO, die zich hield, als of hij gereed stond, om hem te ondersteunen, maar die, nadat hij uit *Sicilie* met goed vertrouwen des Konings was overgekomen, zich tegen hem verklaarde. Nu drongen de *Franschen* en CÆSAR BORGIA zonder tegenstand door tot in het hart van het rijk, en de laatste bemagtigde *Kapua* door verraad, waar hij ijsselijke wreedheden liet bedrijven. De *Spanjaarden* omsingelden den ongelukkigen Koning van de andere zijde, die ten laatsten liever verkoos, zich aan de *Franschen*, dan aan zijnen trouweloozen bloedverwant over te geven. Doch LODEWYK XII vond zich door de *Spanjaarden* na verloop van twee jaren zelve bedrogen, toen zij hem dat gedeelte van het rijk ontnamen, hetwelk hem bij de verdeeling was toegelegd. Middelerwijl gingen de Paus en zijn Zoon CÆSAR voort, de kleine Vorsten in den Kerkelijken Staat te vermeesteren. De COLONNA's en SAROTTI's werden van hunne goederen beroofd. Aan den Hertog van *Urbino*, GUIDO UBALDI, lokte CÆSAR eerst zijn geschut af, overviel hem toen onvoorziens, en ontnam hem zijn geheele Hertogdom. GIULIO VARANI, Heer van *Camarina*, verdeedigde zich eenigen tijd; maar eindelijk werd CÆSAR van de stad meester door verraad, en VARANI werd met twee van zijne Zonen ter dood gebragt. Zoo vele gruwelen bragten eindelijk in het jaar 1502 eene zamen-

menzweering te wege tegen den Paus en zijnen Zoon, maar de zamengezworenen werden door *Fransche* hulptroepen geslagen, toen zij CÆSAR in *Imola* belegerd hadden. Vervolgens wist de Hertog van *Valentinois*, onder schijn van verzoening, de voornaamsten van deze Heeren naar *Sinigaglia* te lokken, waar hij hun liet vermoorden; gelijk hij den Kardinaal ORSINI, dien de Paus zelve overreed had, om in het *Vatikaansche* Paleis te komen, kort daarna met vergift liet ombrengen.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Schandelijk leven van Paus ALEXANDER en zijn Zoon CÆSAR BORGIA.

Was het openbaar leven van dezen Paus en van zijnen Zoon eene aaneenschakeling van daden van geweld en trouweloosheid, hun bijzonder huisselijk leven wordt van de geschiedschrijvers van dien tijd, als schaamteloos, wellustig en dartel geschilderd. Een voorbeeld voor allen zij het volgende verhaal van BURCHARD. Eens werd op de kamer van den Hertog van *Valentinois* in het Apostolisch Paleis een avondmaaltijd gegeven, bij welken ook vijftig voorname hoeren, (*meretrices honestæ*) tegenwoordig waren, die na het eten met de bedienden en anderen, eerst in hare kleederen, en vervolgens naakt dansten. Vervolgens werden kandelaars met brandende kaarsen op den vloer gezet, en tusschen dezelve kastanjes geworpen, welke de naakte hoeren tusschen de kandelaars kruipende opzamelden, terwijl de Paus, CÆSAR en LUCRETIA het spel aanzagen. Eindelijk werden vele kleederen tot prijzen nedergelegd voor de genen, die met eenige van deze hoeren zonder schroom ontucht plegen zouden, en deze prijzen vervolgens uitgedeeld. Ook kunnen wij het algemeen

V BOEK IV Hoofdst. na C G. Jaar 1073. tot 1517.

gezegde niet stilzwijgend voorbijgaan, volgens hetwelk Paus ALEXANDER VI. in eene onkuische verkeering met zijne eigene Dochter LUCRETIA geleefd zal hebben, hetwelk bijzonder door de Dichters van dezen tijd is voortgeplant, voornamelijk door den vermaarden SANNAZARIUS in meer dan een van zijne *Sneldichten:* Eén der bittersten van dezelven ziet op het in het jaar 1500 door dezen Paus gevierde Jubeljaar, en luidt dus:

Pollicitus coelum Romanus et astra sacerdos
Per scelera et cædes ad Styga pandit iter.

Niet minder bijtend is het volgende, waar in duidelijk op het gemelde gezegde gedoeld wordt:

Ergo te semper cupiet, Lucretia, Sextus!
O fatum diri nominis, hic pater est.

Welke puntdichten in de oude uitgaven van SANNAZARIUS gelezen worden, maar in nieuwere weggelaten zijn. — Ook heeft JOVIANUS PONTANUS daar op gedoeld, in het grafschrift door hem op LUCRETIA gemaakt:

Conditur hoc tumulo Lucretia nomine sed re,
Thais, Alexandri filia, sponsa, nurus.

Van de Geschiedschrijvers is GUICCIARDINI de eenige, maar die zoo goed is als velen, die van deze zaak spreekt, hoewel enkel als van een *gerucht*, en met bijvoeging: *indien men zulk eene afschuwelijkheid gelooven moge;* ook moeten wij, ter liefde der onpartijdigheid aanmerken, dat ALEXANDER toen reeds meer dan zestig jaren oud was, en dat het ge-

gerucht bij iemand, dien men niets goeds toevertrouwde, zijnen oorfprong heeft kunnen nemen uit de groote genegenheid en het vertrouwen van den Paus jegens zijne Dochter, aan wie hij, afwezig zijnde uit de ftad, alle zaken van belang overgaf, met volle magt, om de brieven aan hem gerigt te openen. BURCHARD deelt zijne Lezers ook nog een' Brief mede, die in *Duitschland* gedrukt was, en den Paus zelven onder de oogen kwam, in welken ALEXANDER een verrader van het menfchelijk geflacht genoemd wordt, die zijnen geheelen, met onkuischheid en rooverijen bevlekten leeftijd befteed heeft om menfchen te bedriegen. Maar van meer gewigt moest bij zeer velen de welfprekende ijver zijn, met welken de vermaarde Dominikaner, HIERONYMUS SAVANAROLA, die bij zijne tijdgenooten, als een Heilige, Wonderdoener en goddelijk Profeet werd aangezien, en aan wiens dood hij in het jaar 1498 bijzonder deel had, tegen des Paufen ondeugden fchreef en predikte.

Dood van ALEXANDER VI.

Eindelijk zal ALEXANDER geftorven zijn op eene wijze zijn leven waardig. Volgens GUICCIARDINI, fpijsde hij den 17 Augustus 1503 op den wijnberg van den Kardinaal CORNETO digt bij het *Vatikaanfche* Paleis; hier was ook de Hertog van *Valentinois* tegenwoordig, die bij deze gelegenheid voornemens was, den Kardinaal door vergift uit den weg te ruimen, om meester van deszelfs fchatten te worden. De Hertog zond dan eenige flesfchen vergiftigden wijn naar den Wijnberg, met gebod aan den brenger, die niets van het geheim wist, om er nie-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

mand iets van te geven. Onverwacht kwam de Paus nog voor den avondmaaltijd aan, en begeerde, wegens de toenmalige groote hitte, te drinken. Men had uit het *Vatikaansche* Paleis het noodige eten en drinken nog niet in den Wijnberg bezorgd; de bediende, die den gemelden wijn gebragt had, schonk hem daarom van denzelven in, omdat hij geloofde, dat het een voortreffelijk soort moest zijn; en de Hertog, die 'er bij kwam, dronk 'er ook van. De uitwerking van dezen wijn openbaarde zich heel schielijk aan den zeventigjarigen Paus, dien men in zijn Paleis terug moest brengen, alwaar hij den volgenden dag stierf, zijnde geheel zwart en gezwollen. Zijn Zoon, die nog in een' frisschen leeftijd was, en terstond tegengift gebruikte, bleef na eene langdurige ziekte, nog in het leven. Andere tijdgenooten bevestigen dit verhaal in de hoofdzaak, hoewel zij in alle bijzonderheden niet overeenkomen, zoodat tegen de echtheid der zaak zelve geene gegronde twijfelingen kunnen ingebragt worden. Zoo overleed deze kwalijk beruchte Paus, die het wel niet ontbrak aan sommige goede hoedanigheden, van scherpzinnigheid, vaardigheid in het besluiten en bekwaamheid in het uitvoeren, maar hij bedekte dezelve met ondeugden en maakte ze dienstbaar aan zijne snoodheid.

Het was deze Paus, die den Koning van *Spanje*, FERDINAND, bevestigde in zijne veroveringen in *Amerika*, en de verschillen tusschen de *Spanjaarden* en *Portugezen* over de nieuw ontdekte landen in *Oost-* en *Westindien* besliste; ook gaf hij aan FER-

DI-

DINAND en deszelfs opvolgers den titel van *Katholijken* Koning, wegens deszelfs ijver in het verdrijven der *Joden* en *Moren* uit *Spanje*.

PIUS III. Paus, ſterft na eene korte regering.

CÆSAR BORGIA, ſchoon ziek liggende aan het vergift, hetwelk hij genomen had, droeg evenwel zorg, zich van zijn vaders ſchatten meester te maken, bezette het *Vatikaansch* Paleis met zijne ſoldaten, en verſterkte den *Engelenburg*, maar de partij der *Colonnen*, en FABIUS ORSINI, wiens vader CÆSAR ter dood had laten brengen, vatten de wapenen op, en noodzaakten hem, *Rome* met zijne ſoldaten te verlaten. Waar op het Conclave gehouden, en den 22ſten September 1503 de Kardinaal FRANCISCUS PICCOLOMINI, onder den naam van PIUS III, tot Paus verkoren werd, geboren te *Siena* in het jaar 1439, en eigenlijk genoemd TODESCHINI, doch een zusters zoon zijnde van PIUS II, had hij deszelfs familienaam en wapen aangenomen; maar hij overleed, 26 dagen na zijn verkiezing.

JULIUS II. wordt Paus.

Zijn opvolger werd op eene tot hier toe ongewone wijze verkoren. Het *Conclave*, in hetwelk de Kardinalen den 31ſten October 1503 gegaan waren, was nog niet geſloten, toen reeds in den daar op volgenden nacht de Kardinaal JULIANUS van *Rovere*, onder den naam van JULIUS II, tot Paus benoemd werd. Deze was geboren te *Savona* in het gebied van *Genua* in het jaar 1443. In zijne jeugd was hij een ſchipper geweest, en had waarſchijnlijk in dien levensſtand buiten huwelijk eene dochter gewonnen, die hij, als Paus, aan eenen Heer uit het huis *Orſini* ten huwelijk gaf. SIXTUS IV, zijn

 va-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

vaders broeder, benoemde hem in het jaar 1471 tot Kardinaal; hij was, gelijk wij gezien hebben, geheel geen vriend van ALEXANDER VI, evenwel werd hij verkoren, eer de Spaansche Kardinalen, die CÆSAR BORGIA van de hand vlogen, in het *Conclave* gekomen waren; zijn geld en aanzien had op deze verkiezing grooten invloed gehad, ook deed hij groote beloften aan de Kardinalen en voornaamste Grooten, waardoor hij hunne stemmen en genegenheid gewonnen had. Voorts moest hij vooraf den Kardinalen onder eede beloven, dat hij naar de vastgestelde voorschriften regeren, en ook binnen twee jaren eene algemeene Kerkvergadering, tot hervorming der Kerk, en ter bevordering van den *Turkschen* oorlog, bijeen zou roepen.

Laatste lotgevallen van CÆSAR BORGIA.

CÆSAR BORGIA had ondertusschen aan zijne *Spaansche* Kardinalen in last gegeven, dat zij aan den Kardinaal van *Rovere* ook hunne stemmen geven zouden, op de belofte, die de Kardinaal hem deed, dat hij zijne dochter aan CÆSARS Neef, den Stadhouder van *Rome*, uittrouwen, hem in het bevelhebberschap der Pausselijke krijgsmagt bevestigen, en hem weder in het bezit der landen in den Kerkelijken Staat herstellen zou, die uitgezonderd de Kasteelen van hem afgevallen waren. Dewijl de Paus beducht was, dat de *Venetianen* zich van dezelve zouden meester maken, gelijk zij reeds *Faenza*, *Rimini* en andere plaatsen hadden bemagtigd, zond hij den Hertog van *Valentinois* met eenig volk tegen hen, doch toen deze reeds op den togt was, had de Paus berouw, dat hij de bovengemelde

de Kasteelen niet voor zich bedongen had. Hij zond hem derhalve twee Kardinalen na, om hem dit voorſtel te doen, en toen de Hertog weigerde daar in te bewilligen, liet hij hem gevangen tot groote vreugde van het Hof en van geheel *Rome* terug-brengen, en eerst in het *Vatikaan*, vervolgens in *Engelenburg* bewaren. Dus noodzaakte hij hem, in het jaar 1504, om in de overgifte dezer Kasteelen te bewilligen, onder belofte, dat hij dan vrij naar *Frankryk* zou mogen overvaren. Maar beiden waren 'er op uit, om malkanderen te verſtrikken. De Paus had beſloten, hem niet eer vrij te laten, voordat de Kasteelen dadelijk ontruimd waren, en CÆSAR daartegen heimelijk een vrijgeleide gekregen hebbende van den *Spaanſchen* Veldheer CONSALVO, wist met behulp van een' *Spaansch* Kardinaal te ontſnappen, en kwam gelukkig te *Napels* aan; hier hield CONSALVO hem zoo lang met vriendelijkheid op, tot hij bevel van zijnen Koning ontvangen had, volgens hetwelk hij hem gevangen naar *Spanje* zond, waar hij op het Kasteel van *La Mota de Medina* gezet werd. In het jaar 1506 ontvlugtte hij van hier naar *Navarre*, alwaar hij Bevelhebber van den Koning werd, die zijn zwager was; maar in het volgende jaar verloor hij zijn leven in een gevecht met eenen Grooten aldaar. CÆSAR behoort onder de befaamdſte booswichten in de Geſchiedenis, die zijnen overigens goeden aanleg en begaafdheden door allerlei gruwelen misbruikt heeft. Hij had tot zijne zinſpreuk: *Aut Cæſar aut Nihil!* doelende op zijn' naam en op zijn' ondernemenden geest.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Na zijn' val ſpotte de Dichter SANAZARIUS daar mede in verſcheidene Sneldichten, bij voorbeeld:

Aut nihil, aut Cæſar vult dici Borgia; quidni?
Quum ſimul et Cæſar posſit et esſe nihil.

Insgelijks:

Omnia vincebas, ſperabas omnia, Cæſar;
Omnia deficiunt; incipis esſe nihil.

In later tijden heeft MACHIAVELLI, in zijn berucht werk, (*Il Principe*,) hem tot een voorbeeld ter navolging aan de Vorsten aangeprezen, misſchien wel, aan heerschzuchtige en onregtmatige Vorsten als een voorbeeld van eenen ſchranderen en gelukkigen dwingeland, want dus hebben ſommigen het werk van dezen Schrijver, over het geheel, beſchouwd. Hoe het zij, dit heeft aanleiding gegeven, dat het karakter van CÆSAR BORGIA in later tijden, met opzet, naargeſpoord, en zijne gedachtenis vernieuwd is geworden.

JULIUS II. beoorloogt de Venetianen.

JULIUS II de ſteden en kasteelen in *Romagna*, welke tot hier toe in handen van BORGIA geweest waren, weder met het *Roomſche* gebied vereenigd hebbende, eischte ook van de *Venetianen Faenza*, *Rimini* en andere plaatſen terug, welke zij na den dood van ALEXANDER VI vermeesterd hadden; na eenige onderhandelingen tastte hij in het jaar 1506 het gemeenebest met de wapenen aan, en ſtichtte tegen hetzelve in het jaar 1508 het vermaarde verbond van *Kamerik*, (*La Ligue de Cambray*,) hetwelk de Keizer MAXIMILIAAN en de Koningen van *Frankryk* en *Spanje* tegen de *Venetianen* met den

den Paus en andere *Italiaansche* Vorsten sloten. De Paus echter, die niet gaarn de *Fransche* magt in *Italië* zag, zocht door eene afzonderlijke onderhandeling het Gemeenebest over te halen, om hem genoegen te geven, doch als de *Venetianen* zijne voorstellen van de hand wezen, nam hij het verbond van *Kamerik* in Maart 1509 bij eene bijzondere Bulle aan, en dreigde de *Venetianen* met den ban en *interdict*, zoo zij aan de eischen der Bondgenooten geen gehoor gaven, waar tegen de *Senaat* van *Venetië* zich op een toekomstig *Concilie* beriep; doch de nederlaag, welke de *Venetianen* in Mei 1509 van de *Franschen* leden, die daar op vele steden bemagtigden, terwijl de Pausselijke Veldheer, de Hertog van *Ferrara*, *Ravenna* en andere plaatsen wegnam, deden hen besluiten, om zich, door een Gezantschap, aan den Paus te onderwerpen, en met denzelven in het jaar 1510 te verdragen.

Beide de Keizer en de Koning van *Frankryk* waren over dit afzonderlijk verdrag ten hoogsten onvergenoegd, dewijl volgens het verbond geen der Bondgenooten zonder de anderen eenen vrede of verdrag sluiten mogt. Maar de Paus wilde een einde van den oorlog, om de *Franschen* te beletten, een' vasten voet in *Italië* te krijgen, ook was de Koning van *Spanje* omtrent derzelver overwinningen naarijverig. Hier bij kwamen bijzondere redenen van misnoegen tusschen den Paus en LODEWYK XII, hetwelk door den Kardinaal van *Amboise*, 's Konings voornaamste Staatsdienaar, aangekweekt werd. Deze in het jaar 1510 tot blijdschap van

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

den Paus overleden zijnde, wilde de Paus zich deszelfs nalatenſchap toeëigenen, hetwelk door den Koning belet werd, die in zijn hart den Paus verachtte en hem een' dronkaard en zuiper plag te noemen. Evenwel was de Paus of deszelfs ondernemende geest niet te verachten. Hij wist van het misnoegen der *Zwitzers* op de *Franſchen* gebruik te maken, zoodat een *Zwitzersch* leger werkelijk in het *Milaneeſche* rukte, hoewel zij dat land, uit gebrek aan levensmiddelen, ſpoedig weder moesten verlaten.

Kerkvergadering te Tours.

LODEWYK, die hoogst ongaarn tot dadelijkheden tegen den Paus kwam, voornamelijk daar zijne Gemalin hem dagelijks verzocht, denzelven niet te beoorlogen, dewijl zij vreesde in hare zwangerſchap niet gelukkig te zullen zijn, wilde niet dan met zekere en veilige ſtappen voortgaan. Hij liet dus in den zomer des jaars 1510 de Prelaten van zijn Rijk te *Orleans*, daar na te *Tours*, bijeenkomen, en hun verſcheidene vragen voorſtellen; of en in hoe verre het den Paus geoorloofd ware, eenen wereldlijken Vorst te beoorlogen, en wat daartegen een wereldlijk Vorst bewerkſtelligen kon en mogt, om den euvelmoed der Pauſen af te weeren en te beteugelen? welke vragen alle door de vergadering ten genoegen des Konings beantwoord werden.

Oorlog van Paus JULIUS II. met den Koning van Frankryk

Doch zoo voorzigtig als de Koning te werk ging, en niet zonder reden; daar het eene bedenkelijke zaak was, met den Paus oorlog te voeren, zoo geweldig ging JULIUS II van zijne zijde voort. Deze begon de vijandelijkheden, en maakte ſchikkingen, om *Ferrara* te belegeren, en gaf bevel,

om

om den *Franſchen* ſlag te leveren. Hij begaf zich vervolgens naar *Bologna*, en dreigde den Hertog van *Ferrara*, den Franſchen Bevelhebber CHATAMONT en alle deszelfs Onderbevelhebbers met den ban, indien zij hun leger niet uit het *Milaneeſche* terug voerden; evenwel moest hij het aanzien, dat hem, op zijne reize naar *Bologna*, vijf Kardinalen verlieten, die zich naar *Florence* begaven, hetwelk geheel op de zijde der Franſchen was. Ook ſcheelde het weinig, of hij was in het jaar 1510 met zijn ganſche Hof te *Bologna* door de Franſchen gevangen genomen; doch JULIUS wist den *Franſchen* Veldheer door onderhandelingen op te houden, en kreeg inmiddels hulptroepen uit het *Venetiaanſche* en *Napelſche*, en hier merkte men op, dat, bij deze gelegenheid, ook *Turkſche* troepen, in bezolding bij de *Venetianen* ſtaande, den Vader der Christenheid tegen den *Allerchristelijkſten* Koning beſchermd hebben. Vervolgens belegerde hij *Mirandola* in perſoon, zich daar bij aan alle moeijelijkheden en gevaren van den geringſten Bevelhebber blootſtellende. Hier was de vermaarde *Franſche* Held BAYARD eens op het punt, van hem gevangen te maken; maar de Paus hielp zelve de brug ophalen, over welke hij in een Kasteel terug trok. *Mirandola* gaf zich in het jaar 1511 aan hem over, maar daartegen verloor hij *Bologna*, ook werd zijn leger onder den Hertog van *Urbino* door de *Franſchen* geſlagen. Desniettemin rees zijn moed door het verbond, hetwelk hij tot ſtand bragt, onder den naam van *het Heilig Verbond*, met het Gemeenebest van *Venetië*,

den

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

den Keizer, en *Spanje*, evenwel verloren de Pausselijke en Spaansche legers in April 1512 eenen hoofdveldslag bij *Ravenna* tegen de *Franschen*. Men was nu reeds voor *Rome* bezorgd, en de Paus kwam met *Frankryk* in onderhandeling over den vrede, toen een nieuwe inval der *Zwitzers* in het *Milaneesche* de *Franschen* noodzaakte, niet alleen dat Hertogdom, maar geheel *Italië*, eenige vestingen uitgezonderd, nog in het jaar 1512 te verlaten. De Paus, die nu de handen ruim had, en 'er nog steeds op aandrong, om *Ferrara* aan zijn gebied te hechten, zocht deswegens den Keizer MAXIMILIAAN met de *Venetianen* te verzoenen, en als deze de harde voorwaarden niet wilden inwilligen, op welke de Keizer met hen overeen wilden komen, dreigde de Paus de republiek met geestelijke en wereldlijke straffen, en rigtte zijn in het jaar 1512 gesloten verbond tegen haar, hoe zeer de *Venetianen* zich over den Paus beklaagden, die hen, als het ware, aan hunne vijanden ten prooi liet.

Kerkvergadering van Pisa tegen den Paus.

Doch de oorlog tusschen *Frankryk* en den Paus werd niet alleen met wereldlijke maar ook met Kerkelijke wapenen gevoerd; waar van de vergadering te *Tours* een voorspel was. Koning LODEWYK namelijk oordeelende, dat hij door eene algemeene Kerkvergadering het gezag van den Paus het best zou kunnen knotten, wendde zich ten dien einde aan de voornaamste Vorsten van *Europa*, doch bij den Keizer alleen vond hij eenige ondersteuning tot zijn oogmerk. Deze kende de algemeene behoefte van deze tijden, ook kwamen, onder zijne regering, de

de bezwaren der *Duitsche* Natie meermalen ten tapijte; de Keizer wenschte dus, dat de Duitschers aan zulke Kerkvergadering deel mogten nemen, maar de Bisschoppen, ten dien einde in het jaar 1511 te *Augsburg* bijeengekomen, toonden 'er weinig lust toe; niettegenstaande de Keizer in eenen Brief aan de Rijksstad *Gelnhauzen* verklaard had besloten te hebben, om eene algemeene Kerkvergadering bijeen te roepen en te houden. Evenwel werd 'er door eenige Kardinalen, gemeenschappelijk met den Keizer en Koning van *Frankryk*, in Mei 1511 eene Kerkvergadering uitgeschreven, om te *Pisa* gehouden te worden.

Deze Kerkvergadering werd echter niet talrijk, de meeste leden waren *Franschen*, zelfs alhoewel de Keizer alleen onder alle Vorsten deel in dezelve nam, zond hij 'er niet éénen Gezant. Zij werd den 1sten November 1511 geopend. Zij stelde zich ten oogmerk de uitroeijing der ketterijen, scheuringen en dwalingen, de Hervorming der algemeene Kerk, en de bevordering van eenen oorlog tegen de ongeloovigen ter herstelling van de vier Patriarchale Kerken van het Oosten. In de *eerste zitting* werd besloten, dat alles, wat door den Paus of anderen, uit hoofde dezer vergadering, ten nadeele der Kardinalen zou ondernomen worden, van geene waarde zijn zou. In de *tweede zitting* werd de inrigting der Kerkvergadering vastgesteld. De besluiten in de *derde zitting* waren belangrijker; alzoo de vergadering verklaarde, dat zij niet eer zou kunnen besloten worden, voordat de algemeene Kerk in geloof en

ze-

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zeden, zoo wel in het hoofd als de leden zou hervormd en de overige oogmerken bereikt zouden wezen; verders, dat het vermaarde besluit der Kerkvergadering te *Konstans* van de onafhankelijkheid en hoogste regtsgebied eener algemeene Kerkvergadering over alle Christenen in waarde en kracht zou blijven. Doch tevens nam de vergadering een besluit, om naar *Milaan* te verhuizen, alwaar nog sedert den 12den Januarij 1512 in de gemelde stad vijf zittingen gehouden werden, maar van een geringer getal Prelaten, die openlijk uitgesloten en verwenscht werden. Zij hadden echter moeds genoeg, om den Paus tien steden voor te slaan, en toen hunne Afgevaardigden de hevigste bedreigingen van den Paus kregen, in plaats van antwoord, stelden zij hem een uitstel van 30 dagen, om zich te verklaren, of dat hij eene geregtelijke beoordeeling te wachten had. Vervolgens lieten zij hem van ongehoorzaamheid aanklagen, gaven hem een nieuw uitstel, en schorsten hem eindelijk in zijne waardigheid in hunne *achtste* en laatste *zitting* den 21sten April 1512. Doch alles liep ten laatsten op niets uit. De Keizer, die de vergadering niet ondersteunde, sloot, gelijk wij gezien hebben, een verdrag met den Paus, en thans oordeelde de vergadering zich ook te *Milaan* niet langer veilig, maar vertrok naar *Asti*, en kort daar na naar *Lion*, alwaar zij geheel uit het oog der Christenheid verdween. Zij is van den Paus en zijne aanhangers altijd op eene verachtelijke wijze behandeld geworden, gelijk ook de Jesuiet HARDUIN hare handelingen niet dan in een uittrek-

trekſel in zijn werk over de Concilien geplaatst heeft.

Beter gelukte het den Paus met zijne Kerkvergadering, welke hij tegen die van *Piſa* overſtelde, en in Julij 1511 aankondigde, om den 19den April 1512 in de Kerk van *Lateraan* te *Rome* geopend te worden. De oorlog van den Paus met den Koning van *Frankryk* en de veldſlag bij *Ravenna* in het jaar 1512 waren oorzaak, dat zij eerst den 3den Mei van dat jaar een begin kon nemen. Merkwaardig is het, dat de eerſte Redevoering, welke in deze vergadering gezonden werd, ook de eenige was, die eene eenigzins vrije taal voerde. Zij was van ÆGIDIUS van *Viterbo*, Generaal der Augustiner Orde, naderhand Kardinaal, door zijne ſchriften genoeg bekend. Hij vermaande onder anderen den Paus, „ om zich niet op wapenen te verlaten, „ welke voor de Kerk vreemd zijn, maar dat de „ Kerk door hare eigene wapenen, dat is, door „ godsvrucht, godsdienst, deugdzaamheid, gebed „ en dergelijke, behoorde te zegevieren. ” Men prees den Redenaar, maar de Paus bleef oorlogzuchtig, en dit zelfde Concilie moest dienen, om zijne vijanden te vernederen. In de *eerſte zitting*, den 10den Mei 1512, werd enkel de Pausſelijke Bul der zamenroeping voorgelezen, waar in de bedoelingen dezer Kerkvergadering werden opgegeven: De verdelging der oude ketterijen, en van de op nieuw uitgeborsten ſcheuring, (dit doelde op de vergadering te *Piſa*,) de hervorming der zeden van alle Standen, het dempen van den oorlog en het her-

Kerkvergadering van Lateraan door den Paus gehouden

Dood van Paus JULIUS II.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

herſtellen van den algemeenen vrede. In de *tweede zitting* las men de verklaring van FERDINAND, Koning van *Spanje*, waar bij hij deze vergadering erkende, terwijl die van *Piſa* voor onwettig verklaard werd. Vervolgens verſcheen in de *derde* de Bisſchop van *Gurk*, als Gevolmagtigde van den Keizer, om te verklaren, dat zijn meester insgelijks deze vergadering aannam, en alles herriep, wat hij ter inſtandhouding van die van *Piſa* ondernomen had. Eene onbeſtendigheid van dezen Vorst, welke uit zijne ſtaatkundige omſtandigheden moet opgehelderd worden. Bovendien verſtoutte zich de Paus om geheel *Frankryk* onder verbod van Godsdienst te leggen. In de *vierde zitting*, welke eerst in December gehouden werd, kwamen ook de *Venetianen* tot het erkennen van deze vergadering over. Ook werd 'er gehandeld over het vernietigen der *Pragmatieke Sanctie* in *Frankryk*, hetwelk vervolgd werd in de *vijfde zitting*, den 16den Februarij 1513, waar in men ook een ſtreng bevel van den Paus goedkeurde tegen de *Simonie* bij de verkiezing van eenen Paus. Doch JULIUS II was te ziek, om deze zitting te kunnen bijwonen, en overleed ook, vijf dagen na dezelve; waar door het Concilie eenigen tijd afgebroken werd.

Bezwaren der Duitſchers.

De Christenheid kon uit de handelingen dezer beide Kerkvergaderingen op nieuw ervaren, hoe weinig heils zij zich van ſoortgelijke vergaderingen beloven mogt; in die van *Lateraan* werd zelfs openlijk met de vergaderingen van *Konſtans* en *Bazel* de ſpot gedreven; evenwel was, in *Duitschland*, onder

der de regering van Keizer MAXIMILIAAN, zoo veel gesproken, geklaagd, en in overweging genomen, dat het scheen, dat de *Duitschers* nu of nooit eenig herstel te hopen hadden. Reeds op den Rijksdag te *Freyburg* in het jaar 1498 werd een voorschrift ontworpen voor den Gezant, dien men aan ALEXANDER VI zenden wilde, om de afschaffing van vele misbruiken te bewerken; van dit Gezantschap schijnt echter niets gekomen te zijn, alzoo 'er op den Rijksdag te *Augsburg* in het jaar 1500 vastgesteld werd, dat een Gezant naar *Rome* zou gaan, wegens het overtreden der *Concordaten* en andere bezwaren. Doch, eer dit gebeurde, kwam de Kardinaal-Legaat RAYMUNDUS in *Duitschland* aan, uit hoofde van het Jubeljaar en de inzameling der Tienden tot eenen kruistogt, hetwelk aan de *Duitschers* nieuwe reden van klagten gaf.

Onder het Pausschap van JULIUS kreeg de zaak, gelijk het scheen, eene veel ernstiger wending. JAKOB REGIUS, een vertrouwde des Keizers, schreef hem omtrent het jaar 1507, toen hij voornemens was, naar *Rome* te trekken, om gekroond te worden, eenen Brief, waar in hij hem vermaande, het volstrekt bij den Paus daar toe te brengen, dat, in het vervolg, niet meer geringe en ongeleerde lieden, tegen de Kerkelijke wetten, twee of drie Priesterbedieningen in eene stad, en drie of vier Prebenden en Kanonikaten in verscheidene Stiften ontvangen mogten. Toen nu de Keizer en de Koning van *Frankryk* besloten hadden, de Kerkvergadering te *Pisa* uit te schrijven, verzamelden de Rijksstenden

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

van *Duitschland* in het jaar 1510 hunne bezwaren tegen het Roomsche Hof, welke zij den Keizer ter hand stelden, benevens de hulpmiddelen, om dezelve op te ruimen.

Keizer MAXIMILIAAN wil Paus worden.

De Keizer zelve nam zich deze belangen ten minsten een tijd lang ernstig ter harte, en liet dikwijls zijne genegenheid blijken voor de Hervorming der Kerk. In het jaar 1510 liet hij te *Inspruk* een verbod afkondigen, dat niemand meer dan één Geestelijk ambt bezitten zou. In het jaar 1510 droeg hij aan WIMFELING, die toen te *Straatsburg* leerde, op, om uit de *Fransche* Kerkgesteldheid of *Pragmatieke Sanctie* een uittreksel te maken, hetwelk voor *Duitschland* geschikt zou zijn. Ja, dewijl het hem ernst was, eene Kerkhervorming daar te stellen, naar het begrip, hetwelk men toen van dezelve had, vormde hij het zeldzaam ontwerp, om, ten einde aan dit oogmerk te kunnen voldoen, zelve Paus te worden, waar toe eene gevaarlijke ziekte van JULIUS II in het jaar 1511 hem eenig uitzigt scheen aan te wijzen. Doch JULIUS herstelde toen weder, en van dit oogmerk des Keizers kwam niets (*).

Bedreigingen van LODEWYK XII tegen den Paus.

LODEWYK XII, Koning van *Frankryk*, was nog meer dan de Keizer tegen den Paus vooringenomen, en nam zelfs de houding aan, als wilde hij de wereldlijke magt van den Paus geheel vernietigen. Toen de verbittering tusschen hem en JULIUS II zoo hoog ge-

(*) SAL. CYPRIAN. *de Maximiliano I. Imp. Pontificatum maximum affectante. in Dissert. varii argum. Coburg.* 1755. *in 4to.*

geſtegen was, dat de Paus van de Kerkvergadering te *Piſa* met eene afzetting, maar LODEWYK en geheel *Frankryk* door den Paus met den ban en het *interdict* gedreigd werd, liet deze Koning gouden penningen ſlaan, die op de eene zijde zijne beeldtenis met den titel: *Koning van Frankryk en Napels*, en op de andere het Franſche wapen met dit opſchrift hadden: *Perdam Babylonis*, (of *Babilonis*,) *nomen*. (*Ik zal den naam van Babylon verdelgen.*) (*) Niemand twijfelde, of de Koning verſtond door dit *Babylon Rome*, tot dat de Jeſuiet HARDUIN beweerde, dat hij daar mede bedoeld hebbe *Cairo*, de Hofplaats van den *Egyptiſchen* Sultan, doch enkel, naar 's mans gewoonte, op losſe gronden, gelijk door de geleerden overvloedig getoond is (†). Maar zijne bedreigingen bleven zonder vervulling, zelfs nadat hij den ſlag bij *Ravenna* gewonnen had, trok hij niet voort naar *Rome*, maar wendde zich naar het *Milaneeſche*, en het ontzag voor den Paus bleef, ook na het verliezen van den veldſlag, zoo groot, dat, als de Kardinaal DE MEDICIS, die bij de *Franſchen* gevangen was, in naam van den Paus, aan alle ſoldaten, die beloofden, de wapens niet weder tegen den Paus te zullen voeren, aflaat toezeide van alle Katholijke ſtraffen, en dat hunne dooden in de gewijde aarde zouden mogen begraven worden, te *Milaan* de toeloop tot hem, als een' Legaat van den Paus, ten uiterſten ſpijt van de Kerkvergadering van

(*) THUAN. *Hist. L.* I. *T.* I. *p.* 11.

(†) DEYLING *Obſ. Sacr. T.* III. *p.* 498. *ſqq.*

V BOEK IV Hoofdst. na C. G Jaar 1073. tot 1517.

van *Pisa*, die derwaards geweken was, onbeschrijfelijk sterk was.

Karakter van JULIUS II.

Bij al deze krijgszuchtige en onstuimige bewegingen van Paus JULIUS II, gedurende zijne tienjarige regering, zijn zijne verdiensten omtrent den Godsdienst en de Kerk van geen aanbelang, of men moest zijne verordeningen omtrent zoogenoemde Ketters en Scheurmakers, omtrent de *Reliquien* der Heiligen en dergelijke daar toe willen rekenen. Men roemt hem, dat hij vrij geweest is van het *Neefschap*, dat is van de zucht, om zijne familie te verrijken, zoodat hij nog in zijne laatste oogenblikken aan zijne dochter weigerde, haren broeder den kardinaalshoed te schenken, omdat hij denzelven niet verdiende. Bijna algemeen wordt hem eene groote neiging tot den drank toegeschreven, ook van sommigen een buitensporige wellust. Keizer MAXIMILIAAN zou eenmaal gevraagd hebben: wat 'er van Staat en Kerk te wachten ware, daar hij het hoofd des eersten, een overgegeven jager en de Paus, het hoofd der Kerk, een dronkaard was? Hij heeft, in de uitbreiding van het wereldlijk gebied der Pausen, alle zijne voorzaten overtroffen, ja gewigtige stappen gedaan tot de vermeestering van geheel *Italië*. Hoe min het ook voegde voor het hoofd der Christenheid, aanhoudend bloedige oorlogen te voeren, door welke steden verwoest, Vorstendommen omgekeerd, landen verdorven werden, evenwel weet de Kardinaal BELLARMINUS hem op zijne wijze te ontschuldigen, door aan te merken, dat al deze oorlogen regtvaardig waren, tot welke hij, die tevens als een

we-

R. Vinkeles. inv. del. et sculp.

"Het zwaard van PAULUS moet ons tegen den Vijand verdedigen: die sleutels van PETRUS baten niets!"

XVII. D. Bladz. 309.

wereldlijk Vorst moest beschouwd worden, gereg- tigd was; gelijk dan ook meer heilige Pausen vóór hem insgelijks de wapenen gevoerd hebben. Bekend is het verhaal, dat hij, bij eenen zijner uittogten uit *Rome*, tot eene krijgsonderneming tegen de *Franschen*, met het zwaard gewapend, een paar sleutels in den *Tiber* hebbe geworpen, zeggende: „ Het zwaard van PAULUS moet ons tegen den vijand verdedigen; die sleutels van PETRUS baten niets!" hetwelk door eenen zijner tijdgenooten in dit puntdicht vereeuwigd is:

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

In Gallum, ut fama est, bellum gesturus acerbum
Julius, armatam duxit ab urbe manum.
Accinctus gladio claves in Tiberis amnem
Projicit, et sævus talia verba dedit.
Hic gladius Pauli nos nunc defendat ab hoste,
Quandoquidem clavis nil juvat iste Petri.

Na zijn overlijden werd LEO X Paus; diezelfde Kardinaal JOANNES DE MEDICIS, die onlangs krijgs- gevangen bij de *Franschen* geweest was. Hij was de tweede Zoon van den beroemden LAURENS VAN MEDICIS, wien hij in het jaar 1475 te *Florence* ge- boren werd. Naar de bijna erfelijke liefde van zijn Huis voor de wetenschappen, werd hij al vroeg, en met goed gevolg, door ANGELUS POLITIANUS en BERNHARD MICHELOTTI tot de kennis der oude let- terkunde, de Latijnsche Dichtkunst en Welsprekend- heid opgeleid; bijzonder studeerde hij op het Gijm- nasium te *Pisa*, hetwelk zijn Vader gesticht had. Ten gevalle van zijnen zoo hoog geschatten Vader, schonk LODEWYK XI, toen hij nog een knaapje was,

LEO X wordt Paus.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

hem een aanzienlijk Aartsbisdom in *Frankryk*. In dezelfde betrekking benoemde INNOCENTIUS VIII hem, toen hij naauwelijks XIII jaren oud was, tot Kardinaal; te eer, omdat deze Paus een' zijner Zonen met eene Dochter van LAURENTIUS getrouwd had. Eenigen tijd daar na kwam hij te *Rome;* maar de dood zijns Vaders in het jaar 1492 noodzaakte hem naar *Florence* te keeren, waar de Paus hem terstond voor zijnen Legaat in het *Florentijnsche* verklaarde, en waar zijn oudste Broeder PIETER thans de hoogste magt bezat. Bij de verkiezing van ALEXANDER VI was hij één der vijf Kardinalen, die zich niet liet omkoopen. Doch in het jaar 1494 werd zijn Huis, door den inval van KAREL VIII in *Italië*, en nog meer door het onbezonnen gedrag van zijn Broeder PIETER, ten hoogsten ongelukkig. De *Florentijnen* verdreven hetzelve uit hun gebied, en sedert leefde hij XVIII jaren lang in eene soort van ballingschap, na het verlies van alle zijne goederen; door verscheidene landen van *Europa* omgezworven hebbende, hield hij zich ten laatsten te *Genua* bij zijne Zuster, MAGDALENA CIBO, op; alwaar hij in vriendschap trad met den Kardinaal JULIAAN VAN ROVERE, die zich hier insgelijks genoegzaam als een balling onthield, omdat hij een afkeer had van ALEXANDER VI. Maar toen deze Kardinaal onder den naam van JULIUS II Paus geworden was, openden zich ook voor zijnen vriend gelukkiger uitzigten. Hij leefde sedert te *Rome* in geen gering aanzien. De geleerden vergaderden veel bij hem, zoo wel om zijne geleerdheid, als om de uitmuntende

Bi-

Bibliotheek, die hij van zijnen Vader geërfd had. Zijn Huis was ſteeds vol van Toonkunſtenaren, omdat hij ook zelf van hunne kunst verſtand had; ook vertoonden Schilders, Beeldhouwers en Graveerders hunne kunstwerken nergens liever dan bij hem, die een ongemeen liefhebber derzelve was. Doch de Adel hield nog meer van hem, wegens zijne groote neiging tot de jagt; waar in hij naderhand, als Paus, alle andere overtrof. Ondertusſchen ontbrak het hem dikwijls aan geld, zoodat zijn zilveren tafelgereedſchap verpand moest worden, om levensmiddelen te koopen. Wanneer men hem ſomtijds vermaande, om meer ingetogen te leven, was zijn antwoord: Mannen, die tot groote dingen beſtemd zijn, laat het geluk niet varen; zij zouden nooit gebrek kunnen lijden, als zij niet te kleinmoedig waren. Deze voorſpelling werd bij hem ook werkelijk van tijd tot tijd vervuld. De Paus benoemde hem tot Legaat of Stadhouder van *Bologna*, en gaf hem ook krijgsvolk, om de *Franſchen* te beoorlogen. Maar *Bologna* moest eerst veroverd worden. Met een *Spaansch* leger vereenigd ſloeg de Kardinaal het beleg voor *Bologna*. Maar de *Spaanſche* Generaal niet gereed, om den raad van eenen Geestelijken te volgen, zette de belegering tragelijk voort, waar door de *Franſchen* tijd kregen, om de ſtad te ontzetten, en den 11den April 1512 den Bondgenooten bij *Ravenna* ſlag te leveren, welke voor dezelven zoo ongelukkig uitviel, en in welken ook de Kardinaal gevangen werd, zoo als wij reeds verhaald hebben. Hij werd reeds naar *Frankryk* weggevoerd,

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

 toen

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517

toen hij gelukkig wist te ontkomen. Sedert vele jaren was hij door den dood zijns Broeders het hoofd van zijn huis en geslacht; thans maakte hij zich ook meester van de heerschappij over *Florence*. Zes maanden daar na liet hij zich, alzoo Paus JULIUS II overleden was, ziekelijk zijnde, in het *Conclave* dragen. In hetzelve hadden de oude en jonge Kardinalen elk eene partij gevormd, om een' uit hun midden tot Paus te kiezen. De jonge hadden de overhand, en de Kardinaal JOAN DE MEDICIS werd den 11den Maart 1513, eerst 37 jaren oud zijnde, op den Pausselijken troon geplaatst. Eenigen hebben geloofd, zegt JOVIUS, dat de oude Kardinalen alleen daarom hunne toestemming tot zijne verkiezing hebben gegeven, omdat zij hem geen lang leven toeschreven, alzoo hij van eene verzweering aan zijn achterste heel veel leed; doch welke toen juist doorbrak; hetwelk BAYLE (*) dus opgevat heeft, als of hij de venusziekte had gehad, hetwelk echter JOVIUS niet te kennen geeft, en GUICCIARDINI verzekert, dat hij van de jeugd af matig en kuisch geleefd heeft; gelijk hij dan ook meldt, dat de verkiezing van LEO eene algemeene vreugde verwekte; omdat men goede verwachting van zijnen gemoedsaard en geleerdheid had.

Karakter van LEO.

LEO X liet zijne kroning met meer dan Koninklijke pracht voltrekken; zoodat hij op dien dag meer dan 100,000 Dukaten verspilde. Hij reed bij deze gelegenheid op hetzelfde *Turksche* paard, op hetwelk

(*) *Dictionn. Hist. et Crit. Art. Leon X.*

welk hij in den ſlag bij *Ravenna* gereden had, toen hij gevangen werd, hetwelk hij weder gelost had, en tot in zijn laatſten ouderdom zonder werk te doen liet onderhouden. Vervolgens was zijne Hofhouding doorgaans ſchitterend; zijne tafel vol lekkernijen; hij volgde vermaken van allerlei, ook niet altijd van de welvoegelijkſte ſoort. Hij werd daar nog meer toe aangeſpoord door eenige jonge Kardinalen, onder welke de Kardinaal BIBIENA, die aardige *Italiaanſche* Blijſpelen ſchreef, en die door jonge lieden in het Vatikaansch Paleis liet uitvoeren, ook den Paus zelven overredende, om dezelve bij te wonen. Onder de gunſtelingen van den Paus waren inzonderheid eenige voorname tafelſchuimers, geoefend in alle lekkernijen, vernuftige invallen en grappen, waar in hij zich meer verzadigde, dan met eten. Deze bedachten voor den Paus niet alleen nieuwe geregten, bij voorbeeld, braadworſten van gehakt pauwenvleesch, (waar over zijn opvolger, ADRIAAN VI, gewoon aan de *Hollandſche* matigheid, zich ergerde,) maar 'er werden ook voor hun op zekere dagen, als LEO bijzonder vrolijk wilde zijn, vele zeldzame ſpijzen, als van apen en raven, op het einde der tafel ter beſpotting opgediſcht. Op zijne gastmalen werd ook ſterk met de kaarten geſpeeld, en of hij won of verloor, hij ſtrooide rijkelijk goudſtukken onder de toekijkers. In het ſchaakſpel ſpeelde hij zoo ſcherpzinnig, dat zelfs de eerſte kenners niet met hem konden vergeleken worden. Voor alles was hij een driftig liefhebber van de jagt. In het onguuſtig weder, in ongezonde

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ſtreken, en midden in den winter, zag men hem vele dagen achter een, en dikwijls ver van *Rome*, dit vermaak najagen; en zoo goedaardig hij anders was, zoo hevig ontſtak hij in toorn, als 'er iets tegen het jagersregt, of anders tot ſtooring van zijn vermaak voorviel.

Zelf een geleerde, een vernuft, en kenner van de Dichtkunst, achtte en beloonde hij de geleerden en fijne vernuften. Eer hij nog het Conclave verliet, benoemde hij twee der geleerdſte en welſprekendſte mannen, PETRUS BEMBUS en JACOBUS SADOLETUS, tot zijne Geheimſchrijvers. In het vervolg ſchonk hij aan THOMAS DE VIO VAN GAETA, (of *Cajetanus*,) aan ÆGIDIUS VAN VITERBO, en aan SILVESTER PRIERIAS, alle aanzienlijke Godgeleerden van zijne Kerk, de Kardinaalswaardigheid. Evenwel, hoe zeer hij in de verkering met geestige mannen zijn vermaak vond, echter vermaakte hij zich minst in de verkeering met Godgeleerden. Ook was zijne godgeleerde kennis zeer gering; maar met *Griekſche* en *Romeinſche* Dichters was hij des te bekender, ook was hij als Paus niet zoo vroom, als die waardigheid ſcheen te vereiſchen. Men is nog verder gegaan, en heeft hem zelfs tot een' verachter van het Christendom gemaakt, evenwel het verhaal, dat hij eens tegen zijnen Geheimſchrijver BEMBUS zou gezegd hebben: *het is aan alle eeuwen bekend, hoe veel voordeel ons het fabeltje van* CHRISTUS *aangebragt heeft*, is zonder grond, gelijk BAYLE wijdloopig bewezen heeft. Zekerder is het, dat deze Paus, die zich overal zocht te vermaken, ook ver-

nuf-

nuftige geesten en flechte Dichters daar toe gebruikte. CAMILLUS QUERNUS, dien men te *Rome* tot Aartsdichter, (*Archipoeta*,) verheven had, moest gestadig bij zijne tafel aan het venfter ftaande, verzen voor de vuist maken; fomtijds liet zich LEO dan met hem in wedfpel daar over in; hier voor kreeg de Dichter eenige brokken, die hem van de tafel werden toegeworpen, en als zijne verzen flecht uitvielen, wijn met veel water gemengd (*). Een' ander, CAJETANUS, (of GAETANI,) die armhartige *Italiaanfche* Rijmen zamenknoeide, bragt hij door de hem gegevene loffpraken het hoofd zoodanig op den hol, dat hij zich voor een' tweeden PETRARCA hield, en even als deze plegtig tot Dichter wenschte gekroond te worden. De Paus liet hier toe ook alle fchikkingen maken. Maar toen de LX jarige Rijmelaar, zeldzaam prachtig uitgedoscht, op het voorplein van het *Vatikaanfche* Paleis eenen Olifant, met vergulden zadel, die eenen triumfzetel droeg, beftegen had, was het door het krijgsmuzijk en het gejoel des volks niet mogelijk, het beest van zijne plaats te krijgen. Het is, daar de Paus zoo veel van vermaken hield, niet te verwonderen, dat hij ook van onnatuurlijken, doch in *Italië* maar al te gewonen wellust befchuldigd is geworden; JOVIUS echter verklaart dit in zijne Levensbefchrijving voor achterklap en laster.

Desniettemin was LEO X te gelijk een ftreng handhaver van de wetten en van de openbare veilig-

(*) P. JOVII *Elogia Doctorum Virorum* C. 72.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

ligheid. Zelfs liet hij een' vermaard Bevelhebber, die zich bij zijn Huis verdienstelijk gemaakt had, ter dood brengen, omdat hij, tegen alle waarschuwingen aan, niet naliet te rooven en te plunderen; andere misdadigers van fatzoenlijke afkomst strafte hij even onverbiddelijk; en eenen Leeraar in de Regten te *Rome*, die valsche Handschriften gemaakt en in het gerigt bijgebragt had, liet hij openlijk verbranden. Niettegenstaande dit alles smeedde de Kardinaal ALFONSUS PETRUCCI, wien hij *Siena* onthield, eene zamenzwering tegen zijn leven, doch dezelve ontdekt zijnde, werd deze in het jaar 1517 geworgd, aan zijne medepligtigen schonk de Paus voor eene groote somme gelds het leven, en andere Kardinalen, die van de zaak geweten hadden, moesten insgelijks groote geldsommen opbrengen. Thans maakte hij, om zich tegen de Kardinalen te beveiligen, op eens 31 nieuwe, zijnde nabestaanden van hem, of vrienden van zijn Huis, of zulken, door welke hij aan Vorsten dienst deed, of ook, die 'er hem mild voor betaalden.

Zijne verbindtenis met Frankryk.

Door zijne liefde tot pracht en veelvuldige geldverspillingen, was hij vaak genoodzaakt, nieuwe hulpmiddelen te zoeken, om aan geld te komen, evenwel wist hij uitwendig zulk eene goede houding aan te nemen, dat men hem voor eenen besten Vorst hield, niet, zegt GUICCIARDINI, naar Apostolische goedheid afgemeten, maar omdat in onze bedorvene tijden hij deugdzaam genoemd wordt, die de snoodheid van andere menschen niet overtreft. Veel dienst had hij, in zijne regering, van zijn Vaders

ders Broeder, JULIUS DE MEDICIS, wien hij, ſchoon van eene onechte geboorte, Kardinaal gemaakt had. Deze was geheel en al aan hem verknocht, en dewijl hij ſtreng en ſpaarzaam was, kwam hij vele kwade gevolgen van de ſpilzucht van LEO voor. Men ſchreef hem toe, dat hij de gewigtigſte zaken en ondernemingen beſtuurde, doch het ongegronde hier van bleek naderhand, toen JULIUS zelf onder den naam van KLEMENS VII Paus geworden, eene zwakke en ſlechte regering voerde.

LEO had drie voorname onderwerpen als het ware van zijnen voorzaat geërfd. Vooreerst den oorlog met de *Franſchen*, die vol wisſelvalligheid werd voortgezet. LODEWYK XII had bijkans alles in *Italië* verloren; hij veroverde het *Milaneeſche* grootendeels weder in het jaar 1513, maar nog in hetzelfde jaar ontnamen de *Zwitzers* het hem op nieuw, nadat zij den veldſlag bij *Novara* op de *Franſchen* gewonnen hadden. LEO niet zoo oorlogzuchtig als zijn voorzaat, poogde zijne oogmerken meer door verbindtenisſen, onderhandelingen en kunstgrepen te bereiken. Hij bleef wel in het zoogenoemde *heilige* verbond, maar zond ſlechts ſchoorvoetende den Keizer eenig krijgsvolk tegen de *Venetianen* te hulp; terwijl hij in onderhandeling was met LODEWYK XII voorzag hij de *Zwitzers*, deze *ſoldaten der Kerk*, *en beſchermers van den Roomſchen Stoel*, gelijk JULIUS II hen genoemd had, van geld, om in het *Milaneeſche* te vallen, maar LODEWYK XII overleed in het jaar 1515, en zijn opvolger FRANS I viel reeds in hetzelfde jaar met een talrijk leger in *Italië*,

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

lië, ſloeg de *Zwitzers* bij *Marignan*, en bemagtigde andermaal het Hertogdom *Milaan*; ook bragt hij *Genua* weder onder de *Franſche* gehoorzaamheid. De Paus geraakte dus in groote verlegenheid, dewijl de Koning ook het *Florentynſche* dreigde; hij ſloot daarom in het jaar 1515 onder bemiddeling van den Hertog van *Savoye* zijnen vrede met *Frankryk*, en hield vervolgens met Koning FRANS te *Bologna* in December van dat jaar een mondgeſprek over hunne belangen, bijzonder over de aanſpraak, welke de Koning op het Rijk van *Napels* maakte, waar van hij de beleening van den Paus voor zich begeerde, die echter den Koning met goede woorden en toezeggingen wist op te houden; en toen FRANS in het jaar 1519 naar *Frankryk* gekeerd was, nam de Paus de gelegenheid waar, om den Hertog van *Urbino* te overvallen, en van zijn land te ontzetten.

Hij vernietigt de Pragmatike Sanctie

In het gemelde mondgeſprek te *Bologna* wist LEO den Koning van *Frankryk* ook over te halen, tot het vernietigen der *Pragmatieke Sanctie* in *Frankryk*, waar van de *Franſchen* aan 's Konings Kanſelier DU PRAT, de ſchuld gaven, die zich door den Kardinaalshoed en andere beloonigen zou hebben laten bewegen, om den onervarenen Koning over te halen, om den Paus genoegen te geven. Doch het is tevens duidelijk te zien, hoe ſchrander en ſtaatkundig LEO X deze zaak behandelde. Zijn voorzaat JULIUS II had, in de vierde zitting der Kerkvergadering van *Lateraan*, den Koning van *Frankryk*, LODEWYK XII, benevens de Prinſen, Prelaten en Parlementen van zijn Rijk ingedaagd, om zich wegens

gens de *Pragmatieke Sanctie* te verantwoorden. LEO had wel dezelfde bedoelingen, maar ging gematigder te werk, en gaf langer uitſtel aan deze indaging, gelijk hij dan ook het genoegen had, dat LODEWYK XII in de achtſte zitting van deze vergadering den 17den December 1513 dezelve erkende. In de tiende zitting in Mei 1515 werd dit uitſtel op nieuw verlengd, en eindelijk alles afgedaan in de bijeenkomst des Konings FRANCOIS met den Paus te *Bologna*; het geen daar in vastgeſteld werd, liet de Paus den 19den December 1516 in de elfde zitting der vergadering voorlezen, te gelijk met zijne Bulle, waar mede deze Kerkelijke wet werd vernietigd, en tevens de beroemde Bulle van BONIFACIUS VIII, *Unam Sanctam* vernieuwd, volgens welke het *ter zaligheid noodzakelijk zal zijn, dat alle geloovige Christenen den Roomſchen Paus onderworpen zijn.*

In de plaats der *Pragmatieke Sanctie* kwam een nieuw vergelijk tusſchen LEO X en FRANS I, bekend onder den naam van *Concordaat*, hetwelk reeds den 16den Augustus 1516 tot ſtand gebragt was. Volgens hetzelve zouden in het vervolg in het geheele *Franſche* Rijk, als eene *Kathedraal-Kerk* openviel, het *Domkapittel* en de *Kanunniken* niet verder geregtigd zijn, om eenen nieuwen Prelaat te verkiezen: maar de Koning zou eenen Doctor of Licenciaat der Theologie, of der beide Regten, die ten minſten 27 jaren oud was, zes maanden na het openvallen, ter bevestiging voorſtellen; en als hij niet bekwaam gevonden werd, drie maanden daar na een ander; anders zou de Paus dit ambt zelve kunnen vervullen; doch

Concordaat tusſchen LEO X en FRANS I.

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

doch deze zou de Bisdommen van zulken, die aan zijn Hof overleden, alleen vergeven. Hetzelfde zou ook bij *Abdijen* en *Priorschappen* in acht genomen worden, bij welke eene verkiezing plaats vindt; alleen dat de voorgestelde persoon niet beneden de 23 jaren oud zij. Doch de bijzondere verkiezingsregten van eenige Domkapittels en Kloosters, welke zij van den Pausselijken Stoel ontvangen hadden, werden uitgezonderd. Dit vergelijk schafte alle *afwachtingen* of geestelijke ambten en *Reservatien* af, welke de Pausen anders gewoon waren te geven, en het verklaarde de reeds uitgedeelde voor nietig; doch met eenige uitzondering. Ook werd aan den Paus vergund, wanneer iemand *tien Prebenden* bezeten had, eene derzelven; en als hij 'er vijftig in zijne magt had, twee daar van te vervullen. Alle *Kerkelijke twistzaken* zouden in *Frankryk afgedaan worden*, uitgezonderd de groote aangelegenheden, die in de regten bestemd en bepaald werden. In sommige punten, die voor den Paus weinig te beduiden hadden, stemt dit vergelijk ook met de *Pragmatieke Sanctie* overeen. Maar het geen in dezelve was vastgesteld, ten aanzien van het gedurig houden van algemeene Kerkvergaderingen, en van derzelver regtsgebied over den Paus; derzelver verbod van *Annaten*, en de bepaling van het *getal* der *Kardinalen*; dit alles is in het *Concordaat* met stilzwijgen voorbijgegaan.

Men ziet, hoe veel de vrijheden der *Fransche* Kerk bij dit *Concordaat* verloren hebben, geen wonder, dat men 'er zijne ontevredenheid in volgende

tij-

tijden meermalen over geopenbaard heeft; zelfs was toen het ongenoegen in *Frankryk* en bijzonder op de Univerſiteit te *Parys* bijkans algemeen, toen de tijding van deze willekeurige verandering der Kerkenorde aldaar aankwam. Een aantal Studenten in de Hoofdſtad maakte van lompen en todden een ſpotbeeld van den Kanſelier DU PRAT, hetwelk zij onder vele beſchimpingen in de ſtad ronddroegen, waar het enkel aan eenen aanvoerder van eenen hevigen opſtand ontbrak. Toen de Koning eerst in het jaar 1517 aan het Parlement opening deed van dit *Concordaat*, werd hij openlijk door hetzelve deswegens berispt. Ook verzette het Parlement zich tot het jaar 1518 tegen het registreren van hetzelve, tot het eindelijk genoodzaakt werd, door bedreigingen van 's Konings ongenoegen, om hetzelve als eene wet te erkennen. De Univerſiteit van *Parys* verzette zich insgelijks, en beriep zich op eene volgende Kerkvergadering, op den volgenden Paus, op den Koning en op het Parlement. Zij verzocht den Aartsbisſchop van *Lions*, als *Primaat* der *Franſche* Kerk, dezelve bijeen te roepen, en verbood aan de Boekhandelaars het *Concordaat* te drukken of te verkoopen. Eindelijk moest zij zich echter aan den Koning onderwerpen, toen deze eenigen van hare leden had laten gevangen zetten, echter bleef zij nog, tot in later tijden, bij herhaling, op de herſtelling van de *Pragmatieke Sanctie* aandringen.

V BOEK IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Beſluit der Kerkvergadering van Lateraan.

Eindelijk vond LEO X nog eene belangrijke zaak te voltooijen, welke zijn voorzaat hem had nagelaten, namelijk de Kerkvergadering van *Lateraan* met eere

V BOEK IV Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

eere te vervolgen en te besluiten. Doch nadat de Keizer en de Koning van *Frankryk* dezelve erkend hadden, was hem dit gemakkelijk genoeg. Reeds onder JULIUS II waren de besluiten dezer vergadering Pausselijke bevelen, aan welke zij hare toestemming gaf, omdat zij niet anders kon. Maar van hare zesde zitting af den 27sten April 1513, stond zij volkomen onder den invloed en leiding van LEO X, maar in deze en de volgende zitting werd niets van belang verrigt, maar in de achtste den 17den December 1513 verbood de Paus, in het vervolg te leeren, (zoo als vele *Schoolsche* Wijsgeeren deden,) *dat de ziel sterfelijk*, *en*, (naar de meening van AVERROES,) *dat 'er slechts ééne eenige ziel in alle menschen is*; zij zouden niet meer onderscheid maken tusschen *Filosofische* en *Theologische waarheid*; niet verder *de eeuwigheid der wereld*, en dergelijke dwalingen voorstaan, maar veel meer de Wijsgeerige redenen voor dezelve wederleggen. Merkwaardig is de *Bulle van Hervorming*, welke LEO in de negende zitting den 5den Mei 1514 voorstelde, behelzende eenige verbeteringen, welke niet alleen het *Roomsche* Hof, maar de Geestelijkheid in het gemeen betroffen: doch onder welke ook gebragt werd, dat den *Leken* alle magt over Geestelijken volstrekt ontnomen werd. In de tiende zitting den 4den Mei 1515 kwam eene schikking te voorschijn, volgens welke Lombaard- of Beleenhuizen, (*Montes pietatis*,) opgerigt zouden worden; tegen welke nogtans de Aartsbisschop van *Trani* inbragt, dat dezelve meer nadeel dan nut aanbrengen. Eene tweede Bulle

le riep die Geestelijken weder tot orde, die, onder voorwendſel van Pausſelijke vrijdom, niet onder het regtsgebied van hunnen Bisſchop wilden ſtaan. Door eene derde Bulle in deze zitting uitgebragt, gebood de Paus, dat in zijne Hoofdſtad noch in andere ſteden van zijn gebied, iets gedrukt zou worden, zonder vooraf door eenen daar toe aangeſtelden Prelaat onderzocht te zijn; op ſtraffe, dat zulke Boeken opgehaald en openlijk verbrand worden, en de Boekdrukker 100 Dukaten tot den opbouw van de St. Pieterskerk betalen zou. De elfde zitting hield zich onledig met de zaken der *Franſche* Kerk, en met de twaalfde den 16den Maart 1517 werd deze Kerkvergadering beſloten.

Beſluit van de geſchiedenis der Pauſen.

Uit het bovenſtaande verhaal ziet men, hoe het den Pauſen, niettegenſtaande het onvoorzigtig, geweldig en ergerlijk gedrag van velen derzelven gelukte, hun gezag te handhaven; ja LEO X bevestigde hetzelve door deze *Lateraanſche* Kerkvergadering zoo vast, dat het geene ſchokken of vermindering ſcheen te vreezen te hebben, en 'er geene de minſte waarſchijnlijkheid was, dat nog in ditzelfde jaar 1517 eenige in zich zelven geheel onbeduidende mannen deze zedert meer dan 1000 jaren opgerigte en ſteeds meer en meer verſterkte heerſchappij der Pauſen, hevig en geducht, enkel door leeren en het verkondigen der waarheid met dat goed gevolg zouden aantasten, dat zij, na weinige jaren, bijkans in half *Europa* geheel tot niet gebragt werd.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Kerkelijk en Pausselijk regt; regten der Vorsten in Kerkelijke zaken. Toestand der Geestelijkheid.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Verandering in het Kerkelijk regt.

Nadat het *Kerkelijk Bestuur* sedert GREGORIUS VII, en voornamelijk sedert INNOCENTIUS III een wereldlijk Vorstendom verkregen had, veranderd was in een *Eenhoofdig*, (*Monarchaal*,) gebied der Pausen, werd de stand der *Leeraren* en der *Geestelijkheid* meer en meer en eindelijk geheel afhankelijk van het opperhoofd der Kerk, en het oude *Kerkelijk regt* werd verdrongen door een *nieuw*, hetwelk eene bijzondere wetenschap werd, welke een eigen wetboek, eigene Leeraars, den eersten rang onder alle regt verkreeg, en den grootsten invloed zelfs op de Burgerlijke Staatsinrigting bekwam, zoodat het nu een hoofdsteun der Pausselijke magt werd.

Kerkelijk regt bij de Grieken.

Het eigenlijk *Kanoniek Regt*, of het oude Kerkenregt, afgeleid uit de *Canons* of besluiten der Kerkvergaderingen, Bisschoppelijke voorschriften en Keizerlijke wetten, bleef alleen bij de *Grieken* nog stand houden, bij welke men een Handboek van het Kerkelijk Regt had, getrokken uit den *Nomokanon* van PHOTIUS. JOANNES ZONARAS schreef ophelderingen over de *Canones* der Apostelen, der algemeene en andere vermaarde Kerkvergaderingen, en over de voorschriften van aanzienlijke Bisschoppen van vorige eeuwen. Kort na hem schreef, omtrent het midden

den der XIde eeuw, ALEXIUS ARISTENUS, zoo al niet een *uittrekfel uit de oude Kerkelijke wetten*, dat onder zijnen naam gedrukt is, zeker dergelijke *aanmerkingen over de oude Canones*, als ZONARAS.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Maar voornamelijk muntte onder de *Grieken* in dit vak uit THEODORUS BALSAMON, te *Konftantinopolen* geboren, alwaar hij de aanzienlijkfte waardigheden bekleedde. In het jaar 1191 gaf de Keizer ISAACIUS ANGELUS COMNENUS hem zelfs hoop op het Patriarchaat van *Konftantinopolen*, fchoon hij vervolgens deze waardigheid aan een' ander fchonk. Hij fchreef eene uitlegging op den *Nomokanon* van FOTIUS, op bevel van den Keizer MANUEL COMNENUS, en vervolgens *aanmerkingen* over de *Canones der Apostelen*, der *Concilien* en *Kerkvaders*. In een ander werk verzamelde hij de *oude Keizerlijke verordeningen over Kerkelijke belangen*. Merkwaardig zijn vooral zijne *antwoorden op 64 Kanonieke vragen van den Patriarch van Alexandrië*, MARKUS. Later *Roomfche* Schrijvers hebben hem haat tegen hunne Kerk te last gelegd, omdat hij, gelijk men verwachten moest, zich tegen de algemeene Opperhoofdigheid van den *Roomfchen* Paus verzette; ook erkende hij wel den eerften rang in het Kerkbeftuur van den Bisfchop van *Nieuw-Rome*, doch zonder daarom denzelven als het hoofd der geheele Kerk te houden, en zonder dezen voorrang van den Apostel PETRUS af te leiden. Het onderfcheid tusfchen de *Griekfche* Bisfchoppen en de Kerk-Wereldlijke Vorsten in het Westen, volgens hem, is blijkbaar, wanneer men flechts de plaatfen leest, waar BAL-

THEOD. BALSAMON.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

SAMON zegt (*): *de waardigheid van eenen Bisschop bestaat in leeren; ja, hij is alleen tot Leeraar der gemeente aangesteld, en moet dit hoofdoogmerk* bijzonder *op elken Zondag uitoefenen* (†).

Latijnsche Kanonisten bijzonder IVO of IVES.

In de *Latijnsche* Kerk moesten thans de verzamelingen voor het Kerkelijke Regt den gang nemen, die met de hoofdverandering in hetzelve door het toenemen van het Pausselijk gezag overeenkwam. Reeds in de eerste tijden der XIde eeuw had BURHARD van *Worms* in zijn werk over het Kerkelijk Regt vele onechte *Decretalen* aangenomen. Deze werden bij volgende *Kanonisten* in grooter aantal aangevoerd. Gedurende den twist over het regt der *Investituur* werden soortgelijke verzamelingen van Kerkelijke wetten in het licht gegeven, bijzonder is bekend die van ANSELMUS, Bisschop van *Lucca*, den vriend van Paus GREGORIUS VII, welke ten opschrift heeft: *Authentica et Compendiosa Collectio regularum et sententiarum SS. Patrum et Autorabilium Conciliorum.* In dezelve heeft ANSELMUS, gelijk ook in zijne andere schriften, veel gebruik gemaakt van onechte *Decretalen.*

Tenzelfden tijde verzamelde BONIZO, Bisschop van *Piacenza*, die als een heilig ijveraar voor den Pausselijken Stoel in het jaar 1089 zijn leven verloren heeft, een dergelijk werk onder het opschrift: *Decretale, sive Syntagma Decretorum Ecclesiasticorum*, ter verdediging van de regten van den Paus, tot wel-

(*) *Schol. ad Can. Apostoll. ap.* BEVEREG. *T.* I. *p.* 38.
(†) *Schol. ad Can. Concil.* VI. *in Trullo l. c. p.* 178.

welker verdediging ook de Kardinaal DEUSDEDIT de pen opvatte, en twee verzamelingen fchreef, welke nog niet gedrukt zijn.

Maar meer dan al deze verzamelaars heeft zich een naam gemaakt IVO of IVES, Bisfchop van *Chartres*, die in het algemeen een der aanzienlijkfte mannen in de Kerk van zijnen tijd geweest is. Hij was geboren in het jaar 1040, en werd omtrent het jaar 1079 *Prior*, vervolgens Abt der Koorheeren van *St. Quintin*, alwaar hij eene ftrikte waarneming der regelen van deze levenswijze invoerde. Vijftien jaren met roem dezen post hebbende waargenomen, gebeurde het, dat de Bisfchop van *Chartres* zijn ambt moest nederleggen, en IVO werd, op aanprijzing van URBANUS II, tot deszelfs opvolger verkoren, niet zonder hevige tegenkanting van zijnen Metropolitaan RICHER, Aartsbisfchop van *Seur*, doch tegen wien hij door den Paus nadrukkelijk gehandhaafd werd. Na het jaar 1092 werd hij, door zijne tegenkanting tegen het huwelijk van zijnen Koning FILIPS met BERTRADE, gevangen gezet, gelijk wij reeds in de Gefchiedenis der Paufen verhaald hebben. In den oorlog tusfchen den Keizer en den Paus over de *Investituur* muntte hij ook uit, bijzonder door zijne befcheidenheid, alzoo hij weigerde die genen voor Ketters te verklaren, die de zaak des Keizers voorftonden, terwijl hij te gelijker tijd niet fchroomde, den Paufen hunne misflagen onder het oog te brengen. Hij overleed den 23ften December des jaars 1116. Dewijl men hem als eenen Heiligen aanmerkte, vierde men van tijd

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517

tot tijd zijnen ſterfdag als eenen feestdag tot zijne eere; en alhoewel men niet weet, dat hij ooit gecanonizeerd is geworden, heeft echter Paus PIUS V in het jaar 1570 dit feest verplaatst op den 20ſten Mei. Hij heeft verſcheidene werken nagelaten, welke door JOANN. FRONTEAU, Kanunnik der Heilige *Genoveſa* te *Parys*, in het jaar 1647 in Folio zijn in het licht gegeven. Onder dezelven zijn zijne *Brieven* belangrijk, als welke dienen kunnen ter opheldering van vele bijzonderheden met betrekking tot den Kerkelijken en Wereldlijken Staat van zaken van dien tijd. Ook hebben wij van hem een getal van *vier en twintig* Predikatien, gelijk hij dan ook den roem heeft, van vlijtiger gepredikt te hebben dan eenig Biſchop van zijnen tijd. Van een ander werk over de *Kerkplegtigheden* zal in het vervolg geſproken worden. Eene korte *Chroniek der Koningen van Frankryk*, van FARAMUND tot FILIPS I wordt te onregt aan hem toegeſchreven. Maar zijn meesten roem heeft hij verworven door zijne *twee verzamelingen voor het Kerkelijk Regt*, de eene *Decretum*, de andere *Pannormia* of *Pannomia* genoemd, waar bij het echter onzeker is, welke de eerſte door hem vervaardigd is. De benaming der laatſte is insgelijks onzeker; *Pannormia*, zoo hebben alle de oude Handſchriften, naar het *Latijnſche norma*, doch naar de meening van vele geleerden moet het zijn *Pannomia*, hetwelk geheel Grieksch zou zijn van νομος, (eene wet.) Hoe het zij, dit werk, hetwelk men geene genoegzame reden heeft, om aan IVO te ontzeggen, bevat in *acht Boeken* eene verzameling van wetten om-

omtrent Kerkelijke zaken, zamengebragt uit foortgelijke werken van REGINO en BURHARD van *Worms*, doch te gelijk met overneming van hunne gebreken; ook uit den *Codex* van THEODOSIUS, het wetboek van JUSTINIANUS, en de *Frankifche Capitularien*; maar de waarde van het werk vermindert, door het bijbrengen in hetzelve van zoo vele onechte *Decretalen*.

In de andere grootere verzameling van Kerkelijke wetten door IVO, gemeenlijk *Ivonis Decretum*, door hem zelven *Collectio Canonum*, en ook *Exceptiones Ecclefiasticarum Regularum* genoemd, zijn dezelfde bronnen door hem gebruikt, als in de vorige, zij beftaat uit XVII afdeelingen, in welke ook vele valfche *Decretalen* gevonden worden.

Gratiani Decretum.

In de eerfte dagen der XIIde eeuw waren IVO en BURHARD van *Worms* de voornaamfte leidslieden in het Kanonieke Regt in de Westerfche Kerk; maar hun roem werd geheel overfchaduwd door dien van GRATIANUS, een Monnik, geboren in de ftad *Chiufi*, het oude *Clufium*, in het *Florentynfche*; een jonger verhaal, hetwelk zegt, dat hij en PETRUS LOMBARDUS en PETRUS COMESTOR, Broeders van eene doch onechte geboorte geweest zouden zijn, heeft vrij waarfchijnlijk daar in zijnen oorfprong, dat deze drie beroemde mannen in hunnen leeftijd, elk in hunne wetenfchap, de eerften geweest zijn. IVO in het Kerkelijke Regt, PETRUS LOMBARDUS in de Schoolfche Godgeleerdheid, en PETRUS COMESTOR in de Bijbelfche Gefchiedbefchrijving. Dat het Kerkelijk Regt tot hier toe op de Hoogefchool

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

te *Bologna* nog niet openlijk geleerd werd, gelijk het Wereldlijk Regt, gelijk het ook nog aan eene *methodieke* of geschikte verzameling van Kerkelijke wetten ontbrak, zoo als het Wereldlijk Regt voor zich vond in het Wetboek van JUSTINIAAN, waar bij misschien de klagt kwam van den Heil. BERNHARD, dat men het *Romeinsche* Regt aan het Pausselijke Hof aannam, en zijne vermaning aan GRATIANUS, hoe het zij, het één en ander spoorde dezen Monnik op, om in 1151 eene *verzameling* te leveren *voor het Kerkelijk Regt*, welke tevens eene *Sijstematische uitlegging* behelzen zou, en bijzonder ten oogmerk had, de Kerkelijke wetten te vereffenen en met malkanderen overeen te brengen, waarom hij ook dit werk *Concordia*, (of *Concordantia*,) *discordantium Canonum* noemde, gemeenlijk heet het zijn *Decretum*, INNOCENTIUS III heeft het aangehaald met den naam van *Corpus Decretorum*.

Dit werk bestaat uit *drie Deelen*. Het eerste heet *Distinctiones*, waar in GRATIANUS handelt van het regt der Bisschoppen en Geestelijken in het algemeen; het tweede heet *Causæ*, en spreekt van onderwerpen, welke tot het Geestelijk geregt behooren; in het derde, (*de Consecratione*,) worden de tot de Kerk behoorende zaken en gebruiken doorgeloopen. GRATIANUS gaf zijnen arbeid in het jaar 1151 aan de Hoogeschoól te *Bologna* over, met verzoek, om het te onderzoeken en vervolgens aan den Paus voor te dragen, ten einde zijn werk, van denzelven goedgekeurd, tot openbare voorlezingen gebruikt zou mogen worden. De Paus gaf in het

jaar

jaar 1152 daar zijne goedkeuring toe, en GRATIANUS zelve werd benevens den Kanunnik RAYNERIUS BELLAPECORA tot eerste Hoogleeraren in het Kerkelijk Regt volgens dit handboek aangesteld; ook verordende deze Paus in het jaar 1153, dat de drie Akademische eeretrappen van *Baccalaureus*, *Licentiatus* en *Doctor* of *Magister*, die tot hier toe in de vrije kunsten en in het Romeinsche Regt uitgedeeld werden, in het vervolg ook, na behoorlijk onderzoek, voor de Leeraren van het Geestelijk regt zouden uitgedeeld worden, welke, dewijl zij Goddelijke Regten leerden, den rang voor de anderen hebben zouden.

Van dezen tijd af maakte het Geestelijk Regt opgang, en het werk van GRATIANUS werd eene onontbeerlijke bron van hetzelve. Spoedig verdeelden zich ook de Regtsgeleerden in *Decretistae* en *Legistae*. 'Er werden menigvuldige *Glossen* op GRATIANUS werk ter opheldering geschreven. Een der voornaamsten onder deze *Glossators* was JOANNES SEMECA, *Teutonicus* genoemd, omdat hij een Duitscher was. Hij was de Zoon van een' Schoenlapper, maar klom, uit hoofde van zijne geleerdheid tot de waardigheid op, van Proost van *St. Steven* te *Halberstad*. Zijne verdiensten als *Glossator* werden in zijn grafschrift te *Halberstad* uitgedrukt, in hetwelk hij genoemd wordt:

Lux Decretorum, dux Doctorum, via morum.

Hij overleed in het jaar 1245 of 1248.

Tot het groot aanzien van GRATIANUS werk bragt niet

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

niet weinig toe, dat men al spoedig te *Rome* van hetzelve gebruik maakte tot het beslissen van geschillen, welke bij appel daar gebragt waren. Ook duurde het niet lang, of het werd ook aangenomen op de Universiteit van *Parys*, ook in *Duitschland* en elders. Niet alleen de volledigheid der verzameling, de wetenschappelijke leerwijze in dezelve, maar voornamelijk de zorg van GRATIANUS, om het Pausselijk gezag te handhaven, en het gebruik van zoo vele Decreten en Brieven, wier echtheid met regt in twijfel getrokken werd, waar door menigvuldige zaken bij appel voor het *Roomsche* Hof ter beslissing kwamen, waren voornamelijk de redenen, waarom de Pausen dit werk ten sterksten begunstigden, en dat hetzelve het eerste Deel van het Pausselijke Wetboek: *Corpus juris Canonici* genoemd, uitmaakt. Anders heeft GRATIANUS menigvuldige en groote misslagen in hetzelve begaan, waarom zelfs in later tijden verscheidene Pausen de verbetering derzelve hebben laten ondernemen; voornamelijk is zijn werk ontsierd door de menigvuldige onechte *Decreten*, welke hij aangevoerd en ten grondslag gelegd heeft.

Het is uit dien hoofde niet te verwonderen, dat deze verzamelaar in het vervolg door Schrijvers zelfs van zijne eigene Kerk meermalen is doorgestreken, schoon het tevens waar is, dat men in ditzelfde werk veel ontmoeten zal, hetwelk belangrijk is, leerzame overblijfselen van het aloude Christendom, sporen van menigvuldige Kerkelijke inrigtingen en gebruiken der oude Christenen, waar uit men zien kan, hoe veel de latere denkwijze en inrigting van de oorspronkelij-

lij-

lijke is afgeweken, hoe min het ook het oogmerk van GRATIANUS geweest is, die te doen opmerken. Zoo leeren de plaatſen van HIERONYMUS, welke hij (*) aanhaalt, dat 'er in de allereerſte Kerk nog geene eigenlijke Bisſchoppen, maar alleen Ouderlingen en Kerkendienaars geweest zijn. Uit eene plaats van AMBROSIUS, welke hij (†) bijbrengt, dat ten tijde van denzelven nog geene meerderheid aan den Apostel PETRUS in de Kerk toegekend, maar PAULUS volkomen aan denzelven gelijk geacht is geworden (§). Voorts onder ſoortgelijke plaatſen, welke men *getuigenisſen der waarheid* gewoon is te noemen, is de volgende merkwaardig uit eene redevoering van den Heiligen BONIFACIUS, eerſten Aartsbisſchop van *Mentz*, in de VIIIſte eeuw (**). Deze zegt daar: „ Wanneer de Paus nalatig ten aanzien van zijn eigen en zijner Broederen heil, onnut en bedrijveloos in zijne handelingen, bovendien zwijgende, wanneer hij iets goeds kan uitrigten, waar door hij zich zelven en allen nog meer benadeelt, bevonden wordt; zoo zal hij zeker ontallijke menſchen bij geheele ſcharen met zich, als den eerſten ſlaaf der hel, medeſlepen, welke met hem door vele ſtraffen geſtraft zullen worden enz." Zulke en dergelijke plaatſen, die bij GRATIANUS voorkomen, hebben aan ſommige *Pro-*

V BOEK V Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

(*) *Dist.* XCIII. *C.* 24. *p.* 273. *Dist.* XCV. *C.* 5. *pag.* 228. (†) *Cauſ.* II. *Quæſt.* VII. *C.* 37. *p.* 414.
(§) BÖHMER *de varia Decreti Gratiani fortuna* § XIX.
(**) *Diſt.* XL. *C.* 6. *p.* 117.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Verzamelingen van Pausselijke Decretalen.

Protestanten gelegenheid gegeven, om van hem zelven tegen de *Roomsche* Kerk gebruik te maken (*).

Daar GRATIANUS meestal ongelukkig slaagde in het vereffenen der Kerkelijke onderling dikwijls strijdige wetten, gaf dit, gelijk wij gezegd hebben, veelvuldige aanleiding, dat men zich naar *Rome* aan den Paus vervoegde, om beslissing der daar uit ontstane verschillen. Dit gaf gelegenheid tot eene menigte *Pausselijke* Brieven, in welke deze vragen beslist en bepaald werden, *Epistolæ Decretales*, kortheidshalve *Decretales* genoemd, hoedanige ook reeds voorheen en al sedert de vierde eeuw voorkomen; doch, alzoo thans het oppergezag van het *Roomsche* Hof algemeen erkend werd, vermenigvuldigden zulke *Decretalen* ongemeen, inzonderheid onder ALEXANDER III, sedert het midden der XIIde eeuw, zoodat STEVEN, die sedert het jaar 1192 Bisschop van *Doornik* was, aan den Paus klaagde over het *ondoorkomelijk woud van Decretalen*, die onder den naam van ALEXANDER III voor de Kerkelijke Geregtshoven aangehaald werden, waar tegen de *oude heilige Canones verworpen en uitgespogen werden.* In plaats der Sijnodale besluiten, voegt hij 'er bij, door welke thans niets meer beslist wordt, gelden enkel deze *Brieven*, die misschien *voor geld*, onder den naam van den Paus van *Rome*, *verdicht en opgesteld* zijn. Men ondernam al vroeg eene verzameling van zulke Pausselijke *Decretalen.* BOH-

MER

(*) J. CHR. PFAFF. *Dogmata Protestantium ex Jure Canonico comprobata Tubing.* 1712, 1722. *in 4to.*

MER (*) heeft 'er eene in het licht gegeven, welke waarschijnlijk de oudste is: *Decretales Alexandri III. in Concilio Lateranensi III. Generali a.* 1179. *Celebrato editae*, en een tweede: *Appendix ad Concilium Lateranense III.* staat bij HARDUINUS (†). Vervolgens verzamelde BERNHARDUS CIRCA, Proost te *Pavia*, naderhand Bisschop te *Faenza*, ter aanvulling van het werk van GRATIAAN, de *Decretalen*, die nog buiten deszelfs verzameling verstrooid, hier en daar omzworven, onder den titel: *Breviarium Extravagantium*, om van geene andere te spreken.

Eindelijk kwamen 'er verscheidene verzamelingen van *Decretalen* uit op Pausselijk gezag, onder INNOCENTIUS III, die tot het jaar 1215 geregeerd heeft, en onder zijnen opvolger, HONORIUS III. Doch even hier door vermeerderde bij het aantal der *Decretalen* de moeijelijkheid van derzelver gebruik bij de Geregtshoven, waarom GREGORIUS IX, die in het jaar 1227 den Pausselijken Stoel beklom, uit de voorgaande verzamelingen eene nieuwe en meer bruikbare liet vervaardigen, waar toe hij zich bediende van RAYMUNDUS VAN PENNAFORT, (in het Latijn *de Penna forti*,) bekend door zijnen ijver in het bekeeren der *Arabieren*, die in het jaar 1275 in het 100ste jaar zijns ouderdoms overleden, en in het jaar 1601 door KLEMENS VIII onder de Heiligen van zijne Kerk geplaatst is. De verzameling door hem tot stand gebragt, voert den titel: *De-*

(*) *Append. ad Corp. Jur. Canon. T.* II. *p.* 181-341.
(†) *Acta Concill. T.* VI. *P.* II. *p.* 1694.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

Decretalium Papae Gregorii IX Compilatio, zij werd in het jaar 1234 voltooid, bestaat in *vijf Boeken*, en maakt het *tweede Deel* uit van het *Pausselijk Wetboek*.

Kort daar na liet INNOCENTIUS IV uit de besluiten der onder hem in het jaar 1245 gehoudene Kerkvergadering te *Lions* nog eene nieuwe verzameling maken, welke hij aan de Universiteit van *Bologna* tot haar gebruik overzond; insgelijks GREGORIUS X, en eindelijk BONIFACIUS VIII, die in het jaar 1292 zijne verzameling openlijk aankondigde als een algemeen voorschrift voor de Geregtshoven, zoo als zij ook als *het zesde Boek der Decretalen* is aangenomen.

Clementinæ.

Op deze wijze voltooiden de Pausen, naar hun welgevallen, hun Wetboek, niettegenstaande de pogingen, welke in het laatste gedeelte van dit tijdsverloop aangewend werden, om hunne aangematigde magt te beperken, wanneer vele Schrijvers hunne twijfelingen tegen de echtheid van vele oude *Decretalen* inbragten. KLEMENS V, de eerste Paus die te *Avignon* zijn verblijf nam, vermeerderde het Pausselijke Wetboek met eene nieuwe verzameling, welke hij in het jaar 1313 in het Konsistorie bekend maakte, en zijn opvolger JOANNES XXII zond ze aan de Hoogeschool te *Bologna* enz. KLEMENS had deze verzameling het *zevende Boek der Decretalen* willen genoemd hebben, maar men gaf ze, tot zijne eere, den naam van *Clementinae*.

Extravagantes.

Van denzelfden Paus JOANNES XXII, die de *Clementinae* ten gebruik invoerde, kwam hier vervolgens

gens nog eene nieuwe verzameling bij, onder den titel: *Extravagantes Joannis* XXIII, met welken naam men zulke *Decretalen* beteekende, welke na de vorige verzamelingen gegeven waren, ook kunnen deze dus genoemd zijn, omdat zij niet, gelijk de voorgaande, door eene Pausfelijke Bulle bekrachtigd, en aan de Hoogefcholen gezonden zijn. Hier bij werd eindelijk kort na het jaar 1484 nog eene verzameling gevoegd, onder den naam van *Extravagantes Communes*, omdat zij bevelen van 25 Paufen bevat, van URBANUS IV in het jaar 1262, tot SIXTUS IV in het jaar 1483.

Corpus Juris Canonici.

Op deze wijze is federt het midden der XIIde eeuw tot tegen het einde der XVde het Pausfelijk Wetboek onder den naam van *Corpus Juris Canonici*, volledig gemaakt. Andere vervolgen van hetzelve zijn in het groote *Roomfche Bullarium* te vinden, hetwelk tot 1758 XVIII Deelen in Folio bevat. Daar zijn verfcheidene uitgaven van hetzelve bezorgd, onder anderen heeft Paus GREGORIUS XIII in het jaar 1582 eene door geleerde mannen laten bezorgen te *Rome* in vier Deelen in Folio, naar welke de *Parysfche* uitgave gevolgd is in het jaar 1687 in twee deelen in Folio. Doch de eene en andere is ver overtroffen door de uitgave te *Halle* in het jaar 1747 in Quarto, welke JUSTUS HENNING BÖHMER bezorgd heeft, in welke hij wel den tekst onveranderd gelaten, maar tevens uit verfcheidene oude Handfchriften en uitgaven eene menigte verfchillende lezingen verzameld heeft, behalve zijne geleerde aanmerkingen, en voor elk Deel eene Inleiding. *Disf.*

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

de varia Decreti Gratiani fortuna en *de Decretall. Pontiff. Romanor. variis Collectionibus et fortuna*; eindelijk heeft hij 'er een volledig *Register* of Bladwijzer achter geplaatst.

Canonisten.

Men zal zich niet verwonderen, dat, gelijk het Wetboek van JUSTINIAAN, dus ook dit der Pausſen vele uitleggers gehad heeft, die men gemeenelijk *Canonisten* noemt. Zij hadden reeds in de XIIIde eeuw hunne voorgangers onder anderen in den Paus INNOCENTIUS IV, die het eerst eenen *Commentarius over de vijf Boeken der Decretalen* geſchreven heeft; wien naderhand velen gevolgd zijn.

Griekſche Canonisten.

In de *Griekſche* Kerk, waar men het Kerkelijk Regt bleef afleiden uit de eerſte Kerkvergaderingen en Kerkleeraars, en wier hoofd, de *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, zich niet tot Wetgever had opgeworpen, had men daarom ook weinige *Canonisten* of Schrijvers over het *Kerkelijk Regt*. Men hield zich aan de ſchriften van FOTIUS, ZONARAS en BALSAMON. Het gebruik van dezelve gemakkelijk te maken, was het eenige, dat men verlangde. Ten dien einde ſchreef omtrent het jaar 1315 de Monnik en Priester, (ἱερομοναχος,) MATTHEUS BLASTERES een *Alfabetisch Zamenſtel*, (Συνταγμα κατα ϛοιχειον,) *van alle onderwerpen, welke in de Heilige en Goddelijke Kerkelijke Wetten begrepen zijn* (*).

Pausſelij-

Gelijk de magt der *Pausſen* ongemeen geſtaafd werd,

(*) BEVERIDGE *Synod. ſ. Pandect. Canon. SS. Apost. et Concilior. T.* II. *P.* II. *p.* 1-272.

werd, door het bovengemelde *Pausſelijke Regt*, terwijl men, gelijk wij in de Geſchiedenis der Pauſen gezien hebben, naderhand vruchtelooze pogingen aanwendde, om deze magt te beperken en het oude Kerkelijke Regt te herſtellen; zoo wisten de Pauſen deze hunne magt op eene meesterlijke wijze te doen gelden, door allerwegen hunne *Legaten* of Afgevaardigden te zenden, die niet alleen hunne bevelen overbragten, maar met de grootſte ſtoutheid, willekeurig te werk gingen. De Koningen van *Engeland* bezaten wel het voorregt, dat hun geen *Apostolisch Legaat* mogt toegezonden worden, indien zij dit niet zelve uitdrukkelijk begeerden; doch dit voorregt was enkel een *ſchaduwregt*, volgens MATTHEUS van *Parys* (*), alzoo de Pauſen zich aan hetzelve weinig kreunden, en in allen gevalle Gevolmagtigden onder eenen anderen naam zonden. Het volgende verdient uit dien Geſchiedſchrijver overgenomen te worden. Wanneer in het jaar 1237 de Koningen van *Engeland* en *Schotland* te *Tork* eene bijeenkomst hadden, om daar, onder bemiddeling van eenen Pausſelijken *Legaat*, over vrede te handelen, gaf deze zijn verlangen te kennen, om ook in *Schotland* te komen, ten einde daar de Kerkelijke belangen te regelen. Maar de Koning van dit Rijk beduidde hem: dat men nog nooit eenen Pausſelijken Legaat in *Schotland* gezien had, die daar ook niet noodig was, en dien hij niet zou toelaten, zoo lang hij leefde. „ Evenwel, voegde de Ko-

V BOEK V Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ke Legaten.

(*) *Hiſt. Maj. p.* 723, 876.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Koning 'er bij: dewijl men u als een heilig man roemt; zoo vermaan ik u, als gij misschien in mijn land komen mogt, dat gij u voorzigtig gedraagt, opdat u geen ongeluk wedervare. Want daar wonen onbandige boschmenschen, die naar menschenbloed dorsten; ik zelve ben niet in staat hen te beteugelen; als zij u zouden aanvallen, kan ik hen niet terug houden." Op deze waarschuwing bleef de *Legaat* in *Engeland*.

De Pausen gebruikten tot deze *Legaten* meestal *Italianen*, Kardinalen, Bisschoppen, Monniken, Pauselijke Hofprelaten en Hofbedienden; niet zelden echter verkozen de Pausen daar ook Bisschoppen toe van het land zelve, waar zij dezen post zouden bekleeden; men weet ook, dat de Aartsbisschop van *Saltsburg* zich *geboren Legaat van den Heil. Stoel in Duitschland* noemt. Over het algemeen hadden deze *Legaten* eenen kwaden naam, omdat zij zich eene menigte willekeurige handelingen en buitensporigheden zoo wel van heersch- als van hebzucht veroorloofden, zoodat de Bisschoppen zelve zich over hen beklaagden, dewijl overal waar zij kwamen, de regten der Aartsbisschoppen en Bisschoppen weinig golden. Van daar dat sommige Vorsten en Volken weigerden hen te ontvangen, en den Paus uitdrukkelijk verzochten van hen verschoond te blijven.

Geldschattingen aan de Pausen

Eenige van de menigvuldige bestemmingen dezer *Legaten* was het opleggen of inzamelen van zekere *geldbelastingen*, van meer dan ééne soort, welke alle Christelijke Vorsten en Volken aan den Paus be-

betalen moesten. Om niet te fpreken van de verbazende geldfommen, welke opgebragt werden, als 't ware, ten behoeve der kruistogten, of bij andere gelegenheden, ten dienste, zoo het heette, van de Kerk, voor Pausfelijke gunstbewijzen, dispenfatien, voorregten voor titulen en waardigheden, voor het Pallium der Aartsbisfchoppen enz., 'er werden van geheele Natien jaarlijks gefchenken aan den Heil. PETRUS of van *cijnspligtige* Vorsten aan hunnen Leenheer den Paus opgebragt. Zoodanig was de *St. Pieterspenning* in *Engeland* federt de VIIIfte eeuw, in *Polen* federt het midden der XIde eeuw; in *Denemarken* misfchien al vroeger. In *Zweden* federt het jaar 1152. Waarfchijnlijk ook omtrent denzelfden tijd in *Noorwegen*. Eindelijk weet men, dat HENDRIK II, Koning van *Engeland*, ten einde de toeftemming van den Paus te verkrijgen, om *Ierland* te veroveren, denzelven in het jaar 1159 aangeboden heeft, jaarlijks van elk huis in dat eiland eenen penning te zullen betalen.

Nog gewigtiger waren voor de Paufen de *Leenscijnfen*, die zij van verfcheidene Vorsten trokken. Als het groot ontwerp van GREGORIUS VII ten uitvoer gebragt was, zouden bijkans alle Vorsten van *Europa* Vafallen van den Heiligen Stoel geworden zijn, en als zoodanigen eene jaarlijkfche fchatting hebben moeten opbrengen. In de Gefchiedenis der Paufen hebben wij gezien, hoe de *Noormannifche* Vorsten in *Neder-Italië* van den Paus afhankelijk geweest zijn. Met WILLEM den Veroveraar misluk-te het ontwerp van den Paus GREGORIUS; beter ge-

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

gelukte het zijnen opvolger INNOCENTIUS III, die *Engeland* en *Ierland* van zich leenroerig maakte, gelijk in de Geschiedenis der Pausen verhaald is; op gelijke wijze heeft een Koning van *Arragon* en een *Spaansche* Graaf zich leenroerig aan den Paus erkend; insgelijks waren de Koningen van *Portugal*, sedert den oorsprong van hun Rijk, Vasallen van den Paus; en hoewel het eenigzins twijfelachtig is, evenwel waarschijnlijk ook de Koningen van *Denemarken*.

Afhankelijkheid der Vorsten van de Pausen.

Dus waren vele Vorsten in der daad Vasallen van den Paus, en over het geheel moesten zij dezelven naar de oogen zien, hoe zeer velen van tijd tot tijd daartegen worstelden; en schoon de Pausen gedurende hun verblijf te *Avignon* de Koningen van *Frankryk* ontzien moesten, handhaafden zij hunne hoogheid des te stouter tegen andere Vorsten, ja wisten niet zelden de Koningen van *Frankryk* listig naar hunnen zin te buigen. Na alle pogingen, tot beperking van hunne magt, zag men, zoodra de groote scheuring een einde genomen had, Keizer SIGISMUND met den grootsten eerbied het paard van MARTYN V bij den toom leiden. FREDERIK III was geheel gehoorzaam aan de Pausen, en zelfs MAXIMILIAAN, die de bezwaren der *Duitschers* had laten verzamelen, keerde eerlang uit staatkundige oogmerken weder tot de vorige onderwerping aan den Paus terug; zelfs moesten de *Fransche* Koningen LODEWYK XI en XII, niettegenstaande zij met de Pausen oorlog voerden, eindelijk tot die onderwerping wederkeeren.

Niet

Niet alleen gingen de Vorsten voort, met allen diepen eerbied aan de Pausen te bewijzen, zoo als knielen, den voetkus, het houden van den stijgbeugel enz., maar zij erkenden ook allen meer of min de hoogheid der Pausen; van wier uitspraak ook in sommige landen afhing, wie de Rijksbestuurder zijn zou, waar van *Hongaryen* met het einde der XIIIde en begin der XIVde eeuw een treurig voorbeeld opleverde, alwaar na den dood van Koning ANDREAS III, den laatsten Koning uit het geslacht van *Arpad*, binnenlandsche verwarringen ontstonden, veroorzaakt, doordien de Paus den *Hongaren* eenen Koning wilde opdringen.

Regten der Vorsten in Kerkelijke zaken.

Wel is waar, dat de Vorsten meermalen pogingen deden, om hunne regten tegen den Paus te handhaven, maar het ontbrak den meesten aan verstand, moed en standvastigheid; weinigen waren gelijk aan WILLEM *den Veroveraar*, FREDERIK I en II, FILIPS *de Schoone*, en MANFRED, maar integendeel gedroegen de meesten zich zoo laf of bijgeloovig als Koning JAN *zonder land* in *Engeland* en de *Heilige* LODEWYK in *Frankryk*. — Tot in de XIde eeuw hadden de Keizers en Koningen het regt uitgeoefend, om *Kerkvergaderingen bijeen te roepen*, op dezelve eenigermate het voorzitterschap te bekleeden; aan de Bisschoppen *Kerkelijke wetten* voor te schrijven, welke het gemeene welzijn vorderde; of die, welke van de Bisschoppen ontworpen waren, te bekrachtigen; maar het één en ander durfden zij gedurende dit tijdsverloop niet meer wagen. Zelfs moesten zij vaak dulden, dat in hunne

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

eigene landen door hunne Bisſchoppen de ban over hen werd uitgeſproken. De *Franſche* Koningen hielden wel vergaderingen van hunne Geestelijken, maar op dezelve verſchenen dan ook Wereldlijke Grooten, zoodat deze vergaderingen eigenlijk *Parlementen* waren, gelijk zij naderhand genoemd zijn, in welke echter ook Kerkelijke wetten gegeven werden. Algemeene Kerkvergaderingen waren wel eens de toevlugt der Vorsten, en zij beriepen zich op dezelve, maar de Pauſen wisten of derzelver bijeenkomſten te verſchuiven, of ze naar hunnen wil te wenden, of vruchteloos te maken.

De Vorsten konden ook in dit Tijdvak de *Bisſchoppen* in hunne landen niet meer benoemen, en het had dikwijls zelfs moeite in, om de verkiezing derzelven naar hun genoegen te doen uitvallen; bij het ontſtaan van verſchillen in de verkiezing plagt de beſlisſing aan hen te ſtaan, maar ook deze werd hun door de Pausſen onttrokken, die ze zich zelven aanmatigden. De Geſchiedenis van den twist over de *Investituur* heeft ons ook doen zien, hoe veel men den Vorsten zelfs van hun wereldlijk regt over de Bisſchoppen, als hunne onderdanen, van tijd tot tijd heeft onttrokken, alles onder voorwendſel van de vrijheid der Kerk voor te ſtaan en te handhaven, en men zag het gevoelen, dat de Vorsten regt hadden om de Geestelijkheid te beleenen, als eene ketterij aan, en noemde het *Simonie.*

Over de Kerkelijke goederen en derzelver beſtuur hadden de Vorsten en bijzonder de Keizers, insgelijks tot hier toe velerhande regten uitgeoefend.

Ge-

Gelijk zij zelve den titel van *Voogden* of beschermers der Roomsche Kerk, (*Advocatus Ecclesiæ Romanæ*,) voerden, zoo waren 'er ook sedert vele eeuwen voor de Duitsche Bisdommen en Abdijen zoogenoemde *Voogden*, (*Advocati*,) aangenomen, die de bezittingen der Bisdommen en Abdijen bestuurden, en dezelve des noods ook met de wapenen beschermden; doch dewijl deze Voogden zich allengs meer aanmatigden, dan de Geestelijken wilden toegeven, ontstonden 'er twisten, en de Geestelijken wisten door geld of schadeloosstelling zich allengs van deze Voogden te ontdoen.

Keizer FREDERIK II handhaafde nog een ander hem toekomend regt op Kerkengoederen. De Keizers namelijk eigenden zich bij het overlijden van Bisschoppen derzelver nagelatene losse goederen, en de inkomsten van het ledigstaande Bisdom toe; maar in het jaar 1209 moest OTTO V aan INNOCENTIUS III onder eede beloven, dat hij zich het een noch ander aanmatigen zou. Evenwel bleven verscheidene Vorsten hun regt handhaven, dat de Geestelijken, als hunne onderdanen, hun bij *handtasting*, (*hominium*,) trouw moesten beloven.

Geene Vorsten van dezen tijd waagden het ook ligtelijk, op eigen goeddunken, *nieuwe Bisdommen* te stichten, gelijk in de vorige eeuwen plagt te geschieden, deze oprigting moest van den Paus verzocht worden; alleen vinden wij voorbeelden, dat zij zich verzet hebben, wanneer de Paus zonder of tegen hunnen zin nieuwe Bisdommen wilde stichten, of andere veranderingen betrekkelijk de Bisdom-

 men

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

men maken wilde. Heel zelden waagden het de Vorsten, Bisschoppen of Abten gevangen te nemen, af te zetten, of op eenigerhande andere wijze te straffen. Wanneer dit al gebeurde, dan was het, wanneer zij met de Pausen zelve in twist waren, en de Prelaten de partij der Pausen tegen hunne eigene Landsheeren namen.

Bij het verlies van zoo vele oude regten, vindt men echter sporen van een nieuw regt in Kerkelijke zaken, hetwelk de Keizers nog tot in de vorige eeuw uitgeoefend hebben. Men noemde dit *het regt der eerste Beden*, (*Jus primarum precum*, ook *primitiæ precum.*) Uit kracht van dit regt moest elk Kerkelijk ambt, hetwelk gedurende hunne regering het eerst openviel, vervuld worden door den persoon, dien zij daar toe aanprezen, of voor wien zij hetzelve verzochten; de Koningen van *Frankryk*, die van *Engeland* en *Portugal*, eigenden zich insgelijks dit regt toe, hoewel dikwijls niet zonder dat het hun door de Pausen betwist werd, zoo als zelfs nog geschied is in het begin der XVIIIde eeuw.

Trotsch waren de Geestelijken op deze verheffing der *Kerk*, welke benaming in den grond thans niet anders beteekende dan het *Pausdom*, en de Pausselijke magt. De Duitsche Proost GEROH, in zijn werk (*), *de Corrupto Ecclesiæ Statu*, verwachtte en hoopte, dat, ter vervulling van DANIEL II. 31. de Wereldlijke Rijken allengs ondergaan en de Kerk alles in allen zijn zou. Deze *Kerk* had tot

(*) Bij BALUZ. *Miscell. T.* V. *p.* 128.

tot een beginfel aangenomen, dat zij in den naam van den Godsdienst op alle gebied, magt en rijkdommen aanfpraak mogt maken; *Kerk* en *Staat* waren niet alleen naarijverige mededingers, maar moesten bijna als *vijanden* aangezien worden. Een Schrijver van geleerdheid en aanleg tot vrije onderzoeking, PETRUS DE MARCA, zocht wel in zijn werk *de Concordia Sacerdotii et Imperii*, de ergernis weg te nemen, door aan te wijzen, dat de Kerkelijke magt aan de Wereldlijke ondergefchikt zijnde, beide, door malkanderen onderfteund, tot een gemeenfchappelijk doel in de aangenaamfte overeenftemming behoorden voort te werken; maar al zijne verzachtingen, welke hij aanhaalt, bewijzen flechts, dat beider oneenigheid eeuwen lang voortgeduurd heeft, en zoo lang onvermijdelijk gebleven is, tot den misleiden Christenen de ogen geopend zijn, met betrekking tot de bron van deze rampzalige fcheuring, in het misbruik van den Godsdienst tot heersch- en hebzucht.

Het ontbrak evenwel nooit geheel aan eerlijke Geestelijken, die deze verdeeldheid met des te meer droefheid befchouwden, hoe fchijnbaarder door dezelve de tegenwerping werd, als of het Christendom met het gezag en de rust eener wettige burgerlijke regering niet beftaan kon; dus vond men ook tegen het einde der XIde eeuw, toen de oorlog tusfchen *Kerk* en *Staat* in vollen vlam was, eenen Monnik in het Klooster *Fleury*, HUGO VAN ST. MARIA, die in een bijzonder gefchrift deze beide magten zocht

V BOEK V Hoofdst. na C G. Jaar 1073. tot 1517.

zocht te vereenigen (*). Hij ſtelde in hetzelve, dat de Wereldlijke magt van God oorſpronkelijk was, die aan de menſchen Overheden gegeven had; vervolgens handelt hij van de pligten van eenen wettigen Koning enz. Ten aanzien van de Priesterlijke waardigheid ſtelt hij, dat de Bisſchop van God het voorregt ontvangen heeft, om den Hemel te openen en te ſluiten, hij is aan den Koning ondergeſchikt, maar deze eerbiedigt hem, uit liefde tot CHRISTUS. Hij bekleedt de plaats van den Zone Gods op aarde. Men moet daarom de Bisſchoppen vereeren, als *Sleuteldragers*, (*Clavicularii*,) van het Hemelrijk, en *Rigters* der menſchelijke euveldaden. In het *tweede Boek* van dit werk beweert hij, dat God zelve *twee magten* in zijne Kerk heeft ingeſteld, de *Koninklijke* en *Priesterlijke*; wanneer deze magten zich vereenigen, verſpreiden zij geluk over het menschdom, en hij berispt zoo wel de Pauſen als de Vorsten, dat zij zich wederzijds meer dan billijk was, hadden aangematigd. In der daad, heeft deze Schrijver veel goeds gezegd, maar de oude vooroordeelen in haar geheel latende, bijzonder dat van twee eigenlijke magten, de Wereldlijke en Geestelijke, als van God zelven op de wereld ingeſteld, kon hij de waarheid niet behoorlijk in het licht brengen, en dit vooroordeel was in der daad de duurzame bron van de aanhoudende verſchillen.

De

(*) *Tractatus de regia potestate et Sacerdotali dignitate in* BALUZ. *Miscell. L.* IV. *p.* 9-68.

Verdedigers van de regten der Vorsten.

De oorlogen tusſchen de Keizers en Pauſen gaven vervolgens aanleiding, dat regtskundige mannen ter verdediging der Vorsten de pen opvatten, en de regten der Vorsten in Kerkelijke zaken behandelden. Zoo is ons in het voorgaande gedeelte der Geſchiedenis reeds bekend geworden het vermaarde Boek: *Defenſor Pacis*, hetwelk MARSILIUS van *Padua* en JOAN van *Jandun* in het jaar 1324 met dit oogmerk voor LODEWYK van *Beyeren* hebben uitgegeven. Ook hebben wij reeds van den moedigen tegenſtrever der Pauſen, WILLEM OCCAM, eenig berigt gegeven, maar deze heeft behalve de reeds elders genoemde, nog meer werken geſchreven, onder anderen *een geſprek tusſchen een' Leeraar en een' Leerling*, (*Dialogus inter Magistrum et Discipulum*,) in welks eerſte Deel onderzocht wordt, of het aan de *Godgeleerden* of aan de *Canonisten* toekomt, om te oordeelen, welke leerſtellingen Katholijk of Kettersch zijn? Onder anderen bewijst hij in het *vijfde Boek* van dit Deel, door getuigenisſen en voorbeelden, dat zelfs een wettig verkozen Paus tot ketterij vervallen kan, en dat de Paus alszins zijnen rigter op aarde hebbe, en dat deze rigter gewonelijk de Keizer zij. De tweede verhandeling loopt bepaaldelijk *over de regten van het Roomſche Rijk*. In *Frankryk* waren 'er verſcheidene Schrijvers, die de regten der Vorsten in geſchrift handhaafden, een *Dominikaner* Godgeleerde, JOAN van *Parys*, die in het jaar 1306 overleden is, PETRARCHA in *Italië*, RAOUL, (of RUDOLF,) DE PRAELLES, (of PRESLES,) FILIP VAN MATZURES enz. Doch voornane-

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

melijk GREGORIUS VAN HEIMBURG, van wien reeds voorheen gefproken is; doch zonder iets wezenlijks uit te werken, gelijk ons de Gefchiedenis der Paufen getoond heeft.

Afhankelijkheid der Bisfchoppen van den Paus.

Daar de Vorsten zelve zoo afhankelijk waren van de Paufen, moet het ons niet verwonderen, dat de *Geestelijkheid*, dat is de Bisfchoppen, want van de *Monniken* fpreekt het van zelve, aan hun onderworpen moesten zijn. Zij hadden zelve eerst gearbeid om de grootheid der Paufen te bevorderen, maar zagen zich in vervolg van tijd genoodzaakt, om hen naar de oogen te zien, en zich door hun gezag te dekken ter behouding van de goederen en inkomften, welke zij zich ten nadeele der Wereldlijke magt verkregen hadden. De Paufen vervulden willekeurig verfcheidene Bisdommen, zij verboden dikwijls aan de Domkapittels eenen Bisfchop te verkiezen, en behielden zich de begeving van anderen voor. De *Metropolitanen* verloren hun regt, hetwelk zij voorheen geoefend hadden, om de Bisfchoppen onder hun regtsgebied te bevestigen, integendeel moesten zij zelve hunne bevestiging van den Paus ontvangen, en voor het *Pallium* aan denzelven aanzienlijke geldfommen betalen, als ook hunne geloofsbelijdenis overzenden; welk een en ander binnen drie maanden na hunne inwijding gefchieden moest. Zelfs vorderden de Pausfen eenen *eed* van alle Aartsbisfchoppen en Bisfchoppen, waar bij zij zich tot gehoorzaamheid aan dezelven verpligtten. — Uit dit een en ander vloeide fpoedig voort, dat de Bisfchoppen ook allengs hunne afhankelijkheid van de

de Pausen in hunnen titel te kennen gaven. Nog in de XIIde eeuw schreven zij zich enkel *van Gods genade*. In de XIIIde eeuw integendeel verschijnen de Bisschoppen met hunne titels *van de genade Gods en des Heiligen Stoels*. Ook hadden zij van den Paus veel te vreezen, zelfs dat zij door hem *afgezet* werden van hunne ambten en waardigheid. Zoo kwamen 'er in het jaar 1153 twee Kardinalen, als *Legaten* van EUGENIUS III, met zulk een oogmerk naar *Duitschland*; door hen liet Keizer FREDERIK I den Aartsbisschop HENDRIK van *Mentz* afzetten en zijnen Kanselier in deszelfs plaats verkiezen. Diezelfde Kardinalen velden een gelijk vonnis over BURKARD, Bisschop van *Eichstad*, met verlof des Keizers, maar als zij met den Aartsbisschop van *Maagdenburg* en andere Bisschoppen op gelijke wijze wilden handelen, belette FREDERIK hen, en liet hun aanzeggen, om weder naar *Rome* te reizen. Hoe zeer ook de Bisschoppen meestal zich door hunne onkunde aan den Paus gewillig onderwierpen, echter waren 'er nog van tijd tot tijd, die koen genoeg waren, om zich te verzetten. In het jaar 1213 weigerde dus MAURITIUS, Bisschop van *Poitiers*, zich te onderwerpen aan het oordeel van eenige door den Paus daar toe gevolmagtigde Geestelijken, zeggende: *dat hij in zijn Bisdom Bisschop en Paus wilde zijn*. Ook beklaagden zij zich menigvuldig over het heerschzuchtig gedrag van de Pausselijke Legaten. De *Provinciale* Sijnoden werden weinig meer door de *Metropolitanen* gehouden en niet dan met goedkeuring van den Paus, en om deszelfs *Decreten*

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ten uitvoer te brengen; maar voornamelijk verloren de Bisschoppen veel van hun gezag door de menigvuldige beroepen op het *Roomsche* Hof, waar door de zaken aan hun regtsgebied onttrokken werden.

Het laatste gedeelte van dit Tijdvak bood wel den Bisschoppen meer dan eene gelegenheid aan, om hun gezag op den voet der vorige eeuwen te herstellen, indien zij van dezelve hadden willen gebruik maken. Op de herhaalde Kerkvergaderingen, verschenen zij trouwens weder als Afgevaardigden van hunne Kerkgenootschappen of Gemeenten, en gaven op dezelve ook wetten; maar zij leefden meestal in twist met hunne Landsvorsten, en zagen derzelver magt, door zoodanige vergaderingen, toenemen, en zulken, die zelve magtige en rijke Vorsten waren, wilden liever onder een Geestelijk-wereldlijk Opperhoofd hunne magt en rijkdom behouden, dan weder vernederd te worden tot Opzieners en Leeraars der Kerk.

Vergeefs dus had men zich te *Konstans* en te *Bazel* bemoeid, om aan de Bisschoppen hunne oude waardigheid te herstellen; hen minder afhankelijk van de Pausen te maken; hunne vrije verkiezingen, met afschaffing van de Pausselijke *Reservatien*, weder in te voeren, en hun een aandeel in het Kerkbestuur in te ruimen. De *Franschen* beweerden daar zelfs, dat de Bisschoppen meer waren dan de Kardinalen, die eigenlijke medehulpen van den Paus waren; naderhand geloofden zij ook, door de *Pragmatieke Sanctie* de voorregten hunner Bisschoppen beveiligd te hebben; maar bij slot vervielen zij door het Concor-

cordaat weder onder de magt van hunne Koningen en van de Pausſen. Ook wonnen de Duitſche Bisſchoppen weinig door het *Weener Concordaat.* Over het geheel werden, ſedert deze groote Kerkelijke vergaderingen, de Bisſchoppen nog afhankelijker van de Pauſen dan voorheen. Hunne verpligting, om hunne gehoorzaamheid aan den Paus met eenen eed te bevestigen, bleef voortduren. Hierom ſchreven zich vele Bisſchoppen en Aartsbisſchoppen niet alleen *van Gods genade*, (*Dei gratia*, *miseratione divina*, *permisſione divina*, *Deo auctore*;) maar ook te gelijk *van de genade des Apostoliſchen Stoels.*

V BOEK V Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Regten en goederen der Geestelijkheid.

Hoe zeer echter de *Bisſchoppen* en voornamelijk de *Metropolitanen* onder hunnen Geestelijken Monarch vernederd waren, zij bleven evenwel nog aanmerkelijke overblijfſelen van hun oud gezag en aanzien behouden. Men vindt ſporen, doch hoe langer hoe zeldzamer, dat hun eernamen gegeven werden, welke naderhand alleen aan de Pauſen eigen zijn geworden. De Abt BERNHARD van *Clariveaux* noemt den Aartsbisſchop van *Mentz Beatisſimus Pater* en *Sanctitas Vestra* in zijne *Brieven*, elders komt de titel *Sanctisſimus Pater* voor. Zij genoten de hoogſte eerbewijzingen, zelfs van Koningen en Grooten, zoo leidde Koning HENDRIK II van *Engeland* het paard, waar de Aartsbisſchop THOMAS BECKET op zat, bij den toom; ook hadden zij den voorrang boven alle Wereldlijke Grooten, zelfs boven de bloedverwanten der Koningen, derzelver Gemalinnen en Kinderen alleen uitgezonderd.

Reeds in het vorig Tijdperk hebben wij gezien,

 hoe

V BOEK V Hoofdſt. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

hoe de Geestelijkheid vele landerijen, ſteden, kasteelen, tollen, het regt der munte en andere *landsheerlijke regten* bezat, door giften en geſchenken, maar thans verkregen zij ook veel door *koop* en *ruiling*, waar bij kwamen *leenen*, welke hun opgedragen werden, (*feuda oblata*,) of uit beginſelen van godsvrucht, of dat men hun die goederen verkocht en weder van hen te leen ontving. Evenwel hadden de Vorsten daar vervolgens ook hunne ſtaatkundige oogmerken mede, namelijk, om zich dus met de zaken der Bisdommen, Abdijen enz. te kunnen bemoeijen, waarom zelfs Keizers Vaſallen van Bisſchoppen werden. Van daar de groote Leenhoven der Bisſchoppen, en ook ſomtijds van Abten. De Bisſchoppen van *Wurtsburg* telden tusſchen de jaren 1290 en 1303 onder hunne Leenmannen 13 Familien van Vorsten en Graven, 5 uit den Heerenſtand, 370 uit den Adel en Ridderſtand.

Nog was het een tot hier toe ongewoon middel, waar door de Geestelijkheid goederen en bezittingen verkreeg, dat de Bisſchoppen aan het hoofd van legers Heidenſche Volken beoorloogden, en dezelve tot het Christendom noodzaakten, waar bij zij zich een groot deel van derzelver land toeëigenden, en aan hun Kerspel trokken, ook werden in dezelve nieuwe Bisdommen aangelegd. Ook droegen verſcheidene Kerkvergaderingen zorge, om de goederen der Geestelijken te vermeerderen, door te beſluiten, dat niemand zijn Testament of uiterſten wil anders mogt maken dan in tegenwoordigheid van eenen Parochiegeestelijken. Zoo was het beſluit eener

Kerk-

Kerkvergadering te *Arles* in het jaar 1275 (*), en van meer andere. Ligt begrijpt men, dat 'er geene erfmaking, op deze wijze, gefchiedde, zonder dat aan de Geestelijkheid en de Kerk gedacht werd; ook zorgde de Kerkvergadering ijverig, dat zulke uiterfte willen fpoedig bekend gemaakt werden, men las op haar bevel eene lijst derzelven in de Kerk voor, men deed gebeden voor de overledenen, en wekte de Toehoorders op, om ten minften een *Vaderons* voor dezelve op te zeggen.

De *kruistogten* waren insgelijks eene rijke bron van winst voor de Kloosters, alzoo vele Grooten, Edellieden en anderen, hunne goederen voor geringen prijs aan de Kloosters enz. verkochten of zelfs wegfchonken, op de rijke verwachtingen, welke zij in de landen der Ongeloovigen zich verbeeldden. De aanwinften, welke de Geestelijkheid voor zich in het Oosten maakte, gingen wel alle weder verloren, maar de *Ridderordens*, welke uit deze kruistogten ontftonden, bekwamen uitgeftrekte bezittingen in het Westen, welke den grond van het Kerkelijk gebied vergrootten.

En met dit al komen 'er in de fchriften der Geestelijken van deze eeuwen menigvuldige klagten voor, *over berooving en verlies van hunne goederen*, ook zijn 'er in de XIIIde eeuw eenige Kerkelijke ftraffen op verfcheidene Kerkvergaderingen bepaald, tegen het zoogenoemde *nederwerpen*, dat is, in den ftijl van het oude *vuistregt* der *Duitfchers*, *gevangennemen*

(*) HARDUIN, *T.* VIII. *Act. Concill. p.* 728. *Can.* 8.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

men van Geestelijken. Dit één en ander zou onbegrijpelijk zijn, indien men niet bedacht, dat de verbazende aanwas van Kerkelijke rijkdommen den afgunst der Leeken te meer verwekte, hoe minder dezelve tot welzijn van het algemeen besteed werden, en dat de Bisschoppen zich in allerhande staatkundige en krijgsverschillen mengden, als ook de geest van die tijden, welke zich in onophoudelijke *veden* of bijzondere oorlogen openbaarde. Ook blijkt het, dat de Bisschoppen, niettegenstaande deze klagten, zich meer en meer bezittingen en zelfs landsheerlijke regten verkregen. De Aartsbisschop van *Niederoos*, (*Nidrosia*, thans *Drontheim*,) in *Noorwegen*, beweerde zelfs in het jaar 1273, dat het geheele Koningrijk *Noorwegen* van zijn Aartsbisdom afhankelijk was.

Niettegenstaande het aanzien der Geestelijkheid dus ten dezen tijde ten hoogsten top geklommen was, vond men echter hier en daar ten allen tijde lieden, die beweerden, dat al deze uitwendige pracht en heerlijkheid voor de Opzieners der Kerk niet voegde; somtijds vonden zelfs de Geestelijken noodig, deze aanmerkingen, zoo veel zij konden, tegen te spreken. Een der bekwaamsten onder hen, OTTO, Bisschop van *Freysingen*, kon niet nalaten, deze snaar te roeren in zijne *Chroniek* (*): Den Lezer opmerkzaam gemaakt hebbende op de wonderbare schikking van God, waar door hij zijne verdrukte Kerk onder KONSTANTYN *den Grooten* zoo zeer ver-

(*) *Prolog. L.* IV. *Chronicor.*

verhoogd had, dat heel ſpoedig de Heeren der Wereld het Opperhoofd der Kerk te voet gevallen en Koningen door denzelven geoordeeld zijn, erkent hij, dat hier eene vraag van gewigt ontſtaat. ,, Sommigen," ſchrijft hij, ,, gelooven, onder een voorwendſel van Godsdienst, anderen met betrekking tot de Wereldlijke waardigheid en de vermindering van het Koninklijk gezag, dat deze tijdelijke heerlijkheid en eere den Priesteren van CHRISTUS, aan welken de heerlijkheid van het Koningrijk der Hemelen beloofd is, niet geoorloofd zij; ook halen zij vele gronden voor hun gevoelen aan. Twee perſonen, zeggen zij, zijn van God in de Kerk vastgeſteld: de Priesterlijke en de Koninklijke. De eerſte moet de *Sacramenten* van CHRISTUS bedienen, en het Kerkelijk gerigt met het Geestelijk zwaard houden; maar de andere draagt het ligchamelijke zwaard tegen de vijanden der Kerk, om de armen en de Kerk tegen den aanval der kwaden te verdedigen, de ondeugenden te ſtraffen, en het Wereldlijk gerigt te houden. Dit zijn de twee zwaarden, welke in de Lijdensgeſchiedenis des Heeren voorkomen; doch men leest, dat PETRUS 'er maar één gebruikt heeft. Gelijkerwijze dus tot het Geestelijke zwaard ook Geestelijke bezittingen, dat is, tienden, eerſtelingen, vrijwillige giften der geloovigen enz. behooren; zoo zijn aan het ligchamelijke alle aardſche waardigheden, Hertogdommen, Graafſchappen enz. onderworpen. Maar God heeft gewild, dat dit ordenlijk en niet verward, dat is, niet te gelijk in één perſoon, maar afzonderlijk in de twee genoem-

de, in zijne Kerk zijn zou. Geen van beiden mag dus zich dat aanmatigen, wat den anderen toekomt. Ook brengen zij vele getuigenisſen bij uit de Schrift, als ook voorbeelden des Heeren en der Heiligen, zoo als de woorden: *Geef den Keizer, wat des Keizers is!* enz., den ſchattingpenning, welken de Heer voor zich zelven en voor PETRUS betaald heeft; de verklaring van den Apostel, dat alle magt van God is, met welke hij niet PETRUS, die toen op den Roomſchen Bisſchopsſtoel zat, maar den ſnoodſten en goddeloosten mensch NERO benoemd heeft, als den door Gods wil geſtelden Koning der aarde. Voorts dat alle bezittingen uit de gunst der Vorsten afkomſtig zijn, bewijzen zij uit AUGUSTINUS."

Op dit alles antwoordt Bisſchop OTTO het volgende: ,, De Heere heeft zijne Kerk met wereldlijke waardigheden, welke men *Regalien* noemt, willen vereeren; want dat dit volgens Gods ſchikking geſchied is, bewijst de boven opgegeven grond. Bovendien, het is niet geloofeijk, dat CHRISTUS zou toegelaten hebben, dat zijne Kerk, zijne bruid, zijn ligchaam, aan welke hij zijnen geest tot een' bruidſchat zal geſchonken hebben, door den geest der dwaling zou bedrogen worden. Men vindt bovendien mannen van onloochenbare heiligheid, van welken men gelooft, dat zij in het bezit van deze wereldlijke regten evenwel het Rijk van God verworven hebben. Op deze en andere wijze kan men bewijzen, dat zoo wel KONSTANTYN regtmatig aan de Kerk *Regalien* gegeven heeft, als dat het deze ge-

geoorloofd was, om die aan te nemen. Want, wanneer zij vragen, met welk regt de Koningen dezelve bezitten? dan antwoorden zij: door de verkiezing des volks en het bestuur van God. Heeft dus God daar niet onregtvaardig in gehandeld, dat hij verordend heeft, dat de gemelde eere den Koningen zou toegedeeld worden: hoe veel minder mag men hem deswegens onregtvaardig noemen, dat dezelve eer naar zijne schikking van dien persoon, op de Kerkelijken overgebragt is geworden. Eindelijk, indien hij volgens zijne beschikking zoo wel hier als daar gewild heeft, dat de verkiezing des volks en de overgave van den Vorst onderling zouden overeenstemmen: zoo moet men gelooven, dat noch de Vorst dit onregtmatig overgegeven, noch de Kerk het op eene ongeoorloofde wijze aangenomen hebbe. Zegt gij, het was aan dien persoon vergund geweest, wat aan dezen wegens de heiligheid van hun ambt noch betamelijk noch nuttig zij: zoo beken ik, geene andere uitvlugt te weten, dan dat heilige mannen van zoo Apostolisch geloof en verdiensten, als SILVESTER, GREGORIUS, ULRICH, BONIFACIUS, LAMPERT, GOTHARD, en zoo vele anderen meer, deze regten bezeten hebben. Als ik naar mijn gevoel zal spreken, of de tegenwoordige verhooging der Kerk Gode meer behage, dan hare voormalige nederigheid, dan beken ik, dat ik zulks volstrekt niet wete. De eerste toestand schijnt beter geweest te zijn; deze gelukzaliger te wezen. Doch ik voege mij bij de *Roomsche* Kerk, van welke ik geheel niet twijfele, dat zij op de vaste steenrots

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

gebouwd is; ik geloove, dat men gelooven moet, wat zij gelooft, en dat zij hare bezittingen op eene geoorloofde wijze verkregen heeft. Want dat zij door geene dwalingen verleid kan worden, bewijzen de woorden: *De poorten der Helle zullen haar niet overweldigen;* en dat haar geloof eeuwig blijven zal, blijkt uit de woorden: *Ik heb voor u gebeden*, PETRUS! *dat uw geloof niet ophoude!* Maar dat door haar gezag en voorbeeld alle bedenkelijkheid in deze twistvrage weggenomen zal worden, ligt in den geheimen zin der woorden: *Steek af naar de diepte, en werp het net uit om te vangen!*" — De Bisschop besluit daar mede, dat hij door deze opheldering niemand beletten wil, om dieper in dit onderwerp in te dringen: en in der daad iemand zou ongemeen ligt te voldoen moeten zijn, wien zijn antwoord voldoen zou kunnen.

Over het gemeen vond de Geestelijkheid meer kracht van overtuiging in hare *Excommunicatie* en *interdict*, ook verdedigde zij hare regten met de wereldlijke wapenen in de hand, gelijk zij ook hare vrijdommen, (*Indemniteit*,) van alle belastingen en schattingen, als ook van alle wereldlijk regtsgebied in Kerkelijke zaken beweerde; alleen werd zij, in buitengewone gevallen, bij kruistogten enz. vrijwillig geschat, zoo als door de zoogenoemde *tienden van Saladyn* enz., maar anders verboden haar de Pausen uitdrukkelijk, aan de Vorsten eenige belastingen op te brengen. Zij hadden hun *Kerkelijk regtsgebied*, maar daar mede niet vergenoegd, trokken zij ook burgerlijke zaken voor hunne regtbank,

waar

waar in de Paufen hun de hand boden, en met hun voorbeeld voorgingen.

V BOEK V Hoofdft. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Archidiaconi en Officiales

Door het een en ander kregen de Bisfchoppelijke Regtbanken ook in deze eeuwen eene andere gedaante. Zij plagten de waarneming derzelve in hunnen naam aan hunne *Archidiaconi*, (*Aartsdiakenen*,) welk Kerkelijk ambt reeds op het einde der IVde eeuw was ingevoerd, aantebevelen, maar deze matigden zich allengs dit regtsgebied zelve aan, en daar zij te voren de Bisfchoppen plagten te verzellen op de Kerkvergaderingen of *Synoden* in hun Kerspel, welke als het ware *Kerkevifitatien* verbeeldden, hielden zij dezelve vervolgens in naam van den Bisfchop, en begonnen van lieverlede eigendunkelijk te handelen, en deden zelfs, zonder den Bisfchop, verkiezingen, wanneer eene plaats van *Aartsdiaken* openviel. Hier uit ontftonden meermalen verfchillen tusfchen hen en de Bisfchoppen, waar over de Paufen dan uitfpraak deden en bepalingen maakten.

Om de ondernemingen dezer *Aartsdiakenen* tegen te werken, ftelden de Bisfchoppen zekere van hen afhankelijke ambtenaren aan, die zij *Vicarii*, *Officiales* en *Justitiarii* noemden, wier oorfprong niet veel ouder kan zijn dan in de XIIIde eeuw; eerst fchijnen de *Vicaris* van den Bisfchop en deszelfs *Officialis* dezelfde perfonen geweest te zijn, naderhand wordt 'er tusfchen hen onderfcheid gemaakt. Het *regtsgebied* van de Bisfchoppen werd nogtans zeer bepaald, doordien zeer vele zaken bij beroep voor het *Pausfelijk* Gerigtshof getrokken, en vele zaken en gevallen voor hetzelve voorbehouden ble-

 ven,

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

ven, welke men *Casus reservati* noemde, en die te *Rome* moesten afgedaan worden.

Doch daartegen droegen de Pausen ook te meer zorge, dat geene Geestelijken voor Wereldlijke Regtbanken mogten worden te regt gesteld, maar verboden zulks op straffe van den ban en interdict.

Voor alle deze voorregten en rijkdommen der Geestelijken werd aanhoudend gezorgd, hoe zeer in de XIVde en XVde eeuw zich vele stemmen daartegen hooren lieten. Voornamelijk mishaagden dezelve aan Keizer LODEWYK van *Beyeren*, die gezegd zal hebben, *al kon hij van drek geld maken, zou hij daar voor nog geene Domstiften oprigten*; wanneer, in het begin der XVde eeuw, HENDRIK IV, Koning van *Engeland*, zware subsidien eischte van het Lagerhuis of Huis der Gemeente, stelde hetzelve voor, dat men alle wereldlijke goederen der Geestelijkheid intrekken en daar van eene duurzame bron voor de behoeften van den Staat maken zou; maar de Gemeenten konden hun oogmerk niet bereiken, alzoo HENDRIK al te zeer de Geestelijken begunstigde. Terwijl zelfs hier en daar enkelden zich beklaagden, werden op vele Kerkvergaderingen deze voorregten gehandhaafd, en ook door de Pausen alle eigendunkelijk gebruik van Kerkelijke goederen tot wereldlijke oogmerken op straffe van den ban bij herhaling verboden.

Zeden der Geestelijkheid.

De *Banoefeningen*, welke de Bisschoppen uitoefenden, moesten, gelijk men voorwendde, ten doel hebben, de ondeugden te straffen en te stuiten, en de zeden te beteren, maar helaas! de Geestelijkheid zel-

zelve was hoogst bedorven en zedeloos. In de Geschiedenis der Pausen hebben wij voorbeelden genoeg gehad, hoe het te *Rome* en aan het *Roomsche* Hof gesteld was, ten aanzien der zedelijkheid. Wij hebben de afzigtelijkste teekeningen van dat Hof door den Heiligen BERNHARD, JOAN van *Salisbury* enz. ontworpen, beschouwd. „ De stank van dat Hof," zegt de laatstgenoemde (*), „ die uit deszelfs woeker, rooverij en simonie ontstond, dampte den vuilsten rook tot aan de wolken uit."

De Geestelijkheid over het geheel was ten uitersten verbasterd, en deze verbastering schijnt bijkans omtrent het midden der XIIde eeuw haar hoogste toppunt bereikt te hebben, en geen wonder, daar zij straffeloos misdeed, en met eenige boetdoeningen, vasten enz. zelfs groote euveldaden verzoenen kon, terwijl de langdurige twist over de Investituur alle zedelijkheid verder vernietigde. Men kan deze verdorvenheid der Geestelijkheid ten dien tijde door verscheidene bewijzen aantoonen; door het boek van GEROH of GERHOH, die als Proost van het Klooster *Reichersberg* in *Beyeren* in het jaar 1169 gestorven is: *Expositio in Psalmum* LXIV, *sive Liber de Corrupto Ecclesiæ Statu ad Eugenium* III. *Papam*, hoewel hij in hetzelve slechts eenige bijzondere stukken aanroert; maar voornamelijk behooren hier toe *Sijnodale* wetten en besluiten, door welke Aartsbisschoppen en Bisschoppen, die zelve hervorming van zeden noodig hadden, de lager Geestelijken zochten te ver-

(*) *Hist. Maj. p.* 655.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517

verbeteren. Meermalen werd den Geestelijken verboden, tappers huizen te bezoeken en zich dronken te drinken, te dobbelen, zich met Nonnen te vermaken, wapenen te voeren, deel aan tournooifpelen en andere fchouwtooneelen te nemen, onkuifche verkeering met vrouwlieden, fimonie enz. De Parijfche Sijnode in het jaar 1212 verbood ook de hooger Geestelijkheid het vloeken en zweeren, op de jagt en vogelvangst te gaan, te dobbelen, of fimonie te plegen. Scherpe verwijtingen gaf Paus ALEXANDER IV, in het jaar 1257, aan den Aartsbisfchop van *Saltzburg* en de Bisfchoppen aan hem onderhoorig, in eenen Brief, grootendeels door AVENTINUS (*) bewaard: „ Gij Priesters," zegt hij onder anderen, „ zijt het verderf en het algemeen oordeel van den Christelijken Godsdienst — door ongebondene vrijheid zijt gijlieden verflimmerd; en de overvloed bederft u. Openlijk, voor de oogen van alle man, onderhoudt gij hoeren, tot groot nadeel der Christelijke Kudde, en evenwel durft gij, met een onbefchaamd voorhoofd, te offeren."

Krijgszugtige geest der Geestelijken.

Bijzonder maakten de Geestelijken zich aan drie hoofdgebreken fchuldig, aan krijgszuchtige gezindheid, aan *fimonie* en *onkuischheid*. Hoe zeer de krijgszuchtige geest in de vorige eeuwen reeds de Geestelijken beheerschte, nooit echter vertoonde dezelve zich meer dan in de XIIde en XIIIde eeuwen. Hier toe gaven de *kruistogten* al veel aanleiding, dewijl Bisfchoppen, Abten, Priesters en Monniken aan

(*) *Annal. Boior. L.* VII. *C. 7. p.* 668.

aan anderen een voorbeeld geloofden te moeten geven, in het aannemen van het kruis; ja ons is zelfs in de Geschiedenis der Pausen een Paus voorgekomen, die op het punt stond, om in persoon tegen de *Turken* te veld te trekken. De oorlogen tusschen de *Gibellinen* of Kerkelijken en *Welfen* of Pausselijken, gaven ook menigen Bisschop de wapenen in handen. Eindelijk het zoogenoemde vuistregt in *Duitschland* noodzaakte, als het ware, de Bisschoppen, om hunne bezittingen gewapenderhand te verdedigen. Ook onze Vaderlandsche Geschiedenissen leeren ons, hoe vele en hoe hevige oorlogen de Bisschoppen van *Utrecht* in deze eeuwen gevoerd hebben. Vermaard is onder anderen de Geschiedenis van dien Bisschop van *Beauvais*, FILIP VAN DREUX, een bloedverwant van den *Franschen* Koning, wien RICHARD LEEUWENHART, Koning van *Engeland*, in een gevecht in het jaar 1197 gevangen gekregen had. Volgens den Engelschen Geschiedschrijver WILLEM VAN NEWBRIDGE werd hij te *Rouen* gekluisterd en met zoo veel ijzer beladen, als naauwelijks een ezel of paard zou hebben kunnen dragen. De Bisschop wendde zich tot den Paus, om op deszelfs voorspraak ontslagen te worden, maar deze overwegende, dat de Koning hem niet predikende maar vechtende gevangen genomen had, wilde zich zijner niet aantrekken, maar gaf hem veel eer eene bestraffing, omdat hij in plaats van naar den Bisschopsstaf naar de Lans getast had. Doch volgens een ander verhaal, zal de Koning, als de Paus van hem het ontslag van den Bisschop

zij-

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

zijnen Zoon, begeerde, aan den Paus het bebloedde harnas gezonden hebben, in hetwelk de Bisfchop gevangen was genomen, met bijvoeging van deze woorden uit de Gefchiedenis van JOZEF: *Beziet, of dit uws Zoons rok zij?* Vele kundige lieden verhieven hier tegen wel hunne ftem, zoo als IVO VAN CASTRES, PIETER VAN BLOIS en anderen, maar zonder vrucht; vergeefs werd het oorlogen en voeren van wapenen aan de Geestelijken door verfcheidene Kerkvergaderingen verboden; ook fchenen de Paufen nu en dan zich daartegen te verklaren, maar daar deze zelve een voorbeeld gaven, en oorlogen voerden, werd naar deze verboden weinig geluisterd, ook gaf het *Leenregt* van dezen tijd den Bisfchoppen en Abten fchijnbare voorwendfels, te meer, daar zij ook Wereldlijke Vorsten waren, en fommigen in *Duitschland* zelfs Rijksvorsten. Onder de voorbeelden van krijgszuchtige Bisfchoppen verdient bijzonder gemeld te worden zekere Bisfchop van *Eichftad*, omtrent het jaar 1489, die een heel lang vrolijk man was, die, als hij eens naar het Raadhuis ging, waar hij op last van Keizer FREDERIK III te regt moest ftaan, onder zijn' rok een volkomen harnas en een Beijersch lang Rappier, met een lang gevest van herfenpannen gemaakt, op zijde had, en die zich dikwijls had laten verluiden, dat hij moeds genoeg had, om met vijf *Beyerfchen* eenen kans te wagen, als zij hem eerlijk aanvielen." Eindelijk, daar Paus JULIUS II, den Paus en den Veldheer, gelijk wij gezien hebben, in zoo hoogen graad vereenigde, behoeven wij ons niet te verwonde-

deren, dat ook andere Prelaten aan het hoofd der foldaten durfden optrekken, gelijk zij nog twee honderd jaren na hem gedaan hebben.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Simonie der Geestelijkheid

Veel meer algemeen waren in deze eeuw de klagten over de *Simonie* der Geestelijkheid, doch de beteekenis van dezen naam werd zoo ver uitgeftrekt, dat men 'er op het laatst naauwelijks een juist denkbeeld van maken kan. Sedert GREGORIUS VII verftonden de Pausfen door *Simonie* niet meer blootelijk het koopen en verkoopen van Geestelijke ambten, en met dezelve eene gewaande gave des Heil. Geestes; maar ook het onloochenbaar regt der Vorsten, om de Prelaten, hunne Leenmannen, met de *Regalien*, bijzonder door het overgeven van eenen ftaf en eenen ring, te beleenen. Gelijk het te koop ftellen van Geestelijke ambten aan het Hof van Keizer HENDRIK IV, de eerfte aanleiding gaf, om hem *Simonie* te last te leggen, zoo werden al fpoedig de *Investituren* der Bisfchoppen ook daar onder begrepen, als of deze gezamenlijk op die wijze hunne ambten gekocht hadden, of als ware het daar bij de meening der Keizeren, om aan dezelven door hunne beleening eenige Geestelijke gave en bekwaamheid te fchenken; deze regel van GREGORIUS VII is ook in het Decreet van GRATIAAN ingevoegd. In de *Decretalen* van GREGORIUS IX komen nog verfcheidene bevelen en befluiten van Pausfen na den tijd van GRATIANUS omtrent de *Simonie* voor. Dus verbood ALEXANDER III op de *Synode* te *Tours* in het jaar 1163, dat aan de genen, die in den Monnikenftand wilden treden, (*qui ad religionem transire*

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

ire voluerint,) geen geld gevorderd; ook geene Prior- of Kapellaanschappen van Monniken of Geestelijken met aftrek der tiendendeels der inkomsten verkocht; noch van den genen, aan wien zij toevertrouwd werden, eenig geld voor het overdoen derzelven zou begeerd worden; alzoo de Kerkvaders dit alles voor *Simonie* verklaard hadden. Ook zou voor *begrafenis*, en het ontvangen van den gewijden olie geen geld betaald worden, ook zou geene oude gewoonte iemand in zoodanig geval verschoonen, en dergelijke geboden herhaalde hij ook op andere *Sijnoden*. Vreemd ondertusschen is het, dat INNOCENTIUS III deze geboden van ALEXANDER III regelregt tegenspreekt, wanneer hij het eene loffelijke gewoonte en vrome godsvrucht der geloovigen noemt, wanneer zij aan den Priester voor het inzegenen van huwelijken, voor begrafenissen enz., iets geven; ja het aan eene ketterſche boosheid toeschrijft, als men zulk eene gewoonte wilde afschaffen. —

Doch, hoe zeer Kerkvergaderingen en Pausſen zich beijverden, om de *Simonie* te weeren; de hevigste klagten worden echter in deze eeuwen aangeheven over de *Simonie* der Pausen zelve en van het *Pausſelijke Hof*, bij hetwelk alles veil en voor geld te koop was, ja verscheidene Pausen hebben hunne waardigheid door omkooping en geld verkregen, gelijk wij in derzelver Geschiedenis gezien hebben; ook weten de aanhangers van de Pausen tot derzelver verschooning niets anders in te brengen, dan de onnoozele onderscheiding tusschen

den

den *Paus*, den *Apostoliſchen Stoel*, en het *Roomſche Hof*.

Onkuiſche en ſlechte zeden der Geestelijkheid. Het huwelijk aan haar verboden.

Tegen geene buitenſporigheid der Geestelijkheid komen in deze eeuwen meer wetten voor dan tegen derzelver *onkuischheid* en *ontuchtige zeden*; ſchoon men in der daad tot dezelve de deur openzette door het verbieden van het huwelijk aan dezen ſtand, niettegenſtaande men het huwelijk tot een *Sacrament* gemaakt had; hier bij echter verdient in het oog gehouden te worden, dat men, wanneer Geestelijken echte vrouwen trouwden, men dit met hoererij verwarde, en zulke echte vrouwen niet anders dan als *Bijzitten* aanmerken wilde. Trouwens, het verbod van huwelijken vond aanvankelijk en zelfs van tijd tot tijd hevigen tegenſtand bij velen.. Als redenen voor dit verbod werden bijgebragt de heiligheid en eerwaardigheid van den Geestelijken ſtand, die van alle bevlekkingen en onreinheden vrij behoorde te blijven, maar in der daad, is 'er alle grond, om de ware reden te zoeken in de ſtaatkunde der Pauſen, die, door dit verbod, de Geestelijken aan de Maatſchappelijke en Burgerverpligtingen onttrok, en aan zich alleen verbond, gelijk zelfs op de Kerkvergadering van *Trente* de Kardinaal van *Carpi* in het Pauſelijk Conſiſtorie zelf bekende, dat de vergunning aan de Geestelijkheid van zijn' tijd, om te mogen trouwen, heel ſpoedig de heerſchappij van den Paus binnen de muren van *Rome* beperken zou.

Toen GREGORIUS VII den Priesteren het huwelijk verbood, vond hij in *Duitschland* veel tegenſtand;

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

gelijk wij elders reeds gezien hebben, maar ook niet minder in andere landen. Eene Kerkvergadering in *Engeland* te *Winchester* in het jaar 1076, verbood wel aan de *Kanunniken* echte vrouwen te hebben, maar vergunde nogtans aan de getrouwde Priesters ten platten lande, hunne vrouwen te behouden. Evenwel verordende Koning WILLEM *de Veroveraar*, die toch den Paufen niet zeer onderdanig was, op eene vergadering van zijne Geestelijke en Wereldlijke Stenden, in *Normandië*, in het jaar 1080, dat geene Priesters, Diakenen en Subdiakenen, ook geene Kanunniken, eene vrouw zouden hebben. Doch als in ditzelfde land JOAN, Aartsbisfchop van *Rouaan*, op eene Sijnode in deze ftad, zijne Priesters wilde noodzaken, om hunne bijzitten, (zoo het niet waarlijk hunne echte vrouwen waren,) te laten gaan, wierpen zij hem met fteenen, zoo dat hij uit de Kerk de vlugt moest nemen, fchreeuwende: *ô God! de Heidenen zijn in uw erfdeel gevallen!* (*Deus! venerunt gentes in hæreditatem tuam!*)

URBANUS II vernieuwde de wet van GREGORIUS tegen het huwelijk der Geestelijken in het jaar 1089, onder deze ftraf, dat, indien zij niet van hunne vrouwen fcheiden wilden, de Vorsten geregtigd zouden zijn, om die tot *Slavinnen* te maken. Zijn opvolger PASCHALIS II, die tot het jaar 1118 regeerde, ondervond echter, dat deze wet niet volftrekt overal ingevoerd kon worden; zoodat hij daar in toegeven moest. ANSELMUS, Aartsbisfchop van *Canterbury*, raadpleegde hem, of men van getrouw-

de

de Priesters, als 'er geene anderen voorhanden waren, in zijne laatste uren het Avondmaal mogt ontvangen? en wat men doen moest, als deze Priesters weigerden, hetzelve te geven, omdat men hunne *Missen* niet had bijgewoond? zijn antwoord was, dat het in zulken toestand beter was, het Avondmaal toch van eenigen Priester te ontvangen, dan het geheel te missen; en indien zulk een Priester hetzelve weigerde, moest hij als een moordenaar der ziele gestraft worden. Op eene nadere vraag van ANSELMUS vergunde de Paus ook, dat men zonen van zulke Priesteren tot Kerkelijke ambten bevorderen zoude. In *Engeland*, gelijk ook in *Normandië*, bleven vele Priesters nog bij hun voorregt, om vrouwen te trouwen, en zelfs aan hunne zonen hunne parochien erfelijk na te laten, en hunne dochters van Kerkelijke goederen een uitzet ten huwelijk mede te geven.

CALIXTUS II deed nieuwe pogingen, om dit huwelijksverbod algemeen te maken, en herhaalde hetzelve op straffe van den ban, op eene Kerkvergadering te *Rheims* in het jaar 1119. GOIFFRED, Aartsbisschop van *Rouan*, van deze vergadering naar huis gekeerd, wilde op eene bijzondere Sijnode in zijn regtsgebied de wet ten uitvoer brengen, maar zijne Priesters verzetten zich daar tegen, waar op hij, gramstoorig de vergadering uitloopende, zijne wacht met stokken gewapend, binnenriep, die de Priesters in de Kerk zelve onbarmhartig afklopten, waar na de Aartsbisschop de Kerk met nieuw wijwater heiligde. Ten dezen tijd kwam 'er tegen gemelden

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Paus uit hoofde van dit huwelijksverbod het volgende schimpschrift uit:

O bone Calixte, nunc omnis clerus odit te,
Quondam Presbijteri poterant uxoribus uti,
Hoc destruxisti, postquam tu Papa fuisti,
Ergo tuum merito nomen habent odio.

Maar juist in *Engeland* vond men ook middelen, om deze strenge wet te ontwijken. Bovendien gebeurde daar een tooneel, hetwelk het Pausselijk Hof beschamen, en den Priesteren tegen hetzelve dienen moest. Eene Kerkvergadering te *Londen*, in het jaar 1125, toen reeds HONORIUS II op den Pausselijken Stoel zat, verbood den Priesteren, onder *Apostolisch gezag*, alle bijwoning met vrouwspersonen, het huwelijk en concubinaat, maar diezelfde Pausselijke Legaat, de Kardinaal JOANNES DE CREMA, onder wiens voorzitting deze vergadering gehouden was, die het de grootste zonde genoemd had, wanneer iemand van de zijde eener hoere opstond, om het ligchaam van CHRISTUS voort te brengen, (*conficere*,) werd denzelfden avond, als hij dien dag de Mis gevierd had, in een hoerhuis overvallen (*).

Hoe zeer dus de ervaring het onnatuurlijke en onbedachtzame van dit huwelijksverbod leerde, evenwel gingen de Pausen en Bisschoppen voort, het huwelijk te verbieden, en even daar door hoererij en ontucht te vermeerderen, hoewel desniettegenstaande in vele landen het huwelijk der Geestelijken in

(*) MATTH. PARIS. *Hist. Maj. p.* 70.

in gebruik bleef. In *Ierland* waren zelfs de Bisschoppen tot het midden der XIIde eeuw nog getrouwd, ook in *Zweden* en *Denemarken*. V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

GRATIANUS zelve in zijne verzameling voor het Kerkelijke regt behandelt dat onderwerp, en haalt plaatsen uit de Kerkvaders aan, die wel een tweede huwelijk der Geestelijken afkeuren, maar het eerste huwelijk dulden, zonder te eischen, dat een Geestelijke van zijne vrouw zal scheiden, waar mede hij de daar mede strijdige besluiten der Pausen bijbrengt, en goedkeurt, dus als het ware in eenvoudigheid zijns harte de oudste denkwijze der Christenen aanwijzende. Anderen spraken en schreven vrijmoediger. DIETERICH, Bisschop van *Verdun*, stelde de bezwaren tegen het verbod van het huwelijk aan Paus GREGORIUS VII reeds onderscheidenlijk voor, ook een Ongenoemde: *Epistola cujusdam adversus Laicorum in Presbijteros Conjugatos calumniam* (*), en in de XIIde eeuw hebben twee beroemde ijveraars voor Godzaligheid, de heilige BERNHARD van *Clarivaux*, en de Abt RUPERT van *Duits*, hoewel zij niet regelregt dit verbod bestreden hebben, echter zoo veel in hunne schriften van de zedeloosheid en ontucht der Geestelijken, als een gevolg van dit verbod, aangevoerd, dat dit bijna nog meer uitwerken moest, dan of zij 'er zich regtsstreeks tegen verklaard hadden.

Onder al deze wetten en verordeningen bleven de Ker-

(*) In MARTEN *et* DURAND. *Thes. Nov. Anecdott. T.* I. *pag.* 230-241.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Kerken in *Hongaryen* ten opzigte van de huwelijken der Geestelijken nog tot in de XIIIde eeuw eenige voorregten en vrijheid genieten, maar in het jaar 1267 moest derzelver gesteldheid strenge voorschriften aannemen van den Pausselijken Legaat, den Kardinaal GUIDO. Evenwel vergunde hij, ten aanzien van reeds getrouwde Priesters en Diakenen, uitstel, tot dat de Paus over dezelven beslist zou hebben.

In de XIIIde eeuw werden door INNOCENTIUS III op de vierde *Lateraansche* Kerkvergadering in het jaar 1215 deze wetten tegen het huwelijk, en vervolgens gedurende den loop dezer eeuw in de besluiten van menigvuldige Kerkvergaderingen herhaald. Een sprekend bewijs, dat dezelve telkens weder overtreden werden, en dat de Bisschoppen daaromtrent vele toegevendheid gebruikten. Ja de Bisschoppen zelve gaven meermalen voorbeelden, zoo niet van echte huwelijken, dan zeker van ontucht en onkuischheid. Het ergste voorbeeld van allen is misschien, dat van Bisschop HENDRIK van *Luik*, aan wien een Brief van Paus GREGORIUS IX gerigt is, van het jaar 1273 (*). De Paus verwijt hem in denzelven *Simonie* en andere ondeugden, maar inzonderheid eene verregaande ontucht; hij had voor en na zijne wijding verscheidene zonen en dochters verwekt; eene Abdis van de Benediktiner Orde openlijk als zijne bijzit gehouden; eens op een gastmaal had hij onbeschaamd erkend, dat hij binnen nog geen volle twee jaren veertien zonen gekre-

(*) HARDUIN. *T.* VII. *p.* 665. *sqq.*

kregen had; aan zijne kinderen had hij in hunne nog heel jonge jaren geestelijke ambten geſchonken; hun bij hun trouwen geestelijke goederen ten uitzet gegeven; verſcheidene Nonnen verleid; willekeurige belastingen uitgeſchreven; de grofſte misdadigers voor geld vrijgeſproken; en met verzuim van den Godsdienst, had hij als een wereldlijk Heer prachtig gekleed, zich enkel aan zijn vermaak overgelaten. De Paus vermaant daarom den Bisſchop, terſtond aan zijne bekeering te arbeiden; zijne zonden te beweenen; door gebeden, vasten en aalmoezen zich tegen de bekooringen des Duivels, der wereld, en van zijn eigen vleesch te bewaren; ook zou hij te *Luik* godzalige perſonen van beide kunne vinden, die hunne eigene en eens anders zonden beweenden, wier voorbidding bij God hem daar in nuttig kon wezen. Doch met al deze vermaningen en beſtraffingen laat de Paus hem in zijn ambt blijven, en men kan ligtelijk opmaken, welken invloed het voorbeeld van den Bisſchop op de mindere Geestelijkheid hebben moest.

Ondertusſchen gingen aanzienlijke Leeraars en Schrijvers van dezen tijd nog voort, zich ten aanzien van het huwelijk der Geestelijken niet zoo ſtreng te verklaren als de Pauſen. Behalve dat GRATIANUS, gelijk wij reeds gezegd hebben, erkende (*), dat 'er een tijd geweest was, wanneer de onthouding den Priesteren nog niet voorgeſchreven, en

(*) *Decret. P.* I. *Diſtinct.* XXXI. *p.* 88.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073 tot 1517.

en het huwelijk hun geoorloofd was, zoo als thans in de *Griekſche* Kerk (*), hebben de voornaamſte Schoolſche Godgeleerden gedeeltelijk nog ſterker geſproken. THOMAS van *Aquino* beweerde uitdrukkelijk (†): *dat de verpligting tot kuischheid niet zoo wezenlijk zij, als in den Monnikenſtand, en dat zij alleen door eene verordening der Kerk met den geestelijken ſtand verbonden is.* In eene andere plaats (§), geeft hij toe, dat eene gelofte niet behoeft gehouden te worden, wanneer 'er een groot openbaar kwaad uit ontſtaan zou, hetwelk men ligtelijk op het tegenwoordig onderwerp kan toepasſen. Duidelijker verklaart hij zich (**), dat, wanneer een Geestelijke van eene lagere klasſe den Priester belijdt, dat hij onmogelijk ongehuwd kan leven, dezelve niet zondigt, als hij in het geheim eén huwelijk aangaat; het zij toch eene geringer zonde, in een' heimelijken echt te leven, dan zich aan hoererij over te geven, die van God verboden is. BONAVENTURA, de vermaarde tijdgenoot van den Heiligen THOMAS, brengt eene tegenwerping te berde tegen den ongehuwden ſtaat der Geestelijkheid, welke hij op die wijze tracht op te losſen, dat men ziet, dat hij met dezelve verlegen is.

(*) *Diſtinct.* LVI. *C.* 13. *p.* 181.

(†) *Summa totius Theologiæ, Secunda Secundæ Quæst.* LXXXVIII. *Art.* II. *p.* 167.

(§) *l. c. Art.* 2. *p.* 164.

(**) *Ap.* FLACIUM *Catal. Test. ver. p.* 421.

is. (*) De tegenwerping is: de tegenwoordige Kerk is toch niet volmaakter, dan de oudste, en in de oudste was echter deze onthouding den Geestelijken niet voorgeschreven. Daar op antwoordt hij: vooreerst, in de oudste Kerk had dit verbod geene plaats kunnen vinden, *om het klein getal van derzelver leden*; ten tweeden: *uit hoofde van de armoede der Kerk*; nu de Kerk thans zoo rijke bezittingen had, zou de liefde ligtelijk verkouden, en de Godsdienst bij Geestelijken en Leeken te niet gaan; ten derden: *uit hoofde van de matigheid der aloude Geestelijken*, waar mede zij hunne vrouwen wisten te gebruiken. De tweede reden was zeker voor zijne eeuw de hoofdgrond, opdat de goederen der Kerk niet verloren mogten gaan, als de Geestelijken trouwen zouden. — Veel vrijmoediger zeide WILHELM DURANTI, gewonelijk DURANDUS genoemd, Bisschop van *Mende* in *Languedoc* sedert het jaar 1296, zijne meening hier over (†), daar hij zich beklaagt, dat de Geestelijkheid het verbod der *Niceensche* en andere Kerkvergaderingen, om geene vreemde vrouwspersonen bij zich te hebben, geheel niet waarnam; waar uit veel ergernis ontstond, en het volk over de Geestelijkheid morde. Ook behoorden 'er geene openbare hoerhuizen digt bij de Kerken, en aan het Roomsche Hof naast het Paleis van den Paus, noch elders naast de huizen der Pre-

(*) *In L.* IV. *Sentent. Dist.* XXVII. *Art.* 1. 9. 3.

(†) *Tractat. de modo generalis Concilii celebrardi P.* II. *Rubr.* 10.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Prelaten gehouden te worden; de Pausſelijke Hofmaarſchalk en andere zijns gelijken behoorden zich niet van de hoeren en hare hoerenwaarden geld daar voor te laten betalen. Op eene andere plaats (*) doet hij den merkwaardigen voorſlag: „ Nademaal bijkans van alle Kerkvergaderingen en van de meeste Pauſen tot hier toe vele verordeningen gegeven zijn, om de onkuischheid der Geestelijken te verbieden en te ſtraffen; en evenwel derzelver zeden volſtrekt niet verbeterd hebben kunnen worden: zoo mogt men in overweging nemen, of het niet nuttig ware, en of 'er niet voor gezorgd kon worden, dat in de Westerſche Kerk, ten aanzien der gelofte van kuischheid, de gewoonte der Oosterſche Kerk waargenomen werd, wat betrof die genen, die nieuw bevorderd werden; inzonderheid daar deze gewoonte ten tijde der Apostelen de heerſchende geweest is."

Het huwelijk een Sacrament. Verbodene huwelijken.

Met eene zeldzame ſtrijdigheid en onbeſtaanbaarheid, werd het huwelijk, hetwelk den Geestelijken verboden werd, al meer en meer plegtig tot een *Sacrament* verheven, en vele bepalingen, verhinderingen en bezwaren omtrent hetzelve ingevoerd, de reeds te voren uitgedachte *geestelijke verwantſchap*, door doopheffing, en eene gekunſtelde berekening der *graden* van *bloedverwantſchap*, waar door huwelijken ongeoorloofd werden gemaakt, gaven thans aanleiding tot nieuwe uitpluizingen en beſlisſingen, welke alle eene ſtrekking hadden, om het huwelijk, en alle gevallen en twisten over hetzelve tot het regtsge-

(*) *Rubr.* 46.

gebied der Geestelijken te brengen, die in dit opzigt geene ondervinding van zaken hadden. Dit ging zelfs zoo ver, dat eene Kerkvergadering te *Arles* in het jaar 1260 gebood, dat die genen, die zouden bestaan zonder voorweten der Kerk te trouwen, als ook zij die daar deel aan hadden gehad, zoo lang door hunnen Parochiepriester openlijk geëxcommuniceerd zouden blijven, tot zij door behoorlijke boetdoeningen de absolutie van hunnen Bisschop verdiend hadden. In de *Decreten* van GRATIANUS vinden wij ten aanzien van de *Geestelijke verwantschap* zeldzame uitspraken. Bij voorbeeld (*), dat een man, die uit misverstand zijn eigen zoon ten doop geheven had, van dien tijd af zijne vrouw niet meer echtelijk bijwonen mogt, dewijl hij dus haar gevader geworden was. Even zoo diepzinnig werden de graden van *bloedverwantschap* en de geoorloofdheid van een derde huwelijk uitgeplozen. De *Keulsche* Kerkvergadering van het jaar 1280 gebood, dat niet alleen op straffe van den ban geen huwelijk zonder voorweten des Priesters gesloten, maar dat ook drie zondagen na elkander de huwelijksgeboden bij den openbaren Godsdienst zouden afgelezen worden. Behalve alle andere verordeningen het huwelijk betreffende, is eene op de vergadering te *Bayeux* in het jaar 1300 merkwaardig, dat alle waarzeggerijen op bruiloften steeds verboden zouden blijven.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Dus verviel de Geestelijkheid van erger tot erger, zelfs door het eigen voorbeeld van hunne Opperften.

Kanunniken en

Zelfs

(*) *Decr. P.* II. *Caus.* XXX. *Qu.* 1. *p.* 941.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517

Domheeren.

Zelfs de *Kanunniken*, die in voorgaande eeuwen waren ingevoerd, ten einde eene verbetering in de Geestelijkheid te bewerken, verloren dit voorkomen. Reeds in de XIde eeuw was deze inrigting alleen nog maar in uitwendige gebruiken overig. Maar omtrent het midden der XIIde eeuw trad een lid van dit Genootschap GEROH, of GERHOH, ook GEROCH geschreven, op, om te bewijzen, dat het geheel verbasterd was. Hij was in het jaar 1093 te *Pollingen* in *Beyeren* geboren, en werd te *Augsburg* als *Kanunnik* Opziener der Bisschoppelijke School. Doch onder Geestelijken, die alleen in naam tot eene gemeenschappelijke levenswijze onderling verbonden waren, niet willende blijven, begaf hij zich in het Klooster der *reguliere Koorheeren van den H.* AUGUSTINUS te *Raitenburg* in *Beyeren*. In 1132 werd hij Proost van het Klooster *Reichenberg* in *Beyeren*, welke waardigheid hij tot zijnen dood in 1169 bekleed heeft. Hij was een naarstig Schrijver, die met vrijmoedigheid de gebreken der Geestelijken tot het Pauselijk Hof toe berispt heeft, hoewel hij in den Investituur-oorlog de partij van den Paus met hevigheid aankleefde. Bijzonder vertoont hij zich een openhartig bediller dezer gebreken in eenen Brief of liever Verhandeling aan den beroemden Abt van *Clarivaux* tegen de *schuldigen aan Simonie*, (*Tractatus adversus Simoniacos.*) Wij hebben hier voor (*) ook van zijn Boek over den *bedorven staat der Kerk* gewaagd, in hetzelve vaart hij bijzonder uit tegen de *onregelmatige* of *wereldlijke Kanunniken*, die na-der-

(*) Boven *Bladz.* 346.

derhand onder den naam van *Canonici Seculares* van de *Canonici Regulares* onderfcheiden zijn, maar die hij *Irregulares* noemt, en die in een gemakkelijk, en dikwijls vrolijk genot van hun vermogen leefden, afgefcheiden van hunne medebroederen, en zich weinig om de pligten van hun ambt bekommerende. Eenige Bisfchoppen zochten wel het gemeenfchappelijk leven der *Kanunniken* weder in te voeren. Dus ftichtte ALTMAN, Bisfchop van *Pasfau*, die in 1091 geftorven is, drie Kloosters voor zulke Geestelijken, die den regel van AUGUSTINUS zouden volgen, en welke men, hoewel AUGUSTINUS nooit zulk een' regel ontworpen, maar alleen zijne Geestelijkheid naauw verbonden had, federt 1100 gewoon was, *Canonici regulares S. Augustini* te noemen. Maar bijzonder ijverde IVO, Bisfchop van *Chartres*, om de *Kanunniken* op deze wijze te hervormen. Doch alle deze pogingen waren van korten duur. Vele Bisfchoppen fchaften daarom hunne *Kanunniken* af, omdat zij een al te ongebonden leven voerden, en bezetten hunne plaatfen met *Monniken*. Dus hield in de XIIde eeuw reeds het gemeenfchappelijk en ftrenge leven der *Kanunniken* geheel op, en de overvloed, in welken zij leefden, bragt den oorfpronkelijken regel geheel in vergetelheid. In het eerst hadden deze *Kanunniken*, gelijk de *Monniken*, zich *Broeders* genoemd. Maar reeds in 1132 heet een *Kanunnik* van *Mentz Dominus Richardus S. Martini Canonicus*, waarfchijnlijk omdat hij van adel was, gelijk men aanmerkt, dat de *Kanunniken* der Metropolitaankerk te *Mentz* van voorname afkomst waren, die zulken, welke van lager afkomst door Pausfen

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

ſen verkoren waren, verachtelijk behandelden, en *ingedrongenen*, (*intruſi*,) noemden. Zoo rijke ſtichtingen, die den weg tot Bisdommen en Aartsbisdommen baanden, wekten de begeerte van den Adel op, om dezelve voor hunne zonen te verkrijgen, en tot een bekwaam beſtaan voor een deel van hunne geſlachten te doen dienen.

Ditzelfde ſchijnt ook de naam van *Domheer* aan te duiden, die thans in gebruik begon te komen; of van het woord *Dom*, hetwelk in ſommige oude *Duitſche* tongvallen eene *regtbank* of *regtsgebied* zal beteekenen, omdat bij de *Kathedraal* of *Hoofdkerk* de zetel was van des Bisſchops Regtsgebied; of het zij dat *Dom* eene verkorting is van *Dominica*, gelijk van *κυριακη* ons woord *Kerk* komt; of dat *Dom* is voor *Domus*, gelijk eene Kerk *Domus Dei*, Godshuis, en het huis der Domheeren *Domus Episcopi* genoemd werd; waarom de *Kanunniken* zich ook voor dezen meermalen onderteekend hebben *de Domo*.

Hoe het zij, op deze wijze was alles in deze Geestelijke gezelſchappen veranderd. Zoo wel in de Domſtiften, als in de daar van afhankelijke Collegiaat-Kerken, werden grootendeels geene anderen, dan die van Ridderlijken of Vorſtelijken of Heerenſtand waren, of zoogenoemde *Ministerialen*, dat is van Hofdienſtenſtand, tot de *Prebenden* aangenomen, zoo als men de voordeelige posten noemde; welke thans al door de *Kanunniken* zelve vergeven, en niet meer om de daar mede verbondene Geestelijke pligten, maar om het inkomen, hetwelk daar aan vast was, gezocht werden. Wanneer de leden nog eens met malkander gemeenſchappelijk aten in het zoogenoem-

noemde *Refectorium*, was het om op zulke dagen heerlijker te ſmullen. Spoedig matigde zich zulk een *Domkapittel* bij de Kathedrale Kerken groot gezag aan, en wilde met den Bisſchop het Bisdom beſturen, welk beſtuur zij geheel op zich namen, wanneer hetzelve ledig ſtond; zij hadden inzage in de verkiezing van Bisſchoppen en Aartsbisſchoppen, en durfden ſomtijds zelfs tegen de Pauſen zich verzetten, waarom de Pauſen zoo wel als de Bisſchoppen hen gaarn weder tot de oorſpronkelijke inrigting zouden hebben doen wederkeeren, als het krachtigſte middel, om hen in afhankelijkheid te houden.

Vereischten in den Geestelijken ſtand. Ouderdom bij 't aannemen tot Geestelijken.

Daar de Geestelijkheid thans veelal zoo weinig meer geleek naar het geen zij oorſpronkelijk was en behoort te zijn, leeraars namelijk en voorgangers van den Godsdienst, zal men met regt vragen, wat 'er ten dezen aanzien dan nog ware overgebleven, en wat men in deze betrekking van haar vorderde. Men vindt desaangaande in het Pausſelijk Wetboek en in vele beſluiten van Kerkvergaderingen menigvuldige voorſchriften en bepalingen, doch welke vaak overtreden werden.

Dus waren 'er bepalingen genoeg omtrent den ouderdom, in welken iemand tot Bisſchop of Geestelijke mogt en kon verkoren worden. Eene Kerkvergadering te *Rouen* in 1074 verbood, dat iemand voor zijn 20ſte jaar *Onderdiaken*, voor zijn 25ſte *Diaken* en voor zijn 30ſte, doch in geval van nood 25ſte, *Priester* kon worden; hetwelk door Paus URBAAN II bevestigd werd in het jaar 1089, hoewel hij vergunde, dat een *Onderdiaken* in zijn 14de of 15de jaar benoemd werd. Evenwel moest BERNHARD van

Clair-

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Clairvaux reeds in de volgende eeuw klagten, dat schoolknapen en baardelooze jongens, om hunne voorname geboorte, tot Kerkelijke waardigheden bevorderd werden; ja, gelijk wij reeds in de Geschiedenis der Pausen gezien hebben, hij verweet aan EUGENIUS III zelven, dat een van deszelfs Legaten schoone jongens op die wijze verzorgd had. In *Engeland* was het gewoon, dat knapen beneden de 10 jaren Priesterambten kregen, die intusschen door Leeken werden waargenomen, waar tegen ALEXANDER III in het jaar 1169 een verbod gaf. In *Frankryk* schreef een Abt aan Koning LODEWYK *den Jongen*, die aan zijn kleinzoontje van zeven jaren eene *Prebende* bij de *Domkerk* te *Chalons* gegeven had, dat de *Kanunniken* zich daar over niet bezwaren konden, alzoo zij wel wisten, dat in alle Fransche Kerken zelfs aan nog jonger knapen Prebenden toegewezen werden.

Kennis der Geestelijkheid

De kennis, in de Geestelijkheid vereischt, voldeed, gelijk wij reeds in het voorgaand Tijdperk gezien hebben, wanneer zij slechts de *Liturgie* of Kerkendienst eenigzins knap konden verrigten. De Bisschoppen, in 1260 te *Keulen* vergaderd, verklaarden (*), dat zij van alle Geestelijken geene uitstekende wetenschap begeerden; het was genoeg, als zij lezen en voor den Godsdienst bruikbaar zingen konden; maar konden zij dit één en ander in het Koor niet zelve verrigten; dan mogten zij zulks door een ander bekwaam persoon laten doen. Maar de Kerkvergadering te *Exeter* of *Excester* in 1287 gaf den *Aartsdiakenen* in last, om bij de Parochiepriesters onderzoek te doen, of zij de X geboden hadden en kenden; of zij die aan hunne toe-

(*) *ap.* HARD. *T.* VII. *p.* 519. *C.* 3.

toehoorders verklaarden en inscherpten; verders, of zij *de zeven doodzonden* wisten, en hunne Gemeente voor dezelve waarschuwden; ook moesten zij *de zeven Kerkelijke Sacramenten* weten, en hoe elk derzelve bediend moest worden; eindelijk moesten de Aartsdiakenen toezien, of de Parochiepriesters van de Artikelen des Christelijken Geloofs ten minsten een eenvoudig verstand hadden, zoo als dezelve in den Psalm: *Quicunque vult*, (waarschijnlijk een misslag van deze vergadering, in plaats van in de zoogenoemde Geloofsbelijdenis van ATHANASIUS, welke met deze woorden begint: *Quicunque vult salvus fieri*,) en in de beide Geloofsbelijdenissen, (waarschijnlijk de *Apostolische* en *Niceensche*,) begrepen waren enz. Elk Priester zou eindelijk een uittreksel der besluiten dezer vergadering bezitten en volgen in het waarnemen van zijn ambt. Dit uittreksel (*) bevatte een voorschrift, waar naar voornamelijk Biechtvaders zich rigten moesten. Zij moesten hunne Biechtkinders naar de X geboden onderzoeken, of zij tegen een of meer derzelven gezondigd hadden. Bij voorbeeld ten aanzien van het tweede (derde) gebod moesten de eenvoudigen slechts geleerd worden, dat zij, om in hun geloof niet te wankelen, maar gelooven moesten, wat de Kerk gelooft. Bij het vierde (vijfde) prent het eerbied in voor de geestelijke Vaders. Het legt den Priester eene lijst voor van zonden, over welke alleen van den Paus aflaat kon gegeven worden; het onderrigt hem,

(*) *Summula, seu modus exigendi confessiones, poenitentiasque exigendi ap.* HARD. *l. c. p.* 1124-1129.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

hem, dat 'er drieërlei foorten van zonden zijn; des geestes, des vleefches, en middelbare; het toont hem, welke boetdoening voor elk foort moet opgelegd worden; het fchrijft hem de geloofsartikelen voor, welke hij den Boetelingen leeren moet; (en deze beftaan eigenlijk in de leere van de Drieëenheid, en van de zeven Sacramenten;) het prent hem eindelijk in, dat elk Leek de Apostolifche Geloofsbelijdenis, het Vaderons, en het *Ave Maria* kennen; ten minfte driemaal in het jaar biechten, ja, zoo dikwijls hij in eene zonde gevallen is, tot den Priester komen moet, om van denzelven onderrigt, en als boeteling *geabfolveerd* te worden.

Priesters fine titulo

Meermalen werd in deze eeuwen verboden, dat geen *Priester* of *Diaken zonder eene zekere vaste Kerk*, (*fine titulo*,) welke hem tot zijne ambtsbediening en tot zijn onderhoud werd toegewezen, gewijd mogt worden; eene wet, welke men reeds in de vijfde eeuw noodig geoordeeld had, maar welke men nooit menigvuldiger dan thans, fchijnt overtreden te hebben. Velen namelijk verlangden in den Geestelijken Stand aangenomen te worden, die thans de geëerdfte en aanzienlijkfte was, welks pligten gemakkelijk waren waar te nemen, en die vele voorregten en vrijdommen van burgerlasten bezorgde; ook behoefde zulk een Priester, die geene Kerk had, niet bekommerd te zijn, om zijn brood te hebben, alzoo 'er reeds zoo veel Misfen te lezen waren, dat hij daar rijkelijk zijn beftaan mede verdienen kon; ook werden zij gebruikt tot Schrijvers, tot Kanfelaristen, tot Geleerden, in deze tijden van onwetendheid, in welken flechts weinige lieden lezen

zen en nog minder fchrijven konden; van daar is het ook, dat nog heden de naam *Klerken*, (*Clerici*,) in gebruik is voor Kantoorfchrijvers enz.

Vereeniging van verfcheidene Kerkelijke ambten en Prebenden in een perfoon.

Een ander misbruik, hetwelk plaats had, was de zoogenoemde *Pluralitas Beneficiorum*, dat is, *de vereeniging van verfcheidene Kerkelijke ambten en Prebenden in een perfoon*, waar tegen Paus ALEXANDER III in het jaar 1179 een verbod uitgaf, klagende, dat fommigen niet alleen twee of drie, maar zelfs zes en meer Parochiekerken hadden weten te verkrijgen. Op gelijke wijze verbood INNOCENTIUS III in het jaar 1215 in de IVde *Lateraanfche* Kerkvergadering deze vermenigvuldiging van ambten, echter met voorbehouding, dat de Apostolifche Stoel uitmuntende en geleerde mannen van dit verbod zou mogen ontheffen. Het woord *beneficium* van Kerkelijke ambten gebruikt, geeft te kennen, dat men dezelve als Kerkelijke *leenen* aanmerkte, van welke men 'er liever verfcheidene in éénen Geestelijken vereenigd zag, dan dat men ze ooit in handen van Leeken zou laten komen.

Toeftand der Geestelijkheid in de XIV en XVde eeuw.

Hoe zeer, gelijk wij gezien hebben, in de beide laatfte eeuwen pogingen in het werk gefteld werden, om eene Hervorming daar te ftellen, in het hoofd en de leden, bleef de toeftand der Geestelijkheid niet alleen dezelfde, maar fcheen zelfs te verergeren. De ongehuwde ftaat der Geestelijken gaf fteeds aanleiding tot vele buitenfporigheden derzelven, zelfs vindt men, dat de Bisfchoppen, voor geld, openlijk hoeren en bijzitten duldden en toelieten, welke daarom met een gemeen fpotwoord *zielenkoeijen*, (*vaccæ animales*,) genoemd wer-

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

den (*). De Schrijver, die dit verhaalt, zegt op eene andere plaats (†), dat de Leeken zoo overtuigd waren, dat de Geestelijken hunne gelofte van kuischheid niet konden houden, dat zij in de meeste Parochien geene Priesters wilden hebben, die geene bijzitten hielden, opdat zij ten minste op deze wijze de eere van hunne vrouwen en dochters beveiligen mogten. In het werk van den bekenden Wijsgeer HENR. CORN. AGRIPPA, *de incertitudine et vanitate scientiarum Cap.* 64. van de uitgave des jaars 1536 zal gelezen worden: dat zeker Bisschop van 11,000 Priesters van zijn Kerspel jaarlijks voor de bovengemelde vergunning even zoo veel Goudguldens zal getrokken hebben. Dit staat nu wel niet in andere volgende drukken, maar het geen men daar leest, komt toch genoegzaam op hetzelfde uit, alwaar AGRIPPA zegt: De Bisschoppen lieten door hunne *Officialen* de jaarlijksche schatting der Priesteren voor het verlof, om Bijzitten te houden, zoo openlijk invorderen, dat dit zelfs bij het gemeene volkje een spreekwoord geworden was: „ hij mag 'er eene hebben of niet, hij moet evenwel zijn goudgulden betalen; dan mag hij 'er eene houden, als hij wil." Zoo haalt de Kerkvergadering te *Compiegne* in het jaar 1304 aan (§), dat vele wereldlijke ambtenaren, zoo wel van ongehuwde, als van *gehuwde Geestelijken; doch die maar eens, en met eene*

(*) CLEMANGIS *de Corrupto Ecclesiæ Statu Cap.* 15. *pag.* 5. *in Opp.*

(†) *De Præsidibus Simoniacis p.* 165.

(§) *ap.* HARD. *T.* VII. *C.* 2. *p.* 1275.

eene maagd getrouwd waren, onder voorwendsel, dat zij neering deden, eene belasting wilden vorderen. Over het geheel waren het slechts geringere Kerkelijke bedieningen, (*ordines minores*,) bij welke men ze duldde. Echter verloren zij alle voordeelen van hunnen stand, wanneer zij onvoegzame neeringen of handteeringen deden; b. v. wanneer zij vleeschhouwers, (*carnifices seu macellarii*,) of marskramers waren, zoo als KLEMENS V in de Kerkvergadering te *Vienne* in het jaar 1311 verordende. Voorts werden in menigvuldige Kerkvergaderingen straffen bepaald tegen Geestelijken, die bijzitten, onder den naam van keukenmeiden of dienstmeisjes, (*concubinæ*, *focariæ*,) hielden.

De buitensporigheden der Geestelijken in dit opzigt, en de oorzaak van dezelve, het verbod des huwelijks, moesten natuurlijk meer kundige mannen in het oog loopen, en in der daad vindt men 'er ook, die zich in hunne schriften daaromtrent min of meer duidelijk verklaarden. Men zal zich uit het voorgaande het gezegde herinneren van den schranderen ÆNEAS SYLVIUS, naderhand Paus PIUS II, dat 'er gewigtige gronden geweest waren, waarom men den Geestelijken het huwelijk verboden had, maar dat 'er nog gewigtiger waren, waarom men het hun behoorde toe te laten. In een geschrift, hetwelk men niet onwaarschijnlijk aan den Kardinaal ZABARELLA toekent, (*Capita agendorum in Conc. Constant. de Reformatione*,) wordt onder anderen aangeraden, tegen de Geestelijken, die bijzitten houden, krachtdadige schikkingen te beramen; anders, voegt de Schrijver 'er bij, zou het beter zijn, hun

 het

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

het huwelijk te veroorloven. Een ander vermaard Schrijver van dien tijd, NICOLAUS TUDISCHI, Bisschop van *Palermo*, gemeenlijk *Panormitanus* genoemd, stelt de vraag voor: *of de Kerk nog heden wel zou kunnen verordenen, dat een Geestelijke trouwen mogt; zoo als zulks bij de Grieken geoorloofd is?* en hij antwoordt: „ Allezins heeft zij niet alleen deze magt; maar het is ook voor het heil der zielen nuttig, vast te stellen, dat die genen, die de gave der onthouding hebben, en zich een hooger verdienste willen verwerven, aan hunne neiging worden overgelaten; maar dat andersgezinden in het huwelijk mogen treden, dewijl de ondervinding leert, dat zij thans niet geestelijk leven noch rein zijn; maar zich door ontucht zwaarder bezondigen; daar zij integendeel bij hunne eigene vrouwen kuisch zouden zijn." Op gelijke wijze drukt zich de geleerde POLYDORUS VERGILIUS uit: „ Veraf, dat deze gedwongene kuischheid de echtelijke zou overtroffen hebben; zoo heeft veel meer geene ondeugd den Geestelijken stand meer schande, den Godsdienst meer nadeel, en allen welgezinden menschen meer smart gebaard, dan de onkuischheid der Priesteren. Het zou dus misschien voor de Christelijke Kerk en voor dezen stand dienstig zijn, dat men aan de Priesters het regt van een openbaar huwelijk weder gaf." Zeldzaam is het en een blijk van de kracht des vooroordeels, dat een man als JOAN GERSON, die in zijne schriften meermalen erkent, hoe ergerlijk de onkuischheid van vele Geestelijken was, desniettemin in

(*) *De rerum in vinterihus L.* 8. *C.* 4.

in het jaar 1423 den ongehuwden ſtaat der Geestelijken verdedigde in een opzettelijk daar toe ingerigt geſchrift: *Dialogus Sophiæ et Naturæ ſuper coelibatu, ſive castitate Eccleſiasticorum*, of zamenſpraak tusſchen de wijsheid en de natuur over den ongehuwden ſtaat, of de kuischheid der Geestelijken; in hetwelk de natuur ten ernſtigſten op hare regten aandringt, en levendige tegenwerpingen maakt tegen de gewaande kuischheid der Geestelijken, maar zich eindelijk van de wijsheid moet laten overtuigen, dat zij ongelijk heeft.

Daar de meeste Bisſchoppen, van den opperſten afgerekend, hunne ware beſtemming, dat zij Leeraars van den Godsdienst behoorden te zijn, niet kenden, of begeerden te kennen, is het niet vreemd, dat ook de mindere Geestelijkheid ten dezen tijde in een diep verval geraakt was. Algemeen klaagt men, dat de Priesters grootendeels onkundig, lui, weelderig, enkel bezitters van dikwijls gekochte en zoo oppervlakkig mogelijk waargenomene posten waren; hoewel men niet zoo openhartig beleed, dat hunne verhevene Opzieners zelden betere bekwaamheden tot het Leeraarambt bezaten; die enkel in rang, magt en inkomſten boven hen uitſtaken, en van hen, als Leeraars van den Godsdienst, ongemeen weinig eischten. 'Er waren wel aan alle zijden prijswaardige uitzonderingen; dus ontbrak het ook niet aan Bisſchoppen, die bekwame Priesters in hunne Kerspels hebben wilden; aan *Metropolitanen*, die van de aan hun ondergeſchikte Bisſchoppen meer kennis en ijveriger werkzaamheid dan gewonelijk verlangden.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

Evenwel mag men zelfs in zulke gevallen niet verwachten, dat 'er op eigenlijke theologische geleerdheid, of enkel op voorname godsdienstkundigheden gedrongen werd. JOANNES, Aartsbisschop van *Sens*, hield in het jaar 1429 eene Kerkvergadering te *Parys*, met het bijzonder oogmerk, om zijne Geestelijkheid te hervormen. In het achtste besluit van dezelve (*), zegt hij, alzoo het beter zij, weinige en goede, dan vele onnutte Priesters te hebben, zoo zou het, op straffe van eene uitsluiting voor drie maanden van den Godsdienst, aan alle Bisschoppen verboden zijn, iemand daar toe aan te nemen, die niet *behalve betamelijke zeden de Epistelen en Euangelien, benevens de overige voorschriften van den Godsdienst heel knap kon lezen en verstaan.* Doch als een Bisschop, wordt 'er bijgevoegd, niet zelf bij hun onderzoek zou kunnen tegenwoordig zijn, zou hij het aan godzalige en geleerde mannen opdragen, om hen in zeden, kennis en ouderdom te onderzoeken. Dewijl verders de Bisschoppen, wordt 'er in den X *Canon* van deze *Sijnode* gezegd, een groot deel behoorden te nemen aan de zorg voor de kudde des Heeren; dewijl zij, volgens den Profeet, schuldig zijn, het aangezigt hunner schapen te kennen, en hun het geestelijk voeder toe te reiken; maar dewijl zij niet in staat waren dit zonder den raad van verstandige en geleerde mannen te doen, zou ieder Bisschop één of twee geleerde Theologanten of andere geleerde mannen bij zich hebben, die dit en andere van zijne

(*) *ap.* HARD. *T.* VIII. *p.* 1242.

ne ambtspligten in zijne plaats verrigten konden.

Inderdaad men kon van de Parochiepriesters niet veel begeeren, alzoo geheele gezelschappen van *Kanunniken* somtijds niet eens schrijven konden; zoo als het Kollegiaal Stift te *Zurich* in het jaar 1335, toen het eenen Priester verkoren had, waar van het aan den Bisschop van *Konstans* schriftelijk door eenen *Notaris* kennis gaf, van zichzelve bekennen moest: *quia singuli in Capitulo scribere nescimus.* Het was dus genoeg, dat een Pausselijke Legaat in het jaar 1322 op eene Sijnode te *Valladolid* de verordening gaf, dat in het vervolg niemand de inwijding ontvangen zou, die zich niet eenigzins geleerd kon uitdrukken, (*nisi saltem litteraliter sciat loqui.*) (*) Dit herhaalde de Sijnode te *Toledo* in het jaar 1339; doch de Legaat had toegegeven, dat men in zekere gevallen daar van ontslagen kon worden (†). Nog in het jaar 1473 moest deze verordening insgelijks op eene Sijnode te *Toledo* vernieuw worden, met deze uitdrukking, dat ieder, die ingewijd zou worden, vaardigheid in het Latijn zou bezitten. (*Nisi sciat latinaliter loqui.*) (§) Onder de zoo talrijke Sijnodale wetten van deze eeuwen, waar in over zeden, kleeding, pligten, regten, Kerkediensten, en dergelijke ambtsverrigtingen der Geestelijkheid, alles op het stiptste bepaald werd, komt echter niets voor dan misschien in het voorbijgaan, met een paar woorden, van de noodzakelijke godsdienstkennis of ge-

(*) *ap.* HARD. *T.* VII. *C.* 9. *p.* 1469.
(†) *Ib. p.* 1637. (§) *Ib. T.* IX. *C.* 3. *p.* 1594.

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

geleerdheid derzelven. Men ziet ſteeds, dat een eerbaar gedrag, eene ſtipte waarneming der Kerkplegtigheden, eene zorgvuldige handhaving van het Priesterlijk gezag in den Biechtſtoel, waakzaamheid tegen ketterijen, onafgebrokene opmerkzaamheid op de bewaring van alle voorregten en inkomſten van hunnen ſtand, en dergelijke verrigtingen meer, den waardigen Priester uitgemaakt hebben. Daarom was ook zijne buitendien heel kleine Boekerij alleen op zulke onderwerpen gerigt. Op eene Kerkvergadering te *Bazel* in het jaar 1503 werden aan de Parochiepriesters, (*Curati*,) de volgende Boeken aangeprezen, met welken zij bekend en gemeenzaam behoorden te zijn: *Tractatus Sacerdotalis*, hetwelk begon: *Medice, nosce te ipſum*; *Manipulus Curatorum*; *Manuale Curatorum*; *Opuscula Jo. Gerſon*, voornamelijk zijn *Tripartitum*, en *de arte audiendi Confesſiones*; *Confesſionale Antonini*; *Confesſionale Bartholomæi de Chaymis*; *ſumma virtutum et vitiorum Lugdunenſium*; *ſumma Angelica vel Baptistiana*; *Compendium theologicæ veritatis Thomæ de Argentina*; *Expoſitio Canonis Gabrielis*; *Reſolutorium dubiorum Misſæ Johannis de Lapide*; *Præceptorium Joannis Neder*. —

Van de klagten over het zeer diep verval der Geestelijkheid en menigvuldige ingeſlopene misbruiken in de Kerk, welke, in deze eeuwen, door vele betergezinde en meer verlichte lieden alomme werden aangegeven, hebben de *Proteſtanten* reeds in het begin der Hervorming een gepast gebruik gemaakt, en hen als *getuigen der waarheid*, ook in de donkerſte tijden,

den, aangemerkt. Reeds de eerſte verzameling van zulke getuigenisſen, uit welke de noodzakelijkheid eener Hervorming, met regt, werd afgeleid, deed groote uitwerking. Zij was van MATTHIAS FLACCUS en door hem het eerst in het jaar 1550 te *Bazel* in Octavo uitgegeven, onder den titel: *Catalogus Testium Veritatis, qui ante nostram ætatem Pontifici Romano ejusque erroribus reclamarunt.* — Eene tweede Verzameling van deze natuur is de *Fasciculus rerum expetendarum et fugiendarum*, welke een Engelsch Predikant ED. BROWN te *Londen* in het jaar 1690 in twee deelen in klein Folio uitgegeven heeft. Eigenlijk had ORTUINUS GRATIUS, Leeraar der Godgeleerdheid te *Keulen*, reeds in het jaar 1535 het eerſte Deel derzelve, onder dezen titel, in een deel in Folio, laten drukken, om de toen aanſtaande Kerkvergadering aan te wijzen, waar op zij bijzonder hare aandacht te vestigen had. Daar in ſtonden de Geſchiedenis der *Bazelſche* Kerkvergadering door ÆNEAS SYLVIUS; het geſchrift van VALLA tegen de ſchenking van KONSTANTYN, en vele andere, zoodat men hier uit ziet, dat deze uitgever ORTUINUS GRATIUS zoo geheel de verachtelijke man niet geweest is, daar men hem volgens de *Epistolæ obſcurorum virorum* voor houden zou.

Besluit van dit Deel.

Ik eindig dit *Hoofdſtuk* en tevens dit *Deel* met de woorden van den eerlijken WINDECK, Geſchiedſchrijver uit de XVde eeuw, in zijne *Levensgeſchiedenis van Keizer* SIGISMUND of SIEGMUND: „ Al„ ſo ſtund es in die Christenhaid mit der Pfaffhait: „ wo man poſes, (iet boos,) horte oder krig wer,

„ und

V BOEK V Hoofdst. na C. G. Jaar 1073. tot 1517.

„ und man fragte: wer tut das? zo hiesſ es, der „ Biſchof, der Probst, der herrliche Dechan, der „ Pfaff, enz. und waren die Laien von den Gaist- „ lichen ſo ſere uberladen, das et nit wijnder were „ geweſen, hett es Gott nit ſelber verſehen, das „ die *Husſen* und die Ketzer etwas vil grosſer und „ vast ſterker geweſen, wen ſulches unpilliches zu „ vaste vil auf ertrich al umb und umb was."

Einde van het Zeventiende Deel.

